

कोयना शिक्षण संस्था संचालित
बाळासाहेब देसाई कॉलेज
पाटण, जि. सातारा

दौलत

सन २०१९-२०

Remedies For Beautiful Earth

Forestation

Wildlife Conservation

Cleanliness

Garbage Management

Eradication of Water Pollution

Fireline

Friendship With Nature

Remedies For COVID- 19

Use Mask

Stay Home, Stay Safe

Keep Safe Distance

Sanitize Hands

Use Kerchief While Coughing / Sneezing

Consult Doctors When In Doubt

Social Harmony

SAVE NATURE, SAVE LIFE

वसुधैव कुटुम्बकम्

सोअर कन्सलटन्सी, पुणेचे मा. समीर रूपलंग
यांचेकडून आयएसओ ९००१:२०१५ मानांकन
प्रमाणपत्र स्वीकारताना संस्थेचे अध्यक्ष मा. डॉ.
सोपानराव चव्हाण, मा. प्र. प्राचार्य डॉ. एस्. डी.
पवार व प्राध्यापक वर्ग

मराठी भाषासंवर्धन कार्यक्रमात संस्थेचे अध्यक्ष
मा. डॉ. सोपानराव चव्हाण व सौ. मीराताई
चव्हाण यांचा सत्कार करताना मा. राजन खान,
ज्येष्ठ साहित्यिक, पुणे व इतर मान्यवर

पाटण तालुक्याचे युवानेते मा. सत्यजितसिंह
पाटणकर महाविद्यालयातील युवा वर्गाशी संवाद
साधताना

संस्थेचे जनरल सेक्रेटरी मा. अमरसिंह
पाटणकर, शुभचिंतन कार्यक्रमात १२ वीच्या
विद्यार्थ्यांना शुभेच्छा देताना

संपादन समिती

- ▶ अध्यक्ष
प्र. प्राचार्य डॉ. एस्. डी. पवार
- ▶ प्रमुख संपादक
प्रा. डॉ. नागेश वाले
- ▶ विभागीय संपादक (वरिष्ठ विभाग)
प्रा. विनायक राऊत - मराठी व संस्कृत
प्रा. डॉ. सौ. हेमलता काटे - हिंदी व उर्दू
प्रा. श्रीनिवास पवार - इंग्रजी
प्रा. सुमित लाड - विज्ञान
प्रा. दत्तात्रय थोरात - अहवाल
प्रा. अनिल पाटील - कला
प्रा. श्रीगणेश गायकवाड - तंत्र सहाय्यक
- ▶ विभागीय संपादक (कनिष्ठ विभाग)
प्रा. सुहास कांबळे - मराठी
प्रा. कु. अर्चना साळुंखे - हिंदी
प्रा. सौ. पौर्णिमा मोरे - इंग्रजी
- ▶ विद्यार्थी प्रतिनिधी
आरती कुंभार, धनश्री जोशी,
ममता कुंभार, पूनम गायकवाड,
सारिका चौधरी, अमृता इंगवले
- ▶ मुखपृष्ठ व अक्षररचना
प्रा. डॉ. नागेश वाले प्रा. श्रीगणेश गायकवाड
प्रा. सुमित लाड प्रा. डॉ. प्रशांत फडणीस
प्रा. विनायक राऊत प्रा. संतोष पाटील
- ▶ छायाचित्रण
श्री. सुरेश संकपाळ, मोबा. ९८५०९ ४२०९८
(आराधना फोटो स्टुडिओ, पाटण)
- ▶ मुद्रक : सप्तक प्रिंटींग सर्व्हिसेस, कोल्हापूर
२०३, ओमेगा टॉवर, राजारामपुरी ९ वी गल्ली,
मेन रोड, कोल्हापूर.
दूरध्वनी : ०२३१ - २५२२८२८

॥ ज्ञान दिपेन भास्वता ॥

कोयना शिक्षण संस्था संचालित

बाळासाहेब देसाई कॉलेज

पाटण, ता. पाटण, जि. सातारा

• NAAC (3rd Cycle) - B⁺ Grade (CGPA-2.68)

• ISO Certified 9001:2015

दौलत

वर्ष : एककावन्नावे / अंक : पन्नासावा / सन २०१९-२०

दौलत २०१८-१९

लोकनेते

कै. बाळासाहेब देसाई

जन्म : १०/०३/१९१० * मृत्यू : २३/०४/१९८३

आधुनिक महाराष्ट्राचे शिल्पकार
पद्मविभूषण डॉ. शरदचंद्रजी पवार
माजी केंद्रीय कृषी मंत्री, भारत सरकार

.....

पाटण तालुक्याचे भाग्यविधाते व
कोयना शिक्षण संस्थेचे आश्रयदाते
मा. श्रीमंत विक्रमसिंहजी पाटणकर
माजी सार्व. बांधकाम व पर्यटन मंत्री, महाराष्ट्र राज्य

.....

कोचना शिक्षण संस्था
पदाधिकारी,
कुशल मार्गदर्शक

अध्यक्ष
मा. डॉ. सोपानराव चव्हाण

उपाध्यक्ष
मा. प्रकाशराव पाटील

जनरल सेक्रेटरी

मा. श्रीमंत अमरसिंह पाटणकर

कोयना शिक्षण संस्था

पदाधिकारी,
कुशल मार्गदर्शक

जॉईंट सेक्रेटरी

मा. श्री. बाळासाहेब पाटील

शिवाजी विद्यापीठ पदवी प्रमाणपत्र वितरण समारंभ

कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे मा. डॉ. एन्. के. ठाकरे, मा. प्राचार्य डॉ. एल. जी. जाधव व इतर मान्यवर सभागृहाकडे प्रयाण करताना

मा. डॉ. एन्. के. ठाकरे यांचा सत्कार करताना संस्थेचे अध्यक्ष मा. डॉ. सोपानराव चव्हाण व जनरल सेक्रेटरी मा. अमरसिंह पाटणकर

कोयना शिक्षण संस्था पाटणचे अध्यक्ष डॉ. सोपानराव चव्हाण आपले मनोगत व्यक्त करताना

प्रमुख पाहुणे मा. डॉ. एन्. के. ठाकरे, माजी कुलगुरु उ. म. विद्यापीठ, जळगांव, विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना

महाविद्यालयाचे अहवाल सादर करताना मा. प्र. प्राचार्य डॉ. एस. डी. पवार

स्नातकांना पदवी प्रदान करताना प्रमुख पाहुणे मा. डॉ. एन्. के. ठाकरे व सोबत इतर मान्यवर

अनमोल क्षण

◀ मा. आदित्य पुनदिर, Country Manager, Climate Reality Project, न्यू दिल्ली, क्लायमेट चेन्ज कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना व सोबत इतर मान्यवर

◀ मा. डॉ. ए. एम्. गुरव, अधिष्ठाता, वाणिज्य व व्यवस्थापन विद्याशाखा, शि. वि. कोल्हापूर, मार्गदर्शन करताना व सोबत इतर मान्यवर

◀ महानेता राष्ट्रवादी युवक काँग्रेस आयोजित तालुकास्तरीय महाविद्यालयीन वक्तृत्व स्पर्धेत यशस्वी विद्यार्थ्यांचे अभिनंदन करताना युवा नेते मा. सत्यजितसिंह पाटणकर

◀ बालवैज्ञानिक स्पर्धा परीक्षेत यशस्वी विद्यार्थ्यांचे कौतुक करताना मा. डॉ. व्ही. एन्. शिंदे, उपकुलसचिव शि. वि. कोल्हापूर व सोबत इतर मान्यवर

अनमोल क्षण

मराठी राजभाषा दिनानिमित्त आपले विचार प्रकट करताना मा. प्रा. वैजनाथ महाजन, ज्येष्ठ साहित्यिक व नामवंत वक्ते, सांगली

महिला सबलीकरण मंडळाच्या उद्घाटन समारंभा प्रसंगी मार्गदर्शन करताना मा. तृप्ती सोनवणे, सहाय्यक पोलीस निरीक्षक, पाटण

प्रमुख पाहुणे मा. संभाजीराव पाटणकर, माजी. डी.वाय्.एस्.पी, मुंबई यांचा सत्कार करताना, मा. प्र. प्राचार्य डॉ. एस् डी. पवार

बालवैज्ञानिकांना मार्गदर्शन करताना मा. डॉ. व्ही. एन्. शिंदे, उपकुलसचिव शि. वि. कोल्हापूर व सोबत इतर मान्यवर

शिबिरार्थींना मार्गदर्शन करताना संस्थेचे जनरल सेक्रेटरी श्रीमंत अमरसिंह पाटणकर

'आई माड्र्या महाविद्यालयात' विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन करताना मा. सौ. मीराताई चव्हाण, ज्येष्ठ कवयित्री, पाटण

मा. प्रा. सौ. एस्. एच्. ठाकर, गणित विभाग प्रमुख, शि.वि. कोल्हापूर, बी. एस्सी. २ सुधारित अभ्यासक्रम कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना

मा. डॉ. एन्. आर. शेख, सूक्ष्मजीवशास्त्र विभाग प्रमुख, वाय. सी. सायन्स कॉलेज, कराड, बी. एस्सी. २ सुधारित अभ्यासक्रम कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना

कार्यकुशल प्रशासक
मा. प्र. प्राचार्य डॉ. एस्. डी. पवार

* प्राध्यापक यशोगाथा *

पुस्तक लेखन व शि. वि.च्या
विविध समित्यांवर निवड

डॉ. सी. यू. माने
भूगोलशास्त्र विभाग

घटक लेखन बी. एससी. २

डॉ. मनिषा सपकाळ
सूक्ष्मजीवशास्त्र विभाग

डॉ. डी. आर. फडतरे
गणित विभाग

शि. वि. हिंदी संशोधन
मार्गदर्शक मान्यता

डॉ. हेमलता काटे
हिंदी विभाग

घटक लेखन
बी. ए. २

प्रा. विजय पानस्कर
राज्यशास्त्र विभाग

सेट परीक्षा उत्तीर्ण

प्रा. अभिजीत पवार
पदार्थविज्ञान विभाग

शिवाजी विद्यापीठ
पीएच्.डी. पदवी संपादन

डॉ. डी. आर. फडतरे
गणित विभाग

डॉ. प्रशांत फडणीस
अर्थशास्त्र विभाग

डॉ. पी. जे. ऐवळे
मराठी विभाग

अभिनंदनीय निवड

'वाजागाजा' कथासंग्रहास
शि.वि. ललित साहित्य पुरस्कार

प्रा. सुनिलराव पानस्कर
बँकिंग विभाग

राष्ट्रीय निसर्गमित्र
पुरस्कार

प्रा. पौर्णिमा मोरे
इंग्रजी विभाग

आदर्श इंग्रजी
शिक्षक पुरस्कार

आंतरराष्ट्रीय परिषद -
पेपर वाचन (कम्बोडिया)

डॉ. व्ही. बी. कुरणे
हिंदी विभाग

आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्र -
पेपर वाचन (कोल्हापूर)

प्रा. श्रीगणेश गायकवाड
मराठी विभाग

प्रा. सौ. एस. ए. किरपेकर
इंग्रजी विभाग

भावपूर्ण श्रद्धांजली

प्रा. राजमती राजाराम पाटील
रसायनशास्त्र विभाग

शिवाजी विद्यापीठ गुणवत्ता प्राप्त विद्यार्थी

पूनम काटे
बी.ए. हिंदी
प्रथम क्रमांक

आयेशा आत्तार
एम.ए. राज्यशास्त्र
चौथा क्रमांक

पांडुरंग चव्हाण
एम.ए. राज्यशास्त्र
पाचवा क्रमांक

मनिषा दळवी
एम.ए. १ राज्यशास्त्र
सहावा क्रमांक

मेघा सावंत
बी.ए. ३ हिंदी
सातवा क्रमांक

वर्षा आसबे
बी.ए.३ राज्यशास्त्र
आठवा क्रमांक

पूजा जाधव
बी.ए. ३ मराठी
दहावा क्रमांक

संग्राम भांदिर्गे
बी.ए. १ मराठी
चौदावा क्रमांक

शिवांजली पोतदार
बी.सी.ए. १
एकविसावा क्रमांक

ज्योती कुराडे
बी.एससी. २
बावीसावा क्रमांक

पूनम शिंदे
बी.कॉम. २
तिसावा क्रमांक

रूपाली कळत्रे
बी.एससी. २
चवेचाळीसावा क्रमांक

दौलत नियतकालिक सन २०१८-१९ प्रकाशन

संस्थेचे अध्यक्ष मा. डॉ. सोपानराव चव्हाण व संपादक मंडळ यांचे शुभहस्ते प्रकाशन सोहळा संपन्न

संपादक मंडळ : दौलत नियतकालिक : २०१९-२०

अग्रणी महाविद्यालय उपक्रम

मा. प्रा. मेहुल जाधव, न्यू कॉलेज, कोल्हापूर गणित कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना

प्रा. डॉ. एन्. ए. पाटील, वाणिज्य विभागाच्या बी. कॉम. कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना

मा. प्रा. आयुब शेख, आय.सी.एस. कॉलेज, खेड, IQAC व ISO समिती आयोजित कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना

मा. प्रा. अवधूत कुलकर्णी, महिला महाविद्यालय, कराड, भूगोलशास्त्र कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना

मा. अविनाश मोरे, तालुका कृषी अधिकारी, अर्थशास्त्र कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना

मा. बी. डी. महाडिक, मधमाशी पालन अधिकारी, महाबळेश्वर, प्राणीशास्त्र कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना

मा. विशाल कांबळे, सामाजिक कार्यकर्ते, सातारा, एन्.एस्.एस्. व एन्.सी.सी. विभागा मार्फत आयोजित कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना

मा. डॉ. सुषमा किर्तने, वाय्. सी. कॉलेज, कराड, विद्यार्थिनी मंडळ आयोजित कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना

पारितोषिक वितरण समारंभ क्षणचित्रे

अध्यक्षीय मनोगत व्यक्त करताना, संस्थेचे अध्यक्ष
मा. डॉ. सोपानराव चव्हाण

मा. प्र. प्राचार्य डॉ. एस्. डी. पवार महाविद्यालयाचा
सन २०१८-१९ चा अहवाल सादर करताना

प्रमुख अतिथी मा. बंडा जोशी यांचा सत्कार करताना संस्थेचे
अध्यक्ष मा. डॉ. सोपानराव चव्हाण व सोबत इतर मान्यवर

प्रमुख अतिथी मा. बंडा जोशी, अभिनेते व ख्यातनाम वक्ते,
एकपात्री प्रयोग सादरीकरणाद्वारे श्रोत्यांना मंत्रमुग्ध करताना

यशस्वी विद्यार्थ्यांना प्रमाणपत्र देवून सत्कार करताना
मा. बंडा जोशी व सोबत इतर मान्यवर

ग्रंथ प्रदर्शन उद्घाटन प्रसंगी प्रमुख अतिथी मा. बंडा जोशी
व इतर मान्यवर

प्रमुख अतिथी मा. बंडा जोशी व इतर मान्यवर, दुर्मिळ ग्रंथाचे
अवलोकन करताना

प्रमुख अतिथी मा. बंडा जोशी आपला अभिप्राय नोंदवताना

संपादकीय...

'दौलत' या वार्षिक नियतकालिकेचा प्रकाशन सोहळा प्रतिवर्षी, लोकनेते कै. बाळासाहेब देसाई यांच्या पुण्यतिथी दिनी २३ एप्रिलला आयोजित केला जातो. मात्र यावर्षी संपूर्ण जगामध्ये कोरोना विषाणूमुळे अभूतपूर्व परिस्थिती निर्माण झाल्याने, सदर अंक उशीरा

प्रकाशित होत आहे.

शिवाजी विद्यापीठाच्या आंतर महाविद्यालयीन नियतकालिक स्पर्धेमध्ये सलग आठ वर्षे वैयक्तिक पारितोषिकांमध्ये अग्रेसर असलेल्या 'दौलत' नियतकालिकेचा सन २०१९-२०२० चा ५०वा अंक रसिक वाचकांच्या हाती देताना मला अतिशय आनंद होत आहे.

महाविद्यालयातील युवकांमध्ये चतुरस्र वाचनाचा छंद वृद्धिंगत करण्यासाठी 'दौलत' हे सर्वोत्तम व्यासपीठ आहे. समाज परिवर्तनाला चालना देणारा वर्ग म्हणजे युवावर्ग! त्यांच्या विचारांची, भावभावनांची शब्दरूप अभिव्यक्ती म्हणजे आपला 'दौलत' वार्षिक अंक. या युवावर्गाला प्रेरणा देवून त्यांना उपक्रमशील, विचारशील व प्रयोगशील बनवणे हे आपल्या सर्वांचेच कर्तव्य ठरते. त्यांच्या सुप्त कलागुणांना वाव देवून, त्यांच्यामधून नव साहित्यिक, विचारवंत, कलावंत व वक्ते निर्माण व्हावेत या उद्देशाने महाविद्यालयाने 'दौलत वार्षिक अंकाच्या माध्यमातून साहित्याचे व्यासपीठ उपलब्ध करून दिलेले आहे.

या अंकात चालू यडामोडीवर अनेक नवोदित लेखकांनी आपले परखड विचार मांडून समाज मनातील स्पंदने टिपली आहेत. जीवनाच्या विविध अंगांना स्पर्श करणाऱ्या सामाजिक प्रश्नांची तर्कशुद्ध मांडणी केल्याचे दिसून येते. नवोदित कवींनी देखील स्त्री समानता, देशभक्ती, मानवी नातेसंबंध, प्रेम, मैत्री, संस्कार अशा विविध विषयांवर भाव-भावना व्यक्त करून आपली छाप पाडण्याचा प्रयत्न केल्याचे दिसून येते. थोडक्यात कथा, कविता, प्रवासवर्णन, व्यक्तिचित्रण, वैचारिक व माहितीपर लेख असे अनेक साहित्यप्रकार विद्यार्थी-लेखकांनी कौशल्याने हाताळलेले आहेत. उदारहणादाखल, मराठी व हिंदी विभागातील 'बळी', 'सुसंस्कारीत जीवन', 'आखिर हर बार निर्भया क्यों...?', 'अनुच्छेद ३७०', तसेच इंग्रजी विभागातील 'Unforgettable Manali Trip', 'Hirkani : The Story

of Courage' इ. लेखांत लेखकांनी सामाजिक, राजकीय, प्रवासवर्णन व सिनेमा परीक्षण इ. विषयांवर अभ्यासपूर्ण मांडणी केलेली आहे. थोडक्यात आजच्या तरुण पिढीच्या विचारांचे प्रतिबिंब या अंकामध्ये पाहायला मिळते.

ख्रास अभिमानाची बाब म्हणजे सन २०१५-१६ मध्ये, आपल्या वार्षिक अंकास विद्यापीठ स्तरावर तृतीय क्रमांक प्राप्त झाला आणि सन २०१७-१८ मध्ये वैयक्तिक गटात सहा नवोदित लेखकांनी विविध साहित्य व कला प्रकारामध्ये पारितोषिके मिळवलेली आहेत. सन २०१८-१९ च्या नियतकालिक स्पर्धेतील पारितोषिक प्राप्त विद्यार्थ्यांची यादी विद्यापीठाकडून अद्याप जाहीर झालेली नाही. त्यामध्ये आपल्या अनेक यशस्वी विद्यार्थ्यांचा निश्चितपणे सहभाग असेल व अंकास सुध्दा पारितोषिक प्राप्त होईल असा विश्वास वाटतो. यापुढे देखील आपल्या वार्षिक अंकाची यशस्वी घोडदौड चालू राहिल अशी खात्री वाटते.

'दौलत' या अंकाच्या निर्मिती प्रक्रियेत आपल्या संस्थेचे अध्यक्ष, मा. डॉ. सोपानराव चव्हाण, जनरल सेक्रेटरी श्रीमंत अमरसिंह पाटणकर व इतर संस्था पदाधिकारी यांचे बहुमोल सहकार्य लाभले. त्याचप्रमाणे प्र. प्राचार्य डॉ. एस. डी. पवार सरांचे मार्गदर्शन लाभले व अंक परिपूर्ण करण्यासाठी त्यांनी मौलीक सूचना केल्या. या सर्वांचे मनःपूर्वक आभार व्यक्त करतो.

सदर अंक अधिक आकर्षक व समृद्ध करण्यासाठी संपादक मंडळातील माझे सहकारी प्रा. विनायक राऊत, डॉ. सौ. हेमलता काटे, प्रा. श्रीनिवास पवार, ब्रंथपाल अनिल पाटील, प्रा. डी. डी. थोरात, प्रा. सुमित लाड, प्रा. श्रीगणेश गायकवाड, प्रा. सुहास कांबळे, प्रा. अर्चना साळुंखे, प्रा. सौ. पौर्णिमा मोरे, सौ. अनुपमा बर्गे मॅडम व सौ. निशा फाटक मॅडम यांचे मोलाचे सहकार्य लाभले.

आपल्या वार्षिक अंकाला विद्यापीठ स्तरावर मानाचे स्थान मिळवून देण्यात 'सप्तक प्रिंटींग सर्व्हिसेस, कोल्हापूर' च्या मा. सौ. विजया पाटील व त्यांचे सर्व सहकारी यांचा मोलाचा वाटा आहे. सदर अंक अधिक सुंदर व दर्जेदार करण्यासाठी त्यांनी दिलेल्या अनमोल सहकार्याबद्दल मी त्यांचे मनापासून आभार व्यक्त करतो.

महाविद्यालयातील सर्व विभागप्रमुख, प्राध्यापक, प्रशासकीय कर्मचारी व विद्यार्थी वर्ग यांनी वेळोवेळी केलेल्या सूचना आणि मार्गदर्शनातून हा अंक आकार घेऊ शकला. तसेच छायाचित्रकार श्री. सुरेश संकपाळ, व श्री. जी. डी. सुपूगडे यांचेही विशेष सहकार्य मिळाले. या सर्वांचे मनःपूर्वक आभार...!

- डॉ. एन्. जी. वाले, प्रमुख संपादक

मुख्यपृष्ठाविषयी...

पृथ्वीवरील जीवसृष्टी संकटाच्या विळख्यात

निसर्गचक्रातील मानवी हस्तक्षेपामुळे येत्या काही दशकांत पृथ्वीवरील जीवसृष्टी भीषण संकटात सापडणार असल्याचे संकेत संयुक्त राष्ट्रसंघाने आपल्या अहवालात दिले आहेत.

आज संपूर्ण जगाला जल प्रदूषण, वायू प्रदूषण, जंगलातील वणवा, उवालाभुरवीचा उद्रेक, जंगलतोंड या सारख्या समस्या मंथरपणे भेडसावत आहेत. आपल्या स्वार्थासाठी माणूस निसर्गाची अपरिमित हानी करत असल्याने हवामानात कमाळीचे बदल होऊन ऋतुचक्र अनियमित झाले आहे. त्यामुळे तापमानवाढ ही जागतिक समस्या बनलेली आहे. “दुष्काळात तैरावा महिना” या उक्तीप्रमाणे आपरवीन एका विनाशकारी समस्यायेची भर पडलेली आहे; ती म्हणजे कीरोना विषाणू! कीरोनाच्या महामारीने जगभर विनाश सुरू आहे. या सर्व मानवनिर्मित समस्यांवर जगभरातील अभ्यासकांनी विचारमंथन करून त्यातून मार्ग शोधण्याचे प्रयत्न करावेत या उद्देशाने हा विषय **मुख्यपृष्ठासाठी** निवडलेला आहे.

आकाशमंथेतील अनेक ग्रहांपैकी केवळ पृथ्वीवरच जीवसृष्टीला पोषक असे वातावरण आहे. गेल्या अनेक वर्षांपासून नैसर्गिक साधनसंपत्तीचा गैरवापर होत असल्याने पर्यावरणाचे संतुलन बिघडलेले आहे. जंगले, गवताळ प्रदेश व अन्य क्षेत्रांचे रूपांतर शेती, नामरी वस्ती व अन्य विकासासाठी केले जात आहे. परिणामतः अतीकडच्या काळात अमेझॉन व ऑस्ट्रेलियन जंगलातील आक्राळविक्राळ वणव्यात असंख्य प्राणी व जीवजंतू नष्ट झाले.

आज घडीला कीरोनाच्या महामारीमुळे संपूर्ण जगावर भीतीची छाया पसरली आहे. या भीतीचे कारण निसर्ग आणि

मानव यातील विसंवादांमध्ये दडलेले आहे. अनेक वेळा माणसाने निसर्गावर वर्चस्व मिळवण्याचे प्रयत्न केले. प्रत्येक वेळेला निसर्गाने त्याला त्याची जागा दाखवून दिली. महापूराच्या काळात निसर्गाने त्याला रस्त्यावर आणले, आणि कीरोना महामारीने त्याला थेट मृत्यूच्या दारात उभं केले आहे. आजचा आधुनिक माणूस खरीखरचं शहाणा झाला का? तो “माणूस” झाला का? मराठी साहित्यातील अजरामर कवयित्री बहिणाबाई चौधरींच्या भाषेत “मानना मानना, कधी व्हशील मानूस” असे विचारविसे वाटते.

आता गरज आहे खऱ्या अर्थाने “माणूस” होण्याची. माणसाने आपला स्वार्थ व अहंकार बाजूला करून, झालेल्या चुका मान्य करून नैसर्गिक संकटातून मार्ग काढण्याचे प्रयत्न केले तरच पृथ्वीवर जीवसृष्टी टिकू शकेल. माणसाचा इतिहास हा संघर्षाचा इतिहास देखील आहे. आज तो ‘कीरोना’ या संकटाशी लढतो आहे. जगभरातील सरकारे, प्रशासन, वैद्यकीय क्षेत्रातील कर्मचारी, पोलीस, सफाई कामगार, अनेक संस्था व संघटना कीरोनाचा प्रादुर्भाव रोखण्यासाठी प्रयत्नशील आहेत. यामध्ये माणूस निश्चितपणे विजयी होईल अशी खात्री वाटते.

माणूस हा धैर्यशील आहे, धाडसी आहे, धैर्यवेडा देखील आहे. कुसुमाव्रजांच्या या ओळी माणसाच्या शौर्याचे सार्थ वर्णन करण्यास पुरेसे आहेत.

अनंत ग्रामुची ध्येयावाक्यती
अनंत अन् आशा,
किनावा तुला पामवाला.

प्राचार्यांचे मनोगत...

महाविद्यालयाचा सन २०१९-२० या शैक्षणिक वर्षाचा दौलत नियतकालिकाचा अंक आपल्या हाती सुपूर्त करताना आनंद होत आहे. "ज्ञान दीपेन भास्वतः" हे ब्रीद वाक्य घेवून ८ डिसेंबर १९६७ रोजी कोयना शिक्षण संस्थेची स्थापना करण्यात आली. १५ जून १९६९ रोजी बाळासाहेब देसाई कॉलेजची स्थापना झाली.

महाविद्यालयात विद्यार्थी केंद्राबिंदू मानून गुणवत्तापूर्ण शिक्षण दिले जाते. महाविद्यालयात शैक्षणिक, सांस्कृतिक, क्रीडा, संशोधन इ. क्षेत्रात उल्लेखनीय कामगिरी होत आहे. विशेष बाब म्हणजे यावेळी महाविद्यालयात एन्.सी.सी.चे बावळन विद्यार्थ्यांचे स्वतंत्र युनिट मंजूर झाले. यावर्षी महाविद्यालयास आय.एस्.ओ. ९००१:२०१५ चे मानांकन प्राप्त झाले. नॅकचे काम चालू आहे. २०१८-२०१९ चा ए.व्ही.ए.आर्. अहवाल नॅकला पाठविण्यात आला आहे.

विशेष उल्लेखनीय बाब म्हणजे शै. वर्ष २०१८-१९ मध्ये महाविद्यालयातील एकूण बारा विद्यार्थी शिवाजी विद्यापीठाच्या गुणवत्ता यादीत चमकले आहेत. अनेक विद्यार्थ्यांना गुणवत्ता शिष्यवृत्ती प्राप्त झाली आहे. महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांनी शैक्षणिक यशा बरोबरच क्रीडा क्षेत्रातही यश प्राप्त केले आहे. आंतर विद्यापीठ फूटबॉल, बेसबॉल, सॉफ्टबॉल स्पर्धेकरिता शिवाजी विद्यापीठ संघात सात खेळाडूंची निवड झाली.

जिल्हास्तरीय अविष्कार स्पर्धेचे नियोजन या वर्षी महाविद्यालयात करण्यात आले होते. कु. प्रियांका साळुंखे ही महाविद्यालयाची जिल्हा स्पर्धेत प्रथम आली. विद्यार्थ्यांची विविध कौशल्ये विकसित होण्यासाठी आणि त्यांच्या सुप्त गुणांना चालना देण्यासाठी सात विद्यापीठ प्रमाणपत्र व पंधरा महाविद्यालय प्रमाणपत्र कोर्स चालू आहेत. त्याचा विद्यार्थी लाभ घेतात. लीड कॉलेज अंतर्गत नऊ विद्यार्थ्यांच्या कार्यशाळा संपन्न झाल्या. लीड कॉलेज अंतर्गत रसायनशास्त्र विभागाच्या विद्यार्थ्यांना "ऑनॅलिसिस ऑफ सॉईल ऑपंड इटस् युज टू इनक्रीज फर्टिलिटी" हा दहा हजार रूपांचा मायनर रिसर्च प्रोजेक्ट मंजूर झाला.

महाविद्यालयाचा वार्षिक पारितोषिक वितरण कार्यक्रम उत्साहात संपन्न झाला. त्यावेळी आयक्यूएसी फेस्टिव्हल कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले होते. 'आई माझ्या महाविद्यालयात' हा कार्यक्रम संपन्न झाला. यामध्ये पालक, विद्यार्थी व प्राध्यापक सहभागी झाले होते. महाविद्यालयात प्राध्यापक व प्रशासकीय सेवकांच्या सहकार्यातून 'कमवा शिका योजना' विद्यार्थ्यांच्यासाठी चालू आहे. एन्.एस्.एस्. व

एन्.सी.सी. आणि निसर्ग मंडळाच्या माध्यमातून विविध शिबिराचे आयोजन केले जाते. 'उन्नत भारत' उपक्रमांतर्गत पाच गावे दत्तक घेवून त्या गावात सर्व्हेचे काम पूर्ण झाले असून विविध उपक्रम त्या गावात राबविण्यात येत आहेत.

महाविद्यालयातील प्राध्यापक नियमित अध्यापना बरोबर शैक्षणिक, सामाजिक, सांस्कृतिक आणि संशोधन कार्यात सहभागी होवून शैक्षणिक गुणवत्तेबरोबर सामाजिक बांधिलकी जोपासण्याचा प्रयत्न करत आहेत. महाविद्यालयातील प्राध्यापक उच्चविधिविभूषित असून राष्ट्रीय-आंतरराष्ट्रीय स्तरावर आपले शोधनिबंध सादर करत आहेत. महाविद्यालयात एकूण बावीस पीएच्. डी. धारक आहेत. त्यापैकी दहा प्राध्यापक पीएच्.डी. गार्ड्ड म्हणून कार्यरत आहेत. एक मेजर रिसर्च प्रोजेक्ट यु.जी.सी ला सादर केला आहे. यु.जी.सी. पुरस्कृत मायनर रिसर्च प्रोजेक्टचे काम चालू आहे. त्याचप्रमाणे यु.जी.सी. पुरस्कृत संशोधन पत्रिकेतून प्राध्यापकांचे शोधनिबंध प्रकाशित झाले आहेत. काही प्राध्यापकांची पुस्तके प्रकाशित झाली आहेत.

'कोयना पॅटर्न' हा महाविद्यालयातील महत्त्वकांक्षी प्रकल्प, मा. अध्यक्ष, डॉ. सो. ह. चव्हाण व सचिव मा. अमरसिंह पाटणकर यांच्या प्रेरणेतून व मार्गदर्शनाखाली चालू आहे. येथे ग्रामीण भागातील गरीब विद्यार्थ्यांना जेईई व नीट परीक्षेचे मार्गदर्शन मिळते. या उद्देशाने हा प्रकल्प चालू झाला. यंदा जेईईच्या परीक्षेत मुलांना घवघवीत यश प्राप्त झाले. हा प्रकल्प महाराष्ट्रात दिशादर्शक ठरेल यात शंका नाही. सुमारे सव्वाकोटी रूपये किंमतीचे भव्य हॉल (ऑडिटोरिअम्) चे बांधकाम सुरू आहे.

विद्यार्थ्यांच्या साहित्य कला गुणांना वाव देण्यासाठी महाविद्यालयात 'दौलत' नियतकालिकाचे प्रकाशन केले जाते. दौलत म्हणजे महाविद्यालयाचे प्रतिबिंबच आहे. दौलत नियतकालिकाचे संपादक प्रा. डॉ. नागेश वाले व त्यांचे सहकारी नेहमीच दौलतचा अंक दर्जेदार होण्याच्या दृष्टीने प्रयत्न करतात. आपण नियतकालिकाचे अवलोकन केल्यास निश्चितच महाविद्यालयाबद्दल आपले ऋणानुबंध अधिक दृढ होतील.

कोयना शिक्षण संस्थेचे आश्रयदाते आणि पाटण तालुक्याचे भाग्यविधाते माजी मंत्री आदरणीय विक्रमसिंह पाटणकर यांची प्रेरणा व सहकार्य नेहमीच लाभते. पाटण तालुक्याचे तडफदार नेते मा. सत्यजितसिंह पाटणकर यांची प्रेरणा युवकांना नेहमीच दिशादर्शक असते. आमचे प्रेरणास्थान व मार्गदर्शक, संस्थेचे अध्यक्ष मा. डॉ. सोपानराव चव्हाण, उपाध्यक्ष श्री. प्रकाश पाटील, सचिव मा. अमरसिंह पाटणकर, सहसचिव श्री. बाळासाहेब पाटील, संस्थेचे सर्व संचालक व हितचिंतक आजी-माजी विद्यार्थी, पालक, प्राध्यापक आणि प्रशासकीय सेवक यांचे सहकार्य मिळत आहे.

आपल्या सहकार्याबद्दल धन्यवाद!

प्र. प्राचार्य, डॉ. एस्. डी. पवार

महाविद्यालय-एक दृष्टीक्षेप : सन-२०१९-२०

- पीएच्. डी. पदवी प्राप्त
प्रा. डॉ. डी. आर. फडतरे, गणित
प्रा. डॉ. पी. वाय्. फडणीस, अर्थशास्त्र
- सेट परिक्षा उत्तीर्ण
प्रा. अभिजीत पवार, भौतिकशास्त्र विभाग
- अभिनंदनीय निवड
प्रा. सुनिलराव पानस्कर, राष्ट्रीय निसर्गमित्र पुरस्कार
प्रा. सौ. पौर्णिमा मोरे, आदर्श इंग्रजी शिक्षक पुरस्कार
प्रा. डॉ. पी. जे. ऐवळे, 'वाजागाजा' कथासंग्रहासाठी
शि.वि. मराठी शिक्षक संघाचा ललित साहित्य पुरस्कार
- शि. वि. मान्यताप्राप्त संशोधन मार्गदर्शक
प्रा. डॉ. सौ. हेमलता विजय काटे, हिंदी
- आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्र / परिषदेत पेपर वाचन
प्रा. डॉ. व्ही. बी. कुरणे, हिंदी
प्रा. श्रीगणेश गायकवाड, मराठी
प्रा. सौ. एस. ए. किरपेकर, इंग्रजी
- पुस्तक लेखन / संपादन
प्रा. डॉ. सी. यू. माने, भूगोलशास्त्र
प्रा. व्ही. एस. पानस्कर
प्रा. डॉ. डी. आर. फडतरे
डॉ. मनिषा सपकाळ
- उजळणी वर्ग (रिफ्रेशर कोर्स)
प्रा. डॉ. एम्. आर. कदम, रसायनशास्त्र
प्रा. डॉ. सौ. एम्. आर. सपकाळ, सूक्ष्मजीवशास्त्र
प्रा. डॉ. डी. आर. फडतरे, गणित
प्रा. एस्. एस्. तडाखे, भूगोलशास्त्र
प्रा. डॉ. पी. वाय्. फडणीस, अर्थशास्त्र
प्रा. व्ही. एस्. राऊत, मराठी
प्रा. डॉ. सौ. एच. व्ही. काटे, हिंदी
प्रा. डॉ. जी. एस्. पट्टेबहादूर, अर्थशास्त्र
प्रा. एस्. पी. पाटील, भूगोलशास्त्र
प्रा. एस्. एस्. पवार, इंग्रजी
- लघुसत्र प्रशिक्षण (शॉर्ट टर्म कोर्स)
प्रा. डॉ. एन्. जी. वाले, इंग्रजी
- प्रा. डॉ. व्ही. ए. कळत्रे, रसायनशास्त्र
प्रा. डॉ. पी. डी. कांबळे, रसायनशास्त्र
प्रा. डॉ. जी. एस्. पट्टेबहादूर, अर्थशास्त्र
प्रा. डॉ. मंजुषा आर. शिंदे, वनस्पतीशास्त्र
प्रा. व्ही. एस्. राऊत, मराठी
प्रा. एस्. पी. पाटील, भूगोलशास्त्र
- अग्रणी महाविद्यालय कार्यशाळा
गणित, प्राणीशास्त्र, महिला मंडळ, आयक्यूएसी
व आयएसओ समिती, अर्थशास्त्र, भूगोलशास्त्र,
वाणिज्य विभाग व एन्.एस.एस. व एन.सी.सी.
समिती
- सुधारित अभ्यास कार्यशाळा
गणित व सूक्ष्मजीवशास्त्र विभाग
- अग्रणी महाविद्यालय संशोधन प्रकल्प
डॉ. व्ही. ए. कळत्रे, रसायनशास्त्र विभाग
- शिवाजी विद्यापीठ प्रमाणपत्र कोर्स
 - ग्रामीण पत्रकारिता व जनसंवाद
 - ट्रॅव्हल अँड टुरिझम्
 - पर्सनल ब्युटि कल्चर
 - पंचायतराज
 - शेअर मार्केट
 - हिंदी अनुवाद
 - मोडी लिपी
- सी. ओ. सी. कोर्स
 - फाऊंडेशन कोर्स इन कम्पेटिटिव्ह इंग्लिशमिनेशन
 - मॅटिनन्स अँड रिपेरींग ऑफ इलेक्ट्रिकल
अप्लाइअन्सेस
 - अर्नॅलिसिस ऑफ सॉइल पोटब्ल् वॉटर अँड
इटस् इम्पोर्टन्स
 - हाऊस्होल्ड केमिकल्स् • बेसिक इंग्लिश ग्रामर
 - तबला वादन • फोटोग्राफी
 - सर्टिफिकेट कोर्स इन योगा • फॅशन डिझाईनिंग
 - सेल्समनशिप ट्रेनिंग • इव्हेंट मॅनेजमेन्ट
 - गार्डन टेक्नीक • पर्सनॅलिटी डेव्हलपमेंट
 - केक मेकिंग • सेरिकल्चर
- क्रीडा विभाग
वरिष्ठ विभाग (राष्ट्रीय स्पर्धा सहभाग)

पूजा पवार, बी. ए. ३ (फुटबॉल)
निशा मोरे, बी. ए. ३ (फुटबॉल)
ओंकार देसाई, बी. ए. २ (बेसबॉल)
मनिष गुरव, बी. ए. १ (सॉफ्टबॉल)
सौरभ वगरे, बी. ए. १ (कबड्डी)

कनिष्ठ विभाग

आकाश मोळावडे, बारावी कला (कुस्ती)

- एन्. सी. सी. विभाग
'बी' सर्टिफिकेट - ४५ 'सी' सर्टिफिकेट - ३४
- रायफल ड्रील व वॉर डेमो
एन्. सी. सी. विभाग
- शि. वि. 'गणित' प्रश्नमंजुषा विजेते
जुवेरिया कावणकर - बी. एस्सी. २
राष्ट्रीय स्तरावर प्रथम
प्रितम पाटील - बी. एस्सी. १
राष्ट्रीय स्तरावर प्रथम

- शि. वि. 'संख्याशास्त्र' प्रश्नमंजुषा विजेते
ज्योती कुराडे - बी. एस्सी. २ जिल्ह्यात प्रथम
- यशवंत विद्यार्थी (वक्तृत्व स्पर्धा)
(आंतरकॉलेज व राज्यस्तरीय विजेते)
अमृत भिसे, बी. ए. १ - प्रथम
- शि. वि. आविष्कार संशोधन स्पर्धा विजेते
प्रियंका साळुंखे, बी. कॉम. १ -
जिल्हास्तरीय - प्रथम, विद्यापीठस्तरीय - तृतीय

□ विद्यार्थी संख्या :- ४९३२

अ.क्र	विभाग	मुले	मुली	एकूण
१	पदव्युत्तर	४०	९६	१३६
२	वरिष्ठ	११९५	१२४७	२४४२
३	कनिष्ठ	८३७	५३८	१३७५
४	व्यावसायिक	७७	१०२	१७९
	एकूण	२१४९	१९८३	४१३२

आमचे यशवंत - अमृत बापू भिसे, बी.ए. १

- प्रताप कॉलेज, अमळनेर आयोजित राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा - प्रथम क्रमांक
- जवाहरलाल नेहरू महाविद्यालय, वर्धा राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा - प्रथम क्रमांक
- देवगिरी कॉलेज, औरंगाबाद राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा - प्रथम क्रमांक
- स. प. महाविद्यालय पु. ग. सहस्रत्रबुद्धे राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा - प्रथम क्रमांक
- यशवंत कॉलेज, नांदेड राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा - प्रथम क्रमांक

- इंदिरा गांधी कॉलेज, जालना राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा - प्रथम क्रमांक
- कविवर्य मोरोपंत आंतर महाविद्यालय राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा, बारामती - प्रथम क्रमांक
- यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर, विद्यापीठ स्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा - प्रथम क्रमांक
- राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष आयोजित महानेता विकास आणि परिवर्तनाचा राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा, महाअंतिम फेरी, औरंगाबाद - द्वितीय क्रमांक
- शिवाजी विद्यापीठ जिल्हास्तरीय युवा महोत्सव - प्रथम क्रमांक
- अभिजीत दादा कदम राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा, पुणे- द्वितीय क्रमांक

कोयना शिक्षण संस्था, पाटण
बाळासाहेब देसाई कॉलेज, पाटण

महाविद्यालय विकास समिती

- ▶ मा. डॉ. सोपानराव चव्हाण
अध्यक्ष, व्यवस्थापन समिती
- ▶ मा. श्रीमंत याज्ञसेन पाटणकर
व्यवस्थापन समिती प्रतिनिधी
- ▶ मा. प्रा. डॉ. सी. यू. माने
प्राचार्य नियुक्त, विभाग प्रमुख
- ▶ मा. सौ. डॉ. एम्. आर. सपकाळ,
मा. प्रा. डी. आर. फडतरे,
मा. प्रा. एस्. पी. पाटील
अध्यापकांनी निवडून दिलेले प्रतिनिधी
- ▶ मा. श्री. व्ही. एन्. शिरसाट
अध्यापकेतर प्रतिनिधी
- ▶ मा. श्री. दिलीप संकपाळ
अ. शिक्षण क्षेत्रातील तज्ज्ञ
- ▶ मा. संजीव चव्हाण
ब. उद्योग क्षेत्रातील तज्ज्ञ
- ▶ मा. प्रा. डॉ. विश्वनाथ पवार
क. संशोधन क्षेत्रातील तज्ज्ञ
- ▶ मा. अॅड. अविनाश जानुगडे
ड. समाज सेवा क्षेत्रातील तज्ज्ञ
- ▶ मा. प्रा. डॉ. पी. वायू. फडणीस
समन्वयक (IQAC)
- ▶ मा. डॉ. एस्. डी. पवार
प्र. प्राचार्य, बाळासाहेब देसाई कॉलेज, पाटण
- ▶ कु. तेजस्विनी आसवले - बी.सी.ए. ३
विद्यार्थी संसद सचिव

दौलत : वार्षिक नियतकालिक - प्रकटन

भारत सरकारच्या प्रेस अँड रजिस्ट्रेशन ऑफ बुक अॅक्ट १९५६
च्या नियम क्रमांक ८ प्रमाणे आवश्यक असलेली माहिती.

प्रकाशन स्थळ - बाळासाहेब देसाई कॉलेज, पाटण

प्रकाशन काळ - वार्षिक

प्रकाशकाचे नांव - डॉ. एस्. डी. पवार, प्र. प्राचार्य,

पत्ता - बाळासाहेब देसाई कॉलेज, पाटण

राष्ट्रीयत्व - भारतीय

प्रमुख संपादकाचे - प्रा. डॉ. नागेश वाले

नांव

राष्ट्रीयत्व - भारतीय

पत्ता - देसाई गल्ली, पाटण.

दूरध्वनी : ७५८८८३८३४३

नियतकालिकाच्या - कोयना शिक्षण संस्थेचे,

मालकाचे नांव - बाळासाहेब देसाई कॉलेज, पाटण

ता. पाटण जि. सातारा,

दूरध्वनी : ०२३७२-२८३०४७

मुद्रकाचे नांव - सप्तक प्रिटींग सर्व्हिसेस,

पत्ता - २०३, ओमेगा टॉवर्स,

राजारामपुरी ९ वी गल्ली,

मेन रोड, कोल्हापूर.

दूरध्वनी : ०२३९-२५२२८२८

राष्ट्रीयत्व - भारतीय

मी, प्र. प्राचार्य डॉ. एस्. डी. पवार जाहीर करतो की, वर
दिलेली माहिती माझ्या समजूतीप्रमाणे खरी आहे.

स्थळ - पाटण

प्र. प्राचार्य, डॉ. एम्. डी. पवार,

दिनांक : ०५/०८/२०२०

प्रकाशक

या अंकातील मतांशी संपादक मंडळ सहमत असेलच असे
नाही. अंक फक्त खाजगी वितरणासाठी

कोयना शिक्षण संस्था, पाटण

अंचालक मंडळ

१.	मा. डॉ. सोपानराव हणमंतराव चव्हाण	अध्यक्ष
२.	मा. श्री. प्रकाशराव राजाराम पाटील	उपाध्यक्ष
३.	मा. श्रीमंत अमरसिंह रणजितसिंह पाटणकर	जनरल सेक्रेटरी
४.	मा. श्री. बाळासाहेब आनंदराव पाटील	जॉईंट सेक्रेटरी
५.	मा. श्री. साहेबराव हंबीरराव देशमुख	सदस्य
६.	मा. श्री. शिलासिंग राजेमहाडीक	सदस्य
७.	मा. श्रीमंत याज्ञसेन विक्रमसिंह पाटणकर	सदस्य
८.	मा. श्री. संजीव सोपानराव चव्हाण	सदस्य
९.	मा. श्रीमंत ऋतुराज प्रतापसिंह पाटणकर	सदस्य

श्रद्धांजली! २०१९-२०

राजमती राजाराम पाटील	- प्राध्यापिका, रसायनशास्त्र विभाग. बा. दे. कॉलेज, पाटण
रत्नाकर मतकरी	- ज्येष्ठ साहित्यिक व रंगकर्मी
बलबीर सिंग	- सुप्रसिद्ध हॉकीपटू
ऋषी कपूर	- सुप्रसिद्ध हिंदी सिने अभिनेते
इरफान खान	- सुप्रसिद्ध हिंदी सिने अभिनेते
उत्तम बंडू तुपे	- ज्येष्ठ साहित्यिक
पी. के. बॅनर्जी	- भारताचे महान फुटबॉल पटू
गिरीश कर्नाड	- आधुनिक भारतीय नाटककार, ज्येष्ठ अभिनेते व दिग्दर्शक
अरुण जेटली	- मार्जी अर्थमंत्री व बीजेपी चे वरिष्ठ नेता
सुषमा स्वराज्य	- माजी परराष्ट्र मंत्री व बीजेपी पक्षाच्या ज्येष्ठ नेत्या
शीला दीक्षित	- दिल्लीच्या माजी मुख्यमंत्री, काँग्रेस नेत्या
डॉ. श्रीराम लागू	- ज्येष्ठ अभिनेते व मराठी रंगभूमीवरील नटसम्राट
राजा ठाले	- आंबेडकर चळवळीचा ज्येष्ठ मार्गदर्शक
किरण नगरकर	- प्रसिद्ध साहित्यिक
राम जेठमलानी	- ज्येष्ठ विधिज्ञ व माजी कायदा मंत्री
टी. एन्. शेषन	- माजी मुख्य निवडणूक आयुक्त
अरविंद इनामदार	- महाराष्ट्राचे माजी पोलीस महासंचालक
सुशील कुमार	- माजी नौदल प्रमुख
बापू नाडकर्णी	- भारताचे माजी अष्टपैलू क्रिकेटपटू
विद्या बाळ	- स्त्रीवादी चळवळीतील अग्रणी व ज्येष्ठ सामाजिक कार्यकर्त्या
जयपाल रेड्डी	- काँग्रेसचे ज्येष्ठ नेते व माजी केंद्रीय मंत्री
बाळासाहेब सरोदे	- गांधीवादी ज्येष्ठ सामाजिक कार्यकर्ते
श्रीकृष्ण लाटकर	- ज्येष्ठ नाट्यगीत गायक व शि. वि. चे उपकुलसचिव
प्रा. मोहन आपटे	- विज्ञान लेखक व व्यासंगी अभ्यासक
गिरिजा कीर	- ज्येष्ठ साहित्यिका
माधवराव आपटे	- महान क्रिकेट पटू व उद्योजक
विजू खोटे	- ज्येष्ठ अभिनेते
कुलवंतसिंग कोहली	- प्रसिद्ध हॉटेल व्यासाधिक, मुंबई
राम मेनन	- प्रसिद्ध उद्योगपती

या शैक्षणिक वर्षात कोरोना संसर्गामुळे जगभरातील अनेक लोक मृत्यूमुखी पडले. तसेच सीमेवर शहीद झालेले सर्व जवान, लहान-थोर व्यक्ती, साहित्यिक, विचारवंत, राजकारणी, शास्त्रज्ञ, गायक, संगीतकार, नाट्य-चित्रपट अभिनेते दिवंगत झाले. त्याचप्रमाणे अमेझॉन व ऑस्ट्रेलिया जंगलातील वणव्यात असंख्य वन्यजीव मृत्यूमुखी पडले. त्या सर्वांना... **भावपूर्ण श्रद्धांजली!**

मराठी विभाग

‘मी शब्दांच्या घालुनि बसतो अमाप राशी,
जखमा होतात धावत जातो शब्दांपाशी.
शब्दच झाले मालक आता सर्व जिण्याचे,
जनावरांने काळीज केला हा दरवेशी.’

- कुसुमाग्रज
(वि. वा. शिरवाडकर)

विभागीय संपादक
प्रा. विनायक राऊत

अनुक्रमणिका

गद्य

१	बळी	मोनिका पुकनाथ जाधव	प्रथम वर्ष, कला	कथा	२१
२	चित्ता - चपळ प्राणी	पूजा गणेश भाकरे	तृतीय वर्ष, विज्ञान	माहितीपर	२३
३	शंकर दादा	राजश्री रविंद्र मुगडूम	प्रथम वर्ष, वाणिज्य	व्यक्तिचित्रण	२५
४	शैवटचा श्वास	वनिता विकास जाधव	प्रथम वर्ष, कला	कथा	२८
५	समाज सुधारणेमध्ये वारकरी संप्रदायाचे योगदान	रसिका नंदकुमार कदम	तृतीय वर्ष, कला	संशोधन	३०

पद्य

१	मैत्री	वनिता विकास जाधव	प्रथम वर्ष, कला	२७
२	चारोळ्या	पूजा गणेश भाकरे,	तृतीय वर्ष, विज्ञान	२७
३	जगायला बरं वाटतं...	वनिता विकास जाधव	प्रथम वर्ष, कला	२९
४	नजर	पूजा विलास पवार	तृतीय वर्ष, कला	३३
५	व्यथा	राजश्री रविंद्र मुगडूम	प्रथम वर्ष, वाणिज्य	३४
६	फक्त तूच...	वनिता विकास जाधव	प्रथम वर्ष, कला	३५
७	जा....	वनिता विकास जाधव	प्रथम वर्ष, कला	३५
८	बाबा	पूजा विलास पवार	तृतीय वर्ष, कला	३५
९	कर्तव्या पलीकडचं नातं	पूजा विलास पवार	तृतीय वर्ष, कला	३६

बळी

मोनिका एकनाथ जाधव, प्रथम वर्ष, कला

(कथा)

बाई शिकवताना इतक्या तल्लीन व्हायच्या की तासाची घंटा झालेली मुलांनाही कळत नसे. सगळे तास झाले पण मिनलच्या मनात एकच. आज बाई का आल्या नसतील? सकाळी येताना तर दिसल्या होत्या कारण त्या मिनलच्या घराशेजारी राहत होत्या. सायली पण सांगत होती की तिलाही दिसल्या होत्या.

नेहमीप्रमाणे मिनल उठली. पण सकाळी उठल्यापासून तिच्या मनात रुखरुख लागली होती. अस्वस्थ झाल्यासारखं वाटत होते. तरीही आईला घरकामात मदत करून ती आपल्या नेहमीच्या रस्त्यानं शाळेला पोहचली. पण तिला काय माहित की आजचा दिवस तिच्यासाठी वेगळा होता. शाळेत गेल्यावर राष्ट्रगीत, परिपाठ वगैरे झाला आणि सगळ्या विद्यार्थ्यांना वर्गात सोडलं. मिनलही तिच्या वर्गात गेली. मिनल पहिल्या तासाबद्दल खूप उत्सुक होती. कारण सर आज त्यांना नवीन कविता शिकवणार होते. पहिल्या तासाची घंटा वाजली आणि चव्हाण सर वर्गात आले. त्यात त्यांचा विषय गणित म्हणजेच नावडतीचे मीठ आळणीच असा प्रकार घडला. तिला मराठी विषय शिकवायला दोन शिक्षक होते. भोसले सर आणि साळुंखे बाई. साळुंखे बाई तिच्या लाडक्या मराठीच्या मॅडम. एरवी बाई असत्या तर वेळ कसा निघून गेला असता हे कळलेच नसते. कारण बाई शिकवताना इतक्या तल्लीन व्हायच्या की तासाची घंटा झालेली मुलांनाही कळत नसे. सगळे तास झाले पण मिनलच्या मनात एकच. आज बाई का आल्या नसतील? सकाळी येताना तर दिसल्या होत्या कारण त्या मिनलच्या घराशेजारी राहत होत्या. सायली पण सांगत होती की तिलाही दिसल्या होत्या. सायली मिनलची मैत्रीण. दोघी लहानपणापासून एकत्र वाढलेल्या. शाळेतही एकत्र असायच्या. अगदी जिवलग मैत्रीणी पण त्यांची घरे अगदी जवळ नव्हती. मिनल चावडीपाशी आणि सायली

खालच्या आळीला. साळुंखे बाई मिनलच्या घराजवळच राहत होत्या. मिनलला साळुंखे बाईचे घर तिच्या दारातूनच दिसत होतं. त्यामुळे ती नेहमी बाईना बघायची. बाई बोलतात कशा? कशा वागतात?

कारण तिला तिच्या बाईसारख व्हायचं होतं. शिकलेल्या बायका तशा त्यांच्या घरात कमीच म्हणूनच मिनलला बाईबद्दल कौतुक वाटायचं. कारण तिलाही खूप शिकायचं होतं. आपल्या घराबद्दल, गावाबद्दल काहीतरी करायचं होतं. आता मिनल घरी आली होती. तिला भूक नव्हती, तरीही काहीतरी खायचं म्हणून तिनं शेवया केल्या. थोड्या खाल्ल्या आणि थोड्या वाटीत काढून ठेवल्या. कारण आई, भाऊ शेतात गेले होते. भाऊ लहान असल्यानं शाळेत जायचा प्रश्नच नव्हता आणि लहान पोराला ठेवणार तरी कोणापाशी? घरात मोजून तिनच माणसं. तिचे वडील तर लहानपणीच वारले होते. त्यामुळे आईच सगळं पाहत होती. तरी मिनलचा मामा कामात मदत करत होता. पण तो तरी किती मदत करणार? त्याला पण त्याचा संसार होताच की, तर मिनलचं असं चाललं होतं. आता मिनल अभ्यासाला बसली होती आणि मराठीची कविता वाचताना तिला बाईचा हसरा चेहरा आठवला. बाई जरी हसून दाखवत असल्या तरी खूप दुःख होतं त्यांच्या मनात. नवरा सारखा संशय घ्यायचा. त्याला वाटायचं की हिचं तिच्या शाळेतल्या मास्तरांशी विकास राणेशी काहीतरी आहे. कधी कधी तर रागाच्या भरात मारझोडही करायचा. तरीही बाई मात्र रोजचा दिवस आनंदात घालवायच्या. शिकवताना तर मन लावून शिकवायच्या, की समोरच्याला आपण त्या कवितेतील/कथेतील एखादं पात्र आहोत असं वाटायचं. अशा विचारांच्या तंद्रीत असताना मागून आवाज आला, 'मिनेSS, मिनेSS.' मिनलनं मागे वळून पाहिलं तर आई आणि भाऊ आले होते. आईच्या डोक्यावर ओझं होतं त्यामुळे ती ओरडत होती. तिनं पटकन जाऊन ओझं खाली घेतलं आणि त्या दोघांसाठी पाणी आणायला गेली. ओझ्याच्या बाजूला पाहिलं तर चार मक्याची कणसं होती. तसं शेतात काय जास्त केलच नव्हतं. मिनलच्या

आईनं तरी पोटापुरता जुंधळा आणि मका केला होता.

गणू हा मिनलचा लहान भाऊ. गणूला शिजवलेली कणसं फार आवडत होती. मिनलनं कणसं शिजत घातली आणि दुसऱ्या गॅसवर भात शिजत घातला. मिनल आणि आई गावातल्या इकडच्या तिकडच्या गोष्टी बोलत होत्या. मिनलच्या आईनं एक गोष्ट तर मनाला चटका लावण्यासारखी सांगितली. तिच्या घरापासून चार घरं लांब असणारी कल्पना तिच्या नवऱ्यानं तिला सोडून दिलं. का? तर घरातून पैसे आण, मला गाडी घ्यायची आहे. हे सांगताना

मिनलच्या आईचा चेहरा पार उतरला होता. कारण तिलाही मिनलच्या लग्नाची काळजी असणारच की आणि किती जरी झालं तरी बिनबापाची पोर, तारणारं कोण आहे? म्हणून मिनलच्या आईला तिच्या भविष्याबद्दल खूप चिंता वाटत होती. तसं मिनलच्या आईनं खूप भोगलं होतं. तरूण वयातच नवरा पदरात दोन मुलांना टाकून गेला

आणि संसाराचा सगळा भार तिच्यावरचं पडला. अपघातानं मिनलच्या आईच्या आयुष्याचा घात केला, असच काहितरी म्हणायला लागेल कारण एका अपघातात मिनलचे वडील गेले. मिनल तेंव्हा अगदी सात वर्षाची होती. तेंव्हापासून तिच्या आईच तिला आणि तिच्या भावाला वाढवलं. मिनलची आई काळजीतच होती. इतक्यात मिनल चहा घेऊन आली. तिनं आईसमोर चहा ठेवला. पण आईचं लक्ष नव्हतं म्हणून तिनं आईला हाक मारून चहा घ्यायला लावला.

इतक्यात बाहेरून बायकांचा गोंगाट, धावपळीचा आवाज आला म्हणून मिनल बाहेर गेली, तर तिला खालच्या आळीच्या बाजूने लोक पळताना दिसू लागले म्हणून मिनल त्या दिशेने धावली तर तिला साळुंखे बाईंच्या घरापुढं गर्दी दिसली. म्हणून तिनं जरा पुढं जाऊन पाहिलं, तर तिला एक अंधुक, अस्पष्ट आकृती लोंबकळताना दिसली. त्या दुसऱ्या-तिसऱ्या कुणी नसून साळुंखे बाईच होत्या. त्या हसऱ्या चेहऱ्यावर दुःख असलं तरी न दाखवणाऱ्या देखण्या बाई आता तिला कधीचं दिसणारं नव्हत्या, की तिला शिकवणार नव्हत्या. सगळीकडे

एकच काळोख पसरला होता आणि त्या काळोखात बाई कुठं तरी हरवत होत्या. मिनलच्या समोरचा तो मायेचा झरा आटत चालला होता.

सगळीकडे चर्चेला उधाणं आलं होतं की, साळुंखे बाईंनी आत्महत्या केली. पण खरच ही आत्महत्या होती? मला नाही वाटत की ही आत्महत्या होती. तिच्या नवऱ्यानं केलेली ही हत्या होती. बाई अशा नव्हत्याच हे मिनलला चांगलच माहित

होतं. हे साऱ्या गावालाही माहित होतं. पण बाईंच्या नवऱ्याला मात्र हे पटत नव्हतं. बाई जीव तोडून सांगाथच्या पण नवरा ऐकत नव्हता. शेवटी साळुंखे बाईंनी वेगळं राहण्याचा निर्णय घेतला होता. माहेरच्यांनी तिचं माहेरी येणचं बंद केलं होतं. शिवाय पदरात एक मुल म्हणून बाई तशाच त्रास सहन करत होत्या आणि ते ही अगदी हसत-हसत. पण या समाजव्यवस्थेनं बाईंचा मात्र बळी घेतला.

चित्ता - चपळ प्राणी

पूजा गणेश भाकरे, तृतीय वर्ष, विज्ञान

(माहितीपर)

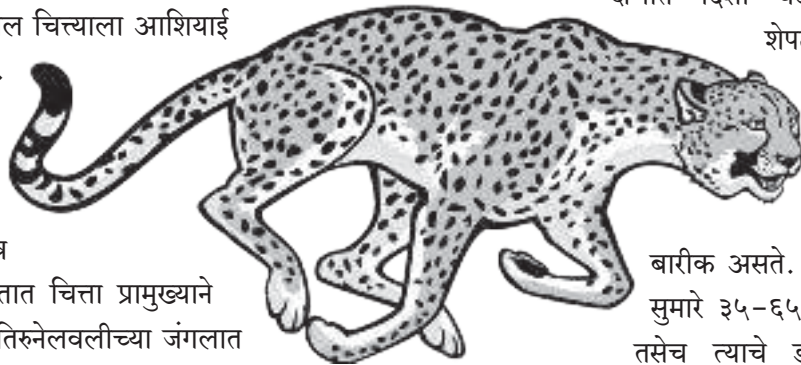
प्रौढ चित्याचे वजन सुमारे ३५-६५ किग्रॅ इतके असते. तसेच त्याचे डोके लहान असून कानही लहानच असतात. डोळ्यांच्या बाहुल्या वर्तुळाकार असतात व नाकांच्या दोन्ही बाजूंना डोळ्यापासून ओठांच्या कोपऱ्यापर्यंत गेलेले दोन काळे पट्टे असतात. या पट्ट्यांना त्यांचे अश्रुमार्ग म्हणतात. त्वचा खडबडीत व रंगाने पिवळी असते. अंगावर वर्तुळाकार आणि आकाराने लहान असे भरीव काळे ठिपके असतात. पोटाकडील भाग फिकट असतो. पाय लांब असतात. पायांच्या नख्या बोथट असतात. नख्या काहीशा वाकड्या असतात. परंतु भक्ष्याचा पाठलाग करताना आपली दिशा बदलण्यासाठी या उघड्या नख्यांचा चित्याला अतिशय उपयोग होतो.

वाघ आणि सिंह एकाच भूप्रदेशावर असलेले जगातील एकमेव ठिकाण आहे ते म्हणजे भारत. भारतातील जंगलात वाघ आणि सिंह आहेत. तसाच आणखी एक प्राणी भारतात होता तो म्हणजे चित्ता. आज चित्ता आपल्याला आफ्रिकेच्या जंगलात दिसून येतो. पण भारतात अगदी विसाव्या शतकाच्या मध्यापर्यंत होता. भारतातील चित्याला आशियाई चित्ता असे म्हणतात. विसाव्या शतकापर्यंत हा चित्ता अरब देशापासून इराण, अफगाणिस्तान आणि भारतापर्यंत सर्वत्र आढळून येत होता. भारतात चित्ता प्रामुख्याने दक्षिणेत तामिळनाडूतील तिरुनेलवलीच्या जंगलात आढळून येत होता. याशिवाय प्राचीन काळात राजे महाराजे शिकारीसाठी चित्ता पाळत होते. खास हरणाची शिकार करण्यासाठी त्यांना पाळले जात होते.

मुघल बादशहा अकबराने हरणाची शिकार करण्यासाठी

चित्ते पाळले होते. तसेच कोल्हापूरचे राजर्षि छ. शाहू महाराज यांनी देखील शिकारीसाठी चित्यांचा उपयोग केला होता. त्या काळात चित्यांना शिकारी 'बिबट्या' असे म्हटले जात होते. प्रौढ चित्यांना पकडून आपल्याकडे ठेवण्याच्या राजा महाराजांच्या या सवयीमुळे जंगलातील चित्यांची बेसुमार शिकार झाली. राजे महाराजे तसेच ब्रिटिश यांच्या अमर्यादित शिकारीमुळे चित्यांची संख्या मोठ्या प्रमाणात कमी झाली व कालांतराने १९४० च्या सुमारास भारतातून चित्ता पूर्णपणे नामशेष झाला.

आता आफ्रिकेतील जंगलातून चित्ता भारतात आणून पुन्हा त्यांना वसविण्याचा एक महत्वाकांक्षी प्रकल्प भारत सरकारने हाती घेतला आहे. सर्वात वेगवान प्राणी म्हणून चित्याला संबोधले जाते. चित्ता हे नाव त्याला भारतातील लोकांनी दिले. दाट वनांपेक्षा सपाट मैदानी, गवताळ प्रदेश त्यांना जास्त आवडतो. भारताच्या वायव्य दिशेला असलेल्या खिंडीतून तो भारतात आला आणि उत्तर मध्य भारतातील सपाट प्रदेश आणि पायथ्याच्या टेकड्यात तो स्थायिक झाला. चित्ता हा प्राणी तसा सडपातळ पण फार चपळ असणारा प्राणी म्हणून ओळखला जातो. डोक्यापासून शेपटीच्या टोकापर्यंत चित्याची लांबी २-२.५ मी. एवढी असते. तसेच यात ०.६-०.७५ मी. लांबीची शेपटी समाविष्ट असते. वेगाने पळताना क्षणात दिशा बदलण्यासाठी त्याला शेपटीचा उपयोग होतो.

खांद्यापाशी त्यांची उंची ६७-९४ सेमी भरते. चित्याची छाती रुंद तर कंबर बारीक असते. प्रौढ चित्याचे वजन सुमारे ३५-६५ किग्रॅ इतके असते. तसेच त्याचे डोके लहान असून कानही लहानच असतात. डोळ्यांच्या बाहुल्या वर्तुळाकार असतात व नाकांच्या दोन्ही बाजूंना डोळ्यापासून ओठांच्या कोपऱ्यापर्यंत गेलेले दोन काळे पट्टे असतात. या

पट्ट्यांना त्यांचे अश्रुमार्ग म्हणतात. त्वचा खडबडीत व रंगाने पिवळी असते. अंगावर वर्तुळाकार आणि आकाराने लहान असे भरीव काळे ठिपके असतात. पोटाकडील भाग फिकट असतो. पाय लांब असतात. पायांच्या नख्या बोथट असतात. नख्या काहीशा वाकड्या असतात. परंतु भक्ष्याचा पाठलाग करताना आपली दिशा बदलण्यासाठी या उघड्या नख्यांचा चित्याला अतिशय उपयोग होतो.

चित्याचे भक्ष्य म्हणजे लहान हरणे, पक्षी, ससे किंवा इतर सस्तन प्राणी यांचीही तो शिकार करतो. प्रामुख्याने दिवसा उजेडीच शिकार करतो पण गरजेनुसार चांदण्या रात्रीही चित्ता शिकार करतो. शिकार करताना प्रथम चित्ता दबकत गवताच्या व झुडपांच्या आडोशाने भक्ष्याच्या जवळ जातो आणि भक्ष टप्प्यात आले म्हणजे त्याचा पाठलाग सुरू करतो. भक्ष्याचा पाठलाग करताना त्याचा वेग ताशी ८०-११० किमी असतो. मात्र दीर्घकाळ त्याला या वेगाने पळता येत नाही. या वेगाने तो सुमारे ३५० मी. एवढेच अंतर धावू शकतो. या धावेत भक्ष्य हाती लागले नाही तर तो त्याचा नाद सोडून देतो. चित्ता हा सर्वाधिक वेगाने धावणारा सस्तन प्राणी आहे.

चित्यामध्ये नर मादीपेक्षा मोठा असतो. नर व मादी समागमासाठी एकत्र येतात. गर्भावधिकाल ८४-९० दिवसांचा असतो. मादीला एकावेळी २-४ पिल्ले होतात. स्वतंत्रपणे राहण्यास सक्षम होईपर्यंत पिल्ले आईबरोबर राहतात. चित्याचे आयुमान १०-१२ वर्ष असते. मात्र सुरक्षित अवस्थेत तो सुमारे २० वर्षे जगू शकतो. चित्ता व बिबट्या यांच्यामध्ये पुष्कळदा गल्लत केली जाते. परंतु त्या दोघांमध्ये ठळक फरक आहेत. चित्ता बिबट्यापेक्षा सडपातळ असतो. बिबट्याचे ठिपके पुंजक्या-पुंजक्या असून ते पोकळ असतात. चित्ता बहुदा दिवसा शिकार करतो. चित्ता झाडावर चढत नाही. बिबट्या आपली शिकार सुद्धा झाडावर घेऊन जाऊ शकतो. चित्याला आपल्या नख्या पंजात ओढून घेता येत नसल्यामुळे त्या बोथट असतात. मात्र, बिबट्याच्या नख्या तिक्ष्ण व बाकदार असतात. चित्याचे कातडे हौशी लोकांमध्ये अतिशय लोकप्रिय होते. त्यामुळेच त्यांची फार मोठ्या प्रमाणात तारतम्यहीन

शिकार झाली. भारतात चित्ता १९४० सालापासून नामशेष झाल्याचे दिसून आले आहे. भारतात पुन्हा एकदा चित्ता आयात करून व त्याला संरक्षण देऊन त्यांची संख्या वाढविण्यासाठी प्रयत्न सुरू झाले आहेत.

काळा बिबट्या ही बिबट्याची वेगळी जात नसते. कालिकण (मेलॉनीन) हे त्वचेतील रंगद्रव्य (पीगमेंट) जास्त प्रमाणात तयार झाल्यामुळे हे बिबटे काळे दिसतात, तर पांढऱ्या वाघाचा रंग कलिकणाच्या अभावामुळे असतो. काळ्या बिबट्यांची त्वचा जवळून पाहिली असता नेहमीचे ठिपके दिसतात. काळे बिबटे हे दाट जंगलामध्ये जास्त असतात. तिथे त्यांना त्यांच्या रंगाचा फायदा होतो असे मानले जाते. भारतात काळे बिबटे प्रामुख्याने दक्षिणेकडील दाट जंगलामध्ये जास्त असतात. आसाम, नेपाळमध्ये ते जास्त आढळतात. आफ्रिकेमध्ये ते माउंट केनियाच्या जंगलामध्ये आहेत.

इतर मोठ्या मांजरापेक्षा बिबट्यांच्या खाद्यामध्ये जास्त वैविध्य असते व प्रांताप्रमाणे बिबट्यांच्या खाद्यामध्ये बदल होतो. सर्व प्रांतातील बिबट्यांच्या खाद्यामध्ये प्रामुख्याने खूर असलेल्या प्राण्यांचा समावेश होतो. पण ते माकडे, उंदरासारखे कृतक प्राणी, सरीसर्प, उभयचर पक्षी व किडेदेखील खातात. कधी-कधी ते कोल्ह्यासारखे इतर लहान शिकारी प्राणीसुद्धा खातात.

बिबट्या भारतात चितळ, सांभर, भेकर, चौशिंगा व वानर यांची शिकार करतो. मात्र त्याला त्याच्या लहान आकारामुळे फार मोठी शिकार करणे शक्य होत नाही. उदा. मोठे सांबर किंवा नर निलगाय अशा प्राण्यांची तो सहजा-सहजी शिकार करत नाही. वाघ किंवा इतर मोठ्या मांजरीच्या तुलनेत तो कुठल्याही वातावरणात स्वतःला सहज सामावून घेतो, अगदी गावाशेजारी सुद्धा. अशा ठिकाणी राहणारे बिबटे हे बकऱ्या, गुरे व कुत्र्यांवर गुजराण करतात. रशियामध्ये ते सायबेरियन हरीण, सीका, एल्फ अशा प्राण्यांची शिकार करतात. आफ्रिकेमध्ये ते मध्यम आकाराच्या कुरंगांची (अँटिलॉप) शिकार करतात.

शंकर दादा

राजश्री रविंद्र मुगळूम, प्रथम वर्ष, वाणिज्य

(व्यक्तिचित्रण)

ऐन पन्नाशीतच दादांची बायकू नर्मदा त्यांना सोडून कायमची निघून गेली होती. त्यामुळं दादांचा यका बाजून हात मोडला होता. कारण नवरा आणि बायकू ही एकाच संसाररूपी रथाची दोन चाकं असतात. बराच यळ झाला तरी दादा अंथरुणावर तसाच पडून. या सान्या आठवणींनं दादांच्या मनात विचारांच काहूर माजलं होतं. त्याच्या डोळ्यात टचकन पाणी आलं.

सह्याद्रीच्या कुशीत वसलेलं, शिवरायांच्या पदस्पर्शाने पावन झालेलं सातारा जिल्ह्यातील पाटण तालुक्यातील आमचं गाव. निसर्गरम्य व हिरवा शालू पांघरलेलं डोंगर आणि वाघजाई देवीची कृपादृष्टी लाभलेलं आमचं गाव. गाव म्हंटल की डोळ्यांसमोर येते ती नवी दुनिया, आपले जुने घर, चावडी, गावातील मोठे देऊळ, ग्रामपंचायत, मोठमोठी झाडे, गावविहीर, गावातून जाणारा छोटा रस्ता आणखी बरचं काही....

“ओढ लावती जिवाला, गावाकडची माती,
साद घालती पुन्हा नव्याने, ही रक्ताची नाती.”

या गावाकडच्या मातीचा सुगंध ज्याच्यासोबत शेवटपर्यंत दरवळत राहिला, जो या मातीत कष्टला असं आमच्या गावातील एक व्यक्तिमत्त्व म्हणजे शंकरदादा. शंकरदादा हा साधा भोळा माणूस. दुसऱ्याच्या सुखात आपले सुख मानणारा साधा भोळा स्वभाव त्यांचा होता. कधी त्यानं उभ्या आयुष्यात कुणाला दुखवलं नाय, कधी कुणाला वाईट वंगाळ बोलला नाय तर कधी कुणाला पाच बोटं बी लावली नाय. सरळ एकमार्गी वागलेला हा माणूस, खूप काबाडकष्ट करून थकलेला हा जीव म्हणजे शंकरदादा होता.

माणसाला देह अथक परिश्रमाने प्राप्त झालेला आहे. तो प्रत्येकाने सत्कारणी लावण्याचे काम केले पाहिजे. खरचं,

शंकरदादांनी आपला देह सत्कारणी लावला, पण तो फक्त स्वतःसाठी नाही तर स्वतःच्या कुटुंबासाठी, गावासाठी पण लावला. दुसऱ्याच्या सुखात आपलं सुख मानलं. गावातली लोकं व घरातील माणसं सुद्धा त्यांना आपुलकीनं “थोरलं दादा” म्हणत. थोरलं म्हणजे मोठं. खरचं त्यांच्या फक्त वयात थोरलेपणं नव्हतं तर ते त्यांच्या वागण्यात आणि मनात पण होतं.

थंडीचं दिस हुतं अंगाला थंडी झोंबत होती. पुसाचा महिना चालू झाला होता. सूर्यनारायणाचं उपास बी चालू झालं हुतं. त्यातच गावात जूतिबाच्या देवळात पारायण बसलं हुतं. थोरलं दादा पहिल्यागत रानात जात नव्हतं. तसं त्याचं शरीरही काम देत नव्हतं. आता तर गावात पारायण सुरु असल्यानं थोरलं दादा दररोज हरिपाठाला देवळात आलं की कीर्तन ऐकूनच घरी जायचं. असच एक दिवस कीर्तन ऐकून आल्यावर दादाला उशीरा जाग आली. पाहतो तर काय सूर्य बराच वर आला होता. दादा लगबगीनं उठला. उशाला ठेवलेलं तंबाखूचं गडूळं घेतलं. त्यातल्या चिमूटभर तंबाखूला चुना लावून ती त्यानं दाढत धरली आणि भिंताडाला टेकून बसला.

शेवग्याच्या शेंगसारखी लांबलचक अशी दादांची मूर्ती. नेहमी प्रसन्न असणारा दादा पण आज मात्र दादाला सगळं उदास उदास वाटत हुतं. सगळं एकीकडं चांगलं चाललं हुतं तर दुसरीकडे सगळा काळोख अंधारच हुता. कारण बी तस हुतं ऐन पन्नाशीत लेका सुनांचा संसार बघायचा, नातवंड मांडीवर खेळवायची हे दिस हुतं पण नशीबाच्या कुणी आडवं येत नाही बगा. कारण आयुष्याच्या सरळ रस्त्याला सुख-दुःखाचे काटे असतातच. सुख-दुःखाच्या या काट्यांना ओलांडून पुढे जाऊन आयुष्याच्या वाटेवर चालायचे असते. पण आपलं दुःख कुणाला सांगणार त्याला इलाज नव्हता, ते कुणाच्या हातात नव्हतं. दादांचा अर्धवट राहिलेला संसार नियतीनं हिरावून घेतला हुता.

ऐन पन्नाशीतच दादांची बायकू नर्मदा त्यांना सोडून कायमची निघून गेली होती. त्यामुळं दादांचा यका बाजून हात मोडला हुता. कारण नवरा आणि बायकू ही एकाच

संसाररूपी रथाची दोन चाकं असतात. बराच यळ झाला तरी दादा अंथरुणावर तसाच पडून. या सान्या आठवणीं दादांच्या मनात विचारांच काहूर माजलं होतं. त्याच्या डोळ्यात टचकन पाणी आलं. कोपन्यात उभी असलेली मानग्याची काठी घेतली. अंथरुणाच्या कश्याबश्या घड्या घातल्या व हातात रंगाची रिकामी कापरी बारडी घेऊन दादांची थेट स्वारी गावहिरीवर आली. पहिल्यापासून दादाला टापटीप राहायची सवय होती. पण पहिल्यापासून त्याला चालता येत नव्हतं, कारण समदं आयुष्य त्यानं अनवाणी पायानचं काढलं हुतं. त्यामुळं त्यांच्या तळपायाला बरीच कुरूपं झाली होती. धड नीट चालाय जमत नव्हतं म्हणून त्यानं काठीचा आधार शोधला हुता. मानग्याची काठीच दादाची आयुष्याची आता सोबतीण उरली होती.

दादा नावाप्रमाणचं घरातला थोरला वडीलधारा पण स्वभाव मातर काय, बोलूच नका, असा गुळाच्या खड्यासारखा हुता. दादांचं तसं पाहिलं तर बिन्हाड मोठं व्हतं. त्याला दोन भाव, एकुलती एक भण होती. दादांचं वडील बिचारं गरीब गायगत हुतं. पण मुलाच्या करत्या काळात ते सोडून देवाघरी गेले. पण या यळला दादानं हाय खाली नाय, नायतर डगमगला नाय. थोरला भाऊ, थोरला मुलगा म्हणून सगळी घरची जबाबदारी थोरलं दादांवर पडली. तो शेती

करायचा. शेतात राब राब राबायचा. दुसऱ्याच्या शेतात बी कामाला जायचा. पण कधी लाजला नाय. नायतर कधी थांबला नाय. सर्व आयुष्य तो कष्ट करीत झिजला. मोलमजूरी करून गवंड्या, सुताराच्या, लव्हाराच्या हाताखाली काम करून पै पै जमा केली. पण कधी वायफळ खर्च केला नाय. बिचान्यानं पुढ्यात येईल ते जेवण खायचा. पण कधी अन्नाला नाव ठेवली नाय गड्यानं. थोरलं दादाला कामात मदत करायला त्याच्या भावाची व गिरजा आयची साथ होती. या सगळ्यांच्या जोरावर दादानं आपल्या एका भावाला बंडूला साळा मास्तर केलं. दुसऱ्या यका भावाला पांडूला शेतात जोडीला घेतलं. दोघा भावांची लगनं बी लावून टाकली. एकुलती यक भण द्रोपदा तिचं बी लगीन नात्यात लावून टाकलं. पण तिचा दाल्ला दारुडा निघाला. पण दादा व त्यांच्या भावानं तिला उभारी दिली.

तस पाहिलं तर थोरलं दादा बहीण भावाच्या संसारासाठी खूप झिजला. हाडांची काडं केली. उभ्या आयुष्यात नाती गोती जपली. कुणाला दुखवलं नाय. कशाची पर्वा केली नाय. नायतर कुठली आशा बाळगली नाय. काबाडकष्टचं त्याच्या भाळी लिव्हलं हुतं. त्याची बायकु मातर त्यातल्या त्यात कडक स्वभावाची होती. पण त्याची त्यानं कधी गय केली नाय. बायकू, भावजया, भावासंगं थोरलं दादा शेतात राबायचा. काळ्या आयची सेवा करायचा. धान्यसुदीक मुबलकं व्हायचं अन् ऐन सुगीच्या दिवशी थोरलं दादांचा मुक्काम रानात नायतर खळ्यावर असायचा. थोरलं दादाला बैलाचा बी नाद हुता. त्यानं कित्येक बैल शेतीसाठी घेतली पण सारखा म्हणायचा माज्या वामन्यासारखी सर नाय यायची कुठल्या बैलाला. तसं पाहिलं तर थोरलं दादानं खरसुडीच्या बाजारारवर यवढा पसारा केला हुता.

मुक्त, स्वैर आणि बऱ्याचदा परिस्थितीनुसार वागणारा असा दादांचा स्वभाव. त्याचं सगळं सुखात हुतं. त्यालाबी तीन मुलं व यक पोरगी होती. तिन्ही मुलं कर्तबगार होती. सगळं काही ठिकठाकं हुतं त्यामुळं काळजी वाटण्यासारखं काहीच नव्हतं. दिवसभर सोप्यात पडून माळावरली मोकळी हवा खात इकडच्या तिकडच्या गप्पा मारत थोरलं दादा दिवस ढकलत हुता. जुन्या आठवणी सांगताना त्यांच्या डोळ्याच्या कडा ओल्या व्हायच्या. कधी-कधी सूर्यास्त होताना आठवणींनी मन

दाटून यायचं. काही सुखद आणि दुःखद जुन्या आठवणी मनात गोंधळ करून जायच्या. कधी हसवायच्या तर कधी रडवायच्या. अलगद त्या क्षणांना पुन्हा उजाळा द्यायच्या. सतत त्यांना वाटायचं की काहीतरी आहे जे आपण थांबवू शकत नाही. काहीतरी आहे जे क्षणा-क्षणांनी आपल्यापासून दूर निसटत चाललयं, जसं तळहातात धरलेल्या रेतीप्रमाणं.

तसं पाहिलं तर कष्टाचं काम बी केलं हुतं तसं. गड्यासारखं गुरावानी कष्ट उपसलं हुतं. हाडाची काडं करून संसार उभा केला हुता. त्यामुळं त्याचं सगळं अंग पिळवटून निघालं होतं. आत्ता फकस्त पोरंचा संसार पाहत, नातवंडात दिवस घालवत एक एक दिस ढकलत हुतं. पहिल्यासारखं त्यांना खाताही येत नव्हतं. पाण्याच्या घोटाबरुबर अन्न गिळत हुतं.

श्रावण महिना नुकताच सुरु झाला हुता. जेमतेम पाच सहा दिवस झालं असतील. गावात कुणाच्या घरात पोथी-पुराण वाचली जायची तर जोतिबाच्या देवळात भजनाचा डाव रंगायचा. त्यातच श्रावणातल्या पावसानं आषाढ माजवला होता. त्यातच दादानं दोन दिस झालं काय खाल्लं-पिल्लं नाय. नुसतं निपचिप पडलं हुतं बिचारं कुणी नसल्यावानी.

अन् यक दिस काय झालं कोणास ठाऊक देव जाणे जसा अंथरुणावर देह पडून होता तसाच पण जीव मातर निघून गेला हुता. हे कुणाला कळलं सुदीक नाय. नायतर भावलं सुदाक नाय.

हा हा म्हणता बातमी गावात पसरली. सगळा गाव दुःखात सामील झाला हुता. कुणाची बी चूल पेटली नाय त्या दिशी. कारण त्या दिसापासं गावातली बायाबापडं थोरल्या दादांच्या स्वभावाला पोरकी झाली हुती. आजपासं त्यांना थोरल्या दादांच्या स्वभावाची चव चाखायला मिळणार नव्हती. तसा स्वभाव व माणुसकीचा ओलावा थोरल्या दादांपाशी हुता.

खरच, खूप काही असतं, जे सांगता येत नाही फक्त ते मनात कुठेतरी जाणवत असतं अन् दिसत नाही. पण त्यांच्या असण्याचा भास सतत मनाला छळत असतो. आठवायला फक्त आठवणीच उरतात आणि आजही उरल्यात थोरलं दादांच्या रुपात.

“निजदेहाचे झिजवून चंदन
तुम्ही वेचले येथे कण-कण
करुनी तुमच्या कार्याचे स्मरण
स्मृतीस तुमच्या शतशः वंदन.”

चारोळ्या

पूजा गणेश श्राकरे, तृतीय वर्ष, विज्ञान

काही नाती तुटत नसतात
ती आपोआपच नकळत मिटून जातात
जशी बोटार रंग ठेऊन
फुलपाखरे दूर उडून जातात.

संग्रहित

मैत्री

वनिता विकास जाधव, प्रथम वर्ष, कला

पानाच्या हालचालीसाठी,
वारं हवं असतं.
मनं जुळण्यासाठी,
नातं हवं असतं.
नात्यासाठी विश्वास हवा असतो,
त्या विश्वासाची पहिली पायरी म्हणजे 'मैत्री'.
मैत्रीचं नातं कसं जगावेगळं असतं,
रक्ताचं नसलं तरी मोलाचं असतं....!!

शेवटचा श्वास

वनिता विकास जाधव, प्रथम वर्ष, कला

(कथा)

काका ते फोटो पाहतच राहिले. आमची शिल्पा इतकी छान दिसते हे पाहतच राहिले. संध्याकाळी जेवण शिल्पानेच बनविले. सर्व काही छान बनविले होते. भात, आमटी, भाकरी, भाजी हे सर्व पदार्थ सर्वांना वाढून स्वतःही जेवायला बसली. शेजारच्या काकूंना तिने केलेली भाजी दिली. विजय व राधा काकांच्या शेजारी बसले. त्यांना एक-एक घास शिल्पाने भरविला.

तो प्रचंड मोठा वाडा होता. एखादं मोठं गिधाड मरून पडावं तसाच दिसत होता. वाडा खूप मोठा होता. तसा काही पडलेला होता, पण आतून व्यवस्थित होता. वाड्याचे बांधकाम छान होते. मोठा दरवाजा होता. वासेही मोठेच्या-मोठे होते. राजाराम व सुनंदा या वाड्याची देखरेख करत. राजाराम व सुनंदा यांनी एक नवीन घरही बांधलं होतं. वाड्याच्या शेजारी घर बांधायचं एक कारण होतं.

सुनंदा हिच्या बहिणीची मुलगी शिल्पा या वाड्यात सारखी येत होती. तिला सारखे गावी यायला आवडत होते. शिल्पा दिसायला देखणी, गोरीपान, चाफेकळीसारखी होती. उंच, लांब केसांची होती. तिला मावशीच्या गावी यायला आवडत होते. तिला गावचे वातावरण, हिरवळ, माळरान, म्हसरे, नद्या, पाखरे, शेती, झाडे खूप आवडत. शिल्पाचे सुनंदावर खूप प्रेम होते पण सुनंदा शिल्पाला खूप ओरडत असे. शिल्पा सुनंदाच्या जिवाचा तुकडा होती. शिल्पा सर्वांबरोबर प्रेमाने वागत असे, पण सुनंदाचे म्हणणे होते की, 'थोडक्यात गोडी असावी. ऊस गोड लागला म्हणून मुळासकट खाऊ नये' असे सुनंदाचे विचार होते. सुनंदा वाड्याची साफसफाई करायला लागली की, शिल्पाही मदत करायला येत असत. ती मुलांना शिकवतही असे. खूप हुशार होती ती.

बोलता-बोलता वेळ कसा जायचा हे तिला

समजतच नसे. वाड्यात आली की, मावशीला स्वयंपाकात मदत करू लागत असे. काका आले की, काकांना आंघोळीला पाणी देत असे. विजय आणि राधा आले की त्यांचा अभ्यास घेत असे. (विजय व राधा सुनंदा व राजारामची दोन मुले) विजय व राधा यांचे शिल्पा लाड करत असे. शिल्पा सर्वांचे जेवण झाले की, थोडा वेळ सर्वजण बोलत बसत असत. विजय व राधा शिल्पाला खूप सतावत असत. आम्हांला गोष्ट सांग असे म्हणून दोघे शिल्पा जवळ झोपत असतं.

सकाळ झाली की तुळशीची पूजा सुनंदा करायची. तोपर्यंत शिल्पा घरातील काम उरकत असे. न्याहरी करून डबे भरून शिल्पा बाहेर येत असे. काकांना सकाळी न्याहरी देत असे.

अखेर तो काळाकुट्ट दिवस उजाडला व शिल्पा सकाळी हसत-खेळत उठली, घरातील सर्व कामे केली व मावशीला म्हणाली, "की मला आज साडी नेसायची आहे, मावशी. मावशी म्हणाली, "का नेसायची आहे?" शिल्पा बोलली, "असंच नेसायची आहे. मनात आलं म्हणून." मावशी आत गेली व आतून हिरवीगार काठापदराची साडी घेऊन आली. त्यावरती घालाय सामानही दिले. शिल्पा साडी नेसली. केस रिकामे सोडले. सडपातळ अंगाची उंच, गोरीपान शिल्पा नटीच दिसत होती. तीने स्वतःचे फोनमध्ये फोटोही काढले. संध्याकाळी काकांनाही दाखवले. शिल्पाचा साडीतला सुंदर फोटो काका पाहतच राहिले. संध्याकाळी

जेवण शिल्पानेच बनविले. सर्व काही छान बनविले होते. भात, आमटी, भाकरी, भाजी हे सर्व पदार्थ सर्वांना वाढून स्वतःही जेवायला बसली. शेजारच्या काकूंना तिने केलेली भाजी दिली. विजय व राधा काकांच्या शेजारी बसले. त्यांना एक-एक घास शिल्पाने भरविला. शिल्पाने काकांना विचारले की, “जेवण छान झालेना?” ते म्हणाले, थोडं मीठ असतं ना आमटीत तर बरं झालं असतं. सुनंदा लगेच म्हणाली, ‘कोल्ह्यास द्राक्षे आंबट’ असे मस्करी करत करत जेवण झाले व सर्वजण बाहेरच्या खोलीत बसले. तोपर्यंत शिल्पाने अंथरुण केले. काका झोपाय जात होते, तोपर्यंत मावशी काकांच्या गोळ्या द्यायला गेली. शिल्पा, विजय, राधाही सुनंदाच्या खोलीत बसायला गेले. शिल्पाला मावशीने पाय चेपायला सांगितले. पाय चेपत-चेपत खूप वेळ झाला. खूप गप्पा मारल्या काका व मावशी सोबत. राधा व विजय तीथेच झोपी गेले. रात्रीचे १२ वाजले, शिल्पालाही कंटाळा आला होता. ती देखील झोपायला गेली.

रात्र खूप झाली, मध्यरात्र सरली. मोठा हादरा झाला. वाड्याच्या भिंती नाजूक होत्याच तसे वासेही पडणार होते. शिल्पा गाढ झोपली होती. हादरा झाला व वासा तिच्या अंगावर पडला व एक भिंतही पडली, सगळीकडे रक्त वाहू लागले. आ..आ..आ.. करत शिल्पाने जीव सोडला. शेवटचा श्वास सोडला. हादऱ्याच्या चाहुलीने काका-मावशी जागे झाले व आवाजाच्या दिशेने पळाले. हादरा मोठा असल्याने सारा गाव जागा झाला. काका जोरात ओरडले, किंकाळी फोडली. मावशी ओरडू लागली. “माझी शिल्पा! माझी शिल्पा!” सारा गाव जमा झाला. एकमेकांचे तोंड पाहून ‘कोण ओरडतयं, कोण ओरडतयं’ म्हणू लागले. सर्वजण वाड्याभोवती जमले. कुणी खोरे आणले. कुणी बळाच्या जोरावर दगडे, वासे काढण्याचा प्रयत्न केला. गावातील माणसांनी वाश्याखाली चेपलेली शिल्पा बाहेर काढली व पोलिसांना कळविले. कोणी गाडी काढलीच नाही तिला दवाखान्यात नेण्यासाठी कारण जीवच नव्हता तिच्या अंगात. पूर्ण चेपली होती शिल्पा.

सकाळपर्यंत सर्व गावभर बातमी पसरली व सर्व गाव त्या देहाचे अंतिम दर्शन घेण्यासाठी आले. शिल्पाच्या आई-वडिलांना कळवले गेले. “आता काहीच उरले नाही, ती मरायच्या आधीच मी का नाही मेले” असे आई बोलू लागली. सुनंदाही खूप रडत होती कारण ती लहानपणापासून

सारखी शिल्पापाशी असायची.

लोकांमध्ये चर्चा सुरू होती की, राजारामाला आधी सांगितले होते की, घर नवीन बांध. किती दिवस राहणार त्या वाड्यात, पडणारच आहे एक दिवस तो. ऐकलच नाही. जुना वाडा आहे कितीतरी वर्षापूर्वीचा, याला एवढी समज नको का, की मुला-बाळांना त्याचा धोका होऊ शकतो.

इकडे बायकाही बोलत होत्या, “पोर लय गोजीरवाणी, बोलाय गोड, दिसले की हाळी मारणार, तांब्या भरून पाणी देणार, चहा करणार. कावळा बस आणि फांदी तुट अशातील गत झाली आणि काय! माणसाला मरण कसं येईल सांगता येत नाय. तिच्या नशीबी येवढचं जगणं लिहलं होतं.”

सर्व अंतिम कार्यक्रम झाला व सर्वजण आपआपल्या घरी गेली. शिल्पाचे आई-वडील आपल्या घरी जात होते. राजारामने थांबवून घेतले. वाड्यात शांतता पसरली. सर्व वाडा शांत व उध्वस्त दिसू लागला.

शिल्पाने शेवटचा श्वास वाड्यातच घेतला. तिने आपला जीव वाड्यातच सोडला.

जगायला बरं वाटतं...

वनिता विकास जाधव, प्रथम वर्ष, कला

डोळे पुसायला कुणीतरी असेल तर

रूसायला बरं वाटतं...

ऐकणारे कुणीतरी असेल तर

मनातलं बोलायला बरे वाटते...

कौतुक करणारे कुणीतरी असेल तर

थकेपर्यंत राबायला बरं वाटतं...

आपल्यासाठी मरणारं कुणीतरी

असेल तर मरेपर्यंत जगायला बरं वाटतं...

समाज सुधारणेमध्ये वारकरी संप्रदायाचे योगदान

रसिका नंदकुमार कदम, तृतीय वर्ष, कला

(संशोधन)

ज्ञानेश्वरांच्या चिदविलासवादाने तर महाराष्ट्रात फार मोठी वैचारिक क्रांती घडविली आहे. समाजातील श्रेष्ठांपासून कनिष्ठापर्यंत, पंडितांपासून अज्ञानी लोकांपर्यंत सारा

समाज भक्तीच्या एका सूत्रात बांधण्याचे कार्य ज्ञानेश्वरांनी केले. 'कुळ जाति वर्ण । हे अवघेचि गा अकारण' अशा जातिभेदरहित विचारांचा पुरस्कार ज्ञानेश्वरांनी केला त्यांनी महाराष्ट्रातील भक्तांच्या भक्तीला तत्त्वज्ञानाची बैठक प्राप्त करून दिली.

महाराष्ट्र ही संतांची भूमी म्हणून आजही प्रचलित आहे. या संतांच्या भूमीत सुमारे १२ व्या शतकापासून महानुभाव संप्रदाय, नाथ संप्रदाय, समर्थ संप्रदाय, सुफी संप्रदाय या शिवाय वीरशैव संप्रदाय, नागेश संप्रदाय, आनंद संप्रदाय असे अनेक संप्रदाय आपापल्या आराध्य दैवताची उपासना करताना दिसतात. या प्रत्येक संप्रदायाचे आपापले स्वतंत्र तत्त्वज्ञान, प्रणेत, आचारधर्म, विचार, उपासक आणि संत असल्याचे दिसतात पण या सर्वच संप्रदायामध्ये सर्वाधिक लोकप्रियता प्राप्त करणारा संप्रदाय म्हणून वारकरी संप्रदायाचे स्थान सर्वोच्च असल्याचे आढळते. आज लाखांच्या संख्येने भाविक आपल्या गावापासून पंढरपूरपर्यंत चालत येतात. अगदी पंजाबपासून, पंढरपूरपर्यंतही अनेक दिंड्या/वाऱ्या पंढरपूरला येतात. या संप्रदायाचे आचारधर्म, तत्त्वज्ञान आणि समाजाला दिली गेलेली शिकवण याचे एक प्रकारचे गारूड समाजमनावर १२ व्या शतकापासून आज अखेर असल्याचे जाणवते.

पुंडलिक महामुनी पासून उगम पावलेल्या या संप्रदायाचा आराध्य असणारा विठ्ठल गेली २८ युगे आपल्या भक्तांसाठी विटेवर उभा असलेला पहावयास मिळतो. या धर्माचे मूळ नाव 'भागवतधर्म'

'रामकृष्णहरी' हा या संप्रदायाचा षडाक्षरी मंत्र, ज्ञानेश्वर, नामदेव, चोखामेळा, गोरकुंभार, सावता माळी, सेना महाराज, एकनाथ, तुकाराम इत्यादी अनेक संतांनी भागवत संप्रदायाच्या आध्यात्मिक मंदिराची उभारणी केली. जनात जनार्दन (परमेश्वर) शोधून विठ्ठलाच्या या गाढ्या वीरांनी भक्तीचा डांगोरा पिटला. त्याचेच पडसाद या संतांच्या साहित्यातून उमटलेले पाहावयास मिळतात. 'बुडती हे जन न देखते डोळा। म्हणूनी कळवळा येत असे।।' या कळवळ्यातूनच त्यांनी साहित्यनिर्मिती केल्याचे दिसते. महाराष्ट्राच्या अधःपतित होत चाललेल्या धार्मिक आणि सामाजिक जीवनाला सावरण्यासाठी संतांची लेखणी आणि वाणी झिजवल्याचे दिसते. ज्ञानेश्वरादी संतांनी चंद्रभागेच्या वाळवंटात सर्व जाती, धर्म, पंथाच्या अनुयायांना एकत्र आणून आध्यात्मिक लोकशाहीचा झेंडा रोवण्याचे कार्य केले. समाजामध्ये कर्मठ पंडितांकडून माजवल्या गेलेल्या यज्ञयाग, जपजाप्य, व्रतवैकल्ये, उद्यापने, समाराधना त्याच सोबत जखाई, जोखाई, मंगळाई, म्हसोबा, बहिरोबा सारख्या शुद्र देवतांच्या भक्तिला विरोध केला. जादूटोणे, भूत-भविष्य, जारणमारण, तंत्र मंत्र या गोष्टींपासून सामान्य माणसांना अलिप्त करण्याचा प्रयत्न केला. समाजातील अंधश्रद्धांवर, अवडंबरावर, भोंदुपणावर फसवेगीरीवर कठोर प्रहार केले.

ज्ञानदेवांनी भोळ्या भाबड्या धर्मभावनेला अध्यात्म विचारांची ठाम बैठक मिळवून दिली आणि बहुजन समाजाच्या प्रेरणेने व दलितोद्धाराच्या प्रेरणेने धर्मजागृतीचे कार्य हाती घेतले. आपला विचार सर्वसामान्यापर्यंत पोचविण्यासाठी 'आबालसुबोध' अशा मराठी भाषेत ज्ञानेश्वरीची रचना केली. 'गृहस्थाश्रमु न सांडिता । कर्मिखा नोलांडिता' हा भक्तिधर्म आचरिता येतो याची जाणीव समाजमनाला करून दिली. मोक्षप्राप्ती ही कोणत्याही अवडंबराशिवाय होऊ शकते हे सांगताना ते म्हणतात.

देवाचिये द्वारी उभा क्षणभरी । तेणे मुक्ती चारी साधियेल्या।

हरिमुखे म्हणा हरिमुखे म्हणा । पुण्याची गणना कोण

करी ।

स्त्री पुरुष/प्रकृती - पुरुषाची समानता सांगताना ते आपल्या अमृतानुभव या ग्रंथात म्हणतात,

स्त्री-पुरुष नामभेदे । शिवपण येकलें नांदे ॥

जग सगळे आगाधे । पणे जिंही ॥

ज्ञानेश्वरांच्या चिदविलासवादाने तर महाराष्ट्रात फार मोठी वैचारिक क्रांती घडविली आहे. समाजातील श्रेष्ठांपासून कनिष्ठापर्यंत, पंडितांपासून अज्ञानी लोकांपर्यंत सारा समाज भक्तीच्या एका सूत्रात बांधण्याचे कार्य ज्ञानेश्वरांनी केले. 'कुळ जाति वर्ण । हे अवघेचि गा अकारण' अशा जातिभेदरहित विचारांचा पुरस्कार ज्ञानेश्वरांनी केला त्यांनी महाराष्ट्रातील भक्तांच्या भक्तीला तत्त्वज्ञानाची बैठक प्राप्त करून दिली.

वारकरी संप्रदायाची पताका पंढरपूरपासून पंजाब पर्यंत नेणारा श्रेष्ठ संत म्हणजे संत नामदेव. त्यांनी आपल्या अभंगाच्या माध्यमातून अठरा पगड

जातींमध्ये जन्माला आलेल्या अनेक संतांची चरित्रे लिहिली. ते मराठीतील पहिले भावकवी, पद्यचरित्रकार, आत्मचरित्रकार, आख्यानकवी, भागवत धर्माचे पहिले संघटक आणि प्रचारक, कीर्तन परंपरेचे आद्य प्रवर्तक आणि चोखामेळा या आपल्या शिष्याची समाधी बांधणारे गुरू होते. त्यांनी विविध प्रदेशात जाऊन अठरा पगड जातींना विठ्ठल प्रेमाने भारून जाती निरपेक्ष अशा अध्यात्म विचारांची मुहूर्तमेढ रोवली.

गोरा कुंभार, सावता माळी, नरहरी सोनार, सेना महाराज यांनी धर्माचे अवडंबर किंवा स्तोम न माजवता अगदी साक्षात परमेश्वराच्या दर्शनासाठी त्यांच्या दारातही न जाता भक्ती करता येते, हे दाखविले. त्यांनी आपल्या कर्मातच परमेश्वर पाहिला आणि नामसंकीर्तनाचा महिमा दाखवून दिला. गोरा कुंभार म्हणतात 'केशवाचे ध्यान धरूनी अंतरी । मृत्तिकेमाजारी नाचतसे' तसे तर सावता माळी यांचा,

कांदा मुळा भाजी । अवघी विठाई माझी ॥

लसूण मिरची कोथिंबिरी । अवघा झाला माझा हरी ॥

हा अभंग प्रसिद्धच आहे. सेना महाराज म्हणतात 'आम्ही वारीक वारीक । करू हजामत बारीक' आपल्या व्यवसायात विठ्ठलाचे रूप शोधण्याचा हा संदेश उपरोक्त संत देतात. आपण प्रामाणिकपणे आपले कर्म केले असता साक्षात परमेश्वराची सेवा आपल्या हातून घडते. फक्त नामस्मरण करण्याचे कार्य करावे. परमेश्वराला दुसऱ्या कोणत्याच गोष्टीची काहीच अपेक्षा नसते. हे दाखवून देण्याचे कार्य या संतांनी केले आहे. तर विसोबा खेचर आपल्या एका अभंगात म्हणतात.

'परस्त्री तितुकी जाण रे माता ।'

ही नीतीमत्तेची शिकवण या संतांनी पूर्वीपासूनच दिली आहे.

समन्वयकार एकनाथ हे वारकरी संप्रदायाचे आधारस्तंभच होते. त्यांनी आपले विचार व्यक्त करण्यासाठी त्रिविध पद्धतीची योजना केली. पंडित आणि विद्वानांसाठी चतुःश्लोकी भागवत व एकनाथी भागवत, मध्यमवर्गीयांसाठी रूक्मिणी स्वयंवर आणि भावार्थ रामायण आणि सर्वसामान्य तळातल्या वर्गासाठी भारूडाची निर्मिती केली. आपल्या भावार्थ रामायणात रावणाचे वर्णन एखाद्या सुलतानाप्रमाणे तर रावणाच्या सैन्याचे वर्णन मोगलांच्या पेहेरावा प्रमाणे केल्याचे आढळते. थोडक्यात मोगलांच्या आक्रमणातून सुटकेसाठीचे प्रयत्न साहित्यातून नाथ पेरताना दिसतात. 'मला दादला नको ग बाई'. सत्वर पावगे मला भवानी आई, रोडगा वाहीन तुला', 'विंचु' 'थट्टा' यांसारख्या भारूडातून नाथ तत्कालीन समाजाला नीतीचे धडे देताना दिसतात. लोकव्यवहारातील आणि लोकभाषेतील अनेक दाखले देऊन समाजातील अज्ञानी भोळ्या जनतेला उपदेश करतात. फक्त वारकऱ्यांनाच नव्हे तर संपूर्ण समाजाला नीतीमूल्यांची आठवण करून देणारे संत तुकाराम हे वारकरी संप्रदायाच्या संत मंदीराचे कळसच होत. 'भले ही देऊ कासेची लंगोटी । नाठाळाच्या माथा देऊ काठी' ही त्यांची वृत्ती त्यांच्या साहित्यात पदोपदी पाहावयास मिळते. संत तुकाराम हे विद्रोही संत होते. एकाच वेळी संत, कवी आणि सुधारक अशी त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाची तीन रूपे आपणास निदर्शनास येतात. त्यांना आलेल्या अनुभवांचे संचित म्हणजे त्यांचे अभंग होत. ते समाजातील अनिष्ट रूढी, प्रथा, परंपरांवर कठोर प्रहार करणारे संत असल्यानेच सालोमालो आणि मंबाजी बुवांसारख्यांकडून त्यांचा छळ झाला होता. सामाजिक जीवनात त्यांनी नीती

हीच भक्ती मानली होती. 'रूढ संकेतांच्या दांभिकपणाच्या आणि अंधश्रद्धेच्या विध्वंसनाने प्रथम समाजाची मनोभूमी नांगरून तिच्यात प्रांजळ भक्तिभाव, नीती आणि समाजोद्धाराचे विधायक बी पेरणारा संत म्हणजे तुकाराम.

'याती कूळ येथे असे अप्रमाण । गुणांचे कारण अंगी असे ।

असे त्यांनी मानले आणि जन्मावर आधारित जातिव्यवस्थेला विरोध केला. वंशपरंपरेने चालत आलेली विठ्ठलभक्तीची मिरास त्यांनी वाढविली. स्त्री-शुद्रांपर्यंत पोचविली.

'या रे सारे लहान थोर । याती भलते नारी नर'

असे आवाहन करून भक्ती संप्रदायापुरते तरी त्यांनी जातिभेद मोडून काढले. भक्तीच्या क्षेत्रात कुळ, जाती, वर्ण यांचे प्रमाण लावता येत नाही अशी त्यांची धारणा होती. ज्ञानेश्वरांनी सांगितलेला चिद्विलासवाद पुन्हा तुकाराम नव्या शब्दात मांडतात ते म्हणतात 'विष्णुमय जग वैष्णवांचा धर्म' समाजातील पाखंडी लोकांवर टिका करताना ते म्हणतात, 'दावुनि वैराग्याची कळा । भोगी विषयाचा सोहळा' अभक्त ब्राह्मण, तोंडी तंबाखुची नळी धरणारे गोसावी, नास्तिक लोक यांच्यावर तुकोबा तीक्ष्ण शब्दांनी हल्ला चढवतात. समाजातील ढोंगांवर ते टिका करतात आणि जशास तसे वर्तन केले पाहिजे याची जाणीवही लोकांना ते करून देतात. आपल्या एका अभंगात ते म्हणतात.

पाया झाला नारू । तेथे न बांधा कापुरू ।

तेथे बिबव्याचे काम । अधमासि तो अधम ।

देवावरी विंचू आला । देवपूजा नावडे त्याला ॥

तेथे पैजाराचे काम । अधमासि तो अधम ॥

आपल्या अनेक अभंगांतून तुकाराम महाराज समाज प्रबोधन घडवताना दिसतात.

वारकरी संप्रदायातील सर्वच संतांनी समाज प्रबोधनाचे कार्य केले. यज्ञयाग आणि कर्मकांडात गुंतलेल्या समाजाला नामसंकीर्तनाचे माध्यम प्राप्त करून दिले. अंधश्रद्धेत गुरफटलेल्या समाजाला नवी जीवनदृष्टी दिली. ज्ञान आणि भक्तीची सांगड घालून नवा अध्यात्म मार्ग सांगितला. कर्मावर विश्वास ठेऊन स्वकर्मातच परमेश्वर पाहण्यास

शिकवले. स्त्री-पुरुष/प्रकृती-पुरुष/ असा भेद न मानण्याचा सल्ला दिला. जातिव्यवस्थेवर टीका करून भक्तीमार्ग स्त्री-शुद्रांसह सर्वांनाच खुला करून दिला. वामन पंडित आपल्या यथार्थदीपिका या ग्रंथात वारकरी संप्रदायाविषयी म्हणतात,

यास म्हणावे भागवतधर्म ।

की ज्ञाने श्रवण कीर्तन सुगुणाचें ॥

या नामगुण संकीर्तनाच्या माध्यमातून मोक्षप्राप्ती होऊ शकते हे मोक्षप्राप्तीसाठी अवडंबर माजवणाऱ्यांना दाखवून दिले. आध्यात्मिक लोकशाहीची मुहूर्तमेढ रोवण्याचे कार्य संतांनीच केले. जाती कुळ हे अवघेची अकारण आहेत हे समाजाला दाखवून समाजसुधारणा घडवून आणली. सर्वांना समान अधिकार आहेत याची जाणीव संत तुकारामांनी करून दिली. संत बहिणाबाई आपल्या अभंगात म्हणतात,

संतकृपा झाली । इमारत फळा आली ॥

ज्ञानदेवे रचिला पाया । उभारिले देवायला ॥

नामा तयाचा किंकर । तेणें रचिलें ते आवार ॥

जनार्दनी एकनाथ । खांब दिला भागवत ॥

तुका झालासे कळस । भजन करा सावकाश ॥

बहिणी म्हणे फडकती ध्वजा । निरुपणा केले ओजा ॥

अशा पद्धतीने महाराष्ट्रात संत मंदीराची उभारणी झाली आणि ही उभारणी एका बाजूला सुरू असताना दुसऱ्या बाजूला महाराष्ट्राच्या पुरोगामी विचारांची बीजं पेरली जात होती म्हणूनच संत साहित्यातच आपणाला सुधारणावादी विचारांचा उगम शोधावा लागतो. महाराष्ट्रात होऊन गेलेले संत हेच महाराष्ट्राचे आद्य समाजसुधारक होते.

संदर्भ -

१) प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास - ल. रा. नसिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर. सहावी आवृत्ती ६ सप्टेंबर, १९१७.

२) धर्म संप्रदाय आणि मध्ययुगीन मराठी वाङ्मय - र. बा. मंचरकर, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे प्रथमावृत्ती ३१ डिसेंबर २०००.

३) संतसाहित्य अभ्यासाच्या काही दिशा - संपादक डॉ. कल्याण काळे, रा. शं. नगरकर, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे, प्रथमावृत्ती, नोव्हेंबर १९९२.

नजर

पूजा विलास पवार, तृतीय वर्ष, कला

एखादी नजर भिडण्याची नजरेला आतुरता असते
मग नजर भिडल्यावर नजरच नजरअंदाज का करते?

ही प्रीती असते की प्रीतीची भीती असते,

ही बघण्याची आतुरता असते

अन् ते लपवण्याची कसरतही

माहित नसतं लपवायचं कोणापासून

त्यांच्यापासून की स्वतःपासून

पण कदाचित दोघांपासूनही

ही मनाची आतुरता असते

अन् हृदयाची हुरहुरही

हे विचारांचं वादळ असतं

अन् भावनांचा खेळही

कळत नसतं वादळाबरोबर फिरायचं

की खेळामध्ये खेळायचं

स्वतःसाठी जिंकता जिंकता त्यांच्यासाठी हरायचं

की जिंकणं हरणं सोडून मनसोक्त खेळायचं

मनाच्या तळ्यापर्यंत मासा होऊन पोहायचं

की विचाराच्या पक्षाने विचारातचं झुरायचं

नजरेने गुन्हा केला तर तो हृदयाने का भोगावा

हृदयातील भावना डोक्यातील विचारांनी

तरी का कैद कराव्यात?

म्हणून नजरेला, हृदयाला आणि मेंदूला

स्वातंत्र्य देऊन जगायचं ठरवलं मी आता,

शेवटी विजय कोणाचा?

याचा विचारही सोडून जगायचं

ठरवलं मी आता..

व्यथा

राजश्री रविंद्र मुगडूम, प्रथम वर्ष, वाणिज्य

(२०१९ मधील पावसाळ्यातील पुरग्रस्तांची व्यथा)

तो घेऊन आला, जणू काळ...
 अन् घेऊन गेला लोकांचा सुकाळ...
 अहो खूप झाला आता पाऊसकाळ...
 पडलाय सगळीकडे ओला दुष्काळ...
 न बोलवता कुणी येतं का?
 आलं तरी लपतछपत...
 हा तर आला धो धो आणि मुसळधार...
 उभ्या पावसात जीव तीळ तीळ तुटला फार...
 जिवंतपणी पोहता न येणारी जनावरे, जणू मेल्यानंतर
 पाण्यावर तरंगताना पोहण्याचा आनंद घेत होती...
 त्यांच्याकडे पाहून जीवाची काहिली होत होती.
 सहज नजर गेली, स्वप्न म्हणून बांधलेल्या घराकडे
 आवडीने आणलेल्या घरातील ऐशो आरामाच्या वस्तूंकडे

पाण्याबरोबर वाहून जाताना; टाटा, बायबाय करत होत्या
 त्या वस्तू...

पाण्यात साखर विरघळावी तशी, विरघळत होती ओल्या
 भिंतीची वास्तू...

धाड धाड पडणाऱ्या भिंतीसोबत मनातील स्वप्नांचा सुद्धा
 चुराडा झाला...

उभ्या पावसात सुद्धा डोळ्यातला अश्रू टचकन दिसून
 आला...

मन झालं खिन्न...

अन् डोकं झालं सुन्न...

इतक्यात मनात आशेचा किरण दिसला...

डोळे पुसले अन् त्याचा पाठलाग केला...

घरदार नाही राहिले, म्हणून काय झाले?

तडक उठलो अन् शेत जमिनीकडे आलो...

पाहतो तर काय...!!!

पुन्हा पायाखालची जमीन सरकली

पुन्हा नियती माझ्याकडे पाहून फिदीफिदी हसली

घरासोबत रित्या झालेल्या मनाबरोबर,

शेतजमीन झाली होती ओसाड

तेव्हाच आठवलं...

येताना अख्खा गाव पण झाला होता उजाड...

अख्खा गाव पण झाला होता उजाड...!!!

फक्त तूच...

वनिता विकास जाधव, प्रथम वर्ष, कला

तूच माझ्या हसण्याचं कारण आहे
 तूच माझ्या रडण्याचं कारण आहे
 तूच माझ्या जीवनाची सुरुवात आहे
 तूच माझ्या जीवनाची शेवट आहे.
 तूच माझी आशा आहेस
 तूच माझी दिशा आहेस.
 तूच माझ्या जीवनातील प्रकाश आहेस
 तूच माझ्या जीवनातील अंधकार आहेस
 तू इथे आहेस
 तू तिथे आहेस
 तूच आज आहेस
 तूच उद्या आहेस
 फक्त तूच आहेस.....

जा....

वनिता विकास जाधव, प्रथम वर्ष, कला

जाताना एकदा तरी नजर वळवून जा,
 इतरांना नाही निदान मला कळवून जा,
 मनं ही अशीच जुळत नसतात
 ही मनाची कळी एकदा फुलवून जा,
 प्रेम केवळ काही नाटक नाही सगळे हिशेब
 प्रेमाचे एकदा जुळवून जा,
 इतरांना नाही निदान मला कळवून जा.

बाबा

पूजा विलास पवार, तृतीय वर्ष, कला

रस्त्यावरून दिसते एक
 छप्पर नसलेली झोपडी,
 तेव्हा मनात प्रश्न येतो,
 खरच बाबा काय असतो?
 काल आजमध्ये जगणारी पित्लं
 उद्याचं चित्र पाहतात,
 एका चिंताग्रस्त डोळ्यात
 तेव्हा मनात प्रश्न येतो,
 खरच बाबा काय असतो?
 ताईच्या लग्नात रडणारी आई,
 आईच्या गळ्यात पडून रडणारी ताई,
 अश्रूंनी भरलेली लग्नसराई,
 पण कोपण्यात तोंड घालून,
 कोण रडत होतं घाई-घाई?
 तेव्हा मनात प्रश्न येतो,
 खरच बाबा काय असतो?

कर्तव्या पलीकडचं नातं

पूजा विलास पवार, तृतीय वर्ष, कला

निरागस मनावर प्रेम करता करता,
निरागस प्राण्यांवर जो प्रेम करतो,
तोच असतो,
निरागस प्रेमाच्या जगातला सर्वात सुखी माणूस.

आयुष्यातल्या माणसांच्या स्वार्थी गर्दीपेक्षा,
दर्दी प्राण्यांच्या निस्वार्थीपणाची खोली ज्याला मोजता आली
तोच असतो,

एकाकी जीवनातला कधीही एकटा न पडणारा माणूस.
खोट्या नात्यातील कर्तव्य पार पाडताना
अपेक्षांच्या ओझ्याखाली श्वास गुदमरून जाण्यापेक्षा,
ज्याला मोकळा श्वास घेत प्राण्यांसोबतचं,
कर्तव्याच्या पलीकडचं नातं जगता आलं,
तोच असतो,
अपेक्षारहित, दुनियेतला खरा नातेवाईक.

शब्दाने काळजावर घाव घालणाऱ्या माणसांपेक्षा,
ज्याला मुक्या प्राण्यांच्या काळजात घर करता येतं,
तोच जगत असतो,
माणूस म्हणून खरं आयुष्य.

प्राणी वाचवा, प्राणी जगवा,
पण सगळ्यात आधी,
प्राण्यांना आपुलकीने वागवा!
प्राणीमात्रांशी भूतदयेने वागणारा,
तोच असतो खरा सहृदयी माणूस.

संस्कृत विभाग

उद्योगे नास्ति दारिद्र्यं जपतो नास्ति पातकम्।
मौनेन कलहो नास्ति जाग्रतस्य च न भयम्॥

परिश्रम-उद्यम करने से गरीबी नष्ट होती है। अतः व्यक्ति को श्रम करना चाहिए ताकि जीवन सम्पन्न हो सके।

भगवान का नाम जपने से पाप दूर होते हैं, मन और आत्मा शुद्ध होती है, शुद्ध कर्म की प्रेरणा मिलती है, व्यक्ति दुष्कर्म से दूर होता है।

विभागीय संपादक
प्रा. विनायक राऊत

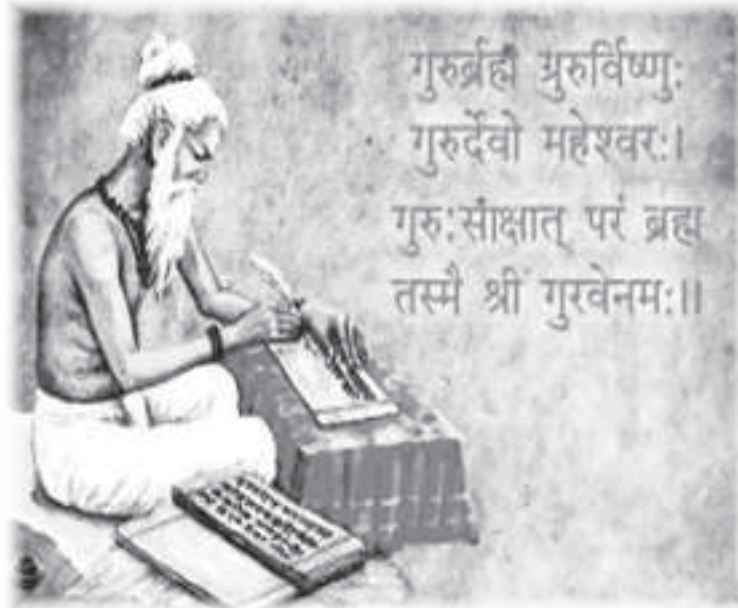
अनुक्रमणिका

गद्य

१	अभूतपूर्व विश्वसम्मेलनम्	पूजा पांडुरंग साळुंखे	बी.ए. ३	माहितीपर	३७
२	मनसः सुस्थितिः	आरती यशवंत कुंभार	बी.ए. ३	कथा	३९
३	उत्तममानवनिर्माणे शिक्षणक्षेत्रस्य असफलता	प्रगती विजय साळुंखे	बी.ए. ३	समीक्षा	४२
४	स्वातन्त्रप्रिया अश्रयादेवी	सायली प्रकाश गायकवाड	बी.ए. २	व्यक्तिचित्रण	४३
५	किं सामान्यम्, किं विशिष्टम्	स्नेहा रविंद्र गायकवाड	बी.ए. २	समीक्षा	४४

पद्य

१	संस्कृतसुभाषिते	रूपाली यशवंत पाटील	बी.ए. ३	४०
२	श्रद्धया विधीयतां, निष्ठया विधीयताम्	अक्षया सुनील मस्के	बी.ए. २	४१

अभूतपूर्व विश्वसम्मेलनम्

पूजा पांडुरंग साळुंखे, बी.ए. ३

(माहितीपर)

सम्मेलनाङ्गतया सर्वेषां कृते 'प्रज्ञानम्' इति विशिष्ट काचित् प्रदर्शिनी आयोजिता आसीत्, यस्य। उद्घाटनम् सम्मेलनस्य उद्घाटनात् पूर्वं विदेशराज्यमन्त्री श्रीमान् मुरलीधरनमहोदय कृतवान्। दिनत्रये सहस्रश जनैः प्रदर्शिनी अवलोकिता। नवोभिः संस्कृतविश्वविद्यालयैः, अन्याभिः बह्वीभिः संस्थाभिः च प्रदर्शिन्यां सहभागः ऊढः, यत्र ग्रन्थाः, चित्राणि, उपकरणानि इत्यादीनि प्रदर्शितानि अभयत्। सम्मेलनाङ्गतया सर्वेषां कृते 'प्रज्ञानम्' इति विशिष्ट काचित् प्रदर्शिनी आयोजिता आसीत्, यस्य। उद्घाटनम् सम्मेलनस्य उद्घाटनात् पूर्वं विदेशराज्यमन्त्री श्रीमान् मुरलीधरनमहोदय कृतवान्। दिनत्रये सहस्रश जनैः प्रदर्शिनी अवलोकिता। नवोभिः संस्कृतविश्वविद्यालयैः, अन्याभिः बह्वीभिः संस्थाभिः च प्रदर्शिन्यां सहभागः ऊढः, यत्र ग्रन्थाः, चित्राणि, उपकरणानि इत्यादीनि प्रदर्शितानि अभयत्।

संस्कृतभारत्या आयोजितं प्रथमं विश्वसम्मेलनं नवम्बरमासस्य नवम-दशम-एकादशदिनाङ्केषु नवदेहल्याः छत्रपुरमन्दिरपरिसरे महता वैभवेन प्राचलत्। संस्कृतभारती किञ्चन वैश्विक संघटनम् अस्ति, विश्वस्य देशेषु संस्कृतभारत्याः कार्यम् अस्ति, समर्पितचित्ताः कार्यकर्तारः अपि सन्ति इति एतस्मात् प्रमाणितम् अभवत्। विश्वसम्मेलनेऽस्मिन् भारतस्य ५४२ जनपदेभ्यः, ३८८३ स्थानेभ्यः च आगतैः ४२७६ कार्यकर्तृभिः, विदेशेभ्यः आगतः ७६ कार्यकर्तृभिः च प्रतिनिध्यं कृतम्। व्यवस्थायां १२०० कार्यकर्तारः लग्नाः आसन्।

सम्मेलनाङ्गतया सर्वेषां कृते 'प्रज्ञानम्' इति विशिष्ट काचित् प्रदर्शिनी आयोजिता आसीत्, यस्य। उद्घाटनम् सम्मेलनस्य उद्घाटनात् पूर्वं विदेशराज्यमन्त्री श्रीमान् मुरलीधरनमहोदय कृतवान्। दिनत्रये सहस्रश जनैः प्रदर्शिनी अवलोकिता। नवोभिः संस्कृतविश्वविद्यालयैः, अन्याभिः बह्वीभिः संस्थाभिः च प्रदर्शिन्यां सहभागः ऊढः, यत्र ग्रन्थाः,

चित्राणि, उपकरणानि इत्यादीनि प्रदर्शितानि अभयत्।

नवम्बरमासस्य नवमे दिनाङ्के पूर्वाह्ने केंद्रीयमंत्री स्वागतसमितेः अध्यक्षः च डा. हर्षवर्धनः दीपज्वालानपूर्वकं सम्मेलनस्य उद्घाटनम् कृतवान्। अवसरेऽस्मिन् तेन - 'मयापि संस्कृतसम्भाषणशिबिरे भागः गृहीतः आसीम्। देहलीराज्ये यदा अहं शिक्षामन्त्री आसे तदा विद्यालयेषु संस्कृतमाध्यमेन संस्कृतपाठनविषये विशेषप्रयत्नः कृतः आसीत्' इत्येवम् उक्त्वा संस्कृतस्य महत्त्वं प्रतिपाद्य सम्मेलनाय आगतानां सर्वेषां प्रतिनिधीनां स्वागतम् व्याहृतम्। अवसरेऽस्मिन् सांसदः श्रीमान् प्रतापचन्द्रषड संस्कृतभाषाया एव प्रेरणादायकं भाषणं कृत्वा सर्वेन प्रोत्साहितवान्। प्रधानमन्त्रिणः नरेन्द्रमोदीवर्यस्य शुभकामनासन्देशस्ये वाचनं संस्कृतभारत्याः भूतपूर्वाध्यक्षः डा. चान्डकिरणसलुजः कृतवान्। अपराह्ने प्रवृत्ते विशेषभाषणकार्यक्रमे राष्ट्रियस्वयंसेवकसङ्घस्य सहकार्येवाहः माननीयः सुरेशसोनीमहोदयः - 'भारतस्य ऋषीमुनिभिः प्रदत्तानि उदात्तानि चिन्तनानि समग्रस्य जगतः एव हिताय सन्ति' इति प्रतिपादितवान्। 'प्रत्येकस्मिन् जने अपि अस्तित्वम्, अस्मिता, अहङ्कारं चेति त्रयं अंशाः भवन्ति। अस्तित्वस्य अस्मितायाः च निमित्तं प्रयत्नकरणम् उत्तममेव। किन्तु तेन जनस्य अहङ्कारः प्रवृद्धः न भवेत्' इति सः स्मारितवान्। 'भारते विद्या परा अपरा च इति द्विधा विभक्ता। तत्र अधुना यावत् पराविद्यायाः विषये प्राचीनैः यत् उक्तम् अस्ति, लिखितं च अस्ति, तस्य अवगमने अधिकः प्रयत्नः जातः अस्ति। किन्तु अपराविद्यायाः विषये तैः उक्तानां लिखितानां च विचाराणाम् अवगमनं अधिकः प्रयासः कृतः नास्ति। तदपि अवश्यमेव करणीयम्' इति तेन प्रतिपादितम्। तस्मिन् कार्यक्रमे मुनिरत्नकीर्तीविजयेत् अनदितः 'चिरदुःखितः' इति उपन्यासः, डा. विश्वासेन लिखितः 'नातिचरामि' इति स्वोजज्ञः उपन्यासः डा. शान्तलया सङ्कलितः 'द्वात्रिंशत्पुत्तालिकसिंहासनं वेतालपञ्चविंशतिकथाः च' इति ग्रन्थः चापि लोकाय अर्पिताः अभवन्।

सम्मेलनस्य द्वितीये दिने अपरो महामहिमा उपराष्ट्रपतीः श्रीमान् एम्. वेङ्कय्यनायडुः उपस्थाय विशेषमार्गदर्शनं कृतवान्। अवसरेऽस्मिन् तेन भारतीयसंस्कृतेः रक्षणस्य

आवश्यकतां सबलं प्रतिपाद्य तस्मिन् प्रसङ्गे संस्कृतस्य महती भूमिका भवति इति सुस्पष्टं प्रतिपादितम्। अस्मिन् कार्यक्रमस्य हिमाचलप्रदेशस्य मुख्यमन्त्री श्रीमान् जयराम-ठाकरः विशेषतया सम्मानितः अभवत्, येन संस्कृतं हिमाचलप्रदेशस्य द्वितीयराजभाषात्वेन घोषितम् अस्ति। कार्यम् स्य आरम्भे सम्मेलन-स्वागतसमितेः अध्यक्षः केन्द्रीयमन्त्री च डा. हर्षवर्धनः सर्वेषां स्वागतम् व्याहृतवान्। अवसरेऽस्मिन् जूनाअखाडापीठाधीश्वराः परमपुजनीयाः अवधे-शानन्दगिरीम हाराजाः भाषमानः संस्कृतभारत्याः सुत्य प्रयास बहुधा श्लाघितवन्तः, कार्यकर्तृन् अभिनन्दितवन्तः च।

तृतीये दिने अटलपीठाधीश्वराः महामण्डलेश्वराः श्रीविश्वात्मानन्दसरस्वतीमहास्वामिनः अनुग्रहवचनानी वदन्तः 'जमुप्रदेशे अस्मदिये परिसरे एतादृशसम्मेलनम् आयोजयन्तु, अस्माभिः सर्वविधं सहाय्यं करिष्यते' इति वदन्तः सर्वेषाम् उत्साहवर्धनम् अकुर्वन्। तस्मिन् सत्रे कार्यविशेषचर्चा प्रवृत्ता। सम्मेलनावसरे संस्कृतभारत्याः नूतनस्य अध्यक्षस्य चयनम् अभवत्। सोमनाथसंस्कृत विश्वविद्यालय कुलपतिः वैयाकरणः प्रा. गोपबन्धुमिश्रः संस्कृत भारत्याः अध्यक्षरूपेण चितः अभवत्। कविकुलगुरू कालिदाससंस्कृत विश्वविद्यालयस्य कुलपतिः प्रा. श्रीनिवासवरखंडी उपाध्यक्षत्वेन नियुक्तः अभवत्। श्री श्रीशदेवपुजारी महामान्त्रेत्वेन श्री सत्यणारायणः मन्त्रित्वेन, श्री दिनेशकामतः सङ्घटनस्यमन्त्रीत्वेन च घोषिताः अभवन्। राष्ट्रीयस्वयंसेवकसङ्घस्य सहस्रकार्यवाहः श्रीमान् सुरेशसोनी, अपरः सरकार्यवाहः मन्त्रित्वेन, श्रीमान् दत्तात्रेयहोसबाळे, विश्वहिन्द-परिषदः सङ्घटनमन्त्री श्रीमान् दिनेशचन्द्रः, राज्यसभासदस्य श्री राकेश-सिन्हा च कार्यक्रमे उपस्थिताः आसन्।

अनेकेषां विश्वविद्यालयानां कुलपतयः, शिक्षविदः, बुद्धिजीविनः, सुप्रतिष्ठिताः उद्यमपतयः, अधिकारिणः चापि उपस्थिताः आसन्। स्वामिनारायणसंस्थायाः प्रमुखाः स्वामिभद्रेशदासमहाराजाः अन्यस्मिन् सत्रे उपस्थाय ललितया संस्कृतभाषा एव मार्गदर्शनं कुर्वन्तः विश्वस्य विविधेषु देशेषु संस्कृतविषये कथम् आसक्तिः वर्धमान

अस्ति इति विवृतवन्तः। तदनन्तरं च विविधेषु देशेषु संस्कृतभारत्या यत् कार्यं क्रियमाणम् अस्ति तस्य विवरणं तत्तद्देशात् आगताः प्रतिनिधयः एव कृतवन्तः। एकादशे दिनाङ्के प्रवृत्ते समारोपकार्यक्रमे भाषमाणः केन्द्रीय-मानवसंसाधनविकासमन्त्री डा. रमेशपोखरियालः (निःशङ्क) अवदत् - 'संस्कृतमेव भारतस्य संस्कृतेः अभिज्ञानम् अस्ति। अतः अस्य प्रोत्साहनं कर्तव्यमेव। एतदर्थम् आगमिषु दिनेषु केन्दसर्वकारः सर्वविधमपि प्रयासम् अवश्यमेव करिष्यति। एतदर्थं शिक्षानीतौ यत् परिवर्तनम् आनेतव्यं तदर्थमपि चेष्टां करिष्यति। अहं चिन्तयामि यत् प्रायः २०५० तमवर्षावसरे संस्कृतं न केवलं भारतस्य, अपि तु विश्वस्य एव शीर्षस्थाने तिष्ठन्ती भाषा भविष्यति' इति।

एतस्मिन् अवसरे समारोपभाषणं कुर्वन् संस्कृत-भारत्याः अखिलभारतीयसङ्घटनमन्त्री श्री दिनेशकामतः उक्तवान् - 'गतेषु अष्टात्रिंशति वर्षेषु संस्कृतभारत्या प्रायः कोट्याधिकानां जनानां संस्कृतसम्भाषण-शिक्षणं कृतम् अस्ति। भारतम् अविहाय २३ देशेषु संस्कृतभारत्याः कार्यम् करोति। भारते ५९३ जनपदेशु संस्कृत-भारती कार्यं करोति।

जनाः प्रतिनिधयः ये च संस्कृतभारत्याः यत्किञ्चिदेकम् उत्तरदायित्वं वहन्तः एव अत्र भागं गृहीतवन्तः सन्तिः' इति।

सम्मेलनाङ्गतयाविशिष्टाःसांस्कृतिककार्यक्रमाःआयोजिताः आसन्। तेषाम् उद्घाटनम् केन्द्रीययुवकार्यक्रमक्रीडामन्त्री श्री किरनरीजीजूवर्यः कृतवान्। 'भारतीययुध्दकला' इत्यत्र केरलस्य विख्याता कळरिपयट्ट, मणिपुरीया थङ्गटा चेति कौशलद्वयं प्रदर्शितम् अभवत्, यस्य च दर्शनेन सर्वेऽपि प्रतिनिधयः मूकविस्मिताः अभवन्। एकस्मिन् दिने पद्मविभूषितायाः सोनलमानसिंहवर्यायाः मार्गदर्शने भारतीयनृत्यवैभवं प्रदर्शितानि अभवत्। अपरस्मिन् दिने शास्त्रीयनृत्यानि अपि प्रदर्शितानि। विभिन्नराज्येभ्यः, आगतैः प्रबन्धकैः अपि स्वस्य स्वस्य राज्यस्य लोकनृत्याम् आविष्कारः अनौपचारिकतया कृतः। विश्वसम्मेलनस्यसर्वव्यवस्थाप्रमुखेन डा. बिहारिलालशर्मणा अन्ते धन्यवादाः उक्त्वाः।

(संग्रहित)

मनसः सुस्थितिः

आरती यशवंत कुंभार, बी.ए. ३

(कथा)

“यथा धनुः तथा भवति अस्माकं शरीरम् अपि। सर्वदा समाधिस्थितिः न उचिता। यदा आवश्यकता तदा चित्तैकाग्रता सम्पादनीया, यावत् आवश्यकं तावत्कालं सा रक्षणीया च। किन्तु आवश्यकता यदा न भवेत् तदा मनः प्रफुल्लं यथा स्यात् तथा लौकिक-व्यापरेषु प्रवर्तनीयम्। एवं कृतं चेदेव दीर्घकालं यावत् मनसः स्वास्थ्यं रक्षितुं शक्यम्” इति विवृत्तवान् मतङ्गमहर्षिः।

मतङ्गमहर्षिः कश्चन तपस्वी। सः पशुपक्षिप्रभृतिषु विशेष प्रीतिमान् अपि। अतः तस्य आश्रमः सर्वदा पशूनां सञ्चारेण पक्षिणां कलरवेण च युक्तः भवति। कदाचित् अनङ्गनामकः ऋषिः तदीयम् आश्रमम् आगतवान्। तदवसरे मतङ्गमहर्षिः तेभ्यः आहारादिकं यच्छन् पशूनां कण्डूयनं निवारयन् बाह्यप्रपञ्चमेव विस्मृतवान् आसीत्।

ऋषिः अनङ्गः तम् उपसर्प्य अवदत् - “महात्मन् महातपस्वी भवान् एतादृशेषु कार्येषु व्यापृतः सन् किमर्थं समयं व्यर्थीकरोति? अमूल्यस्य समयस्य व्यर्थता किम् उचिता?”

इति।

मतङ्गमहर्षिः उत्तरं किमपि अवदन् शिष्यम् आहूय आदिशत् - “धनुः आनीयताम्” इति। शिष्यः धनुः आनीतवान्। मतङ्गमहर्षिणा धनुषि ज्या योजिता, शिष्यः सूचितः च - “एतत् सङ्गहालये स्थाप्यताम्” इति।

तदा अनङ्गऋषिः अवदत् - “सङ्गहालये स्थाप-नावसरे ज्याबन्धनस्य शिथिलीकरणं वरं ननु?” इति।

“किमर्थं तथा करणीयम्?” - मतङ्गमहर्षिः अपृच्छत्।

तदा अनङ्गऋषिः अवदत् - “यदि धनुः दीर्घकालं ज्याबन्धयुक्तं स्यात् तर्हि धनुर्दण्डस्य हानिः स्यात्। ननु? ततः धनुषः दीर्घजीवनं क्षतिग्रस्तं स्यात्। एतत् भवता अविदितं न स्यात् इति भावये।...”

“यथा धनुः तथा भवति अस्माकं शरीरम् अपि। सर्वदा समाधिस्थितिः न उचिता। यदा आवश्यकता तदा चित्तैकाग्रता सम्पादनीया, यावत् आवश्यकं तावत्कालं सा रक्षणीया च। किन्तु आवश्यकता यदा न भवेत् तदा मनः प्रफुल्लं यथा स्यात् तथा लौकिक-व्यापरेषु प्रवर्तनीयम्। एवं कृतं चेदेव दीर्घकालं यावत् मनसः स्वास्थ्यं रक्षितुं शक्यम्” इति विवृत्तवान् मतङ्गमहर्षिः।

तदा अनङ्गऋषिः अवदत् - “सर्वेषु अपि क्षेत्रेषु भवता यशस्विता कथं प्राप्यते इति इदानीं मया ज्ञातम्” इति।

(संग्रहित)

संस्कृतसुभाषिते

रूपाली यशवंत पाटील, बी.ए. ३

(सुभाषित)

“गुणा आनुक्ताः अपि ते स्वयं यान्ति प्रकाशताम्।
छद्यमानापि सौगन्ध्यम् उद्दमत्येव मालती॥”

(स्वयं) - आपणहून, स्वतः, मालती-जाईची वेल,
उद्दमति-सुगंधी।

गुणांबद्दल कोणी काहीही बोलले नाही, तरी ते आपणहून प्रकट होत असतात. फुलांनी बहरलेली जाईची वेल झाकून ठेवली, तरी तिचा सुगंध सगळीकडे दरवळतोच. ती आपला सुगंध उधळतच असते.

“व्यसने मित्रपरीक्षा शूरपरीक्षा रणाङ्गणे भवति।
विनये भृव्यपरीक्षा दान परीक्षा च दुर्भिक्षे॥”

(व्यसन-संकट (नपुं), विनय-नम्रपणा, भृत्ये-नोकर,
दुर्भिक्ष- (नपुं)-दुष्काळ)

संकटात मित्राची परीक्षा होते. रणांगणात शूर पुरूषाची परीक्षा होते. नम्रपणे वागण्यात नोकराची परीक्षा होते आणि दुष्काळात दान करणाऱ्याची परीक्षा होते.

“उद्यमः साहसं धैर्यं बुद्धि शक्तिः पराक्रमः।
षडेते यत्र वर्तन्ते तत्र देवः साहाय्यकृत्॥”

(षट् - इ - सहा, वर्तन्ते - असतात, आहेत. (वृत् - वर्त.
१ आ. प.) साहाय्यकृत् - मदत करणारा.)

उद्योगशीलता, साहस, धैर्य, बुद्धी, शक्ती व पराक्रम हे

सहा गुण ज्या ठिकाणी एकवटलेले आहेत, एकत्र राहतात, तेथे देव साहाय्य करतो.

“चंदन शीतलं लोके, चन्दनादपि चन्द्रमाः।

चन्दचन्दनयोर्मध्ये शीतला साधुसंगति॥”

(लोके-जगात)

या जगात चंदन अत्यंत शीतल आहे. चंदनाहून चंद्राचे चांदणे शीतल असते. या दोहोंच्या इतकीच सज्जनांची संगती ही शीतल असते.

“इन्दुं निन्दति चक्रवाकयुगलं, भासां निधिकौशिकः,
स्वादुक्षीरमरोचकी, सुकृतिनं पापी, जडः पण्डितम्।

व्यक्तं सर्वजनैः खलः कटुवचा, ग्राम्यः

पुमान्नागारं,

कः पैतमहगोलकेत्र निखिलः सम्मानितो वर्तते॥”

(भासां निधिः - सूर्य, कौशिकः - घुबड, अशेचकी - तोंडाला चव नसलेला, स्वादु - गोड, क्षीर - दूध, जडः - मंद बुद्धीचा, अडाणी, खलः - दुष्ट)

एवढा शीतलता देणारा चंद्र असूनही चक्रवाकाची जोडी त्याच्या नावाने बोटे मोडते, तर तेजाचा जो साक्षात निधीच त्या सूर्याला पाहून घुबड चरफडते. तोंडाला चव नसलेला गोड दुधाला झिडकारतो. पुण्यवंतांचा तिरस्कार पापी करतो, अडाणी माणूस विव्दानाला पाहून नाकडोळे मुरडतो, सर्वांनी ज्याला झिडकारले त्याला दुष्टही झिडकारतो. ग्रामीण माणूस शहरी माणसाला वाट्टेल तसे बोलतो, काय करावे सांगा.

ब्रह्मदेवाने निर्माण केलेल्या जगात सर्वांकडून प्रशंसिला जाणारा असा कोणी आहे का?

आत्मानं सततं रक्षेद्द्वारैरपि धनैरपि।

पुनर्दाशः पुनर्वित, न शरीरं पुनः पुनः॥

(आत्मानं-स्वतःला, दारा-पत्नी)

वेळ प्रसंगी सगळी संपत्ती आणि पत्नीचा सुद्धा त्याग करावा, पण स्वतःचे रक्षण करावे. कारण पत्नी पुन्हा-दुसरी मिळेल, संपत्तीही पुन्हा प्राप्त होईल; पण हे शरीर पुन्हा मिळणार नाही.

यः समुत्पतितं क्रोधं क्षमयैव निरस्यति।

यथोरोगस्त्वचं जीर्णा, स वै पुरुष उच्यते॥

(उरग-साप, त्वचम्-त्वचा)

साप ज्याप्रमाणे देहावरची जीर्ण कात सहजपणे टाकून देतो, त्याप्रमाणे जो निर्माण झालेला संताप क्षमेने शांत करतो त्यालाच खऱ्या अर्थाने पुरुष म्हटले पाहिजे.

कराग्रेवसते लक्ष्मीः करमूले सरस्वती।

करमध्ये तु गोविन्दः प्रभाते करदर्शनम्॥

(कराग्रे - हाताच्या पुढच्या भागी.)

आपल्या तळहाताच्या पुढच्या भागी लक्ष्मी राहते. मूलभागी सरस्वती असते आणि मध्यभागी गोविंद राहतो. म्हणून सकाळी (अंथरूणावरून उठून जमिनीवर पाय ठेवण्यापूर्वी) तळहाताचे दर्शन घ्यावे.

मूकं करोति वाचालं पंगुं लंघयते गिरिम्।

यत्कृपा तमहं वंदे परमानन्दमाधवम्॥

(मूक - मुका मनुष्य, पंगु-पांगळा.)

ज्याच्या कृपेने मुका मनुष्यसुद्धा बोलू लागतो, पांगळा मनुष्यसुद्धा पर्वत ओलांडून पलीकडे जातो, अशा अत्यंत आनंदस्वरूपी भगवान माधवाला मी प्रणाम करतो.

वाणी रसवती यस्य भार्या पुत्रवती सती।

लक्ष्मीर्दानवती यस्य सफलं तस्य जीवितम्॥

(रसवती - रसाळ, सती - पतिव्रता, दानवती - दान देणारी, सफलं - सफळ, यशस्वी.)

ज्याचे बोलणे रसाळ, मधूर असते, ज्याची पत्नी पुत्राला जन्म देणारी व पतीशी एकनिष्ठ असते, ज्याच्या जवळ असलेल्या संपत्तीचे दान होत असते अशा माणसाचे जीवन सफल होत असते.

(संकलित)

श्रद्धया विधीयतां, निष्ठया विधीयताम्

अक्षया सुनील मस्के, बी.ए. २

संस्कृतस्य सेवनं, मातृभूमिवन्दनम्
श्रमद्धया विधीयतां, निष्ठया विधीयताम्।
भारतीयसंस्कृतेश्चिन्तनं सनातनम्
श्रद्धया विधीयतां, निष्ठया विधीयताम्।

इयं धरा वसुन्धरा पुरातनैः समर्चिता
ज्ञानवैभवेन रत्नसम्पदा समर्थिता।
याचिता सुरैः सदा यशोधनैः पुरस्कृता
गरीयसी महीयसी समस्तविश्ववन्दिता।
जीवनस्य जन्मभूसमर्चने समर्पणम्
श्रद्धया विधीयतां, निष्ठया विधीयताम्॥

विहाय भोगसाधनं सदैव कार्यतत्पराः
समर्पिता मनस्विनः प्रगल्भस्त्रेहनिर्भराः।
लक्ष्मसिद्धीसाधने वने रणे युधिष्ठिराः
गुणैकपक्षपातिनो दृढव्रता युगन्धराः॥
लोकमङ्गलाय कर्मनिष्ठताप्रदर्शनम्
श्रद्धया विधीयतां, निष्ठया विधीयताम्॥

संस्कृतेन पाठनं च संस्कृतेन भाषणम्
गृहे गृहे निरन्तरं हि संस्कृतेन शिक्षणम्।
शास्त्रशिक्षणं तथा समेत्य धर्मरक्षणम्
बन्धुतानिदर्शनेन भेदभाववारणम्॥
दिवानिरां हि जीवनस्य संस्कृतेन तर्पणम्
श्रद्धया विधीयतां, निष्ठया विधीयताम्॥

(संग्रहित)

उत्तमानवनिर्माणे शिक्षणक्षेत्रस्य असफलता

प्रगती विजय साळुंखे, बी.ए. ३

(समीक्षा)

उत्तमाः गुणाः बालेषु
आरोपणीयाः, शोषणीयाः
च भवन्ति। एतस्मिन् विषये
शिक्षकाणां भवति सहत
उत्तरदायित्वम्। छात्राः शिक्षकान्
एव अनुकुर्वन्तः वर्धन्ते इत्यतः
अध्यापकानां व्यवहारस्य विशेषम

हत्त्वं भवति। किन्तु शिक्षिकाः वेतनैकदृश्यः वृत्तिनियम-
मात्रपरिपालकाः च सन्तः स्वस्य उत्तरदायित्वस्य विषये
अनास्थावन्तः दृश्यन्ते। एतस्य परिणामः अपि सुमहान् एव
भवति।

उत्तमस्य मानवस्य निर्माणम् एव शिक्षणस्य मुख्यः
उद्देशः इति सर्वे शिक्षाविदः वदन्ति। युक्तमेव एतत्।
बालः सन् शिक्षणक्षेत्रं प्रविष्टवान् कश्चित् शिक्षा-
समाप्तेः अनन्तरं सुयोग्यः तरुणः भवेत् इति चिन्तनं सर्वथा
औचित्यम् आवहति। योग्यः परिष्कारः प्राप्तः चेदेव सुयोग्यस्य
मानवस्य निर्मितीः भवेत्। एतस्यां प्रक्रियायां शिक्षणस्य भवति
विशेषमहत्त्वम्।

अद्य यत् शिक्षणं दीयमानम् अस्ति तस्य परिणामतः
उत्तमानवनिर्मितीः जायमाना अस्ति किम् इतस्य प्रश्नस्य
उत्तरस्य दाने क्लेशः अस्ति एव। ये शिक्षणं प्राप्तवन्तः
तेषां जीवनस्य परिशीलनात् ज्ञायते यत् अत्र शिक्षणक्षेत्रेण
विशेषसाफल्यं न प्राप्तम् इति। शिक्षणं प्राप्तवन्तः सर्वे उत्तमाः तु
भवन्ति एव। किन्तु तेषाम् उत्तमत्वे शिक्षणस्य पात्रता तु भवति

गौणा एव। गृहपरिवेषस्य, समाजस्य, सुहृद्बन्धवादिसम्बन्धस्य
वा कारणतः तेषु उत्तमताः दृश्येत, न तु शिक्षणक्षेत्रस्यैव
कारणतः। वस्तुतः तु विवरणदानप्रधानं वार्षिकमौल्य-
मापनधारितं च सत् शिक्षणक्षेत्रम् उत्तमजननिर्माणविषये
अवधानवत् न दृश्यते एव। अध्येतृणां मस्तिष्के विविधाः विषयाः
पूरिताः चेत् उत्तमव्यक्तित्वम् अप्रयत्नेन सिद्ध्येत् इति तु न केनापि
मन्तव्यम्।

तावदेव न, कौशलदाने अपि विशेषसाफल्यं न प्राप्नोति
शिक्षणक्षेत्रम्। जीवननिर्वहनकौशलं, वृत्ति कौशलं इत्यादयः येषु
स्युः ते एव जीवने साफल्यं प्राप्तुम् अर्हेयुः। वृत्तिकौशलदानाय एव
या शिक्षण-व्यवस्था अस्ति सा अपि व्यवहारिककौशलरहितान्
एव निर्मिति। कौशलम् अनुभवसाध्यम् इत्यतः सम-ग्रम
पि कौशलं शिक्षणकाले एव दातुं न शक्यते इति तु सत्यम्
एव। तथापि सर्वथा व्यावहारिककौशलाभावः यः दृश्यते सः
कौशलदायि-शिक्षणक्षेत्रस्य भूषणम् न खलु?

उत्तमाः गुणाः बालेषु आरोपणीयाः, शोषणीयाः च भवन्ति।
एतस्मिन् विषये शिक्षकाणां भवति सहत उत्तरदायित्वम्। छात्राः
शिक्षकान् एव अनुकुर्वन्तः वर्धन्ते इत्यतः अध्यापकानां व्यवहारस्य
विशेषमहत्त्वं भवति। किन्तु शिक्षिकाः वेतनैकदृश्यः वृत्तिनियम-
मात्रपरिपालकाः च सन्तः स्वस्य उत्तरदायित्वस्य विषये
अनास्थावन्तः दृश्यन्ते। एतस्य परिणामः अपि सुमहान् एव
भवति।

शिक्षणप्राप्तिः वृत्तिलाभाय इति तु सर्वविदितं सत्यम्।
उत्तमजननिर्माणं शिक्षणस्य मुख्यं लक्ष्यम् इति शिक्षाविदः वदेयुः
चेदऽपि शिक्षणक्षेत्रे तस्य सिद्धान्तस्य अनुगुणः पाठ्यांशः
कोऽपि न दृश्यते प्रायः। सर्वे पाठ्यांशा वृत्तिलाभैकदृश्यः।
विद्या-संस्थानां सर्वकाराणां, शिक्षकाणां, प्रशिक्षणदातृणाम्,
एतत्क्षेत्रसम्बद्धानाम् इतरेषां च समग्रा दृष्टिः वृत्तिलाभैकफला
यदि भवेत् तर्हि उत्तमजननिर्माणं कथं सम्भवेत्? अद्य समाजे
यत् उत्तमत्वं दृश्यते तस्य पृष्ठभूमिकायां शिक्षणक्षेत्रस्य पात्रम्
अत्यल्पमेव भवति इति तु अतिरस्करणाहं सत्यम्।

(संग्रहित)

स्वातन्त्रप्रिया अभयादेवी

सायली प्रकाश गायकवाड, बी.ए. २

(व्यक्तिचित्रण)

अभयादेवी तैः आनीतं पत्रं वृष्ट्वा क्रुध्दा सती तत् पत्रं विच्छिद्य क्षिप्तवती। “वयं युद्धं सम्मुखीकर्तुं सज्जाः। किन्तु देशम् अन्याधीनं न करिष्यामः एव” इति धैर्येण अवदत् सा।

उल्लाळराज्यं किञ्चन लघुसंस्थानम्। तत् सम्पन्नतरितम् आसीत्। प्रजाः च सन्तोषेण जीवन्ति स्म तत्र । तत्र एलालवङ्गमरीपादीनाम् उत्पत्तिः अधिका। तानि क्रैतुं विदेशीयाः बहवः आयान्ति स्म। सम्पत्तिकारणतः तस्य संस्थानस्य राजा विलासप्रियः जातः। गच्छता कालेन तस्य मद्यमानप्रवृत्तिः अधिका जाता। वाणिज्यार्थम् आगताः पोर्तुगीसाः कदाचित् कांश्चन प्रदेशान् जित्वा भारते स्वशासनम् आरब्धवन्तः। उल्लाळसंस्थानस्य राज्ञे अधिकाधिकं मद्यं दत्त्वा ते तस्य गाढां मैत्रीं सम्मादितवन्तः।

राज्ञः मद्यसेवनप्रवृत्तिः यदा अधिका जाता तदा राज्ञी अभयादेवी तं बहुधा बोधितवती। तथापि राज्ञः व्यवहारे कोऽपि परिष्कारः न जातः अथ कदाचित् पोर्तुगिसैः प्रेरितः राजा तेषां केन्द्रं गत्वा, तत्रैव वासम् आरब्धवान्। मद्यपानाय यत् मद्यं क्रेतव्यं, तन्निमित्तं स्वसंस्थानमेव पोर्तुगीसाधीनं कृतवान्

सः। राजा यदा पोर्तुगिजकेन्द्रे वासम् आरब्धवान् तदा मन्त्रिभिः बोधिता राज्ञी संस्थानरक्षणाय स्वयं शासनसूत्रं गृहीतवती, राजानं देशद्रोहित्वेन उद्धोषितवती च। पोर्तुगिसज्जनाः राज्ञा दत्तं पत्रं गृहीत्वा उल्लाळसंस्थानम् आगताः। अभयादेवी तैः आनीतं पत्रं वृष्ट्वा क्रुध्दा सती तत् पत्रं विच्छिद्य क्षिप्तवती। “वयं युद्धं सम्मुखीकर्तुं सज्जाः। किन्तु देशम् अन्याधीनं न करिष्यामः एव” इति धैर्येण अवदत् सा।

एतस्मात् क्रुध्दाः पोर्तुगिसाः ससैन्यं युद्धाय आगताः। अभयादेवी प्रतिवेशिराज्यानां सहाय्यं याचितवती। केचन राजानः सहाय्यार्थम् आगताः। पोर्तुगीसाः उल्लाळराजं पुरतः संस्थाप्य युद्धम् अकुर्वन्। एतस्मिन् युद्धे पोर्तुगीसानां पराजयः जातः। ते पलायनम् अकुर्वन्। उल्लाळराजः अपि पलायनं कुर्वन् बाणेन आहतः सन् रणरङ्गे अपतत्। पोर्तुगीसाः तं परित्यज्य धावितवन्तः। एकाकितया भूमौ पतितं राजानम् अभयादेवी राजभवनम् आनीवती। वैद्याः तस्य विशेषोपचारं कृतवन्तः। किन्तु ततः प्रयोजनं किमपि न सिद्धम्। स्वदोषार्थं राज्ञी क्षमां याचन् राजा प्राणावियोगं प्राप्तवान्। राज्ञी तस्य अन्त्यसंस्कारं निर्वर्तितवती। ततः तया धर्मेण शासनं कृतम्। स्वदेशस्य रक्षणार्थं धैर्येण युद्धं कृतवत्याः स्वातन्त्रप्रियायाः अभयादेव्याः चरितं निश्चयेनास्ति प्रेरणादायकं जनु?

(संग्रहित)

किं सामान्यम्, किं विशिष्टम्

स्नेहा रविंद्र गायकवाड, बी.ए. २

(समीक्षा)

अस्याम् आकृतौ यद् रहस्यौ वर्तते, तत् परिज्ञातुं भवद्भिः विशिष्टं किमपि आचरणीयं नास्ति। प्रत्येकम् आकृतिः संख्यां बोधयति। भवन्तः यदा एकाम् एकाम् आकृतिं नेत्रयोः स्थिरां कृत्वा तस्याः वामार्धभागं स्वीयंया अङ्कल्या पिधाय पश्यन्ति तदा १, २, ३ इत्यादय अङ्काः दृष्टिपथम् आगमिष्यन्ति। अस्याः अनुभूतेः अनन्तरं भवन्तः एव वदेयुः यत् न इयं विशेषाकृतिः प्रहेलिका वा इति।

आस्मिन् जगति विविधाः रहस्यमय्यः घटनाः घटन्ते। तासु काश्चन सामान्याः सत्यः अपि विशेषाः इव प्रतीयन्ते। प्रायः प्रथमावास्थायां यावत् घटनायाः रहस्योच्छेदः न भवति यावत् सा विशिष्टा इव प्रतीयते। परन्तु एकदा तस्याः रहस्यस्य केनचित विज्ञेन जनेन यदि क्रियते तर्हि सा घटना सामान्या इव एव प्रतिभाति सामान्येषु जनेषु अपि एतादृशी काचित् घटना अत्र प्रस्तूयते।

एकदा रोमदेशे केचन पुरातत्त्ववेत्तारः कस्यचित् स्थानविशेषस्य खननं कारयन्ति स्म। तेषां धारणा आसीन् यद् अस्मिन् स्थले किमपि पुरातनं वस्तुजातं निहितम् अस्ति इति ततः तेन प्रेरिताः ते बहुभिः दिवसैः खनने कर्मणि रताः आसन्। तत् स्थानं प्रायः मृन्मयम् आसीत्। खनकैः यथानिर्देशं तत्र खननं क्रियते स्म। हस्तदशकात्मके सञ्जाते गर्ते सहसा एकः चतुष्कोणीयः समघनः प्रस्तर तैः प्राप्तः। सावधनतया तस्य उद्धारं कृत्वा पुरातत्त्वज्ञाः तं सूक्ष्मेक्षिकया दृष्टवन्तः। परन्तु प्रस्तरः एषः सामान्यः प्रस्तरः एव प्रतीयते स्म। नात्र कमपि विशेषम् अवगतवन्त ते।

वस्तुतः प्रस्तरस्य उपरि मृदा लेपः कृतः आसीत्। अतः सः मल्लेपः दूरे करणीयः इति विचार्य तन्त्रीनिर्मितेन केनचित् शतदन्तेन ते मल्लेपं शनैः शनैः दूरीकृतवन्तः। ततः तैः तस्य उपरि किमपि चित्रितमिव दृष्टम्।

प्रस्तरे चित्रिता सा आकृतिः किं ज्ञापयति इति न कस्यापि मनसि आगतम्। बहुवारं बहुविधं विचार्य अपि केनापि न ज्ञातं यद् अत्र कः सन्देशः, किं वा तत्त्वं निहितम् अस्ति इति।

मनसः व्यायामतः उपरताः ते किमपि तत्त्वम् अनवगच्छन्तः शान्ताः जाताः। तेषु कश्चिद् एकः उक्तवान् यद् इयं काचित् प्रहेलिका अस्ति इति। परं का सा प्रहेलिका, कथं च अस्य तात्पर्यम् अवगन्तुं शक्यते इत्यस्मिन् सः सर्वथा मौनी एव अभवत्। एतन्तु विज्ञातमेव आसीत् यत् प्राचीनकाले रोमवासिषु प्रहेलिकायाः प्रचलनम् आसीत्। प्रस्तरेषु चित्रणस्य सामर्थ्यमपि तेः आर्जितं स्यात्। एतेन ते स्वबुद्धिसामर्थ्यं प्रमाणयितुम् इच्छन्ति स्म।

तदनन्तरं बहवः तत्त्ववेत्तारः अस्याः आकृतेः तात्पर्यम् उद्घाटयितुम् प्रयत्नरताः अभवन्। तैश्च गच्छता कालेन ज्ञातं यद् अत्र तादृशं गूढं किमपि नास्ति यद् बुद्धिमत्ता जनेन ज्ञातुं न शक्येत इति।

अद्यत्वे भवादृशाः अपि मेधाविनः आकृतिम् इमम् दृष्टिपथे कृत्वा न किमपि अवगन्तुं शक्युः। परं यदि एकवारम् अस्याः रहस्यम् उद्घाटयेत् तर्हि भवन्तः अपि वदेयुः यत् न इयम् आकृतिः विशिष्टा प्रतिभाति, एषा तु सामान्या एवं प्रतीयते इति।

अस्याम् आकृतौ यद् रहस्यौ वर्तते, तत् परिज्ञातुं भवद्भिः विशिष्टं किमपि आचरणीयं नास्ति। प्रत्येकम् आकृतिः संख्यां बोधयति। भवन्तः यदा एकाम् एकाम् आकृतिं नेत्रयोः स्थिरां कृत्वा तस्याः वामार्धभागं स्वीयंया अङ्कल्या पिधाय पश्यन्ति तदा १, २, ३ इत्यादय अङ्काः दृष्टिपथम् आगमिष्यन्ति। अस्याः अनुभूतेः अनन्तरं भवन्तः एव वदेयुः यत् न इयं विशेषाकृतिः प्रहेलिका वा इति।

वस्तुतः तु एषा सामान्या एव आकृतिः, सामान्या प्रहेलिका वा। अत एव उच्यते तथापि यत् ज्ञायते संसारे न किमपि विशिष्टं भवति, अपि तु सर्वं सामान्यम् इव एव प्रतिभाति इति दिक्।

(संग्रहित)

हिंदी विभाग

“प्यार! कौन-सी वस्तु प्यार है? मुझे बता दो,
किसको करता कौन प्यार है? यही दिखा दे।
पृथ्वीतल पर भटक-भटक समय गँवाया।
ढूँढा मैंने बहुत, प्यार का पता न पाया,
यों खोकर के अपना हृदय, पाया मैंने बहुत दुःख,
पर यह भी तो जाना नहीं, होता है क्या प्यार-सुख।”

- आचार्य रामचंद्र शुक्ल

विभागीय संपादक
प्रा. डॉ. सौ. हेमलता काटे

अनुक्रमणिका

गद्य

१	विश्वास	किशोर दत्तात्रय लोहार	बी.ए. १	कहानी	४५
२	आखिर हर बार निर्भया क्यों..?	यासीरा असलम मुलाणी	बी.ए. २	वैचारिक	४८
३	बुलबुल चक्रवर्ति तूफान	तेजस्विनी गजानन मोळावडे	बी.ए. ३	जानकारी पर	५०
४	अनुच्छेद ३७०	संतोष भरत सूर्यवंशी	बी.ए. १	विधी जानकारी पर	५२
५	ई-कॉम सेवा	वैष्णवी मंगेश खटावकर	बी.कॉम. १	वाणिज्य जानकारी पर	५४
६	सातारा जिले के गढ-किले	निलम शिवाजी शिर्के	बी.ए. ३	ऐतिहासिक जानकारी पर	५७
७	नेट बैंकिंग	भाष्यश्री भागवत नलवडे	बी.कॉम. १	वाणिज्य जानकारी पर	६१

पद्य

१	ख्वायिशें	किशोर दत्तात्रय लोहार	बी.ए. १	४७
२	हकिकत (संकलन)	मुमताज रफिक बुराण	बी.ए. २	५१
३	एक बार कह दे...	मुमताज रफिक बुराण	बी.ए. २	५६
४	दौलत से प्यार तेरा...!	मच्छींद्रनाथ बालासो सावंत	बी.ए. ३	६०
५	एक सवाल?	प्रणिता विजय कारंडे	बी.ए. ३	६४
६	स्त्रियों का जीना	योगिता शिवाजी थोरात	बी.ए. १	६४

विश्वास

किशोर दत्तात्रय लोहार, बी.ए. १

(कहानी)

आज वह साकार स्वरूप बनकर हमारे सामने आने वाला था। लेकिन उसके इंतजार के चार महिने; इस इंतजार से बिल्कुल अलग, ज्यादा डरावने थे क्योंकि इसमें शायद कभी ना आने वाला कल या कभी न खत्म होनेवाला

इंतजार हो सकता था।

सच में फौजी तो फौजी होता है, लेकिन फौजी की पत्नी बनना भी आसान नहीं होता है।

मेरे घर में लव मरेज वाली मैं पहली लडकी हूँ। घर में किसीने भी विरोध नहीं किया किंतु घर के लोग नाराज आवश्यक थे। क्योंकि लडका फौज में था। घरवालों को लडके से कोई शिकायत नहीं थी। परंतु उसकी नौकरी से थी। अगर कल कुछ हो गया तो हमारी बेटी का क्या होगा? नाराजगी की वजह यही थी। किशोर के घरवाले मिलने आए तो घरवालों ने कहाँ,

“अरे कहीं और नौकरी करों,

यह आर्मी-वार्मी का चक्कर छोड़ो।”

लेकिन किशोर तो किशोर है। उसने कहा आपकी बेटी सारिका ने तो मेरी आर्मी की नौकरी देखकर मुझ से प्यार किया है। अगर-मगर करते-करते घर के सब राजी-खुशी शादी के लिए तैयार हो गए। पापा ने बड़ी धुमधाम से मेरी और किशोर की शादी कर दी। उसके घर में उसके माता-पिता और उसकी बड़ी बहन थी, जिसकी शादी हो चुकी थी। घर में सब लोग खुश थे। उसकी माँ मुझसे थोड़ी-सी नाराज थी। पता नहीं क्यों? पर उनके बर्ताव से लग रहा था। वे एक महिने की छुट्टी पर आए थे, जो अब खत्म होने वाली थी।

हम लोग घूमने चले गए। लेकिन एक चीज थी, जो मन के बार चुभ रही थी। वो थी उसकी खत्म होने वाली छुट्टियाँ। घर में सब लोग नाराज थे। शादी से पहले उसकी छुट्टियाँ खत्म होने पर बुरा आवश्यक लगता था। थोड़ी तकलीफ भी

होती थी। लेकिन आज का बिछड़ना कुछ अलग था। ना चाहते हुए भी वह दिन आ गया, जब किशोर को मनिपुर के लिए निकलना था। सुबह से एक दूसरे को देखने को जी चाहता था। लेकिन यह एहसास भी अजिब था। एक दूसरे को देखते ही आँखों में पानी भर जाता था। उसमें हमारे शादी की अल्बम से कई तस्वीरें निकाल कर अपने बैग में रखी। शायद वह हमारी यादें अपने साथ ले जाना चाहता था। जब मनिपुर में जाएगा तो इन यादों के सहारे ही तो अगली छुट्टी तक अपने आप को रोक पाएगा।

वे अपनी चीजें अच्छे से बैग में भर रहे थे लेकिन चेहरा काफी उतरा हुआ था। तब मुझे मेरी बिदाई याद आ गयी। सब लोग रो रहे थे। एक दूसरे का ख्याल रखने के लिए कह रहे थे। लेकिन सोचने वाली बात है, फौजी की छुट्टी खत्म होने पर बिदाई के जैसा ही माहोल रहता है। शादी करके लडकी एक बार अपने ससुराल चली जाती है, लेकिन फौजी अपनी छुट्टियाँ खत्म होने पर हर बार बिदाई लेकर अपने काम के लिए निकल जाते हैं और हाँ उनके बिदाई लेते वक्त उन्हें यह भी पता नहीं होता कि अगली बार घर वापस आना होगा भी या नहीं। कितने ही ऐसे शहीद जवान हैं। जिनके माँ-बाप की आँखों में बेटे का इंतजार अब भी कायम है। कितने ही ऐसे छोटे बच्चे हैं, जो अपने पापा का इंतजार करते रहते हैं। कितनी ही ऐसी वीर पत्नियाँ हैं, जो अपनी पति को नम आँखों से विदा करती हैं, लेकिन अपने पति का हँसता हुआ चेहरा वह फिर से ना देख पाई। कितनी ऐसी बहनें हैं, जो रक्षाबंधन पर अपने शहीद भाई के नाम से राखी तो खरीद लेती हैं, लेकिन बांधने के लिए भाई की कलाई नहीं होती। आज उसको विदा करते वक्त एक फौजी की पत्नी होने का एहसास पहली बार हो रहा था, जो सहा नहीं जा रहा था। बहुत तकलीफ दे रहा था।

मनिपुर पहुँचने में उसको चार से पाँच दिन लगे। उन्होंने वहाँ पहुँचते ही फोन कर दिया। घर में एक ही लैंडलाइन का फोन था। सब लोगों से बात होने पर आखिर में मेरा फोन पर बात करने का नंबर आ गया। हम दोनों बात करने के बजाय सिर्फ रो रहे थे। शायद हँलो से ज्यादा कुछ नहीं कहा, लेकिन

फोन कान से लगाए रहे थे। एक दूसरे की सांसे महसूस कर रहे थे। थोड़ी देर बाद सासू माँ कहने लगी, “अब बस भी करो फोन का बिल बढ़ रहा है।” उसके सिवा घर सूना लग रहा था। वह सारी मीठी यादें, उसका शैतानी करना, मुझे सताना, मेरा रूठना, उसका मुझे प्यार से मनाना, घर के कामों में मेरी मदद करना, आज उसकी हर वह चीज याद आ रही थी। मन करता था, कि उडकर उसके पास चली जाऊँ और उसे अपनी बाहों में भर लूँ।

आज पता चला, एक फौजी जब अपने घर को पीछे छोड़ कर चला जाता है तो अपने माँ-बाप से मिलने वाला प्यार दुलार, अपने पत्नी के साथ बिताए वह हसीन लम्हें बस उन्हीं यादों के सहारे अपनी जिंदगी जी लेता है। घर में किसी भी चीज में मेरा मन नहीं लग रहा था। हर वक्त उसकी याद सता रही थी। मेरी ऐसी हालत देखकर पापा जी ने कहा, “तुम कुछ दिन अपने मायके चली जाओ। तुम्हारा थोडा दिल भी बहल जाएगा।”

पापा जी अपनी बात पूरी करते, इस से पहले माँ ने उन्हें रोका और कहा, “हाँ-हाँ चली जाएगी, इतनी जल्दी भी क्या है? अगर अभी से ऐसी आदत लग गई तो हर बार वह ऐसी ही करेगी। थोडे दिनों बाद चली जाना, हम थोड़ी मना करने वाले है।”

माँ जी की मेरे उपर रही नाराजगी की वजह एक बार पापा जी ने बताई। पापा जी कह रहे थे कि माँ जी के किसी रिश्तेदार की बेटी थी जिससे वह अपने बेटे किशोर की शादी करना चाहती थी। उनका वह सपना मेरी वजह से सपना ही रह गया। इस बात का गुस्सा माँ जी के मन में अभी भी था। जो मुझ पर कभी-कभी बेवजह ही निकलता था। वह मुझे नीचा दिखाने की कोशिश करती रहती। मेरे बनाए खाने में या फिर किए हुए काम में गलती निकालने की हमेशा कोशिश करती रहती। पापा जी उन्हें समझाते।

एक ही बहू है हमारी। उसे कितने लाड प्यार से रखना चाहिए, लेकिन तुम तो तुम हो। जो अपनी ही बात पर अड़ी रहती हो।

लेकिन एक बात का ध्यान, हम सास-बहू बराबर रखती थी। घर में कोई भी कहा-सूनी हो गई तो भी किशोर से कोई शिकायत नहीं करता था। शायद हम दोनों यह जानती थी कि, किशोर वहाँ कैसे रहता है। एक तो वह अपने परिवार से दूर है और हमें उसे तकलीफ देनी नहीं चाहिए।

किशोर का तबादला मध्यप्रदेश में हुआ। जहाँ उन्होंने मुझे अपने साथ ले जाने की बात की। जिसे माँ जी ने भी खुशी-खुशी रजामंदी दे दी। शायद वह हमारे दर्द को समझती थी और अपने जवान बेटे की उम्मीदों पर पानी नहीं फेरना चाहती थी। उनकी हाँ कहने की वजह एक और थी जो उन्होंने हमें मध्यप्रदेश निकलते वक्त बता दी। अब उन्हें पोता-पोती की ख्वाहिश थी। वह दादी बनना चाहती थी। मध्यप्रदेश के आर्मी क्वार्टर्स में हम दोनों रहने लगे। वहाँ खूब सारी मौज मस्ती की। आस-पास के सारे पर्यटन स्थल देखें। पता नहीं किशोर की पोस्टिंग आगे कहाँ होने वाली है। इसीलिए साथ में रहना हो पाएगा या नहीं, हम हर उस लम्हें को जी भर के जी रहे थे। तीन साल मध्यप्रदेश में रहने के बाद हम लोग घर वापस आए। गाँव में आए तो सही लेकिन माँ जी आज भी नाराज थी। उनकी नाराजगी की वजह कुछ

और थी किशोर का जन्म में तबादला हो गया था वहाँ फॅमिली के रहने की कोई सुविधा नहीं थी। मुझे छोड़कर जन्मू चले गए और मैं अपने ससुराल अपनी सास की बातें सुनती रही क्योंकि उनकी दादी बनने की ख्वाहिश अब तक पुरी नहीं हुई थी।

आज दोपहर को पापा जी के फोन की घंटी बजी, पता नहीं किसका फोन था। पर पापा जी ने फोन पर कुछ सुना तो वह बेहोश हो गए। समझ नहीं आ रहा था कि किसका फोन था और क्या बात हुई। मैंने घबराते हुए फोन को अपने कानों से लगाया तो वहाँ से आवाज

आई,

“सुभेदार किशोर पाकिस्तान इलाके में चले गए और शहिद हो गए। उनकी डेट बाँडी भी नहीं मिल सकी।”

मुझे उनकी बातों पर यकिन नहीं हो रहा था। मेरा किशोर मुझे छोड़ कर नहीं जा सकता और उसकी बाँडी भी तो नहीं मिल रही थी। मेरा मन यह मानने के लिए तैयार ही नहीं था कि किशोर अब इस दुनिया में नहीं है। मैं गुमसूम-सी रहने लगी। पापा जी को होश आया तो उन्होंने माँ जी को यह बात बता दी। माँ जी जोर-जोर से रोने लगी। अडोस-पडोस के लोग आ गए।

सब लोग मुझे देखकर हैरान हो रहे थे। यह रो क्यों नहीं रही है। शायद इसे सदमा लगा हो लेकिन मैं अपनी आँखों के आगे उसका चेहरा लिए बस यही सोच रही थी कि, मेरा किशोर अभी भी जिंदा है। कही ना कही वह इस दुनिया में मौजूद है लेकिन वह जिंदा है। मेरा किशोर जिंदा है।

मेरे मायके के सब लोग आ गए। सब मुझे समझा रहे थे कि, किशोर अब इस दुनिया में नहीं रहा। लेकिन किशोर के प्यार में पागल मेरा दिल नहीं मान रहा था। लोगों के लाख समझाने पर भी मैंने अपना मंगलसूत्र अपने गले से अलग नहीं होने दिया। क्योंकि मेरा विश्वास था, अटल विश्वास मेरा किशोर जीवित है। आज किशोर के कहे शब्द बार-बार याद आ रहे थे। वह कहता था, “ऐश्वर्या मुझे कुछ भी हो जाए तो तुम ही किशोर हो और तुम ही ऐश्वर्या। मेरे माँ-पापा का ख्याल तुम्हें उनकी बहू नहीं बल्की बेटा बनकर रखना है, तुम्हें मेरी कसम है।”

शायद हर फौजी अपनी बीवी से यही कहता हो। किशोर के शहिद होने के तीन महिने बाद भी मेरी आँखों में किशोर का इंतजार कायम था। माँ जी मेरे इस पागलपन को शायद इसी दौरान समझ पाई थी कि मैं किशोर से कितना प्यार करती हूँ। पापा जी और माता जी मुझे समझा रहे थे कि,

“ऐश्वर्या तू दूसरी शादी कर ले। तेरी सारी उम्र पडी है।”

पर मैं कहाँ माननेवाली थी। मेरे मम्मी पापा ने भी मुझे लाख समझाने की कोशिश कि वह मायके में आ कर रहे ताकि उसे किशोर की याद ना आए, पर ऐसी जगह कहाँ थी जहाँ किशोर कि याद न आए?

पापा ने टी.वी. के समाचार में सूना कि कुछ फौजी जो

पाकिस्तान के उस पार चले गए थे। उन्होंने आतंकवादियों के शस्त्रागार को तहस-नहस कर दिया। उनमें से तीन फौजी सकुशल भारत लौट आए हैं और उनमें से एक नाम था मेरे किशोर का। किशोर जिंदा है। यह बात पापा ने मेरे ससुराल में बता दी। सब लोग खुश थे। आज मेरे विश्वास की भी जीत हो गई थी। सब लोगों की नजरें किशोर को देखने के लिए तरस रही थी। जिसे हम मरा हुआ समझ रहे थे। आज वह साकार स्वरूप बनकर हमारे सामने आनेवाला था। लेकिन उसके इंतजार के चार महिने; इस इंतजार से बिल्कुल अलग, ज्यादा डरावने थे क्योंकि इसमें शायद कभी ना आनेवाला कल या कभी न खत्म होनेवाला इंतजार हो सकता था।

सच में फौजी तो फौजी होता है,

लेकिन फौजी की पत्नी बनना भी आसान नहीं होता है।

ख्वायिशें

किशोर दत्तात्रय लोहार, बी.ए. १

मेरा जीना,
मेरा मरना,
बस वतन के नाम!
मेरी जन्मत,
मेरा दोजख
बस वतन के नाम!
मेरी ख्वायिशें,
मेरी आरजू
मेरे सपने,
मेरे लहू के कतरें,
बस वतन के नाम!
वतन के नाम पर अपने आपको मिटाऊँ।
बस शहिदों में अपना नाम अमर कर जाऊँ!
अमर कर जाऊँ!

आखिर हर बार निर्भया क्यों.. ?

यासीरा अस्लम मुलाणी, बी.ए. २

(वैचारिक लेख)

मानसिक दृष्टि से हम बहुत सबल है परंतु शारीरिक दृष्टि से हम कमजोर ही है, उस वास्तविकता को स्वीकार कर अकेले कहीं जाना बहादूरी का काम नहीं। स्वयं की सुरक्षा के लिए काम जल्दी यानी दिन में ही निपटा लिया जाय जो कोई हर्ज नहीं। फिर भी अगर कोई मजबूरी है, तो सावधानी बरतनी ही सबसे अच्छा उपाय है। यह हमारी कमजोरी नहीं जो नियति ने दिया हैं उसे सहर्ष स्वीकार करना हमारा बडप्पन हैं।

निर्भया, हाँ निर्भया, नाम में तो भय न रखनेवाली, पर समाज में भयमुक्त न जीनेवाली नारी। निर्भया के साथ हुए बलात्कार की घटना ने हमारा दिल दहला दिया। हमें सोचने के लिए बाध्य किया आखिर क्यों हुआ ऐसा निर्भया के साथ? ऐसा नहीं ऐसी घटनाएँ समाज में पहले नहीं हुई है, पर इस निर्भया के घटना ने यह सोचने के विवश किया, क्या बलात्कारियों के लिए कोई ऐसा कानून नहीं बना, जो उनके दिल में खौफ पैदा करें। शायद हमारी कानून में ऐसी कोई व्यवस्था नहीं इसलिए निर्भया मरने के बाद हर दिन, हर साल कितनी निर्भया बनती जा रही है। किस-किस का नाम ले। जिसकी गिनती ही खत्म नहीं होगी। आखिर कार क्यों बार-बार निर्भया बन रही है... ?

ईश्वर ने नर और नारी की शारीरिक संरचना भिन्न इसलिए बनाई है कि, यह संसार आगे बढ़ सके। परंतु समाज में तथा परिवेश में घुलती अनैतिकता और बेशर्म आचरण ने पुरुषों के मानस में स्त्री का अस्तित्व मलिन हुआ है। उसे सिखाया जाता है, पुरुष ताकदवार होते हैं और महिलाओं से श्रेष्ठ होते हैं। अतः वह अपने ताकद के बल पर कुछ भी कर सकते हैं। अतः अपने श्रेष्ठत्व का मिथक पुरुषों के भीतर इतना बढ़ जाता है कि वह इसकी संतुष्टी के लिए किसी भी हद तक गिर जाते हैं।

इसके साथ समाज की मानसिकता का रूप भी ऐसा है कि जो पुरानी परंपराओं और आदतों से घुला-मिला हुआ। अगर कुछ जनजातियों को छोड़ दे तो हर जगह स्त्री को मात्र भोग्या ही समझा जाता है। इस संदर्भ में हिंदी की प्रसिद्ध लेखिका कौसल्या बैसंत्री का कथन बहुत सही जान पड़ता है। वह कहती है; पति के नजरे में स्त्री केवल “खाना बनाने और शारीरिक भूख मिटाने के लिए ही होती है।” यह आज की बात नहीं है, अपितु बरसों-बरस से चली आ रही मानसिकता, जो प्रतिदिन फैलती जा रही है। स्त्रियों के प्रति पुरुषों का जो यह नजरिया है, वह बिल्कुल गलत है। अतः जहाँ तक रेप की बात है, या अगर मौका मिल जाए तो समाज का हर दूसरा या तीसरा व्यक्ति रेपिस्ट निकलेगा। जब तक औरतों के प्रति पुरुषों की मानसिकता नहीं बदलती या जब तक पुरुष अपने आपको पॉवर पोजीशन में देखेंगे तब तक रेप होते ही रहेंगे।

अपने इस पॉवर पोजीशन मानसिकता के पुरुष, स्त्री के बदली हुई भूमिका को आसानी से स्वीकार नहीं कर पाते। कारण आज अनेक युवतियाँ बड़ी संख्या में घर-परिवार से बाहर निकल कामकाजी दुनिया में अपनी पैर मजबूत कर रही हैं। ऐसे में कुंठित युवाओं में युवतियों के प्रति जलन का मान भी बढ़ रहा है, इसलिए मौका मिलते ही वे युवतियों को कमतर साबित करने की कोशिश करते हैं। कई बार इसकी परिणति बलात्कार जैसे धिनौने अपराध के रूप में होती है।

कई बार पुरुषों का बढ़ता तनाव भी बलात्कार के लिए कारणीभूत हो सकता है। परिणाम वह नारी के आधिन हो जाते हैं। नरों में आदमी की सोच विकृत हो जाती है। उसका स्वयंपर नियंत्रण नहीं रहता और उसके गलत दिशा में बहकने की संभावना शत-प्रतिशत बढ़ जाती है। ऐसे में उसे कोई भी शिकार के रूप में ही नजर आती है। तब वह यह पूरी तरह भूल जाता होगा कि किसी भी स्त्री का बलात्कार होना केवल उसके साथ अन्याय नहीं तो समाज के सभ्य होने पर भी सवाल खड़ा करता है। परंतु अपने इन अमानविय रूप पर स्वयं उन्होंने ही सोचने की आवश्यकता है।

इसके लिए आवश्यक है उचित समय पर यौन

शिक्षा मिलना। परंतु समाज में 'यौन' शब्द का उच्चारण भी अश्लील माना जाता है। परिणाम उसे नजर अंदाज ही किया जाता है। परंतु आगे जाकर वही बातें गलत तरीके से सामने आती है। हमारे देश का चाहे प्रिंट मिडिया हो या इलेक्ट्रॉनिक सभी जगहों पर उत्तेजक दृश्य या अन्य साग्रगी की कमी नहीं है। विज्ञापन चाहे किसी भी वस्तु का हो, लेकिन उसमें नारी की कामुक अदायें और उसके अधिक-से-अधिक शरीर को दिखाने पर जोर मिलता रहता है। फुटपाथ पर अश्लील साहित्य और ब्लू फिल्मों की सी.डी., डी.व्ही.डी. आसानी से उपलब्ध हो जाती है। बाकी कसर मोबाईल इंटरनेट ने भर दी है। भारतीय सिनेमा में बलात्कार के दृश्यों को बहुत ही ग्लॅमराइज तरीके से बढा-चढाकर दिखाया जाता है। कुछ मिलाकर आज युग में स्त्री के शरीर की प्रदर्शनी ही लगी है। परंतु देखनेवाला यह भूल जाता है कि वह केवल नकली है, बना बनाया है, जो केवल पैसे के लिए है। जिसे प्रत्यक्ष जीवन में नहीं अपना सकते। कारण प्रत्यक्ष जीवन में समाज ने विवाह जैसी संस्थाओं का निर्माण किया है। परंतु यह दृश्य पुरुषी मानसिकता को इतना उत्तेजित करते हैं कि उससे ही प्रेरणा लेकर समाज में बलात्कार जैसी घटनाओं को अंजाम मिलता है।

चाहे कौन-सी बात पर विचार करें वह आकर रूकती है, पुरुषों की मानसिकता पर। जब तक स्त्री भोग्या रूप में चित्रित है तब-तक समाज में एक बार नहीं बार-बार निर्भया बनेगी...।

यह रोकना है तो नारी को सन्मान देना होगा, जिसकी वह हकदार है। युवाओं के मन में यह कूट-कूटकर भर दे कि एक आदर्श समाज निर्माण के लिए महिलाओं का सम्मान करना अत्यंत आवश्यक है। उसके लिए बच्चों को छोटी उम्र से नैतिक शिक्षा दी जाए। घर-घर में बेटा और बेटी, उन्हें बढा करते वक्त कोई भेद न किया जाए। दोनों को समान रूप से बढाया जाए ताकि उनकी मानसिकता उसी रूप में समान

बने।

केवल पुरुषों ने ही नहीं स्त्रियों ने भी बदलना चाहिए। उसे अपनी सुरक्षा और बचाव की दृष्टि से हर तरह उपाय करने आने चाहिए। बेटियों की परवरिश उस तरह हो कि वह निडर ही बने। उसे शारीरिक रूप से सबल बनाना ही चाहिए। मन से उसे मजबूती देनी चाहिए। अकेली महिला अगर डरी सहमी तो उसे परेशान करने की कई गुना संभावना बढ सकती है। विपरित हालातों से जुझने की ट्रेनिंग उसे बचपन से मिलनी चाहिए। अतः सबसे पहले स्त्रियों ने सबसे ज्यादा आत्मविश्वास के साथ रहना आवश्यक है। कारण कोई भी पुरुष महिलाओं के आत्मविश्वास के साथ टक्कर नहीं ले सकता।

तब मन में सहजता से प्रश्न आयेगा कि क्या निर्भया; प्रियांका रेड्डी में आत्मविश्वास नहीं था? प्रियांका रेड्डी तो पशुचिकित्सक थी। उन्हें सन्मानित भी किया गया है। फिर भी उनके साथ यह हादसा हुआ। तब स्त्री होने के नाते मुझे ऐसा लगता है सृष्टि ने हमें जो दिया उसे स्वीकार के हमें अपने जीवन को सुरक्षित रखना है। मानसिक दृष्टि से हम बहुत सबल हैं परंतु शारीरिक दृष्टि से हम कमजोर ही हैं, उस वास्तविकता को स्वीकार कर अकेले कहीं जाना बहादूरी का काम नहीं। स्वयं की सुरक्षा के लिए काम जल्दी यानी दिन में ही निपटा लिया जाय तो कोई हर्ज नहीं। फिर भी अगर कोई मजबूरी है, तो सावधानी बरतनी ही सबसे अच्छा उपाय है। यह हमारी कमजोरी नहीं तो नियति जो दिया है, उसे सहर्ष स्वीकारना हमारा बडप्पन है।

कारण हम अपने में ही परिवर्तन कर सकते हैं, दूसरो में परिवर्तन हो यह अपेक्षा करना यह नीति के खिलाफ है। पुरुष चाहे तो स्त्री के अस्तित्व, गरिमा को जान बुझकर बदल कर सकते हैं, परंतु जब तक यह बदलाव नहीं होगा तब तक समाज में स्त्री बार-बार नहीं तो कई बार निर्भया ही बनेगी...!

बुलबुल चक्रवति तूफान

तेजस्विनी गजानन मोळावडे, बी.ए. ३

(जानकारी पर लेख)

उस तूफान का दृश्य भी प्रसारित हो रहा था। तब मन में आया भला तूफान को बुलबुल जैसे सुंदर पंछी का नाम क्यों दिया? बुलबुल पंछी गाना गाता है और जीवन में मधुरता भरता है। तूफान तो तबाही मचाता है। जीवन में हाहाकार पैदा करता है। फिर भी इसे बुलबुल नाम दिया है। तब तूफानों के नाम कैसे रख दिए जाते हैं। इसकी जानकारी खोजने का प्रयास किया।

नवंबर २०१९ को प्रचंड चक्रवति तूफान ने पश्चिम बंगाल के तटिय क्षेत्र पर अपनी दस्तक दे दी है। ऐसा समाचार आया। इसके चलते यहाँ जगह-जगह बारीश हो रही है। और तेज हवाएँ चल रही हैं। तेज हवाओं की वजह से कोलकाता के समेत कई इलाकों में पेड़ उखड़ने जैसी घटनाएँ सामने आ रही हैं। भारतीय मौसम विभाग के मुताबिक अगले ६ घंटों के दौरान चक्रवति तूफान बुलबुल और खतरनाक रूप ले सकता है। बुलबुल तूफान उत्तर की ओर ६ कि.मी. प्रति घंटे की रफ्तार से बढ़ रहा है। बुलबुल पश्चिम बंगाल और बांग्लादेश की ओर आगे बढ़ रहा है। यह समाचार सभी चैनलों से प्रसारित हो रहा था। उस तूफान का दृश्य भी प्रसारित हो रहा था। तब मन में आया भला तूफान को बुलबुल जैसे सुंदर पंछी का नाम क्यों दिया? बुलबुल पंछी गाना गाता है और जीवन में मधुरता भरता है। तूफान तो तबाही मचाता है। जीवन में हाहाकार पैदा करता है। फिर भी इसे बुलबुल नाम दिया है। तब तूफानों के नाम कैसे रख दिए जाते हैं। इसकी जानकारी खोजने का प्रयास किया।

तब पता चला कि भारतीय महाद्विप वाले इलाके में आनेवाले तूफानों के नाम आठ देश तय करते हैं। इन देशों में भारत, बांग्लादेश, पाकिस्तान, म्यानमार, मालदीव, श्रीलंका, ओमान, थायलैंड है। इसमें हर एक ने आठ नाम सूचित किए, जिसमें कुल मिलाकर ६४ नामों की सूची बन गई है। जो देशों के वर्णक्रम के अनुसार है। यह सूची जागतिक मौसम विभाग को सौंप दी जाती है।

इस सूची में क्रमशः जो नाम आता है, वही नाम आनेवाले तूफान को दिया जाता है। सन २०१९ में जो तूफान आया है उसे भारतीय मौसम विभाग ने जो बुलबुल नाम दिया है, वह मूलतः पाकिस्तान ने दिया है।

बुलबुल उष्णकटिबंधीय चक्रवात से वायुमंडल में जो दृश्य तैयार होता वह बिलकुल बुलबुल पंछी के पेट के रंग के अनुसार आता है, शायद इसीलिए इसे बुलबुल यह नाम दिया होगा।

चक्रवात घूमती हुई वायुराशि का नाम है। उत्पत्ति के क्षेत्र के आधारपर चक्रवात के दो भेद हैं -

- १) उष्ण कटिबंधीय चक्रवात या वलकियक चक्रवात।
- २) बाह्यांशकटिबंधीय चक्रवात या शीतोष्ण कटिबंधीय चक्रवात या उष्णवल्यपार चक्रवात।

इसमें उष्णवलकिय चक्रवात ये वायू संगठन या तूफान है। जो उष्ण कटिबंध में तीव्र और अन्य स्थानों पर साधारण होते हैं। इनसे प्रचूर वर्षा होती है। यह एक तूफानी प्रणाली है, जो एक कम दबाव केंद्र और गरजदार तूफान तेज हवाएँ और ज्यादा वर्षा देता है। एक उष्णकटिबंधीय चक्रवात तब बनता है जब नम हवा से गर्मी निकलती है, जिसके परिणाम स्वरूप हवा में निहित बाष्प जारी हो जाता है। हालांकि उष्णकटिबंधीय चक्रवात अत्यंत शक्तिशाली हवाओं और मूसलधार बारिश का उत्पादन कर सकते हैं, वे उच्च तरंगों और विनाशकारी तूफान का उत्पादन करने में भी सक्षम हैं। वे गर्म पानी के बड़े निकायों पर विकसित होती हैं। और जमीन के ऊपर हिलने से उनकी ताकत कम हो जाती है। इसीलिए उष्णकटिबंधीय तूफान से तटीय क्षेत्रों को काफी नुकसान हो सकता है जब कि आंतरदेशीय क्षेत्र इनसे अपेक्षाकृत सुरक्षित

रहते हैं। भारी वर्षा तथा आंतरदेशीय क्षेत्रों में बाढ़ की स्थिति उत्पन्न करता है और तूफानी तरंगे समुंद्र तट के उपर व्यापक तटीय बाढ़ की स्थिति पैदा करते हैं। यद्यपि मानव आबादी पर उनके प्रभाव विनाशकारी हो सकते हैं।

कई उष्णकटिबंधीय चक्रवात उस समय विकसित होते हैं, जब वातावरण में एक कमजोर उथल-पुथल के साथ वातावरण स्थिति अनुकूल होती है। दूसरे तब बनते हैं जब अन्य प्रकार के चक्रवात उष्णकटिबंधीय विशेषताओं को प्राप्त कर लेते हैं। उष्णकटिबंधीय प्रणालियां तब बहती हवाओं के साथ शोभामंडल में चली जाती हैं। यदि स्थिति अनुकूल हो तो उष्णकटिबंधीय अशांत हो जाता है और फिर वहाँ एक केंद्र विकसित हो जाता है। वर्णक्रम के दूसरे छोरपर अगर प्रणाली के आसपास की स्थितियाँ बिगड़ जाती हैं। या उष्णकटिबंधीय चक्रवात भूमि बिछल बनते हैं तो प्रणाली कमजोर हो जाती है और अंततः नष्ट हो जाती है।

उष्णकटिबंधीय चक्रवात के क्षेत्र :-

उष्णकटिबंधीय चक्रवातों की अधिकतम बारंबार पूर्वी चीन सागर में मिलती है। इसके अतिरिक्त कैरबियन सागर, मेक्सिको की खाड़ी, पश्चिमी द्विपसमूह, दक्षिणी चीन, बंगाल की खाड़ी, अरब सागर आदि। बुलबुल चपाल, शोर मचानेवाली सारे टुंग की चिडियाँ को कभी-कभी बंगीयो को भी नुकसान पहुँचाती है।

प्रचंड चक्रवात तूफान बुलबुल ने पश्चिम बंगाल के तटीय क्षेत्रपर अपनी दस्तक दे दी है। इसके चलते यह जगह-जगह बारीश हो रही है। जिससे मुझे ऐसा लगता है कि तमाम वैज्ञानिक प्रगति के बावजूद प्रकृति के सामने मनुष्य असहाय नजर आता है। इस बात को साबित करते हैं समूह से उठनेवाले भयंकर तूफान, जो चक्रवात से पैदा होते हैं, इस तरह के तूफान समुंद्र तटीय क्षेत्रों में हर साल बड़ी तबाही लाते हैं जिससे जान-माल का बहुत नुकसान होता है। विज्ञान में इस मामले में इतनी मदद जरूर की है कि वह हर तरह के तूफानों का पहले से भविष्यकाल कर देता है जिससे समय रहते बचाव के उपाय करने में आसानी होती है।

हकिकत (संकलन)

मुमताज रफिक बुराण, बी.ए. २

क्या खुब लिखा है किसीने...

बकश देता है खुदा उनको,

जिनकी किस्मत खराब होती है।

वो हरगीज नहीं बकशे जाते हैं

जिनकी नियत खराब होती है।

न मेरा एक होगा, न तेरा लाख होगा,

न तारीफ तेरी होगी न मजाक मेरा होगा,

गुरूर ना कर शाहे शरीर का

मेरा भी खाक होगा, तेरा भी

खाक होगा।

जिंदगी भर ब्रॅन्डेड-ब्रॅन्डेड करने वालों

याद रखना कफन का कोई ब्रॅन्ड नहीं होता।

कोई रो-कर दिल बहलाता है,

तो कोई हसके दर्द छिपाता है।

क्या करामात है कुदरत का,

जिन्दा इन्सान पानी में डूब जाता है।

और मुर्दा तैर कर दिखाता है।

मौत को देखा तो नहीं

पर शायद वह बहुत खुबसूरत होगी

कम्बख्त जो भी उससे मिलता है

जिना छोड देता है।

गजब की एकता देखी लोगों की जमाने में,

जिंदो को गिराने में और मुर्दों को उठाने में,

जिंदगी में ना जाने कौनसी बात आखरी होगी,

ना जाने कौन-सी रात आखरी होगी।

मिलते-जुलते बाते करते रहो यारो

एक दूसरे से ना जाने कौन-सी मुलाकात ये आखरी होगी।

अनुच्छेद ३७०

संतोष श्ररत सूर्यवंशी, बी.ए. १

(विधी जानकारी पर लेख)

पाकिस्तान के बाद भारत से व्यापारिक सम्बन्ध खत्म। इससे जानें किसका फायदा किसका नुकसान? इस परिस्थिति में महाराजा हरिसिंह ने जम्मू-काश्मीर की रक्षा के लिए उस समय काश्मीर के प्रधानमंत्री शेख अब्दुल्ला की सहमति से जवाहर लाल नेहरू के साथ मिलकर २६ अक्टूबर १९४७ को भारत के साथ जम्मू और काश्मीर के अस्थायी विलय की घोषणा कर दी और "Instruments of Accession of Jammu & Kashmir to Indian" पर अपने हस्ताक्षर कर दिये थे।

भारत की आजादी मिलने के बाद २० अक्टूबर १९४७ को पाकिस्तान समर्पित 'आजाद काश्मीर सेना' ने पाकिस्तानी सेना के साथ मिलकर काश्मीर पर आक्रमण कर दिया, और काफी हिस्सा हथियार लिया था। इस हिस्से को आज पाकिस्तान अधिकृत काश्मीर (POK) कहा जाता है।

पाकिस्तान के बाद भारत से व्यापारिक सम्बन्ध खत्म। इससे जानें किसका फायदा किसका नुकसान? इस परिस्थिति में महाराजा हरिसिंह ने जम्मू-काश्मीर की रक्षा के लिए उस समय काश्मीर के प्रधानमंत्री शेख अब्दुल्ला की सहमति से जवाहर लाल नेहरू के साथ मिलकर २६ अक्टूबर १९४७ को भारत के साथ जम्मू और काश्मीर के अस्थायी विलय की घोषणा कर दी और "Instruments of Accession of Jammu & Kashmir to Indian" पर अपने हस्ताक्षर कर दिये थे। इस नये समझौते के तहत जम्मू और काश्मीर ने भारत के साथ सिर्फ तीन विषयों : रक्षा, विदेशी मामले और संचार को भारत के हवाले कर दिया था।

समझौते पर हस्ताक्षर करने के बाद भारत सरकार ने वादा किया कि "इस राज्य के लोग अपने स्वयं की संविधान सभा के माध्यम से राज्य के आंतरिक संविधान का निर्माण करेंगे। और जब तक राज्य की संविधान सभा शासन व्यवस्था और

अधिकार क्षेत्र की सीमा का निर्धारण नहीं कर लेती है तब तक भारत का संविधान केवल राज्य के बारे में अंतरिम व्यवस्था प्रदान कर सकता है।

संविधान सभा के अध्यक्ष डॉ. भीमराव आंबेडकर काश्मीर को विशेष राज्य का दर्जा देने के पक्ष में नहीं थे मगर पंडित नेहरू के कहने पर गोपाल स्वामी आयंगर ने अनुच्छेद ३७० का प्रस्ताव संविधान सभा में प्रस्तुत किया था, और यह १७ नवंबर १९५२ से लागू है।

भारतीय काश्मीर और पाकिस्तान अधिकृत काश्मीर में कौन बेहतर स्थिति में है?

आर्टिकल ३७० के हटने से निम्न परिवर्तन होंगे;

१. अनुच्छेद ३७० के अनुसार रक्षा, विदेशी मामले और संचार को छोड़कर बाकी सभी कानून को लागू करने के लिए केंद्र सरकार को राज्य सरकार में मंजूरी लेनी पडती है लेकिन आर्टिकल ३७० के हटते ही कोई भी कानून राष्ट्रपति अनुच्छेद की मंजूरी के बाद लागू हो जायेगा।

२. अनुच्छेद ३७० के कारण जम्मू और काश्मीर का अपना संविधान है और इसका प्रशासन इसी के अनुसार चलाया जाता है, ना कि भारत के संविधान के अनुसार यदि अनुच्छेद ३७० को हटा दिया जाता है। तो काश्मीर का प्रशासन भी भारत के संविधान के अनुसार चलेगा।

३. जम्मू और काश्मीर के पास २ झन्डे है। एक काश्मीर का अपना राष्ट्रीय झंडा है और भारत का तिरंगा झंडा भी यहाँ का राष्ट्रीय ध्वज है।

यदि अनुच्छेद ३७० को हटा दिया जाता है तो काश्मीर का झंडा खत्म हो जायेगा।

४. देश के दूसरे राज्यों के नागरिक इस राज्य में किसी भी तरीकों की संपत्ति नहीं खरीद सकते है। अर्थात इस राज्य में संपत्ति का मुलभूत अधिकार अभी भी लागू है। लेकिन अनुच्छेद ३७० के हटने के साथ ही अन्य, भारतीय लोगों को काश्मीर में जमीन और अन्य संपत्तियाँ खरीदने की अनुमति मिल जाएगी और रहने-बसने का अधिकार भी मिल जायेगा।

५. काश्मीर के लोगों को २ प्रकार की नागरिकता मिली हुई है; जो कि खत्म हो जाएगी ओर सबको केवल भारत का नागरिक माना जायेगा।

६. अभी यदि कोई काश्मीरी महिला किसी भारतीय से शादी कर लेती है, तो उसकी काश्मीरी नागरिकता खत्म हो जाती है। लेकिन अनुच्छेद ३७० के हटने के बाद ऐसा नहीं होगा क्योंकि दोनों भी भारत के नागरिक हो जायेंगे।

७. यदि कोई पाकिस्तानी लडका किसी काश्मीरी लडकी से शादी कर लेता है। तो उसको भारतीय नागरिकता भी मिल जाती है। लेकिन अनुच्छेद ३७० के हटते ही कोई भी पाकिस्तानी शादी करके मान्यता प्राप्त नहीं कर पायेगा।

८. भारतीय संविधान के भाग ४ (राज्य के नीति निर्देशक तत्व) और भाग ४ अ (मूल कर्तव्यों) को मानना अनिवार्य हो जायेगा। अनुच्छेद ३७० के हटते ही काश्मीर के लोगों को भारत के संविधान में लिया जायेगा और उनकी महिलाओं की अस्मिता की रक्षा करनी पड़ेगी।

९. जम्मू और काश्मीर में भारत के राष्ट्रीय प्रतीकों (राष्ट्रगान, राष्ट्रीय ध्वज) का अपमान करना अपराध की श्रेणी में आ जायेगा।

१०. जम्मू काश्मीर में आर्थिक आपात्काल (अनुच्छेद ३६०) लगाया जा सकेगा।

११. सम्पूर्ण भारत में राष्ट्रीय आपात्काल लगाते ही यह पूरे काश्मीर में भी लागू हो जायेगा।

१२. सूचना का अधिकार और शिक्षा का अधिकार जैसे कानून काश्मीर में भी लागू होने लगेंगे।

१३. राज्य सरकार की नौकरियाँ में अन्य राज्यों के लोग भी सिलेक्ट हो सकेंगे।

क्या ३७० को हटाना संभव है ?

भाजपा नेता सुब्रमण्यम स्वामी कहते हैं कि अनुच्छेद ३७० हटाने के लिए संसद में कानून बनाने की जरूरत नहीं है। राष्ट्रपति एक अधिक सूचना जारी कर इस धारा को खत्म कर सकते हैं।

अप्रैल २०१८ में सुप्रीम कोर्ट ने अनुच्छेद ३७० को लेकर कहा था कि, सालों से बने रहने के चलते अब यह धारा

एक स्थायी प्रावधान बन चुकी है, जिससे इसको खत्म करना असंभव हो गया है। हालाँकि अब सुप्रीम कोर्ट इस मुद्दे पर सुनवाई के लिए तैयार है। सुप्रीम कोर्ट जिस याचिका पर सुनवाई करेगा उसमें यह तक दिया गया है। यह धारा संविधान के भाग २१ के तहत तक प्रावधान है। इसके शीर्षक में ही अस्थायी प्रावधान होना लिखा था। यह स्थायी नहीं है।

३७० की स्थायी मान चुका है।

ध्यान रहे की भारतीय संविधान के अनेक कानून जम्मू-काश्मीर में लागू हो गए हैं। और अब संविधान के काश्मीर अनुच्छेद - ३५६ के तहत काश्मीर में ६ महिने राज्यपाल शासन के बाद राष्ट्रपति शासन भी लगाया जा सकता है।

सीएजी चुनाव आयोग समेत कई संवैधानिक संस्थाओं का जम्मू-काश्मीर में बराबर का अधिकार है।

अनुच्छेद ३७० हटाने की अडचनें क्या है ?

नेशनल काँग्रेस नेता उमर अब्दुल्ला और महबुबा मुफ्ती का मानना है की अनुच्छेद ३७० ने ही जम्मू-काश्मीर और शेष भारत को जोड़ रखा है। यह दोनों के बीच एकमात्र संवैधानिक कडी है। इस बात की भी संभावना है की अनुच्छेद ३७० के हटते ही अलगाववादी जनमत संग्रह के मुद्दे की तुल देंगे और जम्मू-काश्मीर विवाद के आंतरराष्ट्रीयकरण का प्रयास करेंगे जिससे भारत सरकार के ऊपर इंटरनेशनल प्रेशर बढ़ेगा।

एक्चुअली में यदि राजनीतिक इच्छा शक्ति हो तो इस मुद्दे का समाधान निकाला जा सकता है लेकिन वर्तमान सरकार के साथ अन्य सरकारें भी इस मुद्दे को लटकाकर अपने राजनीतिक हितों के साधना चाहती है।

जम्मू-काश्मीर में आतंक की मुख्य वजह वहाँ के कुछ अलगाववादी नेताओं के स्वार्थी हित हैं। ये अगलाववादी नेता पाकिस्तान के इशारों पर जम्मू-काश्मीर के गरीब लडकों को भडकाते हैं। और आतंक का रास्ता चुनने को मजबूर करते हैं। हालाँकि ये नेता अपने लडकों को विदेश में पढाते हैं।

अब समय की जरूरत यह है की काश्मीर के लोग इन अलगाववादी नेताओं के स्वार्थी हितों को समझें और इस प्रदेश में मौजूद पर्यटन की संभावनाओं की बढावा देकर इस प्रदेश को सही मायने में भारत का स्विट्ज़रलैंड बनाये।

ई-कॉम सेवा

वैष्णवी मंगेश खटावकर, बी.कॉम. १

(वाणिज्य जानकारी पर)

एक आम आदमी के पास भी कम्प्युटर नहीं होते थे, बिल गेटस् और स्टीव जोब ने कम्प्युटर को आम लोगों तक पहुँचाया बिल गेटस् ने तब बोला था कि वो कम्प्युटर को हर घर में देखना चाहते हैं, बिना कम्प्युटर के ई-कॉमर्स नहीं हो पाता।

फिर १९९४ में जेफ बेजॉस ने पहले ई-कॉमर्स स्टोर अमेज़ॉन शुरू किया अमेज़ॉन ने पहले साल ही १० लाख किताबें ऑनलाइन बेची। धीरे-धीरे अमेज़ॉन सबसे ज्यादा पॉप्युलर ई-कॉमर्स स्टोर बनता चला गया।

ई-कॉम की इतिहास -

ई-कॉमर्स की शुरुआत १९७९ में मिचेल अलड्रिचने की थी उन्होंने अपने टी.व्ही. की टेलिफोन लाइन की मदद से कम्प्युटर से कनेक्ट किया था ये ई-कॉमर्स जैसा लगता नहीं है, पर बिना शॉप पर जाए ऑनलाइन शॉपिंग का आयडिया यही से शुरू हुआ था।

तब एक आम आदमी के पास भी कम्प्युटर नहीं होता था। बिल गेटस् और स्टीव जोब ने कम्प्युटर को आम लोगों तक पहुँचाया बिल गेटस् ने तब बोला था कि वो कम्प्युटर को हर घर में देखना चाहते हैं, बिना कम्प्युटर के ई-कॉमर्स नहीं हो पाता।

फिर १९९४ में जेफ बेजॉस ने पहले ई-कॉमर्स स्टोर अमेज़ॉन शुरू किया अमेज़ॉन ने पहले साल ही १० लाख किताबें ऑनलाइन बेची। धीरे-धीरे अमेज़ॉन सबसे ज्यादा पॉप्युलर ई-कॉमर्स स्टोर बनता चला गया।

१९९५ के बाद लोगों ने कम्प्युटर का इस्तेमाल करना शुरू कर दिया, कंपनीज शुरू में पेमेंट के लिए चेक लेती थी। तब कोई और पेमेंट का साधन नहीं था। फिर १९९८ में पे-पल आया जिससे ऑनलाइन पेमेंट करना आसान हो

गया।

इंडिया में ई-कॉमर्स की शुरुआत आय.आर. सी. टी. सी. ने की थी। जब ऑनलाइन ट्रेन टिकट बुक होने शुरू हुए। फिर लोगो को घंटो तक लाइन में लगने की जरूरत नहीं थी। ये पहली बार था, जब इंडिया में ऑनलाइन बुकिंग की संकल्पना सामने आयी।

२००३ में हवाई जहाज के टिकट भी ऑनलाइन बुक होने शुरू हुए।

आय.आर.सी.टी.सी. के बाद एयर लाइन ने भी ऑनलाइन बुकिंग के ऑप्शन शुरू किए। फिर धीरे-धीरे जितनी भी एअर लाइन कंपनीयाँ थी सब की ऑनलाइन बुकिंग शुरू हो गई। इस से लोगों के पैसे भी बचते थे, जो उनको बीच के दलाल को देने होते थे।

२००७ में फ्लिपकार्ड की शुरुआत हुई -

इंडिया में कहने को ई-कॉम २००० से था, पर ई-कॉम की असली शुरुआत २००७ में फ्लिपकार्ड के साथ हुई। धीरे-धीरे बाकी कंपनियों ने भी इंडिया में सामान बेचना शुरू कर दिया।

ई-कॉमर्स बेबसाइट्स क्या होती है ?

ई-कॉमर्स वेबसाइट्स उन पोर्टल को बोलते हैं, जहाँ से आप प्रॉडक्ट या सर्विसेस खरीद सके इन वेबसाइट पर पैसे ऑनलाइन पेमेंट के जरिये या कॅश ऑन डिलिवरी से दिए जाते हैं। शुरुआत में ई-कॉम फोनस या ई-मेल से होता था। अब बस वेबसाइट्स से हो जो चाहे खरीद सकते हैं।

पापुलर ई-कॉम वेबसाइट्स -

१. अमेज़ॉन
२. फ्लिपकार्ड
३. स्नॅपडिल
४. अली-एक्सप्रेस

ई-कॉम के प्लॅटफॉर्म -

ई-कॉमर्स के प्लॅटफॉर्म वो सॉफ्टवेयर होते हैं जो ऑनलाइन स्टोर बनाने में मदद करते हैं। चार सबसे ज्यादा फेमस प्लॅटफॉर्म हैं।

१. शॉपिफाय (Shopify)
२. वू-कॉमर्स (Woo Commerce)
३. बिग कॉमर्स (Commerce)
४. मॅनेटो (Magnet)

मोबाईल - कॉमर्स -

इसी के साथ ई-कॉमर्स वेबसाइट को अब अपने स्टोर को मोबाईल के लिए बनाना चाहिए। क्योंकि गुगल भी अब मोबाईल ऑटोमाइज्ड वेबसाइट को ज्यादा मूल्य देता है।

मोबाईल - कॉमर्स का मतलब है किसी भी प्रोडक्ट या सर्विसेस का मोबाईल के उपर खरीदना या बेचना, अब लोग कम्प्युटर से ज्यादा मोबाईल का इस्तेमाल करते हैं। यही अब ई-कॉमर्स में भी होता है। लोग अपने अब फोन से शॉपिंग करते हैं।

ई-कॉम का वास्तव -

- १) २०१६ में ६.९ करोड़ इंडियन ने ऑनलाइन प्रॉडक्ट खरीदे थे।
- २) २०२० तक ये नंबर १७.५ करोड़ तक पहुँच गया।
- ३) देहली, मुंबई, बंगलोर और कोलकाता से सबसे ज्यादा ऑर्डर आते हैं।
- ४) १० में से ८ ऑर्डर इन शहरों से आते हैं।
- ५) दिल्ली से सबसे ज्यादा लोग ऑनलाइन शॉपिंग करते हैं।
- ६) लगभग ६०% ऑर्डर कॅश ऑन डिलिवरी होते हैं।

७) ७१% लोगो को लगता है की उनको ऑफलाइन शॉप के मुकाबले ऑनलाइन ज्यादा अच्छा ऑफर मिलते हैं।

ई-कॉम के फायदे -

१. सुविधा बढ़ाता है - ग्राहक अपनी सुविधा के अनुसार वस्तुओं की ऑर्डर अपने घर पर बैठ कर दे सकते हैं। और इसकी डिलेवरी उन्हें उनके घर पर ही मिल जाती है। यह उन लोगों के लिए सबसे अच्छा खरीदारी ऑप्शन है जो हमेशा व्यस्त होते हैं।

२. प्रॉडक्ट और किमत की तुलना कर सकते हैं - खरीदारी करते समय ग्राहक उस वस्तु की किमत को कई वेबसाइट पर तुलना कर सकता है, जिससे बेहतरीन प्रॉडक्ट पर उसे अच्छी डिल मिल जाती है।

इसके साथ वे डिस्काउंट और कूपन जैसे अतिरिक्त लाभों का आनंद ले सकते हैं।

३. स्टार्ट-अप के लिए आसान फंड - कई लोगों को बिजनेस करने की इच्छा होती है, लेकिन शॉप लेने के लिए पर्याप्त कैपिटल नहीं होता। फिजिकल स्टोर लिज पर भी काफी महंगे होते हैं। ई-कॉमर्स, व्यापार को शुरू करने और बढ़ाने के लिए आसान बनाता है।

४. प्रभावशाली - ट्रेडिशनल बिजनेस में बिजनेस की जरूरतों को पूरा करने के लिए बहुत सारे रिसोर्सेस खर्च हो जाते हैं और इससे प्रॉफिट कम हो जाता है।

ई-कॉमर्स में रिसोर्सेस का कुशलता से उपयोग किया जाता है क्योंकि अधिकांश बिजनेस सर्विसेस ऑटोमेटेड होती हैं।

५. कन्जुमर तक पहुँच - ट्रेडिशनल बिजनेस जैसे की दुकान की पहुँच काफी सीमित होती है, जब की इंटरनेट की माध्यम से वही बिजनेस दुनिया भर के कन्जुमर को अपने प्रॉडक्ट और सर्विसेस बेच सकते हैं।

६. प्रॉम्प्ट पेमेंट - ऑनलाइन स्टोर पर इलेक्ट्रॉनिक या मोबाईल ट्रांजेक्शन का उपयोग करते हुए पेमेंट फास्ट होता है।

७. विभिन्न प्रॉडक्ट को बेचने की योग्यता - इंटरनेट पर बिजनेस फ्लेक्सिबल हो सकता है और बिजनेस एक साथ कई प्रॉडक्ट या सर्विसेस बेच सकते हैं।

ई-कॉमर्स के नुकसान -

१. खराब क्वालिटी वाले प्रॉडक्ट - आप इंटरनेट पर

प्रॉडक्ट को देखकर चेक नहीं कर सकते हैं। इसलिए, झूठे मार्केटिंग और खराब क्वालिटी के प्रॉडक्ट आपके घर पर आने का रिस्क बना रहता है।

२. अनचाही खरीदारी - ऑनलाइन स्टोर अपने प्रॉडक्ट को एक बड़ी संख्या में डिस्प्ले करते हैं और ऑनलाइन शॉपिंग की सुविधा के कारण, ग्राहक अनचाहे वस्तु भी खरीद लेते हैं।

३. इंटरनेट स्कैमर - इंटरनेट एक अच्छी बात है, लेकिन कुछ लोगों ने इसका गलत कारणों से उपयोग करने का फैसला किया है। इंटरनेट पर किसी भी सामान को खरीदने से पहले उस वेबसाइट और प्रॉडक्ट के बारे में जानकारी इकट्ठा करें।

४. सेल के बाद सपोर्ट की कमी - कई बार गलत या डिफेक्टिव प्रॉडक्ट आने पर उसकी कम्प्लेट करने पर कन्जूमर की अच्छी सर्विहस नहीं मिलती और इसके लिए उनका पैसा और समय बर्बाद हो जाता है।

५. माल की डिलिवरी में देरी हो सकती है - कभी-कभी प्रॉडक्ट की डिलिवरी में देरी हो जाती है और उससे कन्जुमर को असुविधा के साथ नुकसान भी हो सकता है।

६. सुरक्षा - ऑनलाइन प्रॉडक्ट खरीदने के लिए आपको अपने पर्सनल डिटेल्स के साथ क्रेडिट कार्ड की जानकारी भी देनी होती है। लेकिन कभी-कभी यह इन्फॉर्मेशन चोरी होने का खतरा भी बना रहता है।

ई-कॉमर्स की विशेषताएँ -

१. सर्वव्यापक - ई-कॉमर्स हर जगह और हर समय उपलब्ध होता है। कन्जूमर किसी भी समय अपने घर या ऑफिस से इंटरनेट कनेक्शन के माध्यम से प्रॉडक्ट खरीद या बेच सकते हैं।

२. सार्वभौमिक मानक - यहाँ पर एक ही स्टैंडर्ड का इस्तेमाल किया जाता है, जिसे इंटरनेट स्टैंडर्ड कहा जाता है। इन स्टैंडर्ड को दुनिया भर में सभी देशों द्वारा शेयर किए जाते हैं।

३. प्रचूरता - एडवर्टाइजिंग और ब्राँडिंग कॉमर्स का एक महत्वपूर्ण हिस्सा है। ई-कॉमर्स व्हिडियो, ऑडियो, एनीमेशन, बिलबोर्ड, साइन और आदि डिलिवर कर सकते हैं।

४. अन्तर क्रियाशीलता - ई-कॉमर्स टेक्नोलॉजी में मर्चेंट और कन्जूमर के बीच दो-तरफा कम्युनिकेशन होता है। आप ई-मेल या कॉल के द्वारा कम्युनिकेशन कर सकते हैं।

५. निजीकरण - किसी व्यक्ति के नाम, इंटरनेट और पिछली खरीदारी के आधार पर मैसेज विशिष्ट व्यक्ति को भेजा जा सकता है।

६. सामाजिक प्रौद्योगिकी - सोशल नेटवर्क वर कन्जूमर इन्फॉर्मेशन को शेयर करते हैं और मर्चेंट सोशल नेटवर्क पर उनके प्रॉडक्ट की एडवर्टाइजिंग करते हैं।

एक बार कह दें...

मुमताज रफिक बुराण, बी.ए. २

मेरे बाद मेरी याद
मन से तू निकाल दे,
सपने अपने भूल तू
पुराने खत जला दे।

मेरे अस्थि के साथ वह खत
नदी में बहा दे,
किसी ने पूछा तो कोई
पागल थी कह दे।

जी-जान से प्रेम करने के बाद भी
केवल दोस्त थी कह दे
बिमारी पूछी किसी ने तो
प्रेम हुआ किसी से, ऐसा तू कह दे।

सातारा जिले के गढ-किले

निलम शिवाजी शिर्के, बी.ए. ३

(ऐतिहासिक जानकारी पर)

हमारे महाराष्ट्र की शान यह गढकिले है। इन गढ किलों के बलबूतेपर ही छत्रपति शिवाजी महाराज ने सभी बादशहाओंको झुकाया था। यह गढ किले छत्रपति शिवाजी महाराज की सेना थी। इन गढ किलों के बलबूते पर ही शिवाजी महाराज ने हिंदवी स्वराज्य की स्थापन की है। इसलिए यह गढ किले हमारे महाराष्ट्र की सच्ची दौलत और हमारी शान है।

महाराष्ट्र की सच्ची दौलत गढ-किले है। हिंदवी स्वराज्य की स्थापना करने की दृष्टि से जिन्होंने महत्त्वपूर्ण भूमिका निभायी इसीलिए यह गढ-किले छत्रपति शिवाजी महाराज की सेना थी। जिसके बलबूते पर ही उन्होंने चारोंही बादशाहों को झुकाया। ऐसे हमारे स्वराज्य की शान यह गढ-किले है, जो आज भी अपनी भूमिका तथा छत्रपति शिवाजी महाराज जी का इतिहास जिंदा रखने का काम कर रहे हैं। महाराष्ट्र में आज ३५० गढ-किले है। जिसमें से २६ हमारे सातारा जिले में है। ऐसे वैभवशाली गढ-किलों की जानकारी प्राप्त करने हेतु यह जानकारीपर लेख लिखने का प्रयास किया है।

सातारा जिले में स्थित गढ-किले अजिंक्यतारा, कमलगढ, कल्याणगढ, केंजलगढ, चंदनगढ, जंगलीजयगढ, गुणवंतगढ, प्रतापगढ, पांडवगढ, भैरवगढ, भूषणगढ, मकरंदगढ, वारुगढ, महिमानगढ, सज्जनगढ, संतोषगढ, सदाशिवगढ, सुंदरगढ, वर्धनगढ, वंदनगढ, वसंतगढ, वैराटगढ इनकी जानकारी यहाँ प्रस्तुत हैं।

सातारा जिले में स्थित अजिंक्यतारा गढ हैं। जिसकी ऊँचाई लगभग ३०० मी. है। जिसका दक्षिणोत्तर विस्तार ६०० मी. है। यह किला यानी मराठों की चौथी राजधानी। पहली राजगढ फिर रायगढ उसके बाद जिंजी और चौथी अजिंक्यतारा। यह किला शिलाहार वंश के दूसरे भोजराज

ने इ.स. ११९० में बनवाया। आगे विजापुर के आदिलशाह के पास गया। इ.स. १५८० में पहले आदिलशाह की पत्नी चांदबीबी यहाँ कैद थी। शिवाजी के राज्य का विस्तार होते समय २७ जुलाई, १६७३ में यह किला छत्रपति शिवाजी महाराज के हाथ आया। ज्वर के कारण महाराज को इस पर दो महिने विश्रंती लेनी पडी थी। छत्रपति शिवाजी महाराज के मृत्यु के पश्चात औरंगजेब सातारा आया था और इस दुर्ग को घेर लिया था। तब प्रयागजीप्रभू इसके किलेदार थे। मुगलों ने यह किला जितकर उसका नाम आझमतारा किया, परंतु बाद में ताराराणी के सैनिकों ने इसे जीतकर अजिंक्यतारा यह नाम दिया।

सातारा से आधे घंटे की दूरी पर 'कल्याणगढ' नामक किल्ला है। जो 'नांदगिरी' किले के नाम से भी जाना जाता है। सातारा में मिले ताम्रलेखों के अनुसार शिलाहार राजा दूसरा भोज ने इसे निर्माण किया है। यह किला इ.स. ११७८ दे १०२९ तक के कालखंड में निर्माण हुआ होगा। शिलाहार के मिले अनेक ताम्रपत्रों से ज्ञात होता है कि, शिलाहार राजाओं ने जैन लोगों को अनेक दानधर्म किए थे। कल्याणगढ के गुफाओं में स्थित पार्श्वनाथ की मूर्ती पर यह सिद्ध होता है कि यह गढ शिलाहारों ने ही निर्माण किया है। इ.स. १६७३ में छत्रपति शिवाजी महाराज ने सातारा और आस-पास का प्रदेश जीत लिया था। उसमें इस गढ का भी समावेश है। आगे शिवकाल के बाद सारा कारोबार प्रतिनिधियों को सौंप दिया था। आगे पेशवा और प्रतिनिधियों में वादविवाद हुए और यह

किला पेशवाओं के पास आया। इ.स. १८१८ में यह किला पेशवाओं ने इसे जनरल प्रिंज़र को दिया और उसने ब्रिटिशों को दे दिया। परिणामस्वरूप दुर्ग के रूप इस किले का महत्त्व था वह नष्ट हो गया।

सातारा जिले के १० कि.मी. दूरीपर, 'उर्वशी' नदी के किनारे यह दुर्ग खड़ा है। प्राचिन कालखंड में इस पहाड़ीपर 'आश्वालायन' ऋषीमूनीयों का वास्तव्य था। इसलिए उस किले को 'आश्वालायनगढ़' कहा जाता था। इस शब्द का अपभ्रंश याने अस्वलगढ़। यह किला शिलाहार राजा भोज ने ११वीं शताब्दि में बनवाया। आगे जाकर यह किला बहमनी राज्य के वंशज आदिलशाहा के पास गया। २ अप्रैल १६७२ में यह किला छत्रपति शिवाजी महाराज ने जीत लिया। छत्रपति शिवाजी महाराज के मृत्यु के बाद २१ अप्रैल १७०० में फतेउल्लाखान ने सज्जनगढ़ को घेर लिया और ६ जून १७०० में मुगलो ने सज्जनगढ़ को जीतकर उसका नाम 'नौरसतारा' रखा। इ.स. १७०९ में भारतियों ने फिर से किला जित लिया लेकिन १८१८ में यह किला अंग्रेजों के हात में चला गया। इस किले की उँचाई लगभग ३३५० फिट है।

'सदाशिवगढ़' यह किला सातारा जिले के कराड शहर से विटा जानेवाले मार्ग पर है। यह किला साडे चौदह एकड इलाके पर फैला हुआ है। इसकी उँचाई ३००० फिट है। इ.स. १६५९ में छत्रपति शिवाजी महाराज ने कराड इलाका जीत लिया था। शिवकालखंड में यह किला टेहळणी का किला था। इ.स. १७१७-१८ में यह किला पंतप्रतिनिधियों ने हासिल किया इस किले पर एक सुखा तालाब है उस तालाब के आगे सदाशिव का मंदिर है। यह किला घूमने के लिए आधा घंटा लगता है।

सातारा जिले के खटाव तहसिल में 'भूषणगढ़' यह किला है। देवगिरी का सम्राट राजा सिंघण दूसरा ने यह किला बनवाया था। इ.स. १६७६ में छत्रपति शिवाजी महाराज ने आदिलशाहा से भूषणगढ़ का किला जीत लिया और उसकी पुनः रचना की। अगले कालखंड में औरंगजेबने वह किला जितकर उसका नाम 'इस्लामतारा' रखा। पेशवे कालखंड में यह किला पंतप्रतिनिधियों के कब्जे में था। इ.स. १८४८ में अंग्रेजों के पास चला गया।

'पांडवगढ़' यह किला सातारा जिले के वाई शहर में कृष्णा नदी के किनारे बसा हुआ है। 'पांडवगढ़' की उँचाई

लगभग ४१८५ फिट है। इ.स. ११७८-११९३ इस कालखंड में राजा भोजने यह किला बनवाया था। आगे वह आदिलशाह के पास गया। और इ.स. १६७३ में छत्रपति शिवाजी महाराज के हाथ में आया। लेकिन १७०१ में वह किला मोगलों के पास चला गया। आखिर में यह किला १८१८ में मेजर थॅचरने कंपनी सरकार को सौंप दिया।

'वर्धनगढ़' यह किला सातारा जिले के पहाडी पर है। अफजलखान के निधन के बाद छत्रपति शिवाजी महाराज ने वर्धनगढ़ बनवाया। इसकी उँचाई लगभग १५०० फिट है। दि. १९ जून को यह किला भारतियों ने छोड दिया। औरंगजेब ने इस किले का नाम 'सादिकगढ़' रखा। वर्धनगढ़ तीन साल तक मोगलों के हाथ में था। सप्टेंबर १७०४ में भारतियों ने पुनः यह किला हासिल किया। और इ.स. १८१८ में वर्धनगढ़ अंग्रेजों के हाथ में चला गया।

'चंदन-वंदनगढ़' यह किला सातारा जिले से २४ कि.मी. दूरीपर है। सातारा जिले के सिमापर यह किला है। इ.स. १९९१-१९९२ के ताम्रलेखों के अनुसार शिलाहार राजा दूसरा भोज ने यह किला बनवाया था। इ.स. १६४२ में छत्रपति शिवाजी महाराज ने यह किला जीत लिया। और इन किलों का नाम बदलकर चंदन-वंदन रखा। इस किले की उँचाई ३८०० फिट है।

'केंजळगढ़' यह किला सातारा जिले के कृष्णा और

नीरा इन दो नदियों के किनारे पहाडी पर है। इस पहाडी की उँचाई सागर किनारे से १६९६ मी. उँचा। यहाँ से कमलगढ़, केंजळगढ़, कोलेश्वर, तोरणा पाचगणी, पांडवगढ़, पुरंदरगढ़, महाबलेश्वर, राजगढ़, रोहिडा, लिंगाणा, वज्रगढ़, वैराटगढ़, सिंहगढ़ यह दुर्ग देखनो को मिलते हैं। इस किले की उँचाई लगभग ४२६९ फिट है। केंजळगढ़ का दूसरा नाम 'फलंजा' और तिसरा नाम मनमोहनगढ़ है। यह तिसरा नाम उसको

छत्रपति शिवाजी महाराज ने दिया है।

सातारा जिले के पंढरपुर रास्ते पर 'महिमानगढ़' गाँव है, उस गाँव के पिछे पहाडीपर महिमानगढ़ नामक किला है। इसकी उँचाई ३२०० फिट है। आदिलशाहा के कालखंड में विजापुर इस राजधानी से कोकण के बंदरतक जानेवाले विजापुर-पंढरपुर-सातारा-वाई-महाड यह मार्ग था। इस रास्ते की रक्षा के लिए महिमानगढ़ किले की योजना की थी। इस किलेपर हनुमान का मंदीर है। यह गढ़ घूमने के लिए आधा घंटा लगता है।

'प्रचितगढ़' यह संगमेश्वर तालुका में शृंगारपुर इस ऐतिहासिक गाँव में है। रत्नागिरी, सातारा, सांगली, और कोल्हापुर इन चार जिले की सीमा पार करके प्रचितगढ़ पर पहुँचा जा सकता है। इसकी उँचाई ३५५६ फिट है।

'प्रतापगढ़' यह किला महाराष्ट्र के सातारा जिले में है। इस किले पर भवानीमाता की मूर्ती है। यह मूर्ती छत्रपति शिवाजी महाराज ने नेपाल के गंडकी नदी से शालिग्राम शिला लाकर बनवायी थी। इस मूर्ती के पास छत्रपति शिवाजी महाराज के दैनिक पूजा का क्रिस्टल शिवलिंग और सरसेनापती हंबीरराव मोहिते इनकी तलवार है। इस किले के आगे केदारेश्वर मंदिर है। केदारेश्वर मंदिर के सामने छत्रपति शिवाजी महाराज की छवि है। इस किलेपर रेडका मिनार, यशवंत मिनार, सुर्य मिनार है। हवाईजहाज से प्रतापगढ़ तितलियों जैसा दिखता है। इसकी उँचाई १४०० फिट और

लंबाई ४०० फिट है।

सातारा जिले के पाटण से ६ मैल दूरीपर 'गुणवंतगढ़' यह किला है। इसकी उँचाई १००० फिट है। इसे 'मोरगिरी किला' भी कहते हैं। इसका आकार सोता हुआ शेर जैसा है इसलिए इसका नाम

मोरगिरी पडा है। अठरावीं शताब्दी में इस किलेपर पेशवों की फौज थी और दातेगढ़ पर प्रतिनिधियों के लोग रहते थे। इ.स. १८१८ में यह किला ब्रिटिशों के पास था। दातेगढ़ को शिवकालखंड में सुंदरगढ़ यह नाम था। इ.स. १८१८ में कॅप्टन ग्रॅट इसने यह किला जीत लिया। इस किलेपर ६ फिट की गणपति बाप्पा की मूर्ती है। और उसके बगल में १० फिट उंच हनुमान की मूर्ती है। और वहाँ तीस मिटर गहरा लंबा कुआँ है। और वहाँ महादेव का मंदीर है। उस मंदीर में शिवलिंग नदी है। इस किले को देखने के लिए दो घंटे लगते हैं। किले के पश्चिम दिशा में प्रवेशद्वार है यह प्रवेशद्वार १९६७ के उद्दाम भूकंप में गिरा हुआ है।

'भैरवगढ़' यह महाराष्ट्र के सातारा जिले में है। 'भैरवगढ़' इस नाम के पाँच किले महाराष्ट्र में हैं। पहला मोरोशी का भैरवगढ़ दूसरा कणकवली का नरवडे भैरवगढ़, तिसरा कोथळे भैरवगढ़, शिरपुंज का भैरवगढ़ और पाँचवा सातारा का भैरवगढ़। वहाँ पर घना जंगल है। उस जंगल

को इ.स. २०१२ में 'टायगर रिझर्व' इस नाम से घोषित किया है। भैरवगढ़ के सामने जो पहाडी है, वहाँ भैरी देवी, तुळाई देवी, वाघजाई देवी की २ से ३ फिट उंच मूर्तिया हैं। मंदीर के सामने तुलसीवृंदावन है। और वहाँ छत्रपति शिवाजी महाराज की छबी है। किले पर एक मिनार है और वहापर गूफा है। यह किला घूमने के लिए दो घंटे लगते हैं। इस किले की उँचाई लगभग ३,००० फिट है।

सातारा जिले में महाबलेश्वर के मुंबई पॉईंट पर पहाडी के पिछे मधुमकरंदगढ़ है। रत्नागिरी गाँव के प्राचीन हाथलोट घाट का रक्षण करने के लिए इस किले को बनवाया था। मधुमकरंदगढ़ पर घोणसपुर गाँव है। वहाँपर मल्लिकार्जुन मंदिर है। उस मंदिर के पास नदी है। मधुमकरंदगढ़ पर जाने के लिए दो रास्ते हैं, पहला चतुर्बेट

और दूसरा हाथलोट इस किले की उँचाई लगभग ४०५० फिट है। सातारा जिले के म्हसोबा पहाडीपर संतोषगढ, वारूगढ, महिमानगढ और वर्धनगढ नामक किले है। यह इलाका कम बारिश का है, यहाँ पर बारीश कम होती है। यह किले देखने के लिए दो घंटे लगते है। संतोषगढ को 'ताथवडे' का किला भी कहते है। इस किलेपर वाल्मिकी ऋषि की मूर्ती है। संतोषगढ पर जाने के लिए दो रास्ते है फलटण और सातारा शहर संतोषगढ पर ताथवडे नामक गाँव है वहाँपर बालसिद्ध के मंदिर है। उस मंदिर को देखने के बाद पता चलता है यह किला १७६२ में बनवाया था। इस किले की उँचाई २९०० फिट है।

'जंगली जयगढ' यह सातारा जिले में है। इसकी उँचाई

२९७० फिट है। इस गढ के पहले द्वार को 'छत्रपति शिवाजी महाराजद्वार' कहते है। और दूसरे द्वार को 'समर्थद्वार' कहते है इस किलेपर कुछ शिलालेख मिले है। इस किले पर आंगलाई देवी का मंदिर है। इस मंदिर के सामने ध्वजस्तंभ है। यह गढ घूमने के लिए दो घंटे लगते है।

इसप्रकार हमारे महाराष्ट्र की शान यह गढकिले है। इन गढ किलों के बलबूतेपर ही छत्रपति शिवाजी महाराज ने सभी बादशहाओं को झुकाया था। यह गढ किले छत्रपति शिवाजी महाराज की सेना थी। इन गढ किलों के बलबूते पर ही शिवाजी महाराज ने हिंदवी स्वराज्य की स्थापन की है। इसलिए यह गढ किले हमारे महाराष्ट्र की सच्ची दौलत और हमारी शान है।

दौलत से प्यार तेरा...!

मच्छींद्रनाथ बालासाो सावंत, बी.ए. ३

मैंने जब तुम्हें चाहा, तो तूने,
मेरा मजाक बना दिया।
और आज सबलोग मुझे,
चाहते है, तो तूने अपनेपन का नाटक किया।

घर बनाने में वक्त लगता है,
पर मिठाने में वक्त नहीं लगता।
जो कमाता हैं महिनो में आदमी,
उसे गवाने में वक्त नहीं लगता।

दौलत का ऐसा नशा तेरे,
सरआँखो पर छाया था।
जिन्होंने तुझे पलकों पर रखा,
उनके ही आँखो में आँसू आ गये।
दौलत के नशे में तू इतनी,
अंधी हो गयी थी कि
तूने रिश्ते-नातों को जैसे भूला दिया।

प्यार बडी मुश्किल से मिलता है।
पर दुश्मनी में वक्त नहीं लगता,
गुजर जाती है रिश्ते बनाने में जिंदगी,
पर बिगड़ने में वक्त नहीं लगता।

किस्मत ने खेल भी निराला खेला
कल तेरे पास थी, तो आज मेरे पास है।
पर तू कैसी, अपने कहनेवाले ही नहीं तेरे पास।
जो उडते है अहंम की आसमानों पर,
जमीन पर आने में वक्त नहीं लगता,
हर तरह का वक्त आता है जिंदगी में,
वक्त गुजरने में वक्त नहीं लगता।

जिंदगी तो सस्ती है, पर जीने के
ढंग बडे निराले है,
काश तुझे पहले समझ में आता,
तो आज यह रिश्ता, नहीं बिखरता।

नेट बैंकिंग

भाग्यश्री भागवत नलवडे, बी.कॉम. १

(वाणिज्य जानकारी पर)

“नेट बैंकिंग बैंक के द्वारा दी जाने वाली ऐसी सुविधा है जिसके जरिये उनके कस्टमर आसानी से घर बैठे ही इंटरनेट की सहायता से अपने बैंक अकाउंट के डिटेल्स को आसानी से कहीं भी और कभी भी अॅक्सेस कर पाएँगे।”

संकल्पना :-

नेट बैंकिंग की सुविधा आप किसी भी बैंक में ले सकते हैं। यानी कि जिस बैंक में आपका खाता है। बैंक में आप अपनी नेट बैंकिंग एक्टिवेट करवा कर नेट बैंकिंग की पूरी सुविधा ले सकते हैं। नेट बैंकिंग एक ऐसा जरिया है जिसके लिए आपको बैंक जाने की जरूरत नहीं है। आप कोई भी बैंक का काम करना चाहते हैं जैसे कि किसी को पैसे भेजने हैं या फिर किसी के पैसे आपके पास आने हैं। आपका कितना बैलेंस है कोई भी रिचार्ज करना है। घर बैठे आसानी से नेट बैंकिंग की सहायता से आप कर सकते हैं या आप कोई भी शॉपिंग करना चाहते हैं, यह सब कुछ नेट बैंकिंग की सहायता से घर बैठे आसानी से हो जाएगा।

इंटरनेट का आविष्कार हुआ है तबसे ही ये लोगों के मुश्किल कामों को सरलता से सुलझाने में काफी मददगार साबित हुआ है। इंटरनेट हम सबकी जिंदगी का हिस्सा बन गया है। इसके बिना हमारा कोई पूरा नहीं होता। फिर चाहे हमें इंटरनेट के जरिये जानकारी हासिल करना हो या शॉपिंग करना हो या अपने दोस्तों और रिश्तेदारों से जुड़े रहना हो, सभी काम के लिए हम इंटरनेट की मदद जरूर लेते हैं। ठीक उसी तरह हम अब बैंकिंग की सुविधा भी अपने मोबाइल या दूसरे गॅजेट पर इंटरनेट की मदद से पा सकते हैं।

नेट बैंकिंग के द्वारा दी जाने वाली ऐसी सुविधा है जिसके जरिये उनके कस्टमर आसानी से घर बैठे ही इंटरनेट की सहायता से अपने बैंक अकाउंट के डिटेल्स को आसानी

से कहीं भी और कभी भी अॅक्सेस कर पाएँगे। नेट बैंकिंग उन सभी के लिए बहुत ही मददगार साबित होती है जो अपने काम में बिझी रहने की वजह से बैंक नहीं जा पाते, या जो बैंक में लम्बी लाइन की वजह से परेशान रहते हैं और बैंक जाना पसंद नहीं करते और जिन्हें बैंक में बहुत जरूरी काम हो और बैंक उनके ठिकान से ज्यादा दूर हो तो वो भी अपने मोबाइल या कम्प्युटर की मदद से अपने जरूरी काम की बहुत तेजी से पूरी कर सकते हैं। इन सभी स्थिति में नेट बैंकिंग बहुत ही सहायता करता है।

व्याख्या :-

“नेट बैंकिंग बैंक के द्वारा दी जाने वाली ऐसी सुविधा है जिसके जरिये उनके कस्टमर आसानी से घर बैठे ही इंटरनेट की सहायता से अपने बैंक अकाउंट के डिटेल्स को आसानी से कहीं भी और कभी भी अॅक्सेस कर पाएँगे।”

नेट बैंकिंग का इस्तेमाल :-

१. सबसे पहले तो हमे उस बैंक के ब्रांच मे जाना होगा जिस बैंक में हमारा अकाउंट है। अगर आपका किसी भी बैंक में अकाउंट नहीं है और नेट बैंकिंग का इस्तेमाल करना चाहते हैं तो पहले बैंक में जा कर अपना अकाउंट जरूर बनवाना है। वहाँ जाकर उनसे नेट बैंकिंग को अपने मोबाइल या कम्प्युटर में अॅक्टिवेट करवाने के लिए एक अर्ज प्रेषित करना पडेगा।

२. अॅक्टिवेट कर लेने के बाद बैंक से हमें युजर आयडी और पासवर्ड मिलेगा। उस युजर आयडी और पासवर्ड का इस्तेमाल हमें अपने बैंक की वेबसाइट पर जाकर लॉगिन करते वक्त करना होगा।

३. लॉगिन कर लेने के बाद स्टेप बाय स्टेप आपको वो सभी डिटेल्स भरने पर बहूत से परेशानियों को झेलना पड सकता है।

४. सभी डिटेल्स भर लेने के बाद आपके मोबाइल या कम्प्युटर में नेट बैंकिंग अॅक्टिवेट हो जाएगी और आप आराम से उसके सुविधाओं का पूरा लाभ उठा सकेंगे।

नेट बैंकिंग से ये सुविधाएँ मिलती है :-

१. नेट बैंकिंग से आपको वो सभी सुविधाएँ मिलती है जो हमें खुद बैंक जा कर प्राप्त करनी होती हैं। जैसे की आप बिना बैंक गए ही पासबुक, क्रेडिट कार्ड, चेकबुक जैसे और भी कई चीजों के लिए ऑनलाईन ही अप्लाय कर सकते हैं।

२. अपने बैंक अकाउंट के बॅलेन्स को ऑनलाईन चेक करने की सुविधा नेट बैंकिंग देती है। और अपने अकाउंट में पुराने सभी हो चुकी ट्रान्जेक्शन की रिपोर्ट भी हम देख सकते हैं जो आम तौर बैंक हमे नहीं देती।

३. नेट बैंकिंग की मदद से हम ऑनलाईन शॉपिंग कर पेमेंट कर सकते हैं, और कोई भी सरकारी फॉर्म भर कर उसकी पेमेंट भी हम बिना बैंक गए ऑनलाईन कर सकते हैं। मोबाइल रिचार्ज और ओ.टी.एच. रिचार्ज भी हम घर बैठे कर सकते हैं।

४. नेट बैंकिंग के जरिये हम अपने दोस्तों और रिश्तेदारों को मनी ट्रांसफर भी कर सकते हैं। जिससे हम उनकी मदद वक्त रहते आसानी से कर सकते हैं।

५. नेट बैंकिंग की मदद से हम बहुत प्रकार के खाते खोल सकते हैं

जैसे (Fixed deposit, recurring deposit)

आदि। सबसे अच्छी

ये है कि इस तरह

के खातों में पैसे

डिपॉजिट करने के

लिए भी हमें बैंक

जाने की जरूरत नहीं

पडती क्योंकि नेट बैंकिंग

हमें ऑटोमेट पेमेंट की

सुविधा देती है जिसके

जरिये हमारे आकाउंट

से बॅलेन्स अपने आपही कट हो कर इन खातों में डिपॉजिट

हो जाती है।

नेट बैंकिंग की सुविधा ये बैंका प्रदान करती है :-

१) स्टेट बैंक ऑफ इंडिया,

२) आय.सी.आय.सी.आय. बैंक,

३) पंजाब नॅशनल बैंक,

४) अॅक्सेस बैंक,

५) युनियन बैंक,

६) एच.डी.एफ.सी. बैंक,

७) सेंट्रल बैंक ऑफ इंडिया,

८) बैंक ऑफ बडोदा।

ऐसे ही और भी बहुत से बैंक हैं जो नेट बैंकिंग की सुविधा देते हैं वो भी बिलकुल मुफ्त में।

नेट बैंकिंग से कुछ नुकसान भी हैं, जिसका विवरण कुछ इस प्रकार से है।

१. यद्यपि नेट बैंकिंग को एक्टिवेट करना एवं इसका इस्तेमाल करना सरल है यहाँ तक की ग्राहक इसे ऑनलाइन भी एक्टिवेट कर सकते हैं। इंडिया में अभी भी बहुत सारी जनता ऐसी है जिन्हें इन्टरनेट चलाना नहीं आता है। इसलिए इन्टरनेट बैंकिंग की यह प्रणाली उनके समझ से बाहर है।

२. नेट बैंकिंग करने के लिए इन्टरनेट का होना बेहद जरूरी है। बिना इन्टरनेट कनेक्शन के इसमें प्रवेश नहीं किया जा सकता।

३. इसमें लेनदेन की सुरक्षा हमेशा से एक बड़ा मुद्दा रहा है। ग्राहक का खाता किसी अनाधिकृत व्यक्ति के द्वारा किया जा सकता है।

४. नेट बैंकिंग में पासवर्ड की सुरक्षा सबसे महत्वपूर्ण है।

यदि पासवर्ड रिसीव होने के बाद कोई व्यक्ति इसे बदलना भूल गया तो किसी

अन्य द्वारा इसका दुरुपयोग होने का डर रहता है।

५. बैंक का सर्वर डाउन होने की स्थिति में इन्टरनेट बैंकिंग का इस्तेमाल नहीं किया जा सकता है।

६. इन्टरनेट कनेक्शन के टूट जाने या बैंक के सर्वर डाउन होने की स्थिति में कभी-कभी यह जानना बेहद मुश्किल हो जाता है की, लेनदेन सफल हुई या नहीं।

७. नेट बैंकिंग से कोई भी ग्राहक नकदी जमा नहीं कर सकता है।

नेट बैंकिंग करते समय इन चीजों का ध्यान रखें :-

१. नेट बैंकिंग का इस्तेमाल कभी भी पब्लिक प्लेस जैसे सायबर कॅफे में न करें इससे आपके डिटेल्स लीक होने की संभावना रहती है।

२. अपने पासवर्ड को बदलते रहे ताकि आपके अकाउंट के हॅक होने का डर न रहे। और अपना पासवर्ड कभी अपने जन्मतारिख, नाम के ऊपर ना रखें बल्कि एक युनिक पासवर्ड रखें जिससे आपका अकाउंट पूरी तरह से सुरक्षित रहे।

३. हमेशा अकेले में ही नेट बैंकिंग का इस्तेमाल करिए और अपने पासवर्ड किसी भी दूसरे व्यक्ति के साथ शेअर ना करें।

४. एक बात का ध्यान जरूर रखें की जिस डिवाइस से आप नेट बैंकिंग कर रहे हैं। उस डिवाइस में एक अच्छा अँटी व्हायरस जरूर इन्टॉल कर लें ताकि व्हायरस और मालवेर की वजह से आपका अकाउंट के डिटेल हॅक ना हो।

५. नेट बैंकिंग करते वक्त आपको कोई भी परेशानी हो या आपको किसी भी तरह का शक हो तो तुरंत अपने बैंक के ब्रांच में संपर्क करें।

६. कभी ऐसा हो सकता है कि, जब आपको लगेगा की आपको नेट बैंकिंग के इस्तेमाल की अत्यंत आवश्यकता है। ऐसे में यदि आप साइबर कॅफे इत्यादि में जाकर इन्टरनेट बैंकिंग करते हैं तो यह सुरक्षा की दृष्टि से आपके खाते पर खतरा हो सकता है, क्योंकि साइबर कॅफे में एक नहीं बल्कि अनेकों लोग आते हैं तो ऐसे में कोई भी आपकी नेट बैंकिंग में लॉग इन कर सकता है। इसलिए सुरक्षित ऑनलाइन बैंकिंग के लिए सार्वजनिक कंप्यूटर एवं नेटवर्क से बचना चाहिए।

७. अक्सर ऐसे लोगों के फोन कॉल आते हैं जो कहते हैं कि वे आपके बैंक से बोल रहे हैं और आपसे आपके खाते की डिटेल्स मांगने लगते हैं। ध्यान रहे आपको किसी को भी अपने खाते की डिटेल्स नहीं देनी चाहिए क्योंकि यदि व्यक्ति आपके बैंक से होगा तो उसके पास आपकी सारी डिटेल्स पहले से मौजूद होगी और वह आपसे आपकी कोई भी डिटेल्स मांगेगा नहीं, बल्कि आपको बताएगा। यदि किसी व्यक्ति द्वारा किसी को भी उसका नेट बैंकिंग का लॉग इन आईडी एवं पासवर्ड दिया जाता है तो ऐसे व्यक्ति अपनी मेहनत से कमाई हुई कमाई को खो देते हैं।

एक सवाल ?

प्रणिता विजय कारंडे, बी.ए. ३

चिडियाँ मैं लाचार, पंख जिसके काट दिये तुमने,
पैदा होने से पहले ही...
काश कह देते, तू है अंश मेरा ही, अब जरा...
जी ले भी.....

न सोने का तकियाँ, न चाँदी की थाल माँगी,
मैंने तो भगवान ने दियी, अपनी प्यारी जान माँगी।
न तुम्हारा समाज, न तुम हो सही,
पुछूँ बस एक ही सवाल.....
मुझे जिने देते क्यों नहीं?

पत्नी को रोब से पूछना चाहो,
मेरी घडी है कहाँ?
बहन भी प्यारी वहीं, भाई हो जहाँ.....
मुसीबत देखते ही मुँह से निकले माँ,
तो ये सब रूप है जिसके, उसे क्यों कहते हो 'ना'
मुझे 'हाँ' कहते क्यों नहीं,
पुछूँ बस एक ही सवाल...,
मुझे जिने देते क्यों नहीं?

भगवान ने मुझे ये जिंदगी दी,
भगवान की मैं 'दुलारी'
पर मेरी बद - किस्मती तो देखो
मेरे माँ-बाप को ही नहीं मैं प्यारी.....
न दुश्मन तुम्हारी, न कोई बुरी चाह,
फिर मुझे मेरी राह चूनने देते क्यों नहीं?
पुछूँ बस एक ही सवाल...,

तुम्हारी ही अंश में,
एक मासूम जिंदगी मैं,
समाज के इन्कार से लढती मैं,
माँ-बाप के प्यार को तरसती मैं,
इतनी नफरत क्यों मुझसे,
मुझे ये दुनिया देखने देते क्यों नहीं?
पुछूँ बस एक ही सवाल...,
मुझे जिने देते क्यों नहीं?

स्त्रियों का जीना

योगिता शिवाजी थोरात, बी.ए. १

कैसा दिन आया जीवन में,
बिना गलती किए सजा दी नसीब ने,
इतने निर्दयी कैसे होते है लोग?
मुझे जिंदा जलाते वक्त उनकी
आत्मा में नहीं लगता भोग?
जान तो गयी उसकी,
अब मोर्चा निकाल के होगा क्या?
जी-जान से पाला जिसे
अब वापस मिलेगी क्या?
न जाने कब तक बदलेंगे ये संस्कार?
महिलाओं की तरफ देखने की गंदी नजर।
आज भी केवल वह खिलौना है।
भर रास्ते में भी उसके साथ खेला जा रहा है।
जी भर गया तो, टुकड़े-टुकड़े कर फेंका जा रहा है।
न जाने कब तक बदलेगा?
मुझे जीने का अधिकार मिलेगा।
अब मेरी एक ही है इच्छा,
ऐसे लोगों को मिले केवल फाँसी की शिक्षा।
उन्हें भी एहसास होने दो,
तडप-तडप कर जान जाते वक्त,
कितनी यातनाएँ होती है,
यह समझने दो।
जब तक यह नहीं होगा,
इस दुनिया में नारी का,
जीवन जीना दुखभरा होगा।
दुखभरा होगा।।

उर्दू विभाग

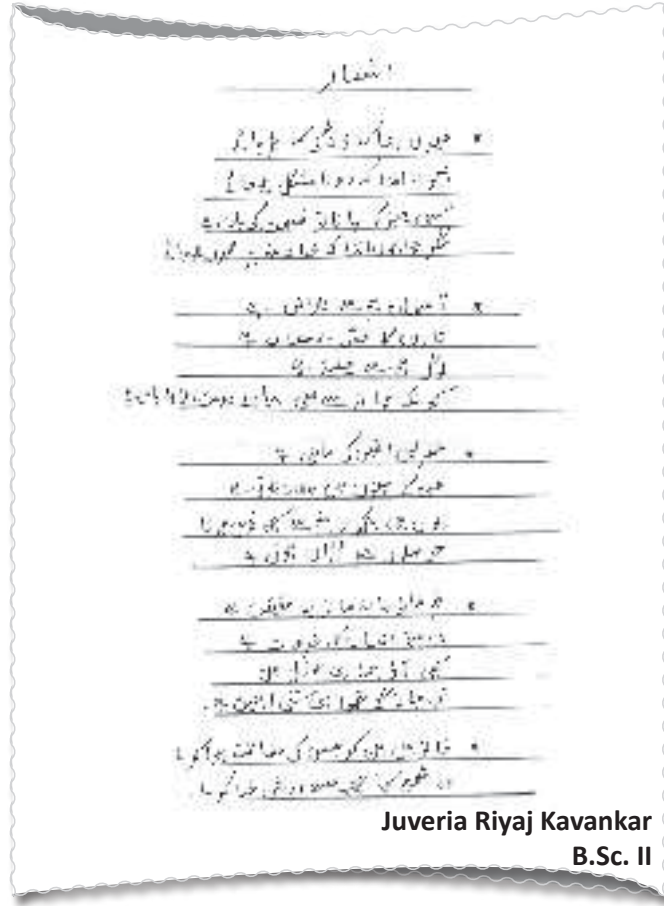
“हाथ छूटें भी तो रिश्ते नहीं छोडा करते,
वक्त की शाख से लम्हें नहीं तोडा करते।”

- दुष्यंत कुमार

विभागीय संपादक
प्रा. डॉ. सौ. हेमलता काटे

अनुक्रमणिका

१	अशआर (शायरी)	जुवेरिया रियाज कावणकर	बी.एस्सी. २	६५
२	गजल	आसमा बाबासाब शेख	बी.ए. २	६६
३	फूल की फरियाद	आयशा अब्दुलसलाम मुकादम	बी.एस्सी. १	६७
४	रिशते	सुमैर्या शब्बीर हकीम	बी.एस्सी. १	६८
५	दस मोती ज्ञान के	जुवेरिया रियाज कावणकर	बी.एस्सी. २	६८
६	रिशता	मुमताज रफिक बुराण	बी.ए. २	६९
७	अच्छी बातें	जुवेरिया रियाज कावणकर	बी.एस्सी. २	७०
८	भिरवारी बादशाह	आयशा अब्दुलसलाम मुकादम	बी.एस्सी. १	७२

अशार (शायरी)

जुवेरिया रियाज कावणकर, बी.एस्सी. २

जियो इतना कि जिंदगी कम पड जाए!
हसों इतना कि रोना मुश्किल हो जाए!
किसी चीज को पाना तो किस्मत की बात है,
मगर चाहों इतना कि खुदा देने पर मजबूर हो जाए!

मंजिलें उन्हीं को मिलती है,
जिन के सपनों में जान होती है!
यूँही पंख रहने से कुछ नहीं होता,
हौसलों से उड़ान होती है!

आसमाँ हम से नाराज है,
तारों का गुस्सा बेहिसाब है,
लोग हमसे जलते हैं,
क्योंकि चाँद से भी प्यारे दोस्त हमारे पास है!

तुम मानों या ना मानों है हकिकत यह,
दोस्ती इन्सान की जरूरत है!
कभी आओ हमारी महफिल में,
तब जानोगे तुम्हारी कितनी अहमियत है!

फानुस बनकर जिसकी हिफाजत हवा करें,
वह शमा क्या बुझे, जिसे रोशन खुदा करे।

انبیاء کو بھی اجل آتی ہے
 مگر انہوں نے فقط آتی ہے
 پھر اس وقت رحمان کی حیات
 شمل سبلی و بی جسمانی ہے
 روح تو سب کی ہے پر اللہ ان کا
 جسم نور بھی روحانی ہے
 اروا کی روح ہو لکن، کی لطیف
 ان کے اجسام کی تبتانی ہے
 پاؤں جس خاک پر آئے ہیں وہ بھی
 روح ہے پاک ہے نورانی ہے
 اس کے اروا کو جان سے نوح
 اس کا ترسہ جو فنا ہے
 یہ ہیں جی ابدی ان کو رضا
 صریح و لہجہ کے مضامانی ہے

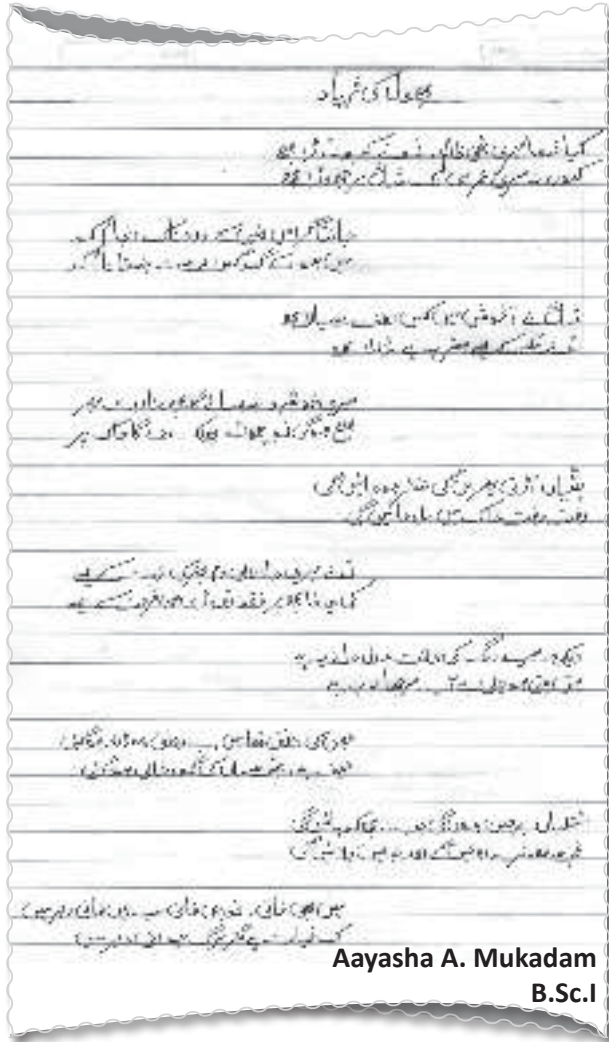
Aasama Babasab Shekh
 B.A. II

गजल

आसमां बाबासाब शेख, बी.ए. २

अनिया को भी उजल आया है,
 मगर ऐसी का फकत आनी है।
 फिर उसीके बाअदान की हयात
 मसल सावक वही जिसमानी हैं।
 रुह तो सबकी है जिंदा उनका,
 जिसम पर नुर भी रुठानी है।
 औरों की रुह हो कितनी लतिफ,

उनके अजसाम की किसान है।
 पाँव जीस खाक पर रख दे वो भी,
 रुह है, पाक है, नुरानी है।
 उसकी अझवाज को जायज है निकाह,
 उसका तश्क है जो फानी है।
 ये है, उबदी उनको रजा,
 सिद्दीक वअदा की फिजा मानी है।

फूल की फरियाद

आयशा अब्दुलसलाम मुकादम, बी.एस्सी. १

क्या खता मेरी थी जालीम, तूने क्यों तोडा मुझे?
क्यों न मेरी उमर ही तक, शाख पर छोडा मुझे।

जानतागर उस हंसी के दर्दनाक अंजाम को,
मै हुवा के गद गदाने से, ना हँसता नाम को।

शाख ने आगोश में, किस लुप्त से पाला मुझे,
तू ने मलने के लिए, बिस्तर पे हे डाला मुझे।

मेरी खुशबू से बसायेगा, बिछोना रात भर,
सुबह होगी तो मुझे तू, फेंक दे गा खाक पर।

पत्तियाँ उडती फिरेंगी, मंतपर हो जायेंगी,
रफ़ता-रफ़ता खाक में मिल जायेंगी, खो जायेंगी।

तू ने मेरी जान ली, दम भर की जिन्नत के लिए,
कि जफा मुझपर फकत थोडी-सी फरहत के लिए।

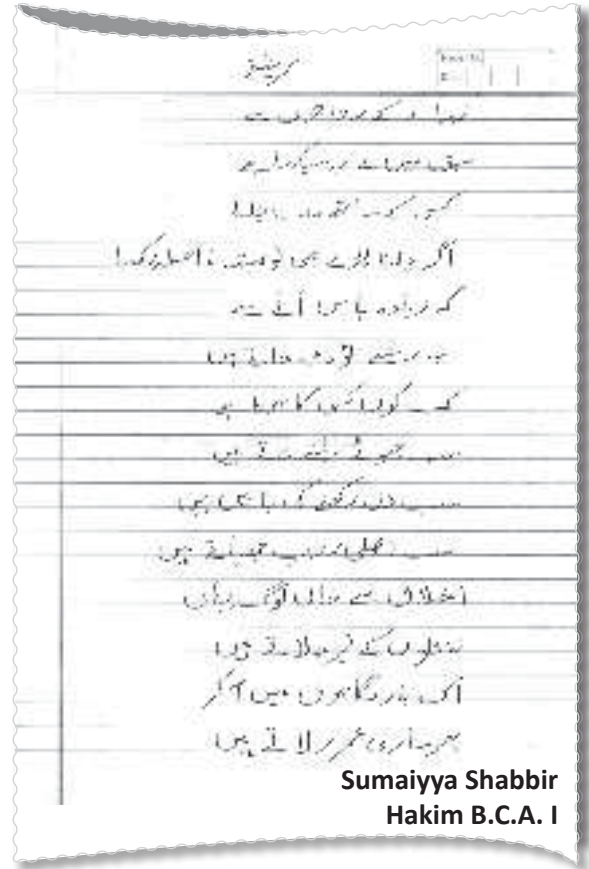
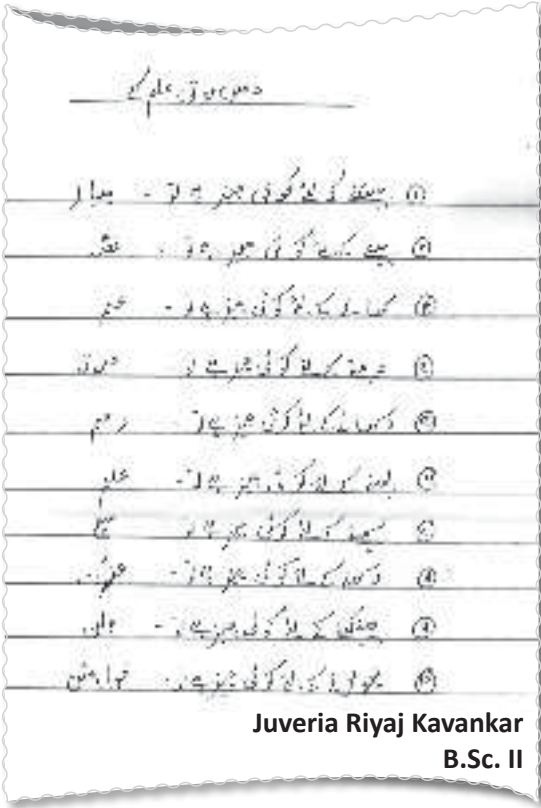
देख, मेरे रंग की हालत बदल जाने पे है,
पत्ती-पत्ती हो चली बे आब, मरजाने पे है।

जिसकी रोनक था मैं, बेरोनक वो डाली हो गई
ईफ है, बच्चे से माँ की गोद खाली हो गई।

तितलीयाँ बे-चैन होगी, जब ना मुझको पायेंगी।
गम से भुनरे रोयेंगी और बिलबले चलायेंगी।

मैं भी फानी, तू भी फानी, सब है फानी दहर में,
एक कयामत है मगर मरगे जवानी दहर में।

दस मोती ज्ञान के

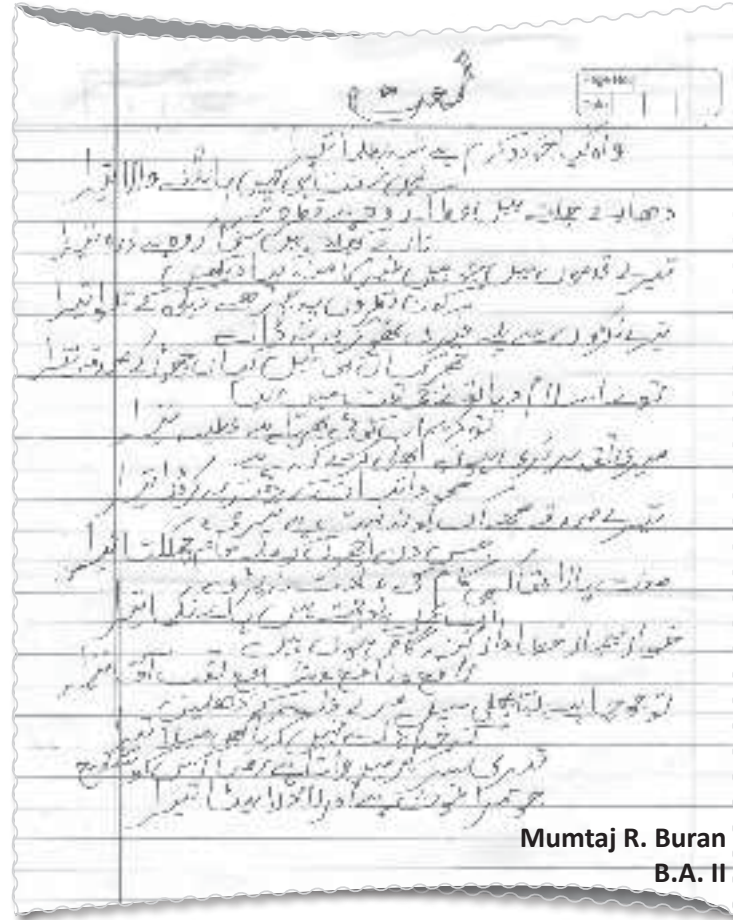
जुवेरिया रियाज कावणकर, बी.एस्सी. २

१. जितने के लिए कोई वस्तु है तो - प्यार ।
२. पीने के लिए कोई वस्तु है तो - क्रोध ।
३. खाने के लिए कोई वस्तु है तो - दुःख ।
४. देने के लिए कोई वस्तु है तो - दान ।
५. दिखाने के लिए कोई वस्तु है तो - दया ।
६. लेने के लिए कोई वस्तु है तो - ग्यान ।
७. कहने के लिए कोई वस्तु है तो - सत्य ।
८. रखने के लिए कोई वस्तु है तो - इज्जत ।
९. फेंकने के लिए कोई वस्तु है तो - जलन ।
१०. छोड़ने के लिए कोई वस्तु है तो - इच्छा ।

रिश्ते

सुमैय्या शब्बीर हकीम, बी.सी.ए. १

जमाने के रिवाजो से सबक मैंने ये सिखा है,
किसीके साथ मत चलना,
अगर चलना पडे भी तो थोडा फासला रखना।
कि ज्यादा पास आने से ये रिश्ते टूट जाते है।
कब कौन किस-का होता है सब झूठे रिश्ते नाते है।
सब दिल रखने की बाते है।
सब असली रूप दिखाते है।
अखलाक से खाली लोग यहाँ,
लफजीकेँ तीर चलाते है।
एक बार नजरोँ में आकर फिर सारी उमर रूलाते हैं।

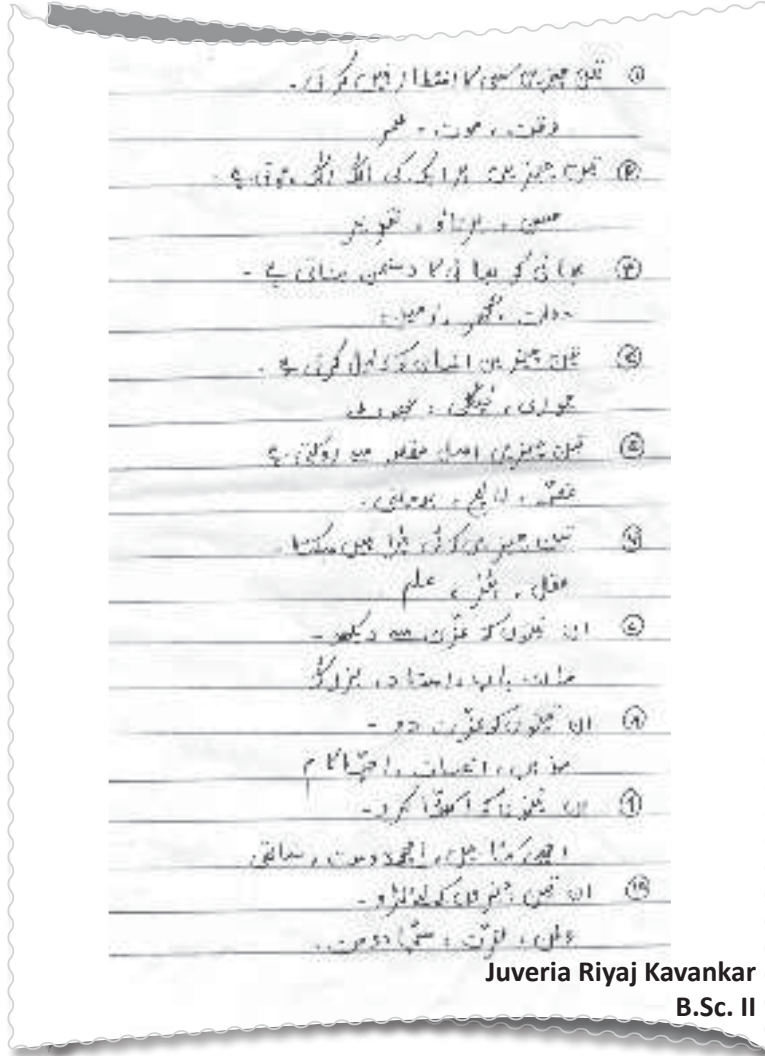

रिश्ता

मुमताज रफिक बुराण, बी.ए. २

वहा क्या जुदो करम है, शहीबतहा तेरा ।
 नहीं सूनता ही नहीं, मांगने वाला तेरा ।
 धारे चलते है, अतः कि वह है कतरा तेरा ।
 तारे खिलते है सखा के, वह है जर्रा तेरा ।
 तेरे कदमों में जो है, गैर का मुँह क्या देखे,
 कौन नजरोँ पे चढे, देखके तलवा तेरा,
 तेरे टुकडो से पले, गैर की ठोकर पर ना डाल।
 झिडकीयाँ खाए कहाँ, छोड के सदका तेरा
 तूने इस्लाम दिया, तूने जमाअत में लिया।
 तू करीम अब कोई फिरता है, अतियों तेरा
 मेरी तकदीर बुरी हो, तो भली कर देख है।

मेहदूद असबाद के सफ़तर पे करारा तेरा
 तेरे दिनके मुझे एक बुँद बहुत है तेरी
 जिस दीन अच्छो को मिले, जान छलकता तेरा ।
 मुफ़्त पाला था, कभी काम की आदत ना पडी।
 अब अमल पूछते है, कहाँ है निक्कमा तेरा?
 ख्वारँ बिमार खता और गुन्हेगार हूँ,
 राफीए और नाफीए और शाफीए लक्ब अका तेरा,
 तू जो चाहे तो अभी मैल मेरे दिल के धुले।
 के खुदा दिल नहीं करता कभी मैला तेरा,
 तेरी सरकार में लाता है रजा उसको शफी।
 जो मेरा गवस है और लाडला बेटा तेरा।

अच्छी बातें

जुवेरिया रियाज कावणकर, बी.एस्सी. २

- » तीन चीजें किसी का इंतजार नहीं करती।
- वक्त, उम्र और मौत।
- » तीन चीजें हर एक की अलग-अलग होती है।
- हुस्न, बरताव और किस्मत।
- » भाई को भाई का शत्रू बनाती है।
- दौलत, घर और जमीन।
- » तीन चीजें मानव को जलील करती है।
- चोरी, चुगली और झूठ।
- » तीन चीजें मनुष्य को असल कारण से रोकती है।
- क्रोध, लालच और बदचलनी।
- » तीन चीजें कोई चुरा नहीं सकता।
- अकल, हुनर, ग्यान।
- » इन तीनों को इज्जत से देखो।
- माँ-बाप, प्राध्यापक और बुजूर्ग
- » इन तीनों को इज्जत दो।
- धर्म, इन्साफ और अच्छा काम।
- » इन तीनों को इकट्ठा करो।
- अच्छी किताबें, अच्छे दोस्त और साथी।
- » इन तीन चीजों के लिए लढो।
- देश, इज्जत और सच्चाई।

جھکاری بادشاہ

ایک بادشاہ گنیز رہا۔ جھکاری بادشاہ - ان تینوں دسرت بڑی بڑی جھکاری اور بادشاہ مگر ایسا ہیو جھکاری۔ کسی ملک میں ایک بادشاہ تھا۔ جہاں کا بل اور آرام طلب۔ لاکھوں اس کو بادشاہ۔ عطا کی تھی، مگر وہ اپنی کالی اور کتے بن کی وجہ سے اس بادشاہ۔ کہ اپنے یہ بوجھ سمٹا تھا۔ سارا کام اس نے اپنے وزیروں پر چھوڑ رکھا تھا۔ چاہے کوئی سیاہ کسے یا سفید رہا یا خوش ہو یا خوش۔ اس کو کوئی پروا نہیں تھی۔ ایک روز اس نے سوچا ایسا کیوں نہ کیا جائے کہ اس بادشاہ کہ کہیں اور ملک کے بادشاہ کو سونپ دیا جائے اور اس میں جو کچھ کے معاہدے سے بیجا نہ ہو کسی دوسرے ملک یا شہر میں جاکے وہیں کی باشندوں سے ملے۔ تھی ناپیدے وقوفی وہی بات! مگر یہاں جس کی اوپری منزل خالی ہو اس کو کوئی کیا سمجھائے۔ وزیروں، مشیروں، رشتہ داروں، بیوی بچوں نے منع کیا۔ لیکن وہ نہ مانا قریبی ملک کے ایک بادشاہ کے ہاؤس میں اس کی ساری سلطنت بیچ دی۔ سونپ کے سکے اور چاندی کی مہربیں ملیں۔ دوسرے ملک کا بادشاہ جہاں خوش تھا۔ بغیر باقہ پاؤں جلتے تھے شہزادے جھکاری کا نام یہ بدھنر ایک پتھر سے بنا تھا۔ وہاں بڑی کئی۔ کابل بادشاہ اپنی بہن ہاؤس کو لے کر گیا۔ شہر گیا۔ بڑا خوش تھا اور سونپ کے سونپ گنیز تھی۔ ایک محل بنا لیا تھا خاتون شہزادی گیا۔ ننگے پاؤں گھومتا گاڑا۔ کیا کچھ نہ تھا اس کے پاس۔ ایک مہربان گنیز۔ دو مہربان گنیز۔ تین چار باغ کئی مہربان گنیز تھیں۔

عیش کی زندگی۔ بیوی بچے تھے سونپ کر رہے تھے۔ وہ کوئی کام نہ تھی۔ آرام اور مہربان آرام۔ سب کے سب شہزادے کابل، سندھ اور کتے بڑی تھیں۔ بہترین غذاؤں سے سب کو مہربان تازہ کر دیا تھا نہ کوئی دماغی محنت نہ جسمانی محنت۔ بہت تھانہ فریح نہ دولت میں کئی مہربان شروع کر دی۔ سبھی بڑھتی گئی۔ خزانہ قائم ہوئی لگا لگا اور ایک دن ایسا لہجہ آیا جب کل کا بادشاہ آج کا جھکاری بن گیا۔ محل تک گیا۔ لوگر چاکر ہو کر ہو گئے۔ دوستوں نے سزاؤں چھوڑ دیا۔ کھانے کے لالہ بڑی تھیں۔ کہاں تو سب اللہ سونپ تازہ نہ تھا اور دو قدم چلنا وہ پھر تھا کہاں اب یہ حال کہ ہڈیوں کا ٹھہرہ بن گئے۔ جس شہر میں بڑی شان سے آئے تھے اسی شہر میں اب جھکاری۔ آگتہ کا تھی۔ آگتہ۔ جو دیکھنا اس میں کرتا۔ بادشاہ سلامت کی آنکھیں جھکا جھکا رہے تھیں۔ شروع ہو گئے اسی رقم بھرت تھی کہ بیٹا لنگھ گرتا۔ پاؤں میں ایک لاکھ یہ دردناک آواز میں بھیک، سائیکل لوگ، سائیکل بھیک، بھیک بھیک بھیک بھیک ڈال دیتے یا ایک۔ آدھ روٹی اور سونپ اور آپس میں کہتے

"دیکھو اور لہجہ۔ جامل کرو یہ کئی بادشاہ تھا آج جھکاری ہے" بادشاہ جھکاری کہتے "ان جھکاریوں میں کل کا بادشاہ مگر آج جھکاریوں میں مگر وہ پیر اور سبق جھکاریوں میں درگت۔" جھکاریوں نے اپنی ہی باقوں سے بنا لی ہے۔ "یہ ایک بد قسمت بادشاہ ہے۔ کل یہ لاکھوں لاکھ تھا مگر آج پانچ پانچ کا مہربان ہے۔"

Ayasha A. Mukadam
B.Sc. I

भिखारी बादशाह

आयशा अब्दुलसलाम मुकादम, बी.एस्सी. ९

(कहानी)

हाथ में एक लाटी लिये दर्दनाक आवाज में भिख माँगते लोग उनके फैले हुये हाथ पर दो चार सिक्के डाल देते या एक आधी रोटी दे देते और आपस में कहते;

“देखो और इबरत हासील करो ये कभी बादशाह था आज भिखारी है।” बादशाह जी रोकर कहते “हाँ, भाइयों मैं कल का बादशाह मगर आज भिखारी हूँ।”

एक जमाने में एक बादशाह हुआ करता था। “भिखारी बादशाह” हाँ, तुम्हें यकीन नहीं होगा “भिखारी और बादशाह” मगर ऐसा हो चुका है। किसी मुल्क में एक बादशाह था, बेहद काहिल और आराम तलब था। अल्लाह ने उसको बादशाही अदा की थी, मगर वो अपनी काहली और निकम्मेपन की वजह से उस बादशाही को अपने लिए बोझ समझता था। सारा काम उसने अपने वजीरों पर छोड़ रखा था। चाहे कोई अच्छा करे या बुरा, जनता खुश हो या नाखुश, उसको कोई परवा नहीं थी। एक रोज उसने सोचा क्यों न ऐसा किया जाये कि, उस बादशाही को किसी और मुल्क के बादशाह को सौंप दिया जाये और उससे जी भर के मुआवजा ले लिया जाए फिर किसी दूसरे मुल्क या शहर में जाके चैन की बांसूरी बजायी जाये। थी न ये बेवकूफी वाली बात! मगर भैया जिसकी ऊपरी मनजिल खाली हो उसको कोई क्या समझाये। वजीरों, मशेरों, रिश्तेदारों, बीबियों, बच्चों ने मना किया। लेकिन वों न माना करिबी मुल्क के बादशाह के हाथ उसने अपनी सारी सल्तनत बेच दी। सोने के सिक्के और चांदी की मोहरे मिले।

दूसरे मुल्क का बादशाह बेहद खुश था। बगैर

हाथ-पांव हिलाये, किसी लडायी झगड़े का नाम लिये, बगैर एक बेहतरीन सल्तनत हासील हो गयी। काहिल बादशाह अपनी बेपनाह दौलत को लेकर दूसरे शहर आ गया। बडा खुश था कि मजे से जिन्दगी गुजर ने लगी। एक महल लिया, उसका तहखाना बनवाया गया। नौकर चाकर घोडा गाडी। क्या कुछ न था उनके पास। एक बरस गुजरा, दूसरा बरस गुजरा। तीन, चार, पाँच बरस गुजर गये। ऐश की जिंदगी। बीबी-बच्चे भी मजे कर रहे थे। न कोई काम न काज, आराम और सिर्फ आराम। सब के सब इतनेहायी, काहिल, सुस्त और निकम्मे हो गये।

बेहतरीन गिजाओं ने सबको मोडा ताजा कर दिया था, न कोई दिमागी मेहनत, न जिसमानी मेहनत बेतहाशा खर्च ने दौलत में कमी करना शुरू कर दी। ये कमी बढ़ती गयी। खजाना खाली होने लगा और एक दिन ऐसा भी आया जब कल का बादशाह आज का भिखारी बन गया। महल बिक गया, नोकर-चाकर फुचक्कर हो गये। दोस्तों ने साथ छोड़ दिया। खाने के लाले पड़ गये। कहाँ तो सब इतने मोठे ताजे के उठना और दो कदम चलना दो भर था? कहाँ अब ये हाल के हड्डीयों का पिंजरा बन गये? जिस शहर में बडे शान से आये थे उसी शहर में अब भिख माँगने की नौबत आ गयी। जो देखता अफसोस करता। बादशाह सलामत की आँखे भी जवाब दे गयी। अंधे हो गये इतनी रक्कम भी न थी के अपना इलाज करवाते। हाथ में एक लाटी लिये दर्दनाक आवाज में भिख माँगते लोग उनके फैले हुये हाथ पर दो चार सिक्के डाल देते या एक आधी रोटी दे देते और आपस में कहते;

“देखो और इबरत हासील करो ये कभी बादशाह था आज भिखारी है।” बादशाह जी रोकर कहते “हाँ, भाइयों मैं कल का बादशाह मगर आज भिखारी हूँ।”

अनमोल क्षण

भाषा भगिनी मंडळ आयोजित सावित्रीबाई फुले जयंती कार्यक्रम, मा. सौ. मीराताई चव्हाण व इतर मान्यवरांच्या उपस्थितीत संपन्न

सौंदर्य संवर्धन अभ्यासक्रम समारोपाच्या कार्यक्रमात विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन करताना मा. नीता शिंदे, डायरेक्टर ऑरिफ्लेम, मेढा

विद्यार्थिनी मंडळ आयोजित कार्यक्रमात मार्गदर्शन करताना मा. डॉ. गायत्री जाधव, श. शि. महाविद्यालय, मेढा

बेसिक इंग्लिश ग्रामर कोर्स समारोपाच्या कार्यक्रमात प्रमाणपत्र वितरित करताना मा. डॉ. सी. यू. माने व इतर मान्यवर

हिंदी दिनानिमित्त मार्गदर्शन करताना प्रा. शैकत आत्तार, कला व वाणिज्य महाविद्यालय, नागठाणे

'प्रवास आणि पर्यटन' विषयावर मार्गदर्शनपर माहिती देताना डॉ. पी. डी. भाकरे, कृष्णा महाविद्यालय, रेठरे बुद्रुक

विद्यार्थी यशोगाथा

अविष्कार स्पर्धा

प्रियांका साल्खे
बी.कॉम. १
जिल्हा - प्रथम
विद्यापीठ - तृतीय

हिंदी शिष्यवृत्ती

निलम शिके
बी.ए. ३
(डॉ. एस. पी. जाधव
हिंदी शिष्यवृत्ती)

शिवाजी विद्यापीठ 'गणित' प्रश्नमंजूषा

जुवेरिया कावणकर
बी. एस्सी. २
राष्ट्रीय स्तर प्रथम

प्रितम पाटील
बी.एस्सी. १
राष्ट्रीय स्तर प्रथम

'संख्याशास्त्र' प्रश्नमंजूषा

ज्योती कुराडे
बी. एस्सी. २
जिल्ह्यात प्रथम

अनमोल क्षण

'आयक्यूएसी फेस्टिव्हल' उद्घाटन प्रसंगी संस्थेचे अध्यक्ष
मा. डॉ. सोपानराव चव्हाण व सोबत इतर मान्यवर

प्रमुख पाहुणे मा. कर्नल पंकज सती, कमांडिंग ऑफीसर १९ महा. बटा.
राष्ट्रीय छात्रसेना आयोजित कार्यक्रमात मार्गदर्शन करताना

सामाजिकशास्त्र मंडळ व एन्.एस्.एस्. आयोजित कार्यक्रमात
मार्गदर्शन करताना डॉ. दत्ता सावंत, एस.जी.एम. कॉलेज, कराड

कालवडे वेधे रसायनशास्त्र विभागामार्फत आयोजित अभ्यास
सहलीत मार्गदर्शन करताना डॉ. व्ही. ए. कळत्रे

सेवानिवृत्ती सत्कार समारंभ

प्रा. चंद्रशेखर विंचू, हिंदी कनिष्ठ विभाग, यांचा सत्कार करताना
श्रीमंत अमरसिंह पाटणकर, जनरल सेक्रेटरी, को.शि.संस्था, पाटण

श्री. चंद्रकांत म्हासुर्णेकर, ग्रंथालय लिपिक, यांचा सत्कार
करताना संस्थेचे जनरल सेक्रेटरी श्रीमंत अमरसिंह पाटणकर

अनमोल क्षण

पीएच्.डी. पदवी संपादन केल्याबद्दल डॉ. डी. आर. फडतरे यांचे अभिनंदन करताना संस्थेचे अध्यक्ष मा. डॉ. सोपानराव चव्हाण

डॉ. पी. वाय्. फडणीस यांचा पीएच्.डी. पदवी संपादन केल्याबद्दल प्र. प्राचार्य डॉ. एस्. डी. पवार यांच्या शुभहस्ते सत्कार

ग्राहक जागृती अभियान कार्यक्रमात मार्गदर्शन करताना मा. दिलीप पाटील, जिल्हा अध्यक्ष, अ. भा. ग्राहक पंचायत, सातारा

स्पर्धा परीक्षा संदर्भात मार्गदर्शन करताना कोल्हापूरचे मा. मयुर शिंदे

कोरोना विषाणू संदर्भात मार्गदर्शन करताना रसायनशास्त्र विभाग प्रमुख डॉ. व्ही. ए. कळंजे

एन्.एस्.एस्. व एन्.सी.सी. आयोजित जागतिक एड्स दिनानिमित्त विद्यार्थ्यांची जनजागृती रॅली

अनमोल क्षण

मराठी भाषा संवर्धन कार्यक्रमात आपले विचार व्यक्त करताना प्रमुख पाहुणे मा. राजन खान, ज्येष्ठ साहित्यिक, पुणे

काव्यवाचन कार्यक्रमात अध्यक्षीय मनोगत व्यक्त करताना मा. प्र. प्राचार्य डॉ. एस्. डी. पवार

समाजशास्त्र मंडळ आयोजित डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर महापरिनिर्वाण दिनाच्या कार्यक्रमात मार्गदर्शन करताना डॉ. सुमित यादव

वाणिज्य विभागातील विद्यार्थ्यांना नेट/सेट परीक्षा संदर्भात मार्गदर्शन करताना प्रा. एस्. एस्. तडाखे

भाषा भगिनी आयोजित काव्यवाचन कार्यक्रमात आपली कविता सादर करताना कु. आरती कुंभार, बी. ए. ३ (इंग्रजी)

व्यक्तिमत्त्व विकास अभ्यासक्रमाच्या उद्घाटन समारंभाप्रसंगी मार्गदर्शन करताना प्रा. विनायक राऊत

विद्यार्थी संसद

तेजस्विनी आसवले
बी.सी.ए. ३ (संसद सचिव)

आरती कुंभार
बी.ए. ३

रुपाली कळत्रे
बी.एस्सी. ३

पूनम शिंदे
बी.कॉम. ३

संग्राम भांदिर्गे
बी.ए. २

जुवेरिया कवणकर
बी.एस्सी. २

स्नेहल चवामकर
बी.कॉम. २

शिवांजली पोतदार
बी.सी.ए. २

रविराज भिसे
बी.ए. १

अमर शिंदे
बी.एस्सी. १

प्रिती देशमुख
बी.कॉम. १

शिवानी जाधव
बी.सी.ए. १

मनिषा दळवी
एम.ए. २ (राज्यशास्त्र)

संतोष कदम
एम.एस्सी. २

विजया वाडगे
एम.कॉम. २

अश्विनी शिवदास
एम.ए. १ (मराठी)

सायली राणे
एम.एस्सी. १

प्रणोती पवार
एम.कॉम. १

पूनम गुरव
एम.एस्सी. १
(विद्यार्थीनी प्रतिनिधी)

राजश्री साळुंखे
बी.ए. ३
(विद्यार्थीनी प्रतिनिधी)

सुयश जाधव
बी.ए. ३
एन.एस.एस. प्रतिनिधी

सतीश वाघमारे
बी.ए. ३
सांस्कृतिक प्रतिनिधी

निशा मोरे
बी.ए. ३
क्रीडा प्रतिनिधी

सायली पवार
बी.ए. १
एन.सी.सी. प्रतिनिधी

आमचे गुणवंत - वर्गति प्रथम

पूजा जाधव
बी.ए. ३
मराठी

पूनम काटे
बी.ए.
हिंदी

अजय जाधव
बी.ए. ३ इंग्रजी
बी.ए. सर्वप्रथम

अर्चना भिसे
बी.ए. ३
अर्थशास्त्र

विकास यादव
बी.ए. ३
भूगोलशास्त्र

अर्चना गुरव
बी.ए. ३
इतिहास

वर्षा आसवे
बी.ए.३
राज्यशास्त्र

सौरभ कदम
बी.एस्सी. ३
पदार्थ विज्ञान

सागर निकम
बी.एस्सी. ३
रसायनशास्त्र

पूनम शेळके
बी.एस्सी. ३
प्राणीशास्त्र

पूजा घाडगे
बी.कॉम. ३
सर्वप्रथम

अंकिता कुन्हाडे
बी.सी.ए. ३

सानिका भिसे
बी.एस्सी. ३
प्राणीशास्त्र

अक्षय मिसाल
१२ वी विज्ञान

प्रिती देशमुख
१२ वी वाणिज्य

निर्मला कदम
१२ वी बॉकेग

पल्लवी संकपाळ
१२ वी हॉर्टिकल्चर

राहुल साळुंखे
१२ वी
इलेक्ट्रिकल टेक्नॉलॉजी

मेघा शिंदे
११ वी कला

नितीश घाडगे
११ वी विज्ञान

संकेत साळुंखे
११ वी वाणिज्य

पूजा कदम
११ वी बॉकेग

कोमल कवर
११ वी हॉर्टिकल्चर

मंगेश सोनावले
११ वी
इलेक्ट्रिकल टेक्नॉलॉजी

रेश्मा जाधव
एम.ए. २
मराठी

स्वाती मोळावडे
एम. एस्सी. २
रसायनशास्त्र

प्राजक्ता सुतार
एम. कॉम. २

विजया घाडगे
एम. कॉम. १

क्रीडा - वरिष्ठ विभाग

गणेश निकम
बी.ए. १
आंतर विभागीय सॉफ्टबॉल-III
सातारा विभागीय बेसबॉल-I

शरद धामनकर
बी.ए. २
सा. वि. क्री स्टाइन
कुस्ती-I

ओंकार जाधव
बी.ए. १
सा. वि. बेसबॉल-I

तेजस्विनी मोरे
बी.कॉम. ३
सा. वि. अॅथलेटिक्स,
पोल व्हॉल्ट-III

आशिष घाडगे
बी.एस्सी. ३
सा. वि. ग्रीको रोमन कुस्ती-I
महाराष्ट्र केसरी बालेवाडी सहभाग

रोहित सुपेकर
बी.कॉम. २
आं. वि. सॉफ्टबॉल-III
सा. वि. बेसबॉल-I

ओंकार महाडीक
बी.ए. २
आं. वि. सॉफ्टबॉल-III
सा. वि. बेसबॉल-I

किशोर लोहार
बी.ए. १
सा. वि. बेसबॉल-I

निकिता पवार
बी.ए. ३
सा. वि. अॅथलेटिक्स, १५००
मिटर-२, ८०० मिटर-२

प्रज्वल मोळावडे
बी.ए. १
सा. वि. बॉक्सिंग-II
म. रा. पॉवर लिफ्टिंग स्पर्धा-III

राकेश राठोड
बी.ए. २
आं. वि. सॉफ्टबॉल-III
सा. वि. बेसबॉल-I

अजय थोरात
बी.ए. १
आं. वि. सॉफ्टबॉल-III
सा. वि. बेसबॉल-I

सौरभ पाटील
बी.ए. ३
सा. जि. रायफल शूटिंग स्पर्धा-II
सा. जि. एअरगन शूटिंग स्पर्धा-III

सायली गायकवाड
बी.ए. १
सा. वि. अॅथलेटिक्स, पोल व्हॉल्ट-I
आंतर विभागीय-I

अक्षय सूर्यवंशी
बी.एस्सी. ३
सा. वि. सॉफ्टबॉल-III
सा. वि. बेसबॉल-I

मंगेश सालुंखे
बी.ए. २
आं. वि. सॉफ्टबॉल-III

संभाजी सावंत
बी.ए. २
आं. वि. कुस्ती-II

अनिल संकपाल
बी.ए. २
आं. वि. सॉफ्टबॉल-III

शंकर दंडिले
बी.ए. २
आं. वि. सॉफ्टबॉल-III
सा. वि. बेसबॉल-I

आकाश मोळावडे
बी.एस्सी. २
सा. वि. बेसबॉल-I

धनश्री महाडीक
एम.ए. १
म. रा. शासकीय व राष्ट्रीय वेद
लिफ्टिंग स्पर्धा-महाराष्ट्र संघाची
संघ व्यवस्थापक

विजय लाड
बी.ए. १
आं. वि. सॉफ्टबॉल-III
सा. वि. बेसबॉल-I

पूजा पवार
बी.ए. ३
प. भारत आंतर विद्यापीठ फुटबॉल
स्पर्धा, जबलपुर करिता शिवाजी
विद्यापीठ संघात निवड व सहभाग

सूरज मोरे
बी.ए. १
म. रा. आंतर विद्यापीठ क्रीडा
महोत्सव सोलापूर करिता शि. वि.
संघात निवड व सहभाग

ओंकार देसाई
बी.ए. २
अ. भा. आं. वि. स्पर्धेकरिता
शि. वि. बेसबॉल संघात निवड

शुभम कदम
बी.सी.ए. १
आं. वि. सॉफ्टबॉल-III
सा. वि. बेसबॉल-I

निशा मोरे
बी.ए. ३
प. भारत आंतर विद्यापीठ फुटबॉल
स्पर्धा, जबलपुर करिता शिवाजी
विद्यापीठ संघात निवड व सहभाग

मनीष गुरव
बी.ए. १
अ. भा. आं. वि. सॉफ्टबॉल व
बेसबॉल स्पर्धेकरिता, शि. वि. निवड

सौरभ वगरे
बी.ए. १
प. भारत आं. वि. कबड्डी स्पर्धे
करिता शि. वि. संघात निवड व
रौप्य पदक, अ.भा.आं.वि. कबड्डी
स्पर्धा, बेंगलोर- सहभाग

क्रीडा - कनिष्ठ विभाग

महेश घाडगे
१२ वी वाणिज्य
कुस्ती जिल्हा-III

गायत्री जाधव
११ वी शास्त्र
शासकीय शालेय जिल्हा,
वेद लिपिदंग-III

मयूर भाकरे
११ वी कला
शा. शा. जिल्हा,
अॅथलेटिक्स, ३००० मिटर-III

पूनम मोरे
११ वी कला
शा. शा. जिल्हा,
अॅथलेटिक्स गोळा फेक-III

अतुल माने
११ वी शास्त्र
शा. शा. जिल्हा,
वेद लिपिदंग-III

दीप्ती ढमाल
१२ वी व्होकेशनल
शा. शा. जिल्हा,
कुस्ती-III

अर्जून पवार
११ वी वाणिज्य
शा. शा. जिल्हा,
वेद लिपिदंग-II

अपूर्वा पवार
१२ वी कला
शा. शा. जिल्हा,
रायफल शूटिंग-I

आशिष सावंत
११ वी विज्ञान
शा. शा. जिल्हा,
अॅथलेटिक्स ४x१००मि.रिले-II

तेजस्विनी कदम
१२ वी वाणिज्य
शा. शा. जिल्हा कॅरम-I

शंकर पवार
११ वी विज्ञान
शा. शा. जिल्हा,
अॅथलेटिक्स ४x१००मि.रिले-II

मेघा शिंदे
१२ वी कला
शा. शा. जिल्हा
कॅरम-I

तेजस देसाई
११ वी वाणिज्य
शा. शा. जिल्हा,
अॅथलेटिक्स ४x१००मि.रिले-II

अंजना शेळके
११ वी कला
शा. शा. जिल्हा,
अॅथलेटिक्स भाला फेक-III
तिहेरी उडी-II

सोमनाथ पवार
११ वी विज्ञान
शा. शा. जिल्हा, अॅथलेटिक्स
४x१००मि.रिले-II

सचिन शिंदे
१२ वी विज्ञान
शा. शा. जिल्हा,
अॅथलेटिक्स तिहेरी उडी-II

श्रीकन्या जाधव
११ वी विज्ञान
शा. शा. जिल्हा,
वेदलिपिदंग-I

रणजित यादव
११ वी वाणिज्य
शा. शा. जिल्हा,
वेदलिपिदंग-I

अंकिता उदुगडे
११ वी वाणिज्य
शा. शा. जिल्हा,
अॅथलेटिक्स पोल व्हॉलट-I
विभाग-I
महाराष्ट्र राज्य-सहभाग

सनीराज जमदाडे
११ वी वाणिज्य
शा. शा. जिल्हा, अॅथलेटिक्स
पोल व्हॉलट-I
विभाग-I
महाराष्ट्र राज्य-सहभाग

चंद्रकांत पाटील
१२ वी वाणिज्य
शा. शा. जिल्हा, कुस्ती-III
ट्रॅडीशनल रेसलिंग अहमदनगर
राज्य-सुवर्ण पदक
राष्ट्रीय स्पर्धा-निवड

आकाश मोळावडे
१२ वी कला
शा. शा. जिल्हा,
कुस्ती-I विभाग-I
महाराष्ट्र राज्य- कास्थ पदक

राष्ट्रीय सेवा योजना उपक्रम (NSS)

मा. सौ. मीराताई चव्हाण, एन.एस.एस. शिबीरार्थिना मार्गदर्शन करताना व सोबत इतर मान्यवर

'तंबाखूमुक्त युवा पिढी' या विषयावर मार्गदर्शन करताना मा. डॉ. नेमिनाथ खोत व समोर उपस्थित विद्यार्थी

जागतिक एड्स दिनानिमित्त एड्स विषयी जनजागृती अभियानात सहभागी एन्. एस्. एस्. व एन. सी. सी. विद्यार्थी

एन्. एस्. एस्. शिबीरात रक्तगट तपासणी करण्यास उपस्थित असलेले महाविद्यालयातील विज्ञान शाखेचे विद्यार्थी

विशेष श्रमसंस्कार शिबिर, आडूळ येथे श्रमदान करताना व रोपटी लावताना महाविद्यालयीन विद्यार्थी

आंतरराष्ट्रीय योगदिनानिमित्त योगामध्ये सहभागी डॉ. सौ. व श्री. सुहास देशमुख, शिक्षक, पालक व विद्यार्थी वर्ग

राष्ट्रीय छात्र सेना उपक्रम (NCC)

आई माइया महाविद्यालयात

कलाविष्कार : सांस्कृतिक कार्यक्रम

English Section

Your best stories come from your struggles.
The seeds of your success are in your failures.
Your praises will be birthed from your pains.

Keep standing.

I have never seen a storm last forever.

Seasons change....

-Anonymous

Section Editor
Prof. Shrinivas Pawar

INDEX

Prose Section

1	Toni Morrison : A Black Noble Laureate	Dhanashri Janardhan Joshi	B.A. III, English	Informative	85
2	Free, Melania : The Private Life of the First Lady	Poonam Dipak Gaikwad	B.A. III, English	Book Review	87
3	Shashi Tharoor at Oxford Union Debate	Sangram Sunil Bhandirge	B.A. II, English (O)	Informative	89
4	Unforgettable Manali Trip	Arti Yashwant Kumbhar	B.A. III, English	Travelogue	91
5	Hirkani : The Story of Courage	Yasira Aslam Mulani	B.A. II, English (O)	Movie Review	94
6	Advantages and Disadvantages of WhatsApp	Seema Sudam Pawar	B.A. II, English (O)	Informative	96
7	Life Changing Quotations	Ashwini Rajendra Bhakare	B.A. III, English	Reflective	98

Poetry Section

1	My Daughter	Puja Pandurang Bhise	B.A. II, English (O)	88
2	True Love	Saurabh Hambirrao Patil	B.A. III, English	90
3	Let Us Fight Together...	Swapnali Dadaso Patil	B.A. II, English (O)	93
4	Life	Manisha Uttam Yadav	B.A. III, English	99
5	My Father's House...	Mamata Mohan Kumbhar	B.A. III, English	100
6	Golden Memories	Ganesh Sarjerao Pabale	B.A. II, English (O)	100

Toni Morrison: A Black Noble Laureate

Dhanashri Janardhan Joshi, B.A. III, English

Informative

Toni Morrison is the first African American woman to win the Nobel Prize for Literature. Her works earned her numerous awards. In choosing Morrison, the Swedish Nobel Academy singled out the way she "delves into the language itself, a language she wants to liberate from the fetters of race."

Toni Morrison is widely regarded as one of the leading figures of US literature and a champion of the repressed minorities. She was known for her lyrical works about slavery and the history of African Americans. She came to eminence in the early 1970s. She was a productive writer of novels, essays and song lyrics. Morrison focused on the varied experiences of women within the black community.

Morrison's works earned her numerous awards. She is the first African American woman to win the Nobel Prize for Literature. Her books *The Bluest Eye*, *Beloved*, *Paradise* and *Love* also contributed to her greatness as a writer. The writer has a global network of admirers including great public figures like Hillary Clinton, Marlon Brando, Oprah Winfrey and fellow writers Margaret Atwood and A. S. Byatt.

In her interview with a certain journalist, Morrison comments on her major concern of her writing: "When I began, there was just one thing that I wanted to write about, which was the true devastation of racism on the most vulnerable, the most helpless unit in the society - a black female and a child."

Morrison was born on 18th February 1931. Though she is popular by the name of Morrison, her family name is Chloe Ardelia Wofford. She was the second of four children. Her father being

mainly a welder tried many odd jobs to support his family. Morrison's mother was a great lover of music and was highly talented. It was her mother who developed her love of literature through the sharing of songs and folklore. Morrison took on the middle name Anthony, from the saint, when she converted to Catholicism at the age of 12. Friends at university in Washington later shortened it to Toni.

From her young age, Morrison was very fond of English literature. She began her reading with the novels of Jane Austen and Leo Tolstoy. Her decision to study English at the University seemed a natural choice. It was, in fact, the foundation of her career as a writer. She had a bitter experience of racism and segregation at an early age. She could not soften the prejudices of the Whites by her education and scholarship. Racism was prevalent even in the Howard University where students were forced to sit into the groups by the degree of darkness of their skin. She took her Master's degree from Cornell University. She submitted her thesis entitled,

Barack Obama presented Toni Morrison with the Presidential Medal of Freedom in 2012

The Treatment of the Alienated in Virginia Woolf and William Faulkner, focusing on the theme of suicide. Besides being a writer, she also took interest in teaching profession.

Toni was married to Jamaican-born architect Harold Morrison in 1958. Then she experienced motherhood with the birth of two sons. However, their married life did not last long. Later on she completely devoted herself to creative writing. Her first story was about a young black girl that prayed for blue eyes. The story was based on the true feelings of one of Morrison's friends.

To support her family, Morrison accepted the job of an editor at Random House Publishing in New York in 1963. For 18 years she had been in

close association with this company. Her editing career became significant in that it stimulated her interests and convictions in bringing black writers onto mainstream market. She also worked on anthologies of African authors such as Wole Soyinka and Chinua Achebe.

In 1970 she published her first novel *The Bluest Eye* which was based on her first story. The setting of the story was Lorain during the Depression. Her second novel *Sula*, published three years later, was also set in Ohio and spanned 46 years from 1919 to 1965. Her another book, *Song of Solomon*, published in 1977 was the first of her historical novels. It deals with the black American experience. The epic truly marked Morrison as a pure genius. It won her the *National Book Critics Circle Award*, the first of many career awards. It follows the life of Macon, an African-American male living in Michigan, from birth to adulthood.

Beloved is considered Morrison's best known novel. The novel was later made into a movie starring Oprah Winfrey and Danny Glover. The story is based on the real life situation of Margaret Garner. She is a fugitive slave who kills her daughter as she could not see her being abducted. Her next novel was *Jazz*, published in 1992. Set in New York City's Harlem during the 1920s, it tells the story of violence and passion. Then, in 1993, Morrison won the ultimate honor of the Nobel Prize for Literature. In choosing Morrison, the Swedish Nobel Academy singled out the way she "delves into the language itself, a language she wants to liberate from the fetters of race." And in an interview Morrison said of the honor : "I felt representative, I felt American, I felt Ohioan, I felt blacker than ever. I felt more woman than ever."

Free, Melania : The Private Life of the First Lady

Poonam Dipak Gaikwad, B.A. III, English

Book Review

Details of what really went on behind-the-scenes are outlined in "Free, Melania : The Unauthorized Biography". This book reveals the fact that Melania Trump likes to keep her own space by having separate bedroom in the White House residence. The book also throws light on many other interesting events and anecdotes about Trump. In this book, Melania emerges as a mysterious personality.

Melania has come into prominence because of two significant events. The first is when she became the wife of Mr. Donald Trump, the 45th President of the United States. Her marriage with the President gave her an opportunity to be the current First Lady of the USA. And the second one is the publication of Kate Bennet's book *Free, Melania : An Unauthorized Biography* in 2019, which is based on her life. Melania was born on 26th April 1970 in Novo Mesto, and grew up in Sevnica, in the Yugoslav republic of Slovenia. She is a Slovenian-American former fashion model. She worked through modeling agencies in Milan and Paris, and moved to New York City in 1996. Her modeling career was associated with Irene Marie Models and Trump Model Management.

In 2001, Melania became a permanent resident of the United States. She married Donald Trump in 2005 and obtained U.S. citizenship in 2006. She is the second First Lady, after Louisa Adams, born outside the United States. As a First lady, Melania Trump has battled the vast juxtaposition between public perception and private citizen. She remains one of the most

mysterious and quiet natured woman. She tries to keep herself away from the press reporters. She seems to be very warm and affectionate at times and sometimes wooden-faced. She has fought against her critics who categorized her as aloof, detached. We can say it because the hash tag #FreeMelania gained popularity and acceptance from the public of United States.

She has also proven that she knows how to command the spotlight, use silence to her advantage and press forward as the spouse of one of the most controversial Presidents in American history. Melania Trump's inclination towards independence, crossing from private to public, have also set her apart.

Details of what really went on behind-the-scenes of all of these episodes and events are outlined in *Free, Melania: The Unauthorized Biography*. This book reveals the fact that Melania Trump likes to keep her own space by having separate bedroom in the White House residence. The book also throws light on many other interesting events and anecdotes about Trump. The book underscores the fact that Melania is a mysterious personality.

Melania's most significant moments reveal hints of her notoriously private personal side. "That hand swat on the tarmac in Tel Aviv, Israel, meant to express a quick flick of anger or the nudge with her elbow to Trump from the Truman balcony before the White House Easter Egg Roll,

when the President was a bit slow to put his hand over his heart for the National Anthem. She has used fashion cultivating looks that bring the focus to her strong sense of style - a penchant for almost armor-like coats and coat dresses, with strong shoulders, belts at the waist, in colors ranging from navy to pink to military green.”

Melania Trump has her own quarters in the White House. The executive residence isn't small. It is about 30,000 square feet of the entire 55,000 square feet of the entire White House. The first family cannot open a window without permission from the Secret Service and they cannot even walk around the lawn without causing a perimeter shut down. Even the temperature is regulated for security. But one thing that Melania Trump has managed to create is her own space. It is true the first couple doesn't share a bedroom, according to several sources, and the first lady prefers her own large, private space in a suite of rooms on a separate floor.

Melania Trump is more powerful and

influential with her husband than you might think. She proved she could successfully shake up West Wing staffing. Her influence on her husband's decisions is acutely felt both politically and in the way he manages his staff. She is fond of giving her views while making discussions with Donald Trump via telephone. She is influential in the East Wing too. It was Melania Trump's decision to terminate the White House's chief usher, whom Michelle Obama had hired.

After her speech at the Republican National Convention, which included parts from a speech given by Michelle Obama, Melania Trump was filled with guilt. The speech writer was a Trump Organization staffer hardly versed in the ways of political campaign speeches who had lifted lines from Obama's roaring success of speech eight years prior. Not only did Melania Trump feel badly for her speech writer, she also felt she had let down her husband on what should have been her most triumphant speaking engagement to date.

My Daughter

Puja Pandurang Bhise, B.A. II, English (O)

Dear God, let me know how to reach out to you
I passionately wish to thank you
For bestowing on me such a precious jewel,
Such a beautiful and sweet little angel.

In her smile, I find Your incarnation,
Her elegant eyes and stance capture my
attention,
Her little smile puts an end to my sorrow,
With this divine treasure, I plan my better
tomorrow.

Don't let her grow up so fast, O Lord,
As I wish to praise my lovely doll by being a
bard.

Shashi Tharoor at Oxford Union Debate

Sangram Sunil Bhandirge, B.A. II, English (O)

Informative

Shashi Tharoor is a 2019 Sahitya Akademi award winning writer. He argued at the Oxford Union Debate why Britain owes compensations for its exploitation of the subcontinent. The video of the debate went viral on social media. Tharoor categorically explained how colonialists ruined and exploited India.

At the recent debate on the British colonization of India in Oxford University, London, Shashi Tharoor, a well-known writer and political figure, argued why Britain owes compensations for its exploitation of the subcontinent. The video of the debate, held on May 28 by the Oxford Union, went viral on social media in the past few days. The motion for the debate was: "This House Believes Britain Owes Reparations to her Former Colonies" and Tharoor, along with eminent speakers from Ghana and Jamaica, spoke in favor of it. British and American intellectuals spoke in opposition.

Tharoor's speech was widely appreciated in India because of the conciseness with which he illustrated how and why colonial rule exploited the subcontinent, and how violence and racism were the order of those days. "It's a bit rich to oppress, enslave, kill, torture, maim people for 200 years and then celebrate the fact that they are democratic at the end of it. We were denied

democracy, so we had to snatch it, seize it from you," he said to loud applause from the audience.

His speech is marked with a sense of humor. For example, "The Sun couldn't set on the British empire, because even God couldn't trust the English in the dark." Tharoor disagrees with his opponents in many ways. Talking about railways in India, a development often described as a 'gift by the British', Tharoor said, "Roads and railways were built to serve British interests in India." He added that many countries in the world have got roads and railways built without being colonized. Indian social media also backed Tharoor's stand in this context. Tharoor categorically explained how colonialists ruined and exploited India.

There are three reasons why you must go through the complete speech of Tharoor. First, it throws light on how colonial rule ruined India's economy. In supporting of his statement, "Britain's rise financed by depredations in India," Tharoor argued how Indian economy was greatly hampered by colonial rule reducing India's share in global economy from 27% to less than 2%. He described how British rulers destroyed

Shashi Tharoor delivers his talk at the Oxford Union Debate

India's handloom industry and turned the country's "weavers into beggars". He added that by the end of the 19th century, "India was Britain's largest cash cow, world's biggest purchaser of British goods and source of highly paid employment of British Civil servants". He boldly clarified the fact that Indians paid fat salaries to the British officials only for oppressing them in return.

At the end of the speech, he said reparations should not be considered as a "tool to empower" somebody, but rather as a tool through which the British can "atone" for the sins of the past.

Second, it reveals how wars affected India's economy. In World War I, one-sixth of all British forces were Indians and 54,000 Indians lost their lives. He further argued that India actually funded these wars through taxes as well as supplied ammunition and garments. Moreover, Indian taxpayers had to pay 100 million pounds at the time to bear the expenses of the war. Tharoor argued that India had to sacrifice around 8 billion pounds in the present calculation. Even in World War II, the cost that Indians paid was immense. He clarified that of Britain's total World War II debt of 3 billion pounds in 1945, it owed 1.25 billion pounds to India, and no part of it was ever paid.

Third, it exposes the fact that the British never cared for starving Indians. He said that 15 million to 29 million Indians died of starvation in British India and four million people died in the Bengal famine of the 1940s. This tragedy occurred because the then British Prime Minister Winston Churchill diverted food supplies from famine-hit areas in India to Europe, only to be piled up as reserved stock. When "conscious stricken" British officials wrote to Churchill about the critical situation of starvation in India, he wrote back, "Why hasn't Gandhi died yet?"

Shashi Tharoor's eloquent speech has aroused enthusiasm among the Indians. His statements of accusations against British colonialism were appreciated and acclaimed by all. Tharoor unflinchingly states that Britain should make reparations for having looted India for 200 years. He is a well-known speaker and a studious academician. He never makes a statement without any valid proof. His meditative and scholarly nature is clearly discernable in his speech. The 15-minute video of his speech has been shared thousands of times, and is already the fifth most popular video on the YouTube channel. A celebrated actor and politician, Paresh Rawal was greatly influenced by Tharoor's speech. He strongly supported Tharoor by twittering that his speech was "simply mind blowing and enlightening".

True Love

Saurabh Hambirrao Patil

B.A. III, English

Whenever I see you at the window of your
apartment,

I find in me a feeling of attachment.

A beautiful rose in your delicate hair

Makes you look so pretty and fair.

Very early in the morning,

Your appearance looks so stunning.

Is it a love at first sight?

I thought over it all through the night.

Your smile makes me restless,

Your freshness seems to me timeless.

In your memory how often I weep

The record of which is difficult to keep.

One day you disappeared all of a sudden

It is hard to know where you have gone.

I received your post when I was under tension

It was about your marriage invitation.

The sweet past is my lone companion

There is no possibility of our union.

True love lies in renunciation

Your welfare is now my only aspiration.

Unforgettable Manali Trip

Arti Yashwant Kumbhar, B.A. III, English

Travelogue

Manali is a high-altitude Himalayan resort town in India's northern Himachal Pradesh state. It is a reputed tourist center and honeymoon destination. Set on the Beas River, it's a gateway for skiing in the Solang

Valley and trekking in Parvati Valley. Visiting Manali is an ever exhilarating experience.

We had a memorable family vacation trip to Manali in Himachal Pradesh, India. Group of 12 members, including 4 kids, took up journey by road from Delhi, on 27th December 2019 around 11 a.m. From Patan we went to Pune and then had a flight to Delhi. We reached Delhi at 7 p.m. Thereafter the journey started through Innova SUV and Mahindra XUV. The night journey was totally comfortable and extremely enjoyable. It was quite chilly but inside the vehicles it was cozy and comfortable. Our first stop was at Murthal, about 60 km, and had a late night super of crisp stuffed vegetable parathas with fresh white butter at our favorite food joint, *Gulshan*

Dhaba.

Rounds of tea after every two hours at roadside Dhabas was really relishing. Getting out of cozy car into chilly and windy atmosphere in late nights and early mornings needed real guts. But taking a sip of masala tea with ginger and cardamom was really a great thrill. We crossed *Ropar* or *Roopnagar* in early morning hours. After *Kiratpur Saheb*, the hilly terrain started. We realized that travelling all through night was a good strategy as we covered the major part of the distance in the night itself, without much strain.

We reached around 9 a.m. to *Mandi*, a major town, 450 km away from Delhi. We had a wonderful breakfast at a nice restaurant and then relaxed in the cars for couple of hours. After getting refreshed, we resumed our journey to the destination- *the Manali* - which was about 108 km from *Mandi*. The journey was magnificent. Road was very good and the scenery around was really breath-taking. At the end of zigzag road, our journey started through the valley. On our right was Beas river and its water gave a musical soothing effect.

We halted at several beautiful places on the way. And one of the wonders we witnessed was a hanging bridge about 200-meter-long

connecting the main highway to a village across the river. That was a great scenic spot in the area. There were plenty of colorful food-stalls around. That was a must-stop spot for all travelers. We couldn't control ourselves enjoying hot Maggi instant noodles, boiled eggs and delicious tea. In fact, all types of snacks were available. We had nice photo shoots in the middle of the hanging bridge over the river Beas. Finally we reached Manali- our dream land. It took four hours to cover the distance from Mandi.

We had shortlisted three hotels. We didn't like the first two. We settled for the last one- an expensive but magnificent resort - Span resort. That was on main Kullu-Manali road - about 13 km short of *Manali*. We found the resort a perfect tranquilizing spot in the lap of raw nature. It was big resort with lush greenery, all amenities and as a bonus, river flowing beside the resort. We spent 4 days in that magnificent ambiance. We enjoyed fishing in the river and it was the moment of glory for us. Temperature was around 2 degree and very chilly. Having drinks around bonfire was a unique treat. We ventured out to go to main *Manali* town and Mall road. Parking our vehicles was a difficult task there. The Mall Road was full of tourists due to New Year eve. There were a lot of food joints selling Ice-cream cones, MoMos, Chat, Fried Fish, Jalebis etc.

On 31st afternoon we set out for *Solong* around 14 km from *Manali* and on the way we had a glimpse of the famous *Rohtang* pass. The great *Rohtang* Pass was not open to tourists during this season. Because of heavy tourist inflow, there was heavy traffic jam. We could see snow falling on higher peaks all around. This location's popular attraction is Para-gliding and snow fall, even before it starts in *Manali*. After snowfall, the place is fully covered with snow and you can enjoy even Skiing. The journey to *Solong* was a wonderful experience but it was somewhat tough journey. We experienced the severe chill but missed enjoying snow in the valley. On the New Year eve youngsters were enjoying their drinks on the main road parking their cars nearby. The whole ambiance was colorful and cheerful.

We started our return journey on 2nd

January. After reaching *Kullu*, we instantly took an unplanned diversion to *Manikarn*, about 33 km from *Manali*. The road was not that good but the picturesque journey through interior hill was delightful. We could see solitary cottages in the high hills. And we wondered, how people would be living in those remote and inaccessible places. We noticed some crudely made small trolleys connected through cables, linking those remote settlements in high hills to the road. The trolley could just carry some supplies or transport maximum one passenger.

We stopped midway at a tea stall and had a real nice and refreshing tea. The road near *Manikaran* was very congested and it was even almost next to impossible for two vehicles to cross. As there were many buses and trucks, it made us impossible to tread through. Covering distance of about 10 km near *Kosan* took about two hours at that point. It was already getting dark.

We had a unique experience at *Manikaran Saheb*. There was a magnificent Gurdwara across the river just opposite to *Manikaran Saheb*. We crossed the small bridge. The river was flowing with roaring sound. After crossing the river we were almost at the Gurdwara entrance. We were overwhelmed in cloud of hot steam and nothing was visible for about 20 meters. There was a unique aroma in the cloud of steam. We visited Gurdwara, and paid our homage to the Sikh Guru with a pious mind. Then we had hot *Langar* served in the Gurdwara complex.

Then we had another unique experience. We entered the indoor covered pond of hot stream water. People were taking a bath in it. Even putting our feet in the hot water gave us a real kick as water was quite hot. Then we took a bath in that rejuvenating pond for about 15 minutes and didn't even feel like coming out. The bath had a miraculous soothing and exhilarating effect. After the unique refreshing experience, we set out on our return journey around 11 p.m. The night journey of that 33 km stretch was very comfortable and we easily covered it in one hour.

We drove the cars all through the night and reached *Ropar* early morning. We halted at

Haveli complex, had a nice breakfast. We took rest for couple of hours and resumed our journey back to Delhi. From Delhi we took a flight to Pune and the next day we travelled from Pune to Patan. The trip was memorable for its own

sake. The long road journey in the chilly nights itself was thrilling and made the trip all the more interesting and unforgettable. What a fantastic trip it was!

Let Us Fight Together....

Swapnali Dadaso Patil, B.A. II, English (O)

To everyone this is my humble prayer
Through our good action,
Let us make the world very fair
And prevent it splitting by faction.

Though the world is divided
Into seven compartments,
Distance matters not
In love, friendship and attachment.

People in different continents and countries

Are ours as well.

It is not important to know one another
For their well being, we have to pray together.

We were threatened

By several spreadable diseases in the past
Like Anthrax, SARS, Bird Flu, Swine Flu
and Ebola Virus

But we braved them with all our might.

And now Corona Virus is on the fast spread,
Making everyone look fearful and depressed
It is time to take perfect precaution
And make everyone free from tension.

We can make the world happy and fine
By avoiding the crowd and not being panic,
By cleaning our hands from time to time
And keeping a safe distance and getting
immunity tonic.

Yes, we can surely do this!

The entire globe is looking for love and peace.
Let us fight together,
And banish the Corona from the world for
ever.

Hirkani : The Story of Courage

Yasira Aslam Mulani, B.A. II, English (O)

Movie Review

The greatest Maratha King Chhatrapati Shivaiji Maharaj built a tower in the name of Hirkani for her extraordinary courage. Since then the character of Hirkani has a huge effect on the minds of people. She has

become a symbol of bravery and adventure. Hirkani's example proves that no task is impossible and if you have a strong will power, you can find the way. So it is aptly said, "A will will find a way."

Now-a-days it has become a trend in the Indian film industry to select a part of the history for making a script for the film. The filmmakers wish to make people aware of our glorious past. They intend to focus on the bravery and heroic deeds of the historical figures. For instance, Shivaji Maharaj-Afzal Khan encounter at the foot of Pratapgad, Shivarai's escape from Agra and some other dramatic events like courageous deeds of Hirkani, bravery of Tanhaji fascinate Indian film makers. In this article an attempt has been made to review *Hirkani*, a newly released film in Marathi. In this film, the director seems to have illuminated one of the notable events of the history. Natural feelings of love, attachment and sacrifice are touched upon.

The greatest Maratha King, Chhatrapati Shivaiji Maharaj built up a tower in the name of Hirkani for her extraordinary deed. Hence the character of

Hirkani has a huge effect on the minds of people of Maharashtra. Selecting a dramatic event from history and presenting it on the screen in a lively manner requires great skill and care on the part of the director. It is a real challenge for the director to create life-like presentation on the screen to justify the subject. Apart from skilful use of imagination, he has to show his loyalty to the original historical happening while making a film on the event concerned.

Everyone knows the story of the movie. This is a story of Hira dhanagarin in a small village at the foot of Raigad. Hira goes to Raigad every day to distribute milk. One evening after completing her task, she reaches the main gate of the fort very late. But it is already closed. As a rule the gate closes soon after the gunfire indicating the sunset. Once the main gate is closed, it will not be opened for anyone at any cost. It will be opened the next day only after the sunrise.

Hira wants to go home at any condition to feed her baby. But the gate is closed and there is no way out. Hira is left helpless on the fort. She is very desperate to see her baby. Her strong love for the child makes her totally restless. She requests the Gadkari to open the gates and let her go. But Gadkari refuses to do so. Though she knows the rule of the fort, Hira urges Gadkari again and again to let her go. But Gadkari advises her to stay one night at a sanatorium on the fort. But Hira is very worried about her baby.

The memories of the child make her totally restless. Therefore, she makes up her mind to get down from the fort. She wants some way out.

Someone tells Hira to go to the West of the Fort from where she may get down to her village. In the utter darkness of the night Hira really goes to the West side and tries to climb down the mountain. Eventually Hira descends from the steep slopes of the fort. She surmounts all the

difficulties that come on her way. In fact, that point of the fort is too steep for anyone to climb down even in the day light. While coming down she falls, gets injured but doesn't lose her courage. Hira keeps sliding down. Finally, she succeeds in her venture. Her passionate love for her child makes her do this seemingly impossible task. When Shivaji Maharaj comes to know Hirkani's impossible task of climbing down the fort, he was greatly surprised. To make her brave deed immortal, Shivaji Maharaj named 'that point' of the fort as Hirkani's point.

Hirkani's example proves that no task is impossible and if you have a strong will power, you can find the way. So it is aptly said, "A will find a way." The movie gives a message that man can go beyond human boundaries for getting the things passionately desired. The celebration

of motherhood also becomes the underlying theme of the movie.

This movie has succeeded in giving the emotional touch to the traditional story of Hirkani. To make the movie interesting, some other incidents are also deftly used

in between the main story, for example, Hira's love for her husband and family and her husband's loyalty to Shivaji Maharaj. The village of Hira, the people around and her own world, look so lofty, and render us into the historic setting of the movie. Importantly, the songs and group dances that have been cast in the movie also fill the atmosphere to impress the audience. Sonali Kulkarni in the role of Hira seems effortless and accurate. Amit Khedekar's performance in her husband's role is also effective one. The overall effect of the movie is very great. The setting, the costume, the melodious music and cast and crew all these factors enhance the beauty of the movie. In short, the director has skillfully managed to fetch the audience into the theatre. Cinema goers take pleasure in watching the movie and seeing historical events taking place before their eyes.

Advantages and Disadvantages of WhatsApp

Seema Sudam Pawar, B.A. II, English (O)

Informative

Change is the law of Nature. Everything around us goes on changing. We have to accept new changes in order to keep pace with the fast changing world. In fact, the new technologies should be used for the welfare of the society. We should not be swayed away by the use of the social media like Facebook, Twitter, Instagram and WhatsApp.

The new generation has become techno-savvy. Instead of having face to face communication, it seems to be busy building up relations through social media. Now the youngsters talk to their friends, relatives only through social media apps like *Facebook*, *Twitter*, *Instagram* and *WhatsApp*. However, *WhatsApp* is the most popular messenger used for communication by the youth of today. The main reason behind its popularity is that it is very simple and easy to operate. *WhatsApp* is currently used by over 500 million users all over the world. It is the largest messaging platform all around the world. It enables you to chat with the people in your contact list and you can even share your location to your contacts. You can also set a profile picture so your contacts can recognize you. You can transfer the data easily including the music, the images and the video transfer through *WhatsApp*

It is very important to know that via *WhatsApp* you can easily send the free messages to any part of the world. This service is completely free. You can also send the broadcast messages to avoid repeatedly sending the same message to the different contacts at the same time. This app automatically imports contacts from your phone and tells you how many of your friends are using *WhatsApp*. You can block the users to whom you don't want to share your profile picture or don't wish to have a conversation with. You can share your location, photos and status with your friends. All tools provided by *WhatsApp* are very easy to use. It also allows you to send 100 messages a month to your friends. You don't require any credit balance to send messages, if you have Internet data pack.

You should know that *WhatsApp* does not have any advertisements on the display screen. You do not need to spend any money for chatting and sharing with your friends. It helps your contacts to see whether you are online or not and also helps them to see when you appeared on it the last time. You can set a ringtone alert in order to get the notification and the alerts of the receiving texts. You can also have the option of muting the group if you don't wish to hear the alerts in your general profile.

Advantages of WhatsApp :

- **Connectivity** : We can stay connected by sending messages and making calls to our loved ones even without a balance.

- **Sharing** : It has a capability to share wide variety of media, be it *photos, audio, video, and even documents*.
- **Call over data** : The best feature that is ever introduced on WhatsApp is Voice and Video Calls. It uses your data connection and lets you connect instantly to any person residing at any corner of the world.
- **Group messages and Broadcasting** : If you want to send the same message to everyone at a moment, you can make a group to share it.
- **Intuitive chat** : You can use various typing techniques while chatting, like put **your word** to make it bold; use *_your word_* for italics; and use *~your word~* for strike through the text.
- **Smart Reply** : When someone asks you two questions separately, you can mention which answer you are replying.

Disadvantages of WhatsApp :

- **Time Loss** : Chatting with a friend is interesting. You come to know his life at hostel, or his enjoyment at party. But in doing so, you waste lot of time in chatting and watching updates. As a result, important tasks are left incomplete.
- **Relationship Suspension** : When you receive a call from your girl-friend, if you say, "Bye, I have some work" and ends chatting with her, but still keeps online chatting with others; she might think that you are ignoring her. It might cause tension in your relationship.

- **Reduces Productivity** : It has been observed that a lot of employees use *WhatsApp* during working hours. Some companies transact their businesses via *WhatsApp* chats, exchange of messages, audios, pictures and videos. But if it is used during working hours, productivity gets hampered. Therefore, some companies do not allow any form of communication via personal phones apart from company lines.
- **Nuisance if not on mute** : Sometimes, the rate at which *WhatsApp* messages are received could be a nuisance if the group is not muted. Its tone becomes a nuisance where it rings continuously within short intervals. This is also likely to disturb people at work, schools and more importantly it affects productivity.

Change is the law of Nature. Everything around us goes on changing. We have to accept new changes in order to keep pace with the fast changing world. In fact the new technologies should be used for the welfare of the society. The new inventions and innovations that we have so far are the products of human mind. Instead of being controlled by the technologies, we should control them. We should not be swayed away by the use of the social media like *Facebook, Twitter, Instagram* and *WhatsApp*. When you make a moderate use of it, there is no harm. But when you are carried away, it becomes a problem. Whether the technology is a boon or bane depends on its user.

Life Changing Quotations

Ashwini Rajendra Bhakare, B.A. III, English

Reflective

The quotations given here are very inspiring and motivational. If you read and understand the quotations, it will certainly change the course of your life.

1. God, grant me the serenity to accept the things I cannot change, the courage to change the things I can, and the wisdom to know the difference.
- Reinhold Niebuhr
2. Life is really simple, but we insist on making it complicated.
- Confucius
3. He, who fears he will suffer, already suffers because he fears.
- Michel De Montaigne
4. A life spent making mistakes is not only more honorable, but more useful than a life spent doing nothing.
- George Bernhard Shaw
5. Everybody is a genius. But if you judge a fish by its ability to climb a tree, it will live its whole life believing that it is stupid.
- Albert Einstein
6. You must be the change you wish to see in the world.
- Mahatma Gandhi
7. The pessimist sees difficulty in every opportunity. The optimist sees opportunity in every difficulty.
- Winston Churchill
8. You learn more from failure than from success. Don't let it stop you. Failure builds character.
- Unknown
9. It's not whether you get knocked down; it's whether you get up.
- Vince Lombardi
10. People, who are crazy enough to think they can change the world, are the ones who do.
- Rob Siltanen
11. Failure will never overtake me if my determination to succeed is strong enough.
- Og Mandino
12. Entrepreneurs are great at dealing with uncertainty and also very good at minimizing risk. That's the classic entrepreneur.
- Mohnish Pabrai
13. We may encounter many defeats but we must not be defeated.
- Maya Angelou
14. Knowing is not enough; we must apply. Wishing is not enough; we must do.
- Johann Wolfgang Von Goethe
15. Imagine your life is perfect in every respect; what would it look like?
- Brian Tracy
16. We generate fears while we sit. We overcome them by action.
- Dr. Henry Link
17. Whether you think you can or think you can't, you're right.
- Henry Ford
18. Security is mostly a superstition. Life is either a daring adventure or nothing.
- Helen Keller
19. The man who has confidence in himself gains the confidence of others.
- Hasidic Proverb
20. The only limit to our realization of tomorrow will be our doubts of today.
- Franklin D. Roosevelt

21. Creativity is intelligence having fun.
- Albert Einstein
22. Develop an 'attitude of gratitude'. Say thank you to everyone you meet for everything they do for you.
- Brian Tracy
23. You are never too old to set another goal or to dream a new dream.
- C. S. Lewis
24. To see what is right and not do it is a lack of courage.
- Confucius
25. Reading is to the mind, as exercise is to the body.
- Brian Tracy
26. Things work out best for those who make the best of how things work out.
- John Wooden
27. A room without books is like a body without a soul.
- Marcus Tullius Cicero
28. You Don't Have To Be Great To Start, But You Have To Start To Be Great.
- Zig Ziglar
29. Don't spend time beating on a wall, hoping to transform it into a door.
- Coco Chanel
30. Always keep your eyes open. Keep watching because whatever you see can inspire you.
- Grace Coddington

Life

Manisha Uttam Yadav, B.A. III, English

Life is like water clear
Shallow, deep and no colour.
Life is what you make of it,
That depends on the deeds you exhibit,
Your good deeds alone will keep you fit.

Life is an empty vessel
You can fill it up being with good people.
You can travel in it to right direction

It is defined by your mission
Which certainly leads you to perfection.

Life is like a match box
It can fire the jungle of lion and fox.
It can protect you, if used sensibly;
It can take utmost care of you and your family
Life becomes meaningful when you use it
wisely.

My Father's House....

Mamata Mohan Kumbhar, B.A. III, English

My father's house is very fine
All that he holds dear is mine.
My father lives in a house full of treasure
There we get immense pleasure.

My father's house is very fine
All that he holds dear is mine.
My grandparents are epitome of culture
Telling us the stories of the past, they shape
our future.

My father's house is very fine
All that he holds dear is mine.
My father was brought up in a healthy
atmosphere
He was taught how to take others' care.

My father's house is very fine
All that he holds dear is mine.
He is an embodiment of mercy, pity, peace
and love:
Which we always seek to preserve.

My father's house is very fine
All that he holds dear is mine.
My father's house is a perfect place for ever
It is always blessed with God's favour.

My father's house is very fine
All that he holds dear is mine.
For me, his ethics and values are very dear;
His outlook and ways of life are very clear.

My father's house is very fine
All that he holds dear is mine.
My father's strong shoulders
Keep us always away from fears.

My father's house is very fine

All that he holds dear is mine.
In utter darkness of life
He taught us to be optimistic.

My father's house is very fine
All that he holds dear is mine.
He is the person who gives his all
For his children big and small.

Golden Memories

Ganesh Sarjerao Pabale
B.A. II, English (O)

I still remember your smile;
And your sweet smell and walking style.

Your melodious voice won the hearts of all,
And your matchless beauty dazzled one and all.

I'll cherish the golden memories all the time,
They will always recur in my rhyme.

For me, you will always be there,
Motivating me every time for my bright future.

Science Section

"The true laboratory is the mind, where behind illusions we uncover the laws of truth."

-Sir Jagadish Chandra Bose

“खरी प्रयोगशाळा ही मन आहे, जिथे भ्रमांच्या मागे आपण सत्याचे नियम उघड करतो.”

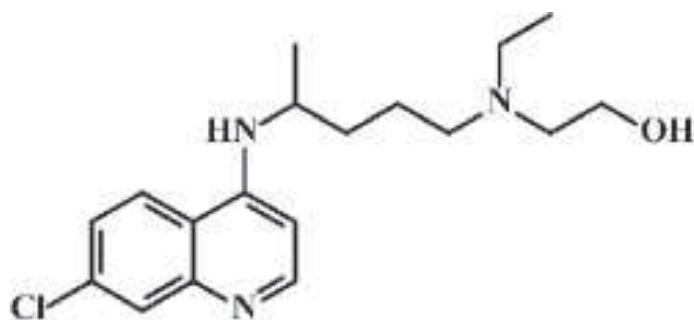
- सर जगदीश चंद्र बोस

Section Editor
Prof. Sumit Lad

INDEX

1	कोरोना विषाणू विषयी प्राथमिक माहिती	किरण रविंद्र शिंदे	बी.एस्सी. २	माहितीपर	१०१
2	Development of Lithium-Ion Batteries	Amruta Bhaskar Ingawale	B.Sc. I	Informative	१०४
3	सैंद्रिय रसायने	रूपाली भिमराव कळत्रे	बी.एस्सी. ३	माहितीपर	१०८
4	Institute Management System (IMS)	Tejaswini Sitaram Asawale	B.C.A. III	Research	११२
5	Anticancer Plant - Narkya	Pooja Vilas Kate	B.Sc. II	Informative	११५

We, the Indians, feel very proud and blessed to help the coronavirus-affected countries with the supply of 'Hydroxychloroquine' as a possible treatment for the COVID-19.

कोरोना विषाणू विषयी उपयुक्त माहिती

किरण रविंद्र शिंदे, बी.एस्सी. २

(माहितीपर)

आपण कोरोना बाधित होऊ नये याची सर्वांनी खबरदारी घेतली पाहिजे. यासाठी आजारी व्यक्तीने स्वतःला आजूबाजूच्या वातावरणापासून व लोकांपासून अलिप्त ठेवले पाहिजे. अशा व्यक्तिस अलिप्त ठेऊन त्याची प्रतिकारक शक्ती वाढेल असा आहार, उपचार व विश्रांती दिली पाहिजे. शिकताना, खोकताना या साथीच्या दिवसात सर्वांनी रुमालाचा वापर केला पाहिजे. पूर्वीपासून वापरात असलेल्या सवयी म्हणजेच मिठाच्या/ हळदीच्या पाण्याच्या गुळण्या करणे. पाणी गरम करून पिणे. सकाळ, संध्याकाळ वाफारा घेणे इ. बाबी नियमितपणे केल्यास कोविड-१९ विषाणू श्वसन नलिकेतच अडकून राहिल.

पार्श्वभूमी :-

कोरोना विषाणू प्रथम १९३० मध्ये प्राण्यांमध्ये रोगकारक अस्तित्व म्हणून आढळला. तो मानवी श्वसनसंस्थेत संसर्गरोग निर्माण करणारा घटक असल्याचे समजले. परंतु तत्कालीन मर्यादांमुळे बारकाईने अभ्यास होऊ शकला नाही. मात्र हा कोरोना विषाणू त्याच्या अजून वेगळ्या स्वरूपात म्हणजे सार्सच्या (Severe Acute Respiratory Syndrome) रुपात २००३ मध्ये जगभर पसरलेला होता.

त्यानंतर कोरोना विषाणूची सुरुवात ११ जानेवारी २०१०

रोजी चीनमधील वुहान शहरात झाल्याचे जागतिक आरोग्य संघटनेच्या समोर आले होते आणि आता तर कोविड-१९ ची ही साथ याच शहरापासून सुरू होवून त्याचा संसर्ग संपूर्ण जगामध्ये वाढतच आहे. जरी अनेकांना याचे नाव आजच समजले असले तरी त्याचे अस्तित्व जुनेच आहे. २०१० नंतर २०१२ मध्ये पुन्हा 'मर्स कोरोना' या विषाणूने डोके वर काढले होते परंतु तो फार काळ टिकू शकला नाही.

सद्यस्थिती काय आहे ?

सार्स व मर्स नंतर हा मानवी कोरोना वेगळ्याच स्वरूपात अवतरला. २०१९ च्या डिसेंबरमध्ये जेव्हा काही अनिश्चित कारणांमुळे उद्भवलेल्या न्यूमोनियाचा रुग्ण चीनच्या रुग्णालयात दाखल झाला तेव्हा या विषाणूचा शोध लागला. हा रुग्ण वुहानच्या समुद्री प्राण्यांच्या बाजारपेठेशी संबंधित होता. या तपासणी अहवालात त्याला कोरोना विषाणू संसर्गाची शक्यता मांडली. ११ फेब्रुवारी २०२० रोजी जागतिक आरोग्य संघटनेने त्यास नवीन मानवी कोरोना आजार - कोविड-१९ असे नामकरण केले. हा रोग एका कोरोना नावाच्या विषाणूमुळे होतो.

अस्तित्व :-

कोरोना जनावरांच्या शरीरामार्फत मानवी शरीरात आला. असे साथीचे रोग सूक्ष्मजीवामुळे होतात. हे ल्युईस पाश्चर आणि रॉबर्ट कोच यांनी सांगितले. यानंतर सूक्ष्मजीवांचा खरा शोध सुरू झाला. रोगाचे कारण असणारे सूक्ष्मजीव म्हणजे विषाणू आणि जीवाणू. त्यांच्याबाबतीत सर्वात महत्त्वाची बाब म्हणजे विषाणू पेशीबाहेर वाढू शकत नाही, परंतु विषाणू एकदा

पेशीमध्ये गेला की, तो संपूर्ण पेशीवरसुद्धा नियंत्रण ठेऊ शकतो आणि स्वतः त्या पेशीत वाढतो असे करून संख्या वाढवून संपूर्ण शरीरात प्रसार करतो. मात्र बाहेरील वातावरणात विषाणू निर्जीव असतात. जसे की, हवा, माती. वस्तूवर कोणत्याही प्रकारची क्रिया करू शकत नाही.

प्रसार कसा होतो ?

कोविड-१९ रोग होणाऱ्या विषाणूचा प्रसार कसा होतो ते पाहूया. हा वायरस मानव व जनावरे यांच्या संपर्कातून पसरू शकतो. जागतिक आरोग्य संघटनेच्या (WHO) वैज्ञानिकांच्या म्हणण्यानुसार या विषाणूची लागण जेव्हा एखादी व्यक्ती, संक्रमित व्यक्तीच्या संपर्कात येते तेव्हाच होऊ शकते. उदा. संक्रमित व्यक्तीने स्पर्श केल्यास किंवा तोंडावर, हातावर, डोळ्यांवर हात लावल्यास वायरसचे संक्रमण होऊ शकते.

कोरोना व्हायरस मांजर, कुत्रा किंवा असेच पाळीव प्राणी यांपासून संक्रमित होऊ शकतो. कोविड १९ च्या संसर्गासाठी कारणीभूत ठरणारा विषाणू चेहऱ्याच्या मास्कवर आठवड्यापर्यंत, स्टेनलेस स्टील व प्लास्टिकच्या पृष्ठभागावर ८ दिवसांपर्यंत तर काच व चलनी नोटा यांवर तो २ दिवस राहू शकतो. अशाप्रकारे चीनमधून संपूर्ण जगभर या विषाणूचा प्रसार झाला आहे.

लक्षणे काय दिसू शकतात ?

विशेषज्ञांच्या म्हणण्यानुसार कोरोना पीडित व्यक्तीस पाच दिवसानंतर सुका खोकला येतो. त्यानंतर ताप यायला सुरुवात होते. श्वास घ्यायचा त्रास होतो व थकवा जाणवू लागतो. वास्तविक पाहता वातावरणातील बदलाने सर्वत्र तापाचे रुग्ण आढळतात. मात्र जास्त दिवस ताप राहणे, श्वास घेण्यास अडथळा येणे हे कोरोना विषाणूच्या संसर्गाचे प्रमुख लक्षण आहे. सर्दी होऊन नाक गळणे हे सुद्धा लक्षण आहे. त्यामध्ये डोकेदुखीही होऊ शकते.

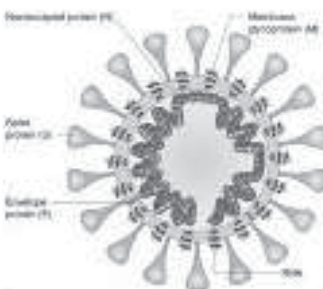
विषाणूच्या मान्याला नियंत्रित कसे ठेवावे ?

अमेरिका, इटलीसारख्या प्रगत देशांची संवेदनशील परिस्थिती पाहिली की एक गोष्ट लक्षात येते ती म्हणजे कोविड-१९ ची महामारी म्हणजेच जगावर बेतलेले तिसरे महायुद्ध होय. या कोरोना विषाणूचा फैलाव भारतासह अनेक राष्ट्रांमध्ये झालेला आहे. आपण कोरोना बाधित होऊ नये याची सर्वांनी खबरदारी घेतली पाहिजे. यासाठी आजारी व्यक्तीने स्वतःला आजूबाजूच्या वातावरणापासून व लोकांपासून अलिप्त ठेवले पाहिजे. अशा व्यक्तिस अलिप्त ठेऊन त्याची प्रतिकारक शक्ती वाढेल असा आहार, उपचार व विश्रांती दिली पाहिजे. शिकताना, खोकताना या साथीच्या दिवसात सर्वांनी रुमालाचा वापर केला पाहिजे. पूर्वीपासून वापरात असलेल्या सवयी म्हणजेच मिठाच्या/ हळदीच्या पाण्याच्या गुळण्या करणे. पाणी गरम करून पिणे. सकाळ, संध्याकाळ वाफारा घेणे इ. बाबी नियमितपणे केल्यास कोविड-१९ विषाणू श्वसन नलिकेतच अडकून राहिल.

सूचनांचे पालन -

जगातील काही बलाढ्य देशांच्या तुलनेत आपल्या देशातील वैद्यकीय उपचार सुविधा तुटपुंज्या आहेत. त्यातूनही आपले प्रशासन चांगल्या पद्धतीने कामकाज करित आहे. आपण एक भारतीय नागरिक म्हणून आपलीही जबाबदारी आहे की, निकडीच्या कामाशिवाय बाहेर न पडणे, गर्दीच्या ठिकाणी जाणे टाळणे, लोकांनी गर्दी केल्यास त्यांना थांबवणे व सर्वांना घरातच राहण्यास सांगणे. शासन, पोलीस व डॉक्टर्स यांनी दिलेल्या सूचनांचे काटेकोरपणे पालन केल्यास कोरोनाच्या (Covid -19) महामारीवर नियंत्रण ठेऊन हे संसर्ग आटोक्यात आणण्यात आपण यशस्वी होऊ शकतो.

संपूर्ण जगाचा विचार करता, आपल्या भारत देशाचा नंबर खूप खाली आहे. १ जानेवारीपासून ते २२ मे या

साडेचार महिन्याच्या कालावधीत एकूण १,१८,००० लोकांना कोरोनाची लागण झालेली आहे. एवढ्या तुटपुंज्या सुविधा असलेल्या देशात एवढेच रुग्ण कसे? तर रोगाच्या पहिल्या टप्प्यात केलेल्या टाळेबंदी (Lockdown) मुळे आणि आपण केलेले सूचनांचे पालन यामुळेच भविष्यात आय.सी.एम.आर., सी.एस.आय.आर. आणि डी.बी.टी. यांच्या अथक प्रयत्नांनी लस तयार करून या कोविड-१९ महामारीला नष्ट करता येईल. पण तूर्तास आपण सूचनांचे पालन आणि स्वतःला इतरांपासून सुरक्षित अंतरावर ठेवणे एवढेच आपल्या हाती आहे. रुग्णाकडे सक्षम प्रतिकारक शक्ती असल्यास तो या रोगावर मात करू शकतो

रोगप्रतिकारकशक्ती वाढवा -

रोगप्रतिकारकशक्ती वाढवणाऱ्या पदार्थांचा आहारात समावेश करून तुम्ही स्वतःचे आरोग्य चांगल ठेवू शकता. आपल्या शरीराची प्रतिकारकशक्ती, आपला वेगवेगळ्या

आजारांपासून बचाव करते. यावरून असे स्पष्ट होते की, सतत रोगप्रतिकारक मजबूत ठेवणे महत्त्वाचे आहे. चला पाहूयात कशी वाढवावी प्रतिकारकशक्ती -

- १) नियमित दह्याचे सेवन केल्याने रोगप्रतिकारकशक्ती मजबूत राहते. त्याचबरोबर पचनक्रिया सुरळीत राहण्यास मदत होते.
- २) कच्चा लसूण खाल्यास रोगप्रतिकारकशक्ती वाढण्यास मदत होते. कारण त्यात पुरेशा प्रमाणात एलिसिन, सल्फर, झिंक, सेलेनियम इ. घटक आढळतात.
- ३) ओट्समध्ये भरपूर प्रमाणात फायबर्स असतात. आणि त्यामध्ये अँटी मायक्रोबिअल गुणही असतात त्यामुळे रोज ओट्स खाल्ले तर रोगप्रतिकारकशक्ती वाढू शकते.

अशा प्रकारे वरील पदार्थांचे वेळोवेळी सेवन करून आपण आपली रोगप्रतिकारकशक्ती वाढवूया व कोविड-१९ या महामारीला आपल्यापासून दूर ठेवण्याचा प्रयत्न करूया.

Development of Lithium-Ion Batteries

Amruta Bhaskar Ingawale, B.Sc. I

Informative

The greatest advantage of the lithium-ion battery is that the ions are intercalated in the electrodes. Most other batteries are based on chemical reactions in which the electrodes are slowly but surely changed. When a lithium-ion battery is charged or used, the ions flow between the electrodes without reacting with their surroundings. This means the battery has a long life and can be charged hundreds of times before its performance deteriorates.

Lithium-ion batteries have brought the greatest benefit to humankind, as they have enabled the development of laptop, computers, mobile phones, electric vehicles and the storage of energy generated by solar and wind power.

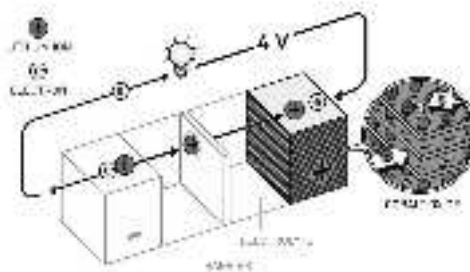
The Nobel Prize in Chemistry 2019 is awarded to John B. Goodenough, M. Stanley Whittingham and Akira Yoshino for their contributions to the development of the lithium-ion battery. This rechargeable battery laid the foundation of wireless electronics such as mobile phones and laptops. It also makes a fossil fuel-free world possible, as it is used for everything from powering electric cars to storing energy from renewable sources.

An element rarely gets to play a central role in a drama, but the story of 2019's Nobel Prize in Chemistry has a clear protagonist: lithium, an ancient element that was created during the first minutes of the Big Bang. Humankind became aware of it in 1817, when Swedish chemists Johan August Arfwedson and Jöns Jacob Berzelius purified it out of a mineral sample from Utö Mine, in the Stockholm archipelago.

Berzelius named the new element after the Greek word for stone, lithos. Despite its heavy name, it is the lightest solid element, which is why we hardly notice the mobile phones we now carry around.

To be completely correct – the Swedish chemists did not actually find pure metallic lithium, but lithium ions in the form of a salt. Pure lithium has set off many fire alarms, not least in the story we will tell here; it is an unstable element that must be stored in oil so it does not react with air.

Lithium's weakness – its reactivity – is also its strength. In the early 1970s, Stanley Whittingham used lithium's enormous drive to release its outer electron when he developed the first functional lithium battery. In 1980, John Goodenough doubled the battery's potential, creating the right conditions for a vastly more powerful and useful battery. In 1985, Akira Yoshino succeeded in eliminating pure lithium from the battery, instead basing it wholly on lithium ions, which are safer than pure lithium. This made the battery workable in practice. Lithium-ion batteries have brought the greatest benefit to humankind, as they have enabled the development of laptop, computers, mobile phones, electric vehicles and the storage of energy generated by solar and wind power.

Petrol haze revitalizes battery research

In the mid-20th century, the number of petrol-driven cars in the world increased significantly, and their exhaust fumes worsened

the harmful smog found in big cities. This, combined with the growing realization that oil is a finite resource, sounded an alarm for both vehicle manufacturers and oil companies. They needed to invest in electric vehicles and alternative sources of energy if their businesses were to survive.

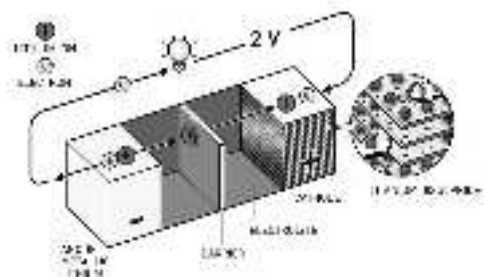
Electric vehicles and alternative sources of energy both require powerful batteries that can store large amounts of energy. There were really only two types of rechargeable batteries on the market at this time: the heavy lead battery that had been invented back in 1859 (and which is still used as a starter battery in petrol-driven cars) and the nickel-cadmium battery that was developed in the first half of the 20th century.

Oil companies invest in new technology

The threat of oil running out resulted in an oil giant, Exxon, deciding to diversify its activities. In a major investment in basic research they recruited some of that time's foremost researchers in the field of energy, giving them the freedom to do pretty much what they wanted as long as it did not involve petroleum.

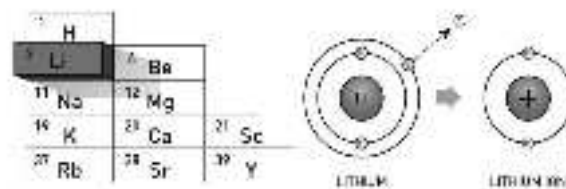
Stanley Whittingham was among those who moved to Exxon in 1972. He came from Stanford University, where his research had included solid materials with atom-sized spaces in which charged ions can attach. This phenomenon is called intercalation. The materials' properties change when ions are caught inside them. At Exxon, Stanley Whittingham and his colleagues started to investigate superconducting materials, including tantalum disulphide, which can intercalate ions. They added ions to tantalum disulphide and studied how its conductivity was affected.

Whittingham discovers an extremely energy-dense material

As is so often the case in science, this experiment led to an unexpected and valuable discovery. It turned out that potassium ions affected the conductivity of tantalum disulphide, and when Stanley Whittingham started to study the material in detail he observed that it had a very high energy density. The interactions that arose between the potassium ions and the tantalum disulphide were surprisingly energy rich and, when he measured the material's voltage, it was a couple of volts. This was better than many of that time's batteries. Stanley Whittingham quickly realized that it was time to change track, moving to the development of new technology that could store energy for the electric vehicles of the future. However, tantalum is one of the heavier elements and the market did not need to be laden with more heavy batteries – so he replaced tantalum with titanium, an element which has similar properties but is much lighter.

Lithium in the negative electrode

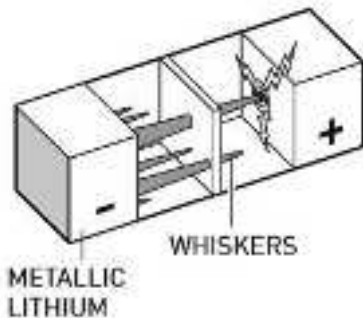

Isn't lithium supposed to have pride of place in this story? Well, this is where lithium enters the narrative – as the negative electrode on Stanley Whittingham's innovative battery. Lithium was not a random choice; in a battery, electrons should flow from the negative electrode – the anode – to the positive one – the cathode. The anode should therefore contain a material that easily gives up its electrons, and lithium is one of the elements that most willingly release an electron.

The result was a rechargeable lithium battery that worked at room temperature and – literally – had great potential. Stanley Whittingham travelled to Exxon's headquarters in New York to talk about the project. The meeting lasted about fifteen minutes, with the management group subsequently making a rapid decision: they would develop a commercially viable battery using Whittingham's discovery.

The battery explodes and the oil price falls

Unfortunately, the group that was to start producing the battery suffered some setbacks. As the new lithium battery was repeatedly charged, thin whiskers of lithium grew from the lithium electrode. When they reached the other electrode, the battery short-circuited which could lead to an explosion. The fire brigade had to put out a number of fires and finally threatened to make the laboratory pay for the special chemicals used to extinguish lithium fires.

To make the battery safer, aluminium was added to the metallic lithium electrode and the electrolyte between the electrodes was changed. Stanley Whittingham announced his discovery in 1976 and the battery began to be produced on a small scale for a Swiss clock maker that wanted to use it in solar-powered timepieces.

The next objective was to scale up the rechargeable lithium battery so it could power a car. However, the price of oil fell dramatically in the early 1980s and Exxon needed to make cutbacks. The development work was discontinued and Whittingham's battery technology was licensed to three different companies in three different parts of the world. However, this did not mean that development stopped. When Exxon gave up, John Goodenough took over.

The oil crisis makes Goodenough interested in batteries

As a child, John Goodenough had significant problems in learning to read, which was one reason why he was drawn to mathematics and eventually – after World War Two – also physics. He worked for many years at the Lincoln

Laboratory at the Massachusetts Institute of Technology, MIT. While there, he contributed to the development of random access memory (RAM) which is still a fundamental component of computing.

John Goodenough, like so many other people in the 1970s, was affected by the oil crisis and wanted to contribute to the development of alternative sources of energy. However, the Lincoln Laboratory was funded by the US Air Force and did not permit all kinds of research, so when he was offered a position as professor of inorganic chemistry at Oxford University in Great Britain, he took the chance and entered the important world of energy research.

High voltages when lithium ions hide in cobalt oxide

John Goodenough knew about Whittingham's revolutionary battery, but his specialized knowledge of matter's interior told him that its cathode could have a higher potential if it was built using a metal oxide instead of a metal sulphide. A few people in his research group were then tasked with finding a metal oxide that produced a high voltage when it intercalated lithium ions, but which did not collapse when the ions were removed.

This systematic search was more successful than John Goodenough had dared to hope. Whittingham's battery generated more than two volts, but Goodenough discovered that the battery with lithium cobalt oxide in the cathode was almost twice as powerful, at four volts.

One key to this success was John Goodenough's realization that batteries did not have to be manufactured in their charged state, as had been done previously. Instead, they could be charged afterwards. In 1980, he published the discovery of this new, energy-dense cathode material which, despite its low weight, resulted in powerful, high-capacity batteries. This was a decisive step towards the wireless revolution.

Japanese companies want lightweight batteries for new electronics

However, in the West, as oil became cheaper, interest paled in investments in alternative

energy technology and the development of electric vehicles. Things were different in Japan; electronics companies were desperate for lightweight, rechargeable batteries that could power innovative electronics, such as video cameras, cordless telephones and computers. One person who saw this need was Akira Yoshino from the Asahi Kasei Corporation. Or as he put it: "I just sort of sniffed out the direction that trends were moving. You could say I had a good sense of smell."

Yoshino builds the first commercially viable lithium-ion battery

When Akira Yoshino decided to develop a functional rechargeable battery, he had Goodenough's lithium-cobalt oxide as the cathode and tried using various carbon-based materials as the anode. Researchers had previously shown that lithium ions could be intercalated in the molecular layers in graphite, but the graphite was broken down by the battery's electrolyte. Akira Yoshino's eureka moment came when he instead tried using petroleum coke, a by-product of the oil industry. When he charged the petroleum coke with electrons, the lithium ions were drawn into the material. Then, when he turned on the battery, the electrons and lithium ions flowed towards the cobalt oxide in the cathode, which has a much higher potential.

The battery developed by Akira Yoshino is stable, lightweight, has a high capacity and produces a remarkable four volts. The greatest advantage of the lithium-ion battery is that the ions are intercalated in the electrodes. Most other batteries are based on chemical reactions in which the electrodes are slowly but surely changed. When a lithium-ion battery is charged or used, the ions flow between the electrodes without reacting with their surroundings. This means the battery has a long life and can be charged hundreds of times before its performance deteriorates.

Another big advantage is that the battery has no pure lithium. In 1986, when Akira Yoshino

was testing the battery's safety, he exercised caution and used a facility designed for testing explosive devices. He dropped a large piece of iron on the battery, but nothing happened. However, on repeating the experiment with a battery that contained pure lithium, there was a violent explosion. Passing safety testing was fundamental to the future of the battery. Akira Yoshino says that this was "the moment when the lithium-ion battery was born".

The lithium-ion battery - necessary for a fossil fuel-free society.

In 1991, a major Japanese electronics company started selling the first lithium-ion batteries, leading to a revolution in electronics. Mobile phones shrank; computers became portable and MP3 players and tablets were developed.

Subsequently, researchers around the world have searched through the periodic table on the hunt for even better batteries, but no one has yet succeeded in inventing something that beats the lithium ion battery's high capacity and voltage. However, the lithium-ion battery has been changed and improved; among other things, John Goodenough has replaced the cobalt oxide with iron phosphate, which makes the battery more environmentally friendly.

Like almost everything else, the production of lithium-ion batteries has an impact on the environment, but there are also huge environmental benefits. The battery has enabled the development of cleaner energy technologies and electric vehicles, thus contributing to reduced emissions of greenhouse gases and particulates.

Through their work, John Good enough, Stanley Whittingham and Akira Yoshino have created the right conditions for a wireless and fossil fuel-free society, and so brought the greatest benefit to human kind.

References -

- 1) www.nobelprize.org
- 2) Nobel prize press note - 2019

सेंद्रिय रसायने

रुपाली भिमराव कळंत्रे, बी.एस्सी. ३

(माहितीपर)

सेंद्रिय रसायने ही अनेक प्रकारची असून, त्यांचा वापर सेंद्रिय शेती करण्यासाठी चांगल्या प्रकारे होऊ शकतो. शेतामध्ये चांगल्या प्रकारचे पीक येण्यासाठी आपण वनस्पतीजन्य पदार्थांचा कीडनाशक म्हणून वापर करू

शकतो. या रसायनांच्या वापरामुळे आरोग्यास पोषक अशा शेतीमालाचा पुरवठा होऊ शकतो. याशिवाय ही रसायने जमिनीची सुपीकता टिकवून ठेवण्यास मदत करतात. तसेच त्यांच्या योग्य वापरामुळे आपणास बिनविषारी व सकस शेतीमालाचे उत्पादन मिळू शकते. विशेष म्हणजे सेंद्रिय रसायने तयार करण्यासाठी भांडवलाची आवश्यकता नसते.

२) बिल्व रसायन

कृती :- १० किलो देशी गाईचे शेण घेऊन त्यात ५ लीटर पाणी घालून चांगले द्रावण तयार करा.

१/२ किलो वाळलेले बेल पत्राचे चुर्ण किंवा ५ किलो ताज्या बेल पत्राचे चुर्ण तयार करून ते २० लीटर पाण्यात टाका त्यात १ किलो गूळ टाकून चांगले ढवळा.

हे मिश्रण वरील शेणाच्या मिश्रणात चांगले मिसळून १ महिन्यांनंतर वापरा.

वापरण्याची पद्धत :- वनस्पतींच्या मुळांजवळ हे मिश्रण घालावे.

अतिउत्पादन घेण्याच्या लालसेने, पीक संरक्षणासाठी मानव अमाप रासायनिक कीडनाशकांचा वापर करत आहे. कीटकनाशकांचे अंश फळे व भाजीपाल्यांद्वारे थेट मानवी शरीरात जाऊ लागल्याने आज मानव विविध आजारांना बळी पडू लागला आहे; म्हणूनच सेंद्रिय रसायने वापरणे गरजेचे आहे.

१) गाजर गवत रसायन

२ किलो गाजर गवत घेऊन त्यांची पेस्ट करा. ही पेस्ट २० लीटर पाण्यात टाकून त्यात २० ग्रॅम तुरटी चूर्ण करून टाका. योग्य एकजीव होईपर्यंत मिश्रण ढवळा.

वापरण्याची पद्धत :- १५ दिवसांनी हे मिश्रण चांगले गाळून फवारणीसाठी वापरा.

उपयोग:- यामुळे नायट्रोजनची पूर्तता होते.

उपयोग :- जमिनीतील पालाशची कमतरता भरून निघते.

३) दशपर्णी अर्क

उपयोग :- सगळ्या प्रकारच्या किडी, पहिल्या अवस्थेतील अळ्या व विविध प्रकारच्या बुरशी यांचे नियंत्रण दशपर्णी अर्क करते.

कृती :- दशपर्णी अर्क कसा करावा.

- १) कडुनिंबांचा पाला - ५ किलो
- २) घाणेरी (टणटणी) पाला - २ किलो
- ३) निरगुडी पाला - २ किलो
- ४) पपई पाला - २ किलो
- ५) गुळवेल/पांढरा धोतरा पाला - २ किलो
- ६) रूई पाला - २ किलो
- ७) लाल कण्हेर पाला - २ किलो
- ८) एरंड पाला - २ किलो
- ९) करंज पाला - २ किलो

१०) सीताफळ पाला - २ किलो + २ किलो हिरव्या मिरचीचा ठेचा + पाव किलो लसूण ठेचा + ३ किलो गावरान गाईचे शेण + ५ लिटर गोमूत्र २०० लिटर पाण्यात मुरवा, सावलीत गोणपाटाने झाकून ठेवावे. दिवसातून २ वेळा काठीने ढवळा व पुन्हा झाकण ठेवा अशा प्रकारे तीस दिवस आंबवावे.

नंतर अर्क गाळून घ्यावा व उपलब्धतेनुसार प्लास्टिक डब्यामध्ये साठवून ठेवा. हा अर्क सहा महिन्यांपर्यंत वापरता येतो.

वापरण्याची पद्धत :- आवश्यकतेनुसार २ ते ३ लिटर अर्क १०० लिटर पाण्यातून फवारणी करावी

दशपर्णी अर्क बनवितांना खालील गोष्टींची काळजी घ्यावी :-

- १) आपण दशपर्णी अर्क बनविणार आहोत ते साधन स्वच्छ धुवून घ्यावे व थोडेसे गोमूत्र टाकून निर्जंतुक करावे.
- २) पाणी ताजे व स्वच्छ घ्यावे.
- ३) शेण ताजे घ्यावे.
- ४) गोमूत्र जुने असल्यास झाकलेले असावे व गाळून

घ्यावे.

५) इतर निविष्टांचा लगदा करण्यापूर्वी पाण्याने स्वच्छ कराव्यात, निविष्टांचा लगदा केल्यानंतर त्यांच्यावर माशा बसणार नाहीत याकडे लक्ष द्यावे.

६) झाडांची पाने तोडल्यानंतर पाण्याने स्वच्छ करूनच लगदा करावा.

७) अर्क हलविण्यासाठी जे साधन वापरणार आहात ते व ड्रम / टाकी काम झाल्यानंतर बारदानानेच झाकून ठेवावे.

या सर्वांची काळजी घेण्याचे कारण असे की, झाडांच्या पानांवर व इतर निविष्टांवर माशा व इतर किटक त्यांची अंडी घालतात आणि आपण ते जसेच्या तसे अर्कात टाकल्यामुळे त्यातील काही अंडी कालांतराने फुटतात व त्यांचा पहिला जीवनक्रम अळी असल्याने ती दशपर्णी अर्कात आपल्याला दिसतात, यासाठी कोणतेही किटक व त्यांची अंडी दशपर्णी अर्कात जाणार नाही याची काळजी घ्यावी.

४) सप्तधान्यांकुर

कृती :- एक वाटी घ्या. त्या वाटीमध्ये १०० ग्रॅम काळे तिळ टाका. तिळ भिजतील एवढे पाणी टाका.

दुसऱ्या दिवशी - एक मोठी वाटी घ्या. त्या वाटीमध्ये -१०० ग्रॅम मुग +१०० ग्रॅम उडीद +१०० ग्रॅम चवळी + १०० ग्रॅम मटकी +१०० ग्रॅम हरबरा +१०० ग्रॅम गहु एकत्र मिसळा. सर्व दाणे भिजतील एवढे पाणी टाका.

तिसऱ्या दिवशी - दोन्ही वाटीतील दाणे ओल्या फडक्यात बांधून लटकते ठेवावे. दाण्यांना मोड आल्यावर पाट्यावर वाटा.

२०० लि. पाण्यात २० लि. गोमूत्र टाकावे आणि ज्या पाण्यात दाणे भिजत घातले होते, ते पाणी टाका. वाटलेली धान्याची चटणी त्यात टाका. एकजीव होईपर्यंत ढवळा. दोन तासानंतर कापडाने गाळून घ्या. ४८ तासांच्या आत फवारणी करा.

फवारणी - दाणे दुधावर असताना, फळे व शेंगा बाल्यावस्थेत असताना, पालेभाज्या व फुले तोडण्याच्या ५ दिवस आधी.

फायदा - पीक भरेल व चमक येईल.

५) गारबेज एन्झाइम

माहिती : दैनंदिन वापरातील ताज्या फळांच्या साली, उरलेले तुकडे, भाजीपाल्यांचे देठ, गुळ व पाणी यांच्या किण्वन प्रक्रियेतून तयार केलेले हे एक सेंद्रीय द्रावण आहे. या किण्वनाद्वारे प्रथिने, क्षार व एन्झाइम यांची एक नैसर्गिक साखळी तयार होते. जैविक विभाजन, बदल व उत्प्रेरक क्रिया घडविण्याचे विशेष सामर्थ्य या द्रावणात आहे, ज्याचे अतिउत्तम परिणाम मिळतात.

एन्झाइम संशोधनात ३० वर्षांपेक्षा जास्त कालावधी संशोधन करणाऱ्या थायलंड स्थित डॉ. रोसुकन या महिला शास्त्रज्ञाने गारबेज एन्झाइम विकसित केले आहे. त्यांच्या मते गारबेज एन्झाइम बनवणे व वापरण्याने ग्लोबल वार्मिंग कमी होण्यास मदत होऊ शकते.

साहित्य:-

* १ किलो गुळ

* ३ किलो गारबेज (जैविक कचरा- यामधे सफरचंद, संत्रा, अननस, नासपती, टरबूज, द्राक्षे, लिंबू, पेरू यांच्या साली व उरलेले तुकडे किंवा पालेभाज्यांचे उरलेले देठ यांचा वापर करू शकता.)

* १० लिटर पाणी

कृती :- वरील सर्व साहित्य एकत्र करून मावेल इतक्या आकाराचा प्लास्टिकचा हवाबंद झाकण असलेला ड्रम घ्यावा. सर्व साहित्य प्लास्टिकच्या ड्रममध्ये एकत्र मिसळा व ड्रमचे झाकण घट्ट लावा. सावलीच्या ठिकाणी सामान्य तापमानात ठेवा. पहिल्या ३० दिवसात दररोज एकदा ड्रमचे झाकण उघडून तयार होणारे गॅस बाहेर निघू द्या. नंतरच्या दिवसात गरज असेल तरच झाकण उघडून गॅस बाहेर जाऊ द्या. किण्वन प्रक्रियेदरम्यान द्रावणाच्या पृष्ठभागावर कदाचित पांढऱ्या रंगाच्या बुरशीचा थर जमा झालेला दिसेल किंवा अळ्या तयार झालेल्या दिसतील. यात काळजीचे कारण नाही. अशावेळेस मूठभर गुळ द्रावणात मिसळा व द्रावण काडीने व्यवस्थित ढवळून झाकण पुनः घट्ट लावा. अळ्या व बुरशी एका रात्रीत नष्ट झालेल्या दिसतील. किण्वन प्रक्रिया पूर्ण होण्यास ३ महिन्यांचा कालावधी लागतो. या कालावधीनंतर द्रावण गाळून त्यातील चोथा अलग करा. गाळल्यानंतर तयार झालेले गारबेज एन्झाइम वापरण्यासाठी

तयार आहे. या एन्झाइमची वैधता अमर्याद आहे. जितके जुने तितके उत्तम. द्रावण तयार करून उरलेला चोथा वाळवून, भुगा करून खत म्हणून वापरता येतो.

गारबेज एन्झाइमचे अनेक उपयोग

वातावरण शुद्धीकरण : एन्झाइम तयार होत असताना त्याद्वारे वातावरणात ओझोन वायू मुक्त होतो. त्यामुळे परिसरातील वातावरणात विषाणूंचा नायनाट होऊन ऑक्सीजनचा स्तर उंचावण्यास मदत होते. पाण्यात मिसळून हवेत फवारल्यास हवेतील दुर्गंधी नष्ट होते.

घरगुती साफसफाई : फरशी पुसण्यासाठी बादलीभर पाण्यात २ चमचे एन्झाइम टाकून वापरल्यास निर्जंतुक सफाई मिळेल.

टॉयलेट सफाई : पाण्यात न मिसळता टॉयलेट धुण्यासाठी वापरावे. अपायकारक किटाणूंचा नाश होतो. चिकट डाग निघून जातात. मुंग्या व झुरळे पिटाळून लावली जातात.

भाजीपाला निर्जंतुकीकरण : फळे व भाजीपाला धुण्याच्या पाण्यात २ चमचे एन्झाइम टाकल्यास त्यावरील किटकनाशकांचे विषारी अंश नष्ट होतात.

कपड्यांची धुलाई : कपडे भिजविण्याच्या पाण्यात अल्प प्रमाणात एन्झाइम टाकल्यास कपडे धुण्यासाठी साबण व डिटर्जंट कमी लागतो.

शेती : पिकांवर फवारणीसाठी १ लिटर पाण्यात १ मि.लि. एन्झाइम व जमिनीतून पाण्याद्वारे देण्यासाठी १ लिटर पाण्यात ५ मि.लि. एन्झाइम वापरावे.

पिकांच्या वाढीसाठी व फळांच्या पोषणासाठी याचे परिणाम चांगले आहेत

६) लसूण -मिरची -ताक अर्क

साहित्य - ४ किलो लसूण, १ किलो मिरची, १/२ लि ताक व १/२ लिटर ताक व पाणीकृती - फवारणीच्या आदल्या दिवशी ४ किलो लसूण बारीक वाटून १/२ लि ताकामध्ये रात्रभर भीजत ठेवावा, जास्त तिखट असलेली हिरवी मिरची वाटून २ लि पाण्यात रात्रभर भीजत ठेवावी एका मोठ्या भांड्यात वरीलप्रमाणे लसूण, मिरची व ताक एकत्रित करून कापडाच्या सहाय्याने गाळावे. त्यात १० ग्रॅम हिंग कूटून वस्त्रात गाळून द्रावणामध्ये मिसळावा. द्रावण पुन्हा वस्त्रातून गाळावे आणि बाटलीत भरून ठेवावे.

वापरण्याचे प्रमाणे :-

८० ते १०० मि.ली. लमित घेवून ते १० लि. पाण्यात मिसळून फवारावे आणि फवारणी दुपारच्या उन्हात केल्यास ती अळ्यांसाठी प्रभावी ठरते.

उपयोग :- लमित कापसावरील बोंडा अळ्यासाठी, तूर, हरभऱ्यावरील घाटेअळीसाठी आणि इतर किडीसाठी फार प्रभावी आहे .

७) निमास्त्र

कृती :- १ एकरासाठी २०० लि. पाणी + २० लि. देशी गाईचे मूत्र + २ कि. देशी गाईचे शेण + १० कि.

कडुलिंबाचा पाला फांदयासकट किंवा १० कि. निंबोळी पावडर एकत्र वाटणे.

नोट : लिंबाच्या पाल्याची वरवंटा किंवा खलबत्यामध्ये वाटून चटणी करून घ्यावी. निमास्त्रामध्ये अतिरिक्त पाणी टाकू नये. लिंबाचा पाला, गोमूत्र व शेण यांचे मिश्रण एकत्र करून चांगले ढवळा. ४८ तासांनंतर कापडयाने गाळून घ्या व त्यानंतर त्याचा वापर करा.

उपयोग :- या मिश्रणाचा उपयोग रसशोषक किडी, पांढरी माशी, मावा, तुडतुडे व लहान आळ्या यासाठी होतो. निमास्त्राने मोठी आळी मरत नाही. निमास्त्र ६ महिने वापरता येतो.

Institute Management System (IMS)

Tejaswini Sitaram Asawale, B.C.A. III

Research

Need for computerisation is a must. It provides efficient and effective solution for the present manual system. This project is the solution for the difficulties that are faced with by manual website. We have put C#.NET to work for wide range of applications that comes day after day. We have designed this project using the C#.NET as front-end and ORACLE as back-end.

Introduction:-

Generally Computers are used in areas where humans are deficient. We are deficient in things like fast view or visit many pages about new collection of Institute, searching for specific information communicating at higher speed and so on.

The “Global Computer Institute” owner needs a general software package to be made that helps far easy and efficient processing. After careful study of the manual website, we came to know that processing is very tedious and time consuming task. Client study requires speeding of processing pages. It needs to find pages of the products, product details without wasting their precious time. Product details, its rates, product images and other information are also required. It takes lot of time to do so since it is prepared manually.

Therefore need for computerisation is a must. It provides efficient and effective solution for the present manual system. This project is the solution for the difficulties that are faced with by manual website. We have put C#.NET to work for wide range of applications that comes day after

day. We have designed this project using the C#.NET as front-end and ORACLE as back-end.

Our project gives facility for high accuracy as processing pages and visiting pages.

Introduction of Existing System

I. Manual System:-

In manual system more efforts should be taken in maintaining student details. Maintaining a record after every transaction is time consuming.

II. Need Of Computerized System:-

Computerized system reduces processing time as compared to manual system. It also reduces time required for maintaining records of every transaction.

The two main benefits provided by the computerize system are :

1. Reduction in work load.
2. Reduction in paper work.

Proposed System

Objectives of Proposed System :-

1. To provide good services.
2. To save time.
3. To give fast and accurate result.
4. To increase efficiency and good will.
5. To reduce paper work.
6. To secure private data.
7. Easy for decision making.
8. Used for feature management

Software Requirement (Recommended)

Operating System :- Windows 7/8/10

Programming Language :- C#

Designing Tools :- Microsoft Visual Studio 2010, Adobe Photoshop CS4, Paint.

Database :- Oracle 10G

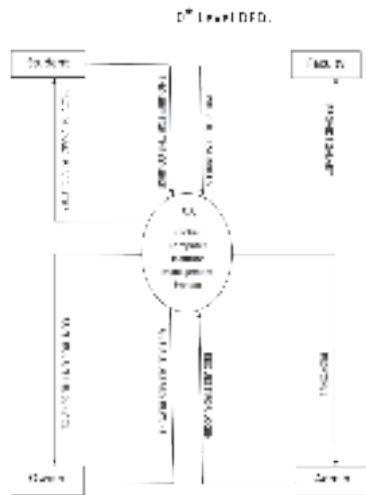
Report :- Crystal Report 13.0.0.99

Hardware Requirement (Recommended)

- Processor :- P4 or Higher
- Monitor :- 1024*768 pixel
- Hard Disk :- 500 MB Minimum
- RAM :- 1 GB Minimum
- Printer :- Cannon Ink jet.
- Display :- VGA/HDMI

System Analysis

DFD :-

Database Design

1. Student Information

SQL> DESC STUDENT_INFORMATION;	Null?	Type
STU_ID	NOT NULL	NUMBER
STU_NAME		VARCHAR2(100)
STU_FATHER		VARCHAR2(100)
STU_IMAGE		VARCHAR2(200)
STU_ADDRESS		TEXT
STU_PHONE		NUMBER
STU_FEE_AMOUNT		NUMBER
STU_DATE_OF_JOINING		VARCHAR2(10)
STU_SEX		VARCHAR2(10)
DOB		VARCHAR2(10)

2. Faculty Information

SQL> DESC FACULTY_INFORMATION;	Null?	Type
F_ID	NOT NULL	NUMBER
F_NAME		VARCHAR2(100)
F_ADDRESS		VARCHAR2(100)
F_TITLE		VARCHAR2(250)
F_QUALIFICATION		VARCHAR2(15)
F_SALARY		NUMBER
F_EXPERIENCE		VARCHAR2(15)
F_PRESENT		VARCHAR2(10)
GENER		VARCHAR2(10)

3. Admission

SQL> DESC ADMISSION;	Null?	Type
ADU_ID	NOT NULL	NUMBER
STU_NAME		VARCHAR2(100)
COURSE_ID		VARCHAR2(100)
FEE_PAID		NUMBER
DOB		VARCHAR2(15)

4. Fees Details

SQL> DESC FEES_DETAILS;	Null?	Type
FEE_ID	NOT NULL	NUMBER
FEE_STU_NAME		VARCHAR2(100)
FEE_PAID		NUMBER
FEE_BALANCE		NUMBER
COURSE_ID		VARCHAR2(100)
COURSE_FEE		NUMBER
FEE_AMOUNT		NUMBER
FEE_PAID DATE		DATE

System Design

Student Information Form

Course Form

Admission Form

Fees Details Form

Admission Report

S/N	STUDENT NAME	ROLL NO.	FEES	STATUS
1	ABHIRAM KUMAR	11111	1000	ADMITTED
2	ADARSH KUMAR	11112	1000	ADMITTED
3	ADARSH KUMAR	11113	1000	ADMITTED
4	ADARSH KUMAR	11114	1000	ADMITTED
5	ADARSH KUMAR	11115	1000	ADMITTED
6	ADARSH KUMAR	11116	1000	ADMITTED
7	ADARSH KUMAR	11117	1000	ADMITTED
8	ADARSH KUMAR	11118	1000	ADMITTED
9	ADARSH KUMAR	11119	1000	ADMITTED
10	ADARSH KUMAR	11120	1000	ADMITTED
11	ADARSH KUMAR	11121	1000	ADMITTED
12	ADARSH KUMAR	11122	1000	ADMITTED
13	ADARSH KUMAR	11123	1000	ADMITTED
14	ADARSH KUMAR	11124	1000	ADMITTED
15	ADARSH KUMAR	11125	1000	ADMITTED
16	ADARSH KUMAR	11126	1000	ADMITTED
17	ADARSH KUMAR	11127	1000	ADMITTED
18	ADARSH KUMAR	11128	1000	ADMITTED
19	ADARSH KUMAR	11129	1000	ADMITTED
20	ADARSH KUMAR	11130	1000	ADMITTED

Course Report

S/N	COURSE NAME	ROLL NO.	FEES	STATUS
1	PROGRAMMING	11111	1000	ADMITTED
2	PROGRAMMING	11112	1000	ADMITTED
3	PROGRAMMING	11113	1000	ADMITTED
4	PROGRAMMING	11114	1000	ADMITTED
5	PROGRAMMING	11115	1000	ADMITTED
6	PROGRAMMING	11116	1000	ADMITTED
7	PROGRAMMING	11117	1000	ADMITTED
8	PROGRAMMING	11118	1000	ADMITTED
9	PROGRAMMING	11119	1000	ADMITTED
10	PROGRAMMING	11120	1000	ADMITTED
11	PROGRAMMING	11121	1000	ADMITTED
12	PROGRAMMING	11122	1000	ADMITTED
13	PROGRAMMING	11123	1000	ADMITTED
14	PROGRAMMING	11124	1000	ADMITTED
15	PROGRAMMING	11125	1000	ADMITTED
16	PROGRAMMING	11126	1000	ADMITTED
17	PROGRAMMING	11127	1000	ADMITTED
18	PROGRAMMING	11128	1000	ADMITTED
19	PROGRAMMING	11129	1000	ADMITTED
20	PROGRAMMING	11130	1000	ADMITTED

Limitations

- 1) We are not allowed online admission.
- 2) We are not allowed all types of Institute.
- 3) Online payment is not available.
- 4) We can not transfer admission to other Institute.

Future Modifications

The Application is developed by considering present need. The Application has few areas where the improvement can be done.

- 1) We will maintain student fess account report.
- 2) This Application will be support for the all types of screen resolutions.
- 3) We will maintain records of students & faculty details.

Conclusion

Keeping this in mind, this system has been developed in such a way that it should accommodate future enhancement. Similarly various features are included in this system by giving due consideration of the organization. This system is developed using modular approach to facilities for easy maintenance.

We sincerely hope that this software system will reduce the burden of management. It will also save time and money. It will develop our skills and also enhance our confidence level.

Bibliography

1. V.P 6.0 PROGRAMMING : Steven Holzner (Black Book)
2. Software Engineering : Dr. Roger Pressman
3. V.P 6.0 : Noel Jerk (Complete Reference)

“Narkya” - An Anti-cancer Plant

Pooja Vilas Kate, B.Sc. II

Informative

Narkya is a high valued medicinal plant endemic to Western Ghats of India, distributed in fragmented populations.

This plant has anti-cancer properties which has made it an endangered species. It is being exploited clandestinely in the domestic market & is also shipped abroad. The profit potential is enormous as the alkaloid camptothecin is extracted from the plant. This alkaloid is as essential component of chemotherapy, each dose of which cost 1.5-2 lakhs in India.

The plant is gaining international recognition due to its diversified medicinal uses.

Botanical Name : *Nothapodytes nimmoniana*

Family : Icacinaceae

Synonyms : *Mappia foetida*, *Nothapodytes foetida* *stemonurus foetidus*, *prema nimmoniana*

Occurrence : It is a high valued medicinal plant endemic to Western Ghats of India, distributed in fragmented populations.

Morphological Characters :

Narkya plant is a small evergreen tree 3-8 m tall, with smooth, grey, wrinkled bark; about 5mm thick. Its branches are slightly angled, corky, with prominent leaf scars. Leaves are simple dark green and leathery. Alternately arranged leaves are slightly leathery. Leaf-base is often unequal, tip is pointed. Leaves are crowded at the ends of branch lets. Leaf stalks are 3-6 cm long.

Flowering Character :

Flowers are bisexual, creamy yellow, foul smelling, about 5 mm across, in flat-topped clusters at the end of branches.

Petals are hairy. Fruits are oblong to ellipsoid about 3 cm, smooth, purplish black when ripe, with a single seed. It is usually found in Peninsular India.

Flowering :

These plants bear flowers in the month of August. The favourable period for flowering is August and September.

Economic Importance :

It is an important medicinal plant, the major source of alkaloid, namely camptothecin of a wide spectrum of pharmacological activities like anti-cancer, anti HIV, anti-material, anti-bacterial, anti-oxidant, anti-inflammatory, anti-fungal and also applied in the treatment of anaemia.

Chemical Constituents :

Nimmoniana is a rich source of the potent alkaloid CPT and 9-methoxy camptothecin. It is also 3-ketooctadec- [15-15]-enoic acid [16.0%]m patmitic acid [12.3%], stearic acid [4.2%]. Oleic acid [16.2%], linoleic acid [11.6%] & linolenic acid [39.7%]

Mappia foetida is from family Icacinaceae & is commonly known as Amruta Ghanera Kalagura

or Narkya. *Mappia foetida* now renamed as *Nothapodytes nimmoniana* is a moderated sized tree which grows upto 4-10 mts. High.

This plant has anti-cancer properties which has made it an endangered species. It is being exploited clandestinely in the domestic market & is also shipped abroad. The profit potential is enormous as the alkaloid camptothecin is extracted from the plant. This alkaloid is as essential component of chemotherapy, each dose of which cost 1.5-2 lakhs in India.

As per a year-old estimate, a large quantity i.e. 1500-2000 tones of Narkya is consumed in India every year and almost the same quantity is exported to other countries in powdered form. Reports suggest that at least 1000 tones of the plant is consumed in and around the city of Bengaluru every year. The active component is camptothecin [CPT] alkaloid. It is maximum in leaves and effective in colon, gastric, ovarian lung, cancer. The alkaloid camptothecins have anti-tumour activity. A nuclear enzyme which reduces torsional stress during DNA replication topotecan and irinotecan [widely used for colon cancer] and drug administration {FOA}.

Foetidine 1 and 2 are alkaloids which also have anti-cancer properties. These alkaloids are soluble in water and present in all parts of the plant. Camptothecin and 9-methoxy camptothecin which are alkaloids known to have pharmacodynamic properties. But these

alkaloids are also insoluble in water. The particular water solubility of the compounds makes them particularly suitable for the treatment of the patients by the parental route, that is avoiding the use of the toxic excipients or of the unsuitable chemical derivatizations.

The medicines available in the market for cancer extracted from *Nothopodytes* are known as Topotecan, camptothecin, irinotecan, topotecan, complosar [Irinaotecan hydrochloride].

Nothapodytes nimmoniana is found in India particularly in Maharashtra, Goa, Kerala, Assam, Jammu and Kashmir as well as Tamilnadu areas. It is an important medicinal plant, the major source of alkaloid, namely camptothecin, of a wide spectrum of pharmacological activities like anti-cancer, anti-HIV anti-malarial, anti-bacterial, anti-oxidant, anti-inflammatory, anti-fungal and also applied in the treatment of anaemia.

Camptothecin is still not synthesized, therefore, its production entirely depends on natural sources *N-nimmoniana* is one such plant which yields contain camptothecin in significantly high amount.

The plant is gaining international recognition due to its diversified medicinal uses. It is subjected to excessive harvest. It has been categorized as endangered plant. The present review incorporates the photochemical, analytical, pharmacological, biotechnological and other specific aspects of *N. nimmoniana*.

कला विभाग

“कला शिक्षण म्हणजे क्रियात्मक, भावनात्मक, ज्ञानात्मक परिवर्तन आणि विकास. या विकास प्रक्रियेतून विद्यार्थ्यांच्या अंगी विविध प्रकारची कौशल्ये निर्माण करणे, आणि कलेची जोपासना करणे हे प्रत्येकाचे प्रथम कर्तव्य ठरते.”

विभागीय संपादक
प्रा. अनिल पाटील (ग्रंथपाल)

अनुक्रमणिका

१	दुर्मिळ फोटोग्राफी
२	रंगीत पेंटींग्ज्
३	पेन्सील स्केचेस
४	व्यंगचित्र

नाव - राजेश शशिकांत पोतदार
शिक्षण - ए.टी.डी., ए.एम
जन्म - १९ डिसेंबर १९७३
पत्ता - मु. पो. पाटण ता. पाटण जि. सातारा.
व्यावसायिक अनुभव - Freelance Artist like Portrait, Composition, Landscape.

पुरस्कार -

- १) आदर्श कला भूषण व सामाजिक पुरस्कार महाराष्ट्र जर्नालिस्ट फ्रौंडेशन मुंबई.
- २) युवा चित्रकार- विश्वकर्मा सुवर्ण समाज, मुंबई.
- ३) निसर्ग चित्रकार पुरस्कार महाराष्ट्र राज्य कलाशिक्षक मंडळ, पुणे

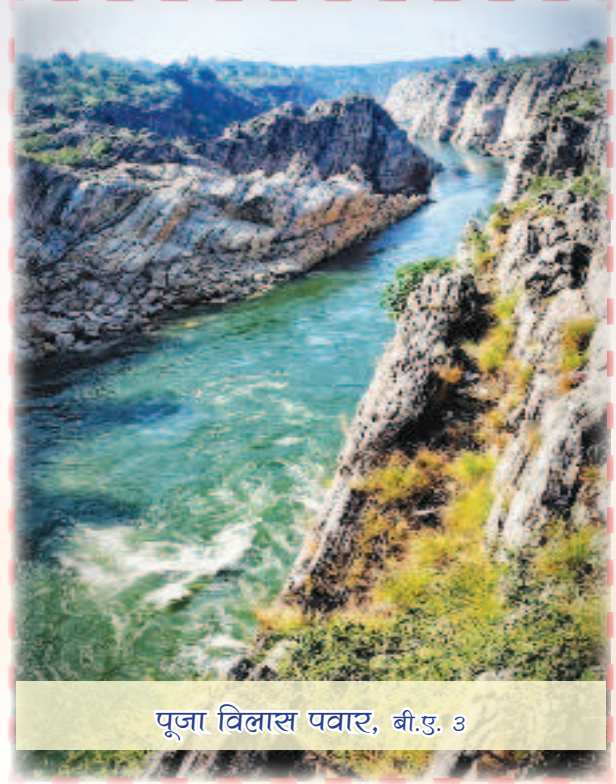

दुर्मिळ फोटोग्राफी

पूजा विलास पवार, बी.ए. ३

पूजा विलास पवार, बी.ए. ३

सतीश संपत वाघमारे, बी.ए. ३

दुर्मिळ फोटोग्राफी

सतीश संपत वाघमारे, बी.ए. ३

महेश आनंदा पवार, बी.ए. ३

सौरभ हंबीरराव पाटील, बी.ए. ३

रंगीत
पेंटींग्ज्

ममता मोहन कुंभार, बी.ए. ३

अमृत बापू भिसे, बी.ए. १

आदिनाथ आनंदराव सोनवले, बी.एस्सी. १

रंगीत
पेंटींग्ज्

आदिनाथ आनंदराव सोनवले, बी.एस्सी. १

अमृत बापू भिसे, बी.ए. १

किशोर दत्तात्रय लोहार, बी.ए. ३

पेन्सिल स्केच...

सुयश दादासो जाधव,
बी. ए. ३

आरती यशवंत कुंभार,
बी. ए. ३

आदिनाथ आनंदा सोनवले,
बी. एस्सी. १

पेन्सिल स्केच...

→
आदिनाथ आनंदा सोनवले,
बी. एस्सी. १

←
अनुराधा आनंदराव यादव,
इ. ११ वी - विज्ञान

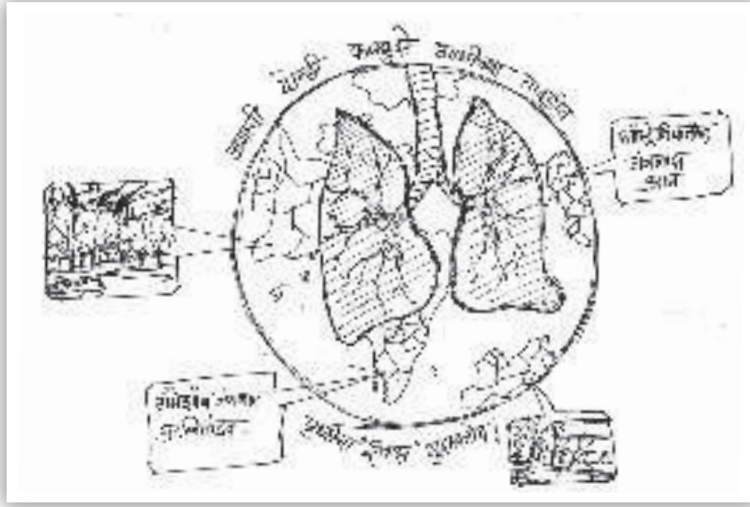

→
अनुराधा आनंदराव यादव,
इ. ११ वी - विज्ञान

व्यंगचित्र...

अमृता भास्कर इंगवले,
बी. एस्सी. १

सारिका संतोष चौधरी,
बी. कॉम. २

अमृता मोहन कुंभार,
बी. कॉम. २

व्यंगचित्र...

→
ऋतीका कुमार कांबळे,
बी.सी.ए. १

←
मंगेश श्रावणा सोनवले,
इ. १२ वी - इलेक्ट्रिकल

→
मंगेश श्रावणा सोनवले,
इ. १२ वी - इलेक्ट्रिकल

कनिष्ठ विभाग

माझा मराठाचि बोलु कौतुकें। परि अमृतातेंही पैजां जिंके।
ऐसीं अक्षरें रसिकें। मेळवीन ॥१॥

येथ श्रवणाचेनि पांगें - वीण श्रोतयां होआवें लागे।
हे मनाचेनि निजांगें। भोगिजे गा ॥११॥

- संत ज्ञानेश्वर

विभागीय संपादक

प्रा. सुहास कांबळे - मराठी

प्रा. कु. अर्चना साळुंखे - हिंदी

प्रा. सौ. पौर्णिमा मोरे - इंग्रजी

अनुक्रमणिका

गद्य

१	सुसंस्कारीत जीवन	वैशाली शिवाजी सत्रे	१२ वी वाणिज्य	वैचारिक	१२५
२	विचार	ज्योत्सना मारुती यादव	११ वी वाणिज्य	माहितीपर	१२७
३	मुर्लीचे शिक्षण - प्रगतीचे लक्षण	संध्या सुधिर महाडिक	११ वी वाणिज्य	माहितीपर	१२९
४	महिलांवरील अत्याचार : जबाबदार कोण?	आलिया दिलावर आतार	१२ वी विज्ञान	सामाजिक	१३१
५	संत दादू दयाल.....	निलम आत्माराम सुर्वे	११ वी कला	चरित्रात्मक	१३६
६	पहचाना पर जाना नहीं....	अंकिता आनंदा सपकाळ	१२ वी कला	वैचारिक	१३८
७	Hima Das : A Perfect Example for Athletes	Apurva Santosh Pawar	XII Arts	Informative	१४१
८	For Successful Life.....	Mangesh Shrivana Sonawale	XII, Electrical Technology	Reflective	१४३

पद्य

१	सैनिक	शुभ्रम जगन्नाथ शिर्के	१२ वी विज्ञान	१२८
२	एक तरी मुलगी असावी	अनिकेत सुनिल सूर्यवंशी	१२ वी विज्ञान	१३०
३	आतला आवाज	प्रगती सुनिल घाटके	१२ वी वाणिज्य	१३३
४	पायाखालचा खडक	वैष्णवी संजय सागवेकर	११ वी हॉर्टिकल्चर	१३३
५	कधी कधी	सिद्धी संतोष पराडकर	११ वी वाणिज्य	१३४
६	आई फक्त तुझ्यासाठी	रेश्मा बजरंग जाधव	११ वी हॉर्टिकल्चर	१३४
७	भारतमातेसाठी	मंगेश श्रावणा सोनावले	१२ वी इलेक्ट्रिकल टेक्नॉलॉजी	१३५
८	सावरावे	विजया रामचंद्र भिंगारदेवे	१२ वी कला	१३५
९	माँ मुझे जीना हैं।...	सानिया अमीर मुल्ला	१२ वी वाणिज्य	१३७
१०	मेरे प्यारे पापा	सानिया अमीर मुल्ला	१२ वी वाणिज्य	१३९
११	दोस्ती का रिश्ता	युवराज चाळके	१२ वी कला	१४०
१२	गझल	अनिकेत अनिल भिसे	१२ वी कला	१४०
१३	छूले आँसमान को	मंगेश श्रावणा सोनावले	१२ वी इलेक्ट्रिकल टेक्नॉलॉजी	१४०
१४	Turn Up On Your Life's Track	Rutuja Rajesh Pawar	XI Commerce	१४२
१५	Trees Are Life – Givers	Rohit Ashok Kulkarni	XII Arts	१४४
१६	The Path Of Life	Megha Ganesh Shinde	XII Arts	१४४

सुसंस्कारीत जीवन

वैशाली शिवाजी सत्रे, १२ वी वाणिज्य

(वैचारिक)

आजचे बालक उद्याचे आशास्थान असते. हे बालक ज्या संगतीत-संस्कारात वाढते त्यावर त्याचे भविष्य अवलंबून असते. आईच्या पोटी जन्मलेल्या बालकावर सर्वप्रथम आई-वडिलचं संस्कार करत असतात. म्हणूनच सर्वप्रथम आई-वडिल सुसंस्कृत असणे गरजेचे आहे. मुलांच्यावर त्यांच्या बालपणात झालेले संस्कार अधिक प्रभावी ठरतात. आयुष्यभर आधारभूत होतात. म्हणूनच आपल्या संस्कृतीनेही सुसंस्काराची जबाबदारी आई-वडिलांवर अधिक असते हे पटवून दिलयं.

जन्म माणसाच्या हातात नाही. तसे मृत्यूही त्याच्या हातात नाही. पण जन्म आणि मृत्यू मधील जगणे मात्र माणसाच्या हाती आहे. त्याचे जगणे, तो कसा जगतो यावर त्याचे जीवनमूल्य ठरत असते. माणूस जेव्हा जन्माला येतो तेव्हा त्याच्या आयुष्याची पाटी कोरी असते. या पाटीवर कोणती अक्षरे गिरवली जातात यावर त्याच्या जीवनग्रंथाचे मूल्य अवलंबून असते. प्रेमाची, त्यागाची, श्रमाची आणि श्रद्धेची अक्षरे गिरवली तर हा जीवनग्रंथ सुंदर बनतो. संपूर्ण मानवजातीच्या कल्याणासाठी समाजावर जे चांगले संस्कार केले जातात त्या संस्कारातून जी साकार होते तिला “मानवी संस्कृती” म्हणतात.

संस्कृती, प्रकृती आणि विकृती असे मानवी वृत्तीचे तीन प्रकार पडतात. त्यातील प्रकृती हा माणसाच्या मूळ स्थायीभाव असतो. पण संस्कृती आणि विकृती या

दोन गोष्टी माणसावर होणाऱ्या संस्कारावर अवलंबून असतात. म्हणूनच मानवी जीवनात संस्काराचे स्थान अतिशय महत्त्वाचे आहे. मानवी जीवनाची वाटचाल तीन टप्प्यातून होत असते. ते म्हणजे बालपण, तारुण्य आणि वृद्धत्व. या तीनही टप्प्यांमध्ये माणसाला माणूस म्हणून जगण्यासाठी संस्काराची अतिशय गरज असते. यातील पहिला टप्पा म्हणजे बालपण.

आजचे बालक उद्याचे आशास्थान असते. हे बालक ज्या संगतीत-संस्कारात वाढते त्यावर त्याचे भविष्य अवलंबून असते. आईच्या पोटी जन्मलेल्या बालकावर सर्वप्रथम आई-वडिलचं संस्कार करत असतात. म्हणूनच सर्वप्रथम आई-वडिल सुसंस्कृत असणे गरजेचे आहे. मुलांच्यावर त्यांच्या बालपणात झालेले संस्कार अधिक प्रभावी ठरतात. आयुष्यभर आधारभूत होतात. म्हणूनच आपल्या संस्कृतीनेही सुसंस्काराची जबाबदारी आई-वडिलांवर अधिक असते हे पटवून दिलयं. परंतु आज दूरदर्शनच्या संस्कारहीन मालिकांना खिळून बसलेले पालक मुलांच्यासाठी स्वतंत्र वेळ देणार तरी कधी? आणि त्यातून आपल्या जीवनाशी काडीमात्रही संबंध नसणाऱ्या अनेक मालिका हे पालक आपल्या मुलांना जवळ बसवून चवीने बघत असतात. अशा वेळी आपल्या संस्कृतीला सुरंग लावणारे आणि आदर्श कुटुंब व्यवस्थेची वाट लावणारे प्रसंग आपल्यावर कोणते चांगले संस्कार करणार? त्याचप्रमाणे पाश्चात्य लोकांच्या अंधानुकरणामुळे जर कौटुंबिक मतभेद वाढून त्याचे पर्यवसान घटस्फोटात झाले आणि मुलांचे आई-बाप बदलू लागले तर त्या मुलांवर काय संस्कार होणार? असा प्रश्न उद्भवल्याशिवाय राहत नाही आणि म्हणूनच ज्या कुटुंबात लहान मुले वाढत असतात तेथे पालकांनी जागरूक राहणे गरजेचे आहे. आपल्या आवडीनिवडीचे परिणाम मुलांच्या मनावर होत असतात याचे भान ठेवले पाहिजे.

मानवी जीवनातील दुसरा टप्पा म्हणजे तारुण्य. तरुण म्हणजे उत्साह, भव्य-दिव्य आकांक्षा जोपासणारी, कष्ट

करणारी ही पिढी. या तरूणांच्या नेतृत्वावर, श्रमशक्तीवर, निष्ठेवर आणि कर्तृत्वावर उद्याचा भारत निर्भर आहे. आजची ही युवा पिढी उदात्त ध्येयाची व उत्तुंग शिखराकडे जाणारी म्हणून आपण मोठ्या आशेने त्यांच्याकडे पाहत आहोत. परंतु दुर्दैवाने आजचा युवक हा अधोगतीकडे चालला आहे. दारू, सिगारेट, गुटखा, खून, मारामान्या, अत्याचार यामध्ये तो गुरफटून गेला आहे. आजची युवा पिढी स्वतःहून मृत्यूला आमंत्रण देत आहे. आज साजरे होत असलेले गणेशोत्सव, लग्नाच्या वराती, शिवजयंती उत्सव यांसारख्या कार्यक्रमाच्या वेळी तरूण युवक दारूच्या नशेत धुंद झालेले पाहावयास मिळतात. अशा वेळी मन विषण्ण होते. हातात भरपूर पैसा, चंगळवाद, पाश्चिमात्यांचे अंधानुकरण, आदर्शाचा अभाव या सर्वांवर मात करून नव्या पिढीला संस्कारक्षम बनवण्याची जबाबदारी शेवटी आपणा सर्वांवर येते. संत ज्ञानेश्वरांनी संपूर्ण विश्वालाच आपले घर मानले आणि मनाची व्यापकता सिद्ध केली. आपण मात्र आपल्या घरालाच विश्व मानून आपले लहानपण सिद्ध करत असतो. त्याचप्रमाणे माणूस समाजात वाढतो आणि संगतीत घडतो. आपण कोणाच्या संगतीत वावरतो यावर आपली प्रतिमा आणि सामाजिक ओळख तयार होते.

“सुसंगती सदा घडो, सुजन वाक्य कानी पडो,” हा संदेश जगण्याला सात्विक सुगंध देतो. एखादे चंदनाचे झाड घाव घालणाऱ्या कुन्हाडीलाही आपला गंध देते, म्हणून संगत परिसस्पर्शी संत-सज्जनांची लाभली, तर आयुष्याचे सोने होते.

मानवी जीवनातील तिसरा टप्पा म्हणजे वृद्धत्व. “वृद्धत्व” हा कुटुंबाचा आजार नाही तर तो आधार आहे. जेष्ठ नागरिक ही समाजाची चालती बोलती संस्कारपीठे आहेत. पण आज इच्छा नसतानाही त्यांना वृद्धाश्रमात जावे लागते. वृद्ध माणसे ही अनुभवाने समृद्ध असतात. तरूणांनी त्यांचा योग्य सन्मान केला तर त्यांच्या संसाराला सुखा-समाधानाचा आणि समृद्धीचा सूर लाभू

शकतो. म्हातारपणी वृद्धांनाही आपल्या स्वभावात पूर्ण बदल करून राग, लोभ, अहंकार हे टाकून दुसऱ्याच्या उपयोगी पडण्याची वृत्ती ठेवली तर वृद्धत्व हे इतरांसमोरचे प्रश्नचिन्ह राहणार नाही. तसेच वृद्धापकाळी माणसाने कशाचीही आशा न ठेवता समाधानी वृत्ती ठेवल्यास वार्धक्य सुख-समाधानाने व्यतीत होईल आणि तो इतरांसमोर ठेवलेला संस्कारच ठरेल.

साखरेतील मधुरता आणि फुलातील सुवासिकता जशी नैसर्गिक तशी माणसातील मानवता ही नैसर्गिक हवी. संध पाण्याला गती दिली की विजेची निर्मिती होते, ताक घुसळले की लोणी तयार होते. त्याचप्रमाणे आनंद आणि चैतन्य मिळविण्यासाठी चांगल्या विचारांनी घुसळले पाहिजे आणि हे कार्य त्याच्यावर होणारे संस्कारच प्रभाविपणे करू शकतात. आईवडिलांना कावडीतून खांद्यावरून घेऊन जाणारा श्रावणबाळ, कबुतराचे प्राण वाचविण्यासाठी स्वतःची मांडी कापून देणारा शिबी राजा, विद्या नाकारली असतानाही क्षणार्धात अंगठा कापून देणारा एकलव्य, धन्याचे प्राण वाचविण्यासाठी प्राणपणाने लढणारा बाजीप्रभू ही सारी सुसंस्कारित मने होती.

माणसाला माणूसपण प्राप्त होण्यासाठी अविचाराची, अविवेकाची आणि विकृतीची मुळे नष्ट करून त्यांच्यावर चांगले संस्कार झाले पाहिजेत. मुक्त जीवनातून जीवन मुक्तीकडे घेऊन जाणारा हा राजमार्ग आहे. म्हणूनच योग्य गती, मती आणि त्यातून प्रगती हे सूत्र ध्यानी घेऊन सुसंस्कार झाले तरच चांगली समाज बांधणी होऊ शकेल. म्हणूनच

“मनामनातून एकच श्रद्धा,
जरी दैवते वेगवेगळी
जरी निराळ्या आशा-भाषा,
संस्काराची एकच पातळी!!”

या उक्तीप्रमाणे संस्काराच्या पातळीवर आपण सर्व एकरूप असणे आवश्यक आहे.

विचार

ज्योत्स्ना मास्की यादव, ११ वी वाणिज्य

(माहितीपर)

मानवी मनाच्या विचार करण्याच्या सकारात्मक आणि नकारात्मक अशा दोन प्रवृत्ती आहेत. आपल्या प्रत्येकाच्याच डोक्यात विचारांचे एक चक्र सातत्याने चालत असते. कधी ते सकारात्मक तर कधी ते नकारात्मक विचार करत असते. आपण या विचारांना थांबवू शकत नाही पण त्यांना वळण मात्र लावू शकतो. माणसाचे मन म्हणजे जणू काही नाण्याच्या दोन बाजूच! सकारात्मक विचार आपल्याला जगण्याची हिंमत देतात व एखादी चांगली गोष्ट करवून जीवनाच्या सुंदरतेच्या मार्गावर मार्गस्थ करतात.

दुसरे म्हणजे नकारात्मक विचार. ते आयुष्यातील आनंदचं नष्ट करतात. आयुष्य हे नको-नकोसे करून सोडतात. मग विचार थकतात आणि विकार भडकायला सुरूवात होते. अविचारी माणसांचे आयुष्य अगदी ब्रेक तुटलेल्या गाडीप्रमाणे असते त्यांच्या आयुष्याला कोणतीही योग्य अशी दिशा मिळत नाही.

केवळ शुद्ध विचारच जीवनाचा मार्ग दाखवत असतात. विवेकाचेच दुसरे नाव विचार आहे. ही विवेकबुद्धी प्रत्येकाकडे असावी लागते. आपण ती जागृत करण्याचा प्रयत्न करायला हवा.

मनुष्य ज्यावेळी विचारांची मर्यादा ओलांडून वागतो त्यावेळी त्याच्यामध्ये पशुतुल्यही राहत नाही. देवाने मनुष्याला विचार करण्याचे खूप मोठे वरदान दिलेले आहे. हे विचारच जर तो योग्य करत नसेल तर तो पशूपेक्षाही खालच्या दर्जाचा आहे. पशुंना जरी विचार करण्याची समज मिळाली नसली तरी ते अनेक गुणांनी युक्त आहेत. आधुनिक युगात शिक्षणाच्या प्रचार व प्रवाहामुळे आपण योग्य काय व अयोग्य

काय हे ठरवू शकतो. आपण कोणाबद्दल किती चांगला विचार करतो? हा सुध्दा एक विचार करायला लावणारा प्रश्न उभा राहतो.

मानवी मनाच्या विचार करण्याच्या सकारात्मक आणि नकारात्मक अशा दोन प्रवृत्ती आहेत. आपल्या प्रत्येकाच्याच डोक्यात विचारांचे एक चक्र सातत्याने चालत असते. कधी ते सकारात्मक तर कधी ते नकारात्मक विचार करत असते. आपण या विचारांना थांबवू शकत नाही पण त्यांना वळण मात्र लावू शकतो. माणसाचे मन म्हणजे जणू काही नाण्याच्या दोन बाजूच! सकारात्मक विचार आपल्याला जगण्याची हिंमत देतात व एखादी चांगली गोष्ट करवून जीवनाच्या सुंदरतेच्या मार्गावर मार्गस्थ करतात.

दुसरे म्हणजे नकारात्मक विचार. ते आयुष्यातील आनंदचं नष्ट करतात. आयुष्य हे नको-नकोसे करून सोडतात. मग विचार थकतात आणि विकार भडकायला सुरूवात होते. अविचारी माणसांचे आयुष्य अगदी ब्रेक तुटलेल्या गाडीप्रमाणे असते. त्यांच्या आयुष्याला कोणतीही योग्य अशी दिशा मिळत नाही. त्यांना शेवटी मनस्ताप करत राहवे लागते. दिशाभूल होऊन एखाद्या खड्ड्यात पडून शेवटी ते नष्टच होतात. म्हणूनच आपल्या विचारांचे संतुलन हवयं. केवळ शुद्ध विचारच जीवनाचा मार्ग दाखवत असतात. विवेकाचेच दुसरे नाव विचार आहे. ही विवेकबुद्धी

प्रत्येकाकडे असावी लागते. आपण ती जागृत करण्याचा प्रयत्न करायला हवा. विचार करण्यातील अडथळा कोणताही असू शकत नाही. श्रीमंत म्हणून त्याचे विचार चांगले व गरीब म्हणून त्याचे विचार कमी दर्जाचे असे कधीही नसते. मनुष्याच्या उच्चतेवर त्याचे विचार अवलंबून नसतात. तर, मनुष्याच्या विचारांवरून त्याची खरी उच्चता ठरत असते. साधे जीवन जगत असतानाही आपण सुंदर विचार करू शकतो. गरीब आणि श्रीमंत दोघांनाही शुद्ध विचार करता येतात.

सैनिक

शुभ्रम जगन्नाथ शिर्के, १२ वी विज्ञान

तू केलेस धाडस सैनिक होण्याचे,
मनात होते धगधग तुझ्या जीव की प्राणाचे.
देशाच्या रक्षणासाठी तुला निवडले,
देशासाठी त्याग करणे तुझ्या हाती आले.
शपथ घेतलीस देशाची,
मनात नव्हती भीती कधी तुझ्या जीव की प्राणाची.
देश गौरवासाठी तू झिजलास,
मरण समोर आले तरी तू नाही घाबरलास.
तुझे किती देशावरती उपकार,
तुझा करावा वाटे सत्कार.
तू शत्रुंपासून वाचवतोस,
कधी-कधी तर प्राण गमावतोस.
शत्रुंशी लढताना कधी केला नाहीस
तुझ्या प्राणांचा विचार.
म्हणूनच सगळे घेतात तुझे आचार,
सीमेवर लढताना कधी नाही केलास विचार
तुझ्या जीव की प्राणाचा.
म्हणूनच बदला घेतलास आपल्या देशाच्या अपमानाचा

तू वीर तू महान, तूच आहेस देशाची शान.
तुझ्यामुळेच देश आहे सुखी आणि समर्थ
तुझे हे बलिदान कधीच जाणार नाही व्यर्थ.
या देशात होते खूप महान
शहीद भगतसिंग व अब्दुल कलाम
हे सैनिका, माझा तुला सलाम...!

मुलींचे शिक्षण - प्रगतीचे लक्षण

संध्या सुधिर महाडिक, ११ वी वाणिज्य

(माहितीपर)

आज महाराष्ट्र शासनाने मुलींना पहिलीपासून पदवीपर्यंतच्या शिक्षणाची मोफत व्यवस्था केली आहे त्याशिवाय 'सावित्रीबाई दत्तक बालक' योजनेतून तिला शिक्षणासाठी येणाऱ्या इतर खर्चासाठी मदत मिळू शकते.

त्यामुळे आज शहरातील व देशातील मुली, स्त्रिया शिक्षण घेताना आढळतात. आज कित्येक कर्तबगार स्त्रिया जबाबदारीची पदे सांभाळत आहेत. कर्तृत्वाचे कोणतेही क्षेत्र आज स्त्री हुशारीने सांभाळू शकते, हे स्त्रीने सिद्ध केले आहे. तरीही आपल्या देशातील स्त्रीशिक्षणाची समस्या कठीण का झाली आहे?

जोपर्यंत स्त्रिया साक्षर, सुशिक्षित होत नाहीत, तोपर्यंत समाज निकोप होणार नाही. कारण अज्ञानातून अंधश्रद्धा, अविवेक या गोष्टी येतात. म्हणूनच जोतिराव फुले सांगतात की, 'विद्येविना सर्व काही व्यर्थ आहे.'

'एक सुशिक्षित आई ही शंभर शिक्षकांपेक्षा श्रेष्ठ असते', हा आपल्या राष्ट्रपित्याचा संदेश अनमोल आहे. कारण ज्या घरातील स्त्री शिकलेली आहे, ते घर कधीच अशिक्षित राहणार नाही. तरीपण आजही आपल्या देशातील स्त्री-साक्षरतेचे प्रमाण हे पन्नास टक्क्यांपेक्षाही कमी आहे.

खरं पाहता, आज महाराष्ट्र शासनाने मुलींना पहिलीपासून पदवीपर्यंतच्या शिक्षणाची मोफत व्यवस्था केली आहे. त्याशिवाय 'सावित्रीबाई दत्तक बालक' योजनेतून तिला शिक्षणासाठी येणाऱ्या इतर खर्चासाठी मदत मिळू शकते. त्यामुळे आज शहरातील व देशातील मुली, स्त्रिया शिक्षण घेताना आढळतात. आज कित्येक कर्तबगार स्त्रिया जबाबदारीची पदे सांभाळत आहेत. कर्तृत्वाचे कोणतेही क्षेत्र आज स्त्री हुशारीने सांभाळू शकते, हे स्त्रीने सिद्ध केले आहे. तरीही आपल्या देशातील स्त्री शिक्षणाची समस्या कठीण का झाली आहे?

'किशोरी प्रशिक्षण' या प्रकल्पामुळे आता स्पष्ट झाले आहे की, स्त्री शिक्षणात अनेक अडथळे आजही उभे आहेत. वर्षानुवर्षे आपल्या समाजात स्त्रीला शिक्षणासाठी विरोधच होता. चूल आणि मुल सांभाळायला, शाळेत कशाला जायला हवे, अशी

मनोधारणा होती. स्त्रीवर अनेक बंधने होती. आजचा समाज या समजुतीतून थोडा थोडा बाहेर पडला आहे. तरीपण ग्रामीण भागात स्त्री-शिक्षणाच्या बाबतीत उदासीनता दिसून येते.

स्त्रीशिक्षणातील मुख्य अडचण आहे गरिबी. गरिबीमुळे शासनाने दिलेल्या अनेक सोयी सवलती त्यांच्यापर्यंत पोहोचू शकत नाहीत. गरिबीने ग्रासलेला माणूस मुलांच्या शिक्षणाचा विचार करू शकत नाही. त्यात भर असते ती पालकांच्या अज्ञानाची. आपल्या बाळांना शिकवले तर आपले व त्यांचे भवितव्य बदलेल, ही जाणीवच या पालकांना नसते. काही पालकांना जाणीव झाली, तरी परिस्थिती त्यांना अगतिक करते. उदरनिर्वाहासाठी त्यांना दिवसरात्र राबावे लागते. आईबाबा कामावर गेल्यावर लहान भावंडांना सांभाळायची जबाबदारी मोठ्या भावंडावर विशेषतः मोठ्या मुलींवर येते. काही ठिकाणी घरातील खर्च भागवण्यासाठी मुलींनाही कामावर जावे लागते. घरकाम, शेतकाम अशा विविध कामात गुंतलेली मुले शिक्षणापासून वंचित राहतात. आता 'बालकामगार विरोधी' कायदाही झाला आहे. पण तेवढ्याने प्रश्न सुटेल का?

मुलांना शिकवण्याचा मुद्दा आला की, मुलींपेक्षा मुलाला शाळेत पाठवण्याला प्राधान्य दिले जाते. कारण तो वंशाचा दिवा असतो ना! याशिवाय शाळेत जाणाऱ्या मुलींना समाजकंटकांपासून होणारा त्रास, शाळा दूर असणे, याही गोष्टी स्त्रीशिक्षणाच्या आड येतात. काही कुटुंबे पोटासाठी गावोगाव हिंडत असतात. मग त्यांच्या मुलांना शिक्षण कोठून व कसे मिळणार? 'शाळा तुमच्या दारी', 'फिरत्या शाळा' अशा काही मार्गांनी या समस्या सोडवण्याचा प्रयत्न काही सामाजिक संस्था करत आहेत. पण ते प्रयत्न अपुरेच पडताना दिसत आहेत.

जोपर्यंत स्त्रिया साक्षर, सुशिक्षित होत नाहीत, तोपर्यंत समाज निकोप होणार नाही. कारण अज्ञानातून अंधश्रद्धा, अविवेक या गोष्टी येतात. म्हणूनच जोतिराव फुले सांगतात की, 'विद्येविना सर्व काही व्यर्थ आहे.'

एक तरी मुलगी असावी

अनिकेत सुजित सूर्यवंशी, १२ वी विज्ञान

एक तरी मुलगी असावी

उमलताना बघावी,

नाजूक नखरे करताना

न्याहाळायला मिळावी.

एक तरी मुलगी असावी

साजिरी गोजिरी दिसावी,

नाना मागण्या पुरवताना

तारांबळ माझी उडावी.

एक तरी मुलगी असावी

मॅचिंग करताना बघावी,

नटता नटता आईला तिने

नात्यातील गंमत शिकवावी.

एक तरी मुलगी असावी

जवळ येऊन बसावी,

मनातली गुपितं तिने

हळूच कानात सांगावी.

एक तरी मुलगी असावी

गालातल्या गालत हसावी,

कधीतरी भावनेच्या भरात

तिनं गळामिठी घालावी.

एक तरी मुलगी असावी

निदान सुनेच्या रूपात मिळावी,

लेकीची कसर तिने

थोडीतरी भरून काढावी.

महिलांवरील अत्याचार : जबाबदार कोण ?

आलिया दिलावर आतार, १२ वी विज्ञान

(सामाजिक)

आजची स्त्री उपभोग वस्तू बनली आहे. परकियांच्या झालेल्या आक्रमणानंतर स्त्री कोणाच्या ना कोणाच्या तरी गुलामीत राहू लागली. आपल्या संस्कृतीने तिच्या पायात रूढी, परंपराच्या बेड्या ठोकल्या आणि स्त्री मुळापासून हादरली. तिची होणारी अवहेलना पाहून लोकांना मुलगीच नकोशी झाली. नंतर स्त्री साक्षर झाली, सुशिक्षित झाली आणि घराबाहेर पडू लागली. घराबाहेर पडू लागली खरी पण समाजाच्या वाईट नजरांची ती भक्ष्य बनली. बसमध्ये छेडछाड, रोडरोमियोंचा त्रास, हुंडाबळी, स्त्रीयांना मुलगी झाली म्हणून मारहाण, असे कितीतरी अन्याय सहन करावेच लागतात.

याला जबाबदार आहे आपला समाज आणि समाजमनाची प्रवृत्ती.

प्रत्येक दिवसाची सुरुवात रोज सकाळी वृत्तपत्र वाचनाने होते. सर्वांना उत्सुकता असते. आजच्या बातम्या काय, नवीन घडामोडी कोणत्या, मॅच कोणी जिंकली, आज मॅच कोणाची वगैरे वगैरे. सगळ्या बातम्या रोज नव्या. पण एक बातमी मात्र सुन्न करणारी, अस्वस्थ व्हायला लावणारी. चार-पाच वेगवेगळ्या ठिकाणी घडलेल्या बातम्या तर ठरलेल्याच. कुठे बलात्कार, कुठे विनयभंग, कुठे त्रासाला कंटाळून विवाहितेची आत्महत्या. कुठे दारू पिऊन पतीची मारहाण, कुठे छेडछाड. रोजच अत्याचाराच्या ह्या बातम्या, रोजच होत असलेले हे प्रकार; आणि दोषी कोणाला ठरवलं जातं तर स्त्रीलाच! चोर सोडून संन्याशाला फाशी अशी गत झाली आहे.

रोजच वाटतं उद्याची पहाट नव्या चैतन्याची असेल काही तरी बदल घडला असेल, पण नाही आत्मविश्वासालाच अविश्वास दाखवण्याची वेळ येते. मग

वाटतं,

‘उजाडले म्हणू कसे
काजळले किरण पुन्हा
रात्र तीच सामोरी
हाकेवर मरण पुन्हा’

रोज महिलांवर होणारे अत्याचार थांबणार तर कधी? पुरातन काळ बघितला तर तो सर्वोच्च काळ ठरेल. त्या काळातील सीता, द्रौपदी यांना स्वयंवराचा अधिकार होता. त्या मोठमोठ्या अध्यात्म चर्चेत सहभाग घेत असत. त्यांना स्वातंत्र्य होतं. त्यामुळे तो काळ महत्त्वाचा ठरतो. पण अत्याचार तेव्हा सुद्धा होत होते आणि आज सुद्धा आहेत. आजची स्त्री उपभोग वस्तू बनली आहे. परकियांच्या झालेल्या आक्रमणानंतर स्त्री कोणाच्या ना कोणाच्या तरी गुलामीत राहू लागली. आपल्या संस्कृतीने तिच्या पायात रूढी, परंपराच्या बेड्या ठोकल्या आणि स्त्री मुळापासून हादरली. तिची होणारी अवहेलना पाहून लोकांना मुलगीच नकोशी झाली. नंतर स्त्री साक्षर झाली, सुशिक्षित झाली आणि घराबाहेर पडू लागली. घराबाहेर पडू लागली खरी पण समाजाच्या वाईट नजरांची ती भक्ष्य बनली. बसमध्ये छेडछाड, रोडरोमियोंचा त्रास, हुंडाबळी, स्त्रीयांना मुलगी झाली म्हणून मारहाण, असे कितीतरी अन्याय सहन करावेच लागतात.

२१व्या शतकातील महिला आम्ही चारही दिशांमध्ये आज आघाडीचं नेतृत्व करतोय, अंतराळात पोहोचलोय, लढाऊ विमान चालवू लागलो, असं एकही क्षेत्र नाही जे आम्ही गाजवलं नाही; तरीही स्त्री सर्व प्रकारच्या अत्याचारांना बळी पडत आहे. असं का? याला जबाबदार आहे आपला समाज आणि समाजमनाची प्रवृत्ती. एका मुलीला शिकवलं जातं ‘मान खाली घालून जावं, असं करू नये तसं करावं, पण हेच मुलांना का नाही शिकवत की, स्त्रीचा आदर करावा, आपल्या बहिणीला सुरक्षित ठेवण्यासाठी आधी दुसऱ्यांच्या बहिणीला संरक्षण द्यावं? बहिणीला काही त्रास झाला तर

लगेच काठ्या घेऊन मारहाण होते. पण स्वतः मात्र कॉलेजच्या बाहेर शिष्ट्या फुंकत, कॉमेंट्स करत असता. त्यावेळी दुसऱ्या कोणाच्या तरी बहिणीला त्रास होत असेल असा विचार का नाही करत ही मुलं? घरातून मुलांना हे का शिकवलं जात नाही? अस म्हणत त्यांना किती दिवस वंशाचा दिवा म्हणून पाठीशी घालणार. हे जर घरातूनच मुलांना शिकवलं गेलं तर छेडछाडीचा त्रास तरी कमी होईल ना! पण नाही आपला समाज मुलींनाच दोषी ठरवत बसतो. 'ती अशीच करते, अशीच वागते म्हणून तिला त्रास होतो. पण रोज बसमधून जाताना मुलांनी जाणतेपणाने केलेला स्पर्श सुद्धा अजाणतेपणाने गप्प सहन करावा लागतो; कारण ते कोणाला दिसलेलंच नसतं; दंगा करावा तर बस आहे, गर्दी आहे धक्का तर लागणारचं हाच आमच्या लोकांचा विचार असतो. गर्दीमुळे मुलींचा स्पर्श मुलींनाच का होत नाही. नको त्या ठिकाणी असे स्पर्श आणि धक्के. गर्दीचा फायदा घेऊन काही लंपट त्रास देत असतात आणि मुली ते निमूटपणे सहनही करत असतात. कुठवर चालणार ही मुस्कटबाजी?

अलीकडे रोज एक बलात्काराची घटना ऐकायला मिळते. नराधम श्वापदे अगदी पाच-सहा वर्षांच्या मुलींना ही सोडत नाहीत. असली कसली यांची वासनांची प्रवृत्ती म्हणायची? कोपडींतील निर्भया बळी गेली. ती त्या नराधमांच्या दारूच्या नशेमुळेच. बाजारात सहज उपलब्ध होणारी दारू आणि माणसातील श्वापद जागे करणारी कामोत्तेजक औषधे यांच्यावर का बंदी येत नाही? बऱ्याचशा घटनांमध्ये सूड घेण्याची भावना असते. आत्ताचं बघा ना हैद्राबादमध्ये झालेल्या एका डॉक्टर मुलीवरचा बलात्कार. तिला त्या नराधमांनी जाळून टाकली. या सर्वांत एका स्त्रीचं आयुष्य बिघडतं, संपत आणि सुपरस्टार सलमान खान सुद्धा

वजन उचलल्याने येणाऱ्या थकव्याची तुलना बलात्काराशी करतो.

आपल्याकडे न्याय देण्यात आलेल्या दिरंगाईमुळे असे आरोपी निर्ढावतात. कोपडींतील आरोपींना योग्य वेळी फाशीची शिक्षा झाली असती तर माळवाडीतील घटना, हैद्राबाद मधील घटना, बिहारातील घटना घडल्याच नसत्या. अपराध्यांना कठोर मृत्यूदंडाची शिक्षा व्हायला पाहिजे. वेळीच सावधान होऊन या पिढीला सावरलं पाहिजे. नाहीतर एका मुलीचं, स्त्रीचं जगणं अशक्य करतील हे नराधम.

मातृरूपाने तुम्हाला जन्म देणाऱ्या, पत्नीरूपाने तुमची जन्माची सोबती होणाऱ्या, कन्यारूपाने तुमच्या उदरी जन्म घेणाऱ्या आयुष्यात तुम्हांला कोवळ्या प्रेमाची साथ पटवून पुत्र, पती, पिता या चढत्या पदवींना नेणाऱ्या स्त्रीजातीची किंमत कमी समजून नका. आज तुमची आई, बायको, मुलगी, बहीण सुरक्षित नाही. याचा विचार करा आणि अशा नराधमांना, राक्षसांना शिक्षा द्या. स्त्री शांत आहे. याचा फायदा घेऊ नका. स्त्री जर महिषासुरा सारख्या राक्षसाचा वध करत असेल तर तुम्ही तर काहीच नाही. स्त्रीचा अंत पाहू नका.

आतला आवाज

प्रगती सुनिल घाटके, १२ वी वाणिज्य

संस्कृतप्रचुर सुभाषितांपेक्षा
तुक्याचे अभंग मला जवळचे वाटतात.
अर्थशास्त्रीय बौद्धिकांपेक्षा
शेतकऱ्याचे बोल मला खरे वाटतात.
देवळातल्या कडक सोवळ्यापेक्षा
मजूरांचे अंगरखे महत्त्वाचे वाटतात.
छत्तीस भोग चविष्ट असले तरी
सुदाम्याचे पोहे खरे वाटतात.
लाखांच्या गर्दीतल्या नेत्यांपेक्षा
शाळेतले मास्तर वंदनीय वाटतात.
हुसेनच्या किमती चित्रांपेक्षा
कुंभाराची मडकी रमणीय वाटतात.
फाईव्ह स्टार बर्गरपेक्षा
कांदा भजी बरी वाटतात.
कर्णकर्कश पॉपपेक्षा
गावची गाणी बरी वाटतात.
महागड्या मार्बलच्या दिखाव्यापेक्षा
सारवलेल्या भिंती छान छान वाटतात.
रंग मंदिरातल्या मुखवट्यांपेक्षा
गावचे रंगकर्मी अस्सल वाटतात.
फॅशन स्ट्रीटवरील गर्दी पेक्षा
जत्रेतले गावकरी आपले वाटतात.

पायाखालचा खडक

वैष्णवी संजय सागवेकर, ११ वी हॉर्टिकल्चर

खडक हा पायाखालचा
वाढतच जातो सतत
पावले मात्र राहतात
चालतच अविरत...

तीच ती संकटे
नव्याने येता
लढत राहते मी
न डगमगता...

सावली माथ्यावरची
निघूनी जाता
ती शोधाया
वणवण राहते फिरतच मी...

डोळ्यात माझ्या अश्रू असता
ओठांवर मात्र हसू विलसते
पावले माझी गती वाढवत
शोधत राहतात अनंताच्या वाटा...

खडक हा पायाखालचा
देत राहतो स्फूर्ती
ध्येयमंदिर
गाठण्याची....

कधी कधी

सिद्धी संतोष पराडकर, ११ वी वाणिज्य

कधी कधी जमवावी
 स्वतःशीच गट्टी
 कधी कधी स्वतःपासून
 द्यावी स्वतःलाच सुट्टी
 स्वतःलाच म्हणायचं
 जा... कर जा मजा...!
 काही मिळवायचं म्हणलं
 की करावं लागतं वजा
 कधी कधी सोडून द्यायचं
 दरवेळीच कॉम्प्रमाईज...!
 कधीतर द्यावं अचानक
 स्वतःलाच सरप्राईज...!
 कधी कधी कुठेतरी
 स्वतःलाच हरवून जायचं
 अन् स्वतःलाच स्वतः
 आपसूक गवसायचं...!

आई फक्त तुझ्यासाठी

रेश्मा बजरंग जाधव, ११ वी हॉर्टिकल्चर

बांधून मनाशी खूणगाठ
 निघालो धावत स्वप्नांसाठी
 कचरते मन, अडखळते पाऊल
 आई फक्त तुझ्यासाठी...!
 कशी राहशील सोडून मला
 सतावेल आठवण क्षणोक्षणी
 रडण्यासाठी तुला आता
 न लागेल कावांचा बहाणा...!
 रेल्वे स्टेशनवर तुझा हात सोडताना
 माझ उसनं आवसानही गळून गेलं होतं
 शेवटच्या क्षणी जर बाबांनी तुला मागे खेचले नसते
 त्या क्षणी रेल्वेतली एक सीट नक्कीच
 रिकामी गेली असती...!
 प्रत्येक वेळी तुला फोनवर बोलताना
 गळा अगदी दाटून येतो कसा
 थांबून हुंदका कसाबसा मी
 बॅलेंस संपल्याचा बहाणा करतो
 कळूनही न कळल्यासारखी तू मग
 माझच सांत्वन करतेस.

भारतमातेसाठी

मंगेश श्रावणा सोनावले, १२ वी इलेक्ट्रिकल टेक्नॉलॉजी

भारताच्या मातीत जन्मले अनेक वीर
 नाव तयांचे थोर झाले ते शुरवीर
 शत्रुही आले ते अनेक
 मात्र वर झाली ना शत्रुची नजर...
 भिरभिरतात पाखरे उंच आकाशी
 चित्त मात्र तयांचे सदैव आपल्या घरट्यापाशी
 एकदा का सैनिक आमचे भिडले शत्रूशी
 माघार घेणे कधीच नसते त्यांच्या मनी
 याच मातीत जन्मले शिवबा अन् भिम
 थोर तयांचे उपकार या मातीवर
 तळपत्या तलवारीचा देश हा शुरांचा
 अनंत काळ राहिल स्मरणात बलिदान या वीरांचा
 एकच इच्छा मनी तिरंगा तो अंगावर असावा
 हे विश्व सोडूनी मग जाता...
 माता, येईन तुझ्यासाठी पुन्हा जन्म घेऊन
 जन्मभर तुझ्यासाठी पुन्हा लढत राहीन
 पुन्हा एकदा मातीत या
 नव्याने विलीन मग होईन...
 भारत माता, भारत माता
 राहिल तुझी अमर ती गाथा.

सावरावे

विजया रामचंद्र भिंगारदेवे, १२ वी कला

सावरावे तू मला
 सावरावे मी तुला
 वाहत्या शब्दामधूनी
 वेचत जावे मी तुला
 शब्दातले खोचक हे इशारे
 कळावे आदि तुला नि मला
 जिंकत जावे मी तुला
 सावरावे तु मला, सावरावे मी तुला
 हरलेल्या ओळी माझ्या
 जिंकल्या तू पून्हा
 ओळखत जावे मी तुला
 बोलणाऱ्या प्रेम फूला
 तुझ्याचसाठी शब्द माझे वेडे
 वेडी मी तुझीच शब्दवेडी
 ओळखावी मी मला
 मग त्या शब्दाच्याच स्पर्शातूनी ओळखावी
 मी तुला
 साचवूनी शब्द माझे वेडे
 ऐकवावे तुला पुढे
 सावरावे तु मला
 सावरावे मी तुला.

संत दादू दयाल.....

निलम आत्माराम सुर्वे, ११ वी कला

(चरित्रात्मक)

दादू दयाल जी हिंदी के भक्तिकाल में ज्ञानाश्रयी शाखा के प्रमुख संत कवि थे। इनके ५२ पट्टशिष्य थे, जिनमें गरीबदास, सुंदरदास, रज्जब और बखना मुख्य हैं। दादू के नाम से दादू पंथ चल पड़ा। वे अत्याधिक दयालू थे। इस कारण इनका नाम दादू दयाल जी पड़ गया। दादू हिंदी, गुजराती, राजस्थान आदि कई भाषाओं के ज्ञाता थे। उन्होंने 'शबद' और 'साखी' लिखी। इनकी रचना प्रेम-भावपूर्ण है। जात-पाँत के निराकरण, हिंदु-मुसलमानों की एकता आदि विषयों पर इनके पद तर्क-प्रेरित न होकर हृदय-प्रेरित हैं।

संत दादू दयाल जी का जन्म १५४४ में भारतवर्ष के गुजरात राज्य के अहमदाबाद नगर में हुआ था। कहा जाता है की लोदी राम नामक ब्राह्मण को साबरमती में बहता हुआ एक बालक मिला। अधेड़ आयु के उपरांत भी लोदीराम के कोई पुत्र नहीं था जिसकी उन्हें सदा लालसा रहती थी।

दादू दयाल जी हिंदी के भक्तिकाल में ज्ञानाश्रयी शाखा के प्रमुख संत कवि थे। इनके ५२ पट्टशिष्य थे, जिनमें गरीबदास, सुंदरदास, रज्जब और बखना मुख्य हैं। दादू के नाम से दादू पंथ चल पड़ा। वे अत्याधिक दयालू थे। इस कारण इनका नाम दादू दयाल जी पड़ गया। दादू हिंदी, गुजराती, राजस्थान आदि कई भाषाओं के ज्ञाता थे। उन्होंने 'शबद' और 'साखी' लिखी। इनकी रचना प्रेम-भावपूर्ण है। जात-पाँत के निराकरण, हिंदु-मुसलमानों की एकता आदि विषयों पर इनके पद तर्क-प्रेरित न होकर हृदय-प्रेरित हैं।

एक दिन उन्हें एक सिद्ध संत के दर्शन हुए और उन्होंने अपनी सारी व्यथा उन संत को सुनाई। संत ने शरणागत जानकर लोधीराम को पुत्ररत्न की प्राप्ति का वरदान दिया और कहा, "साबरमती नदी में तैरना कलम पत्र पर स्नान

करते बालक को अपने घर ले आना वही तुम्हारा पुत्र होगा।" पुत्र प्राप्ति की कामना लेकर श्री लोधीराम ब्राह्मण साबरमती के तट पर गए जहाँ उन्हें पानी पर तैरते कमल पर लेटा हुआ बालक प्राप्त हुआ। इस प्रकार शुभमिति फाल्गुन शुक्ल अष्टमी गुरुवार के दिन विक्रम संवत् १६०१ में संत शिरोमणि सद्गुरु श्री दादू दयाल जी महाराज का अवतार हुआ।

अपनी प्रिय से प्रिय वस्तु परोपकार के लिए तुरंत दे देने के स्वभाव को आप उनका नाम दादू रखा गया। आप दया, दीनता व करुणा के खजाने थे। क्षमा, शील और संतोष के कारण आप दयाल अर्थात् "दादू दयाल" कहलाये।

विक्रम सं. १६२० में १२ वर्ष की अवस्था में दादूजी गृह त्याग कर सत्संग के लिए निकल पड़े, केवल प्रभु चिंतन में ही लीन हो गए। अहमदाबाद से प्रस्थान कर भ्रमण करते हुए राजस्थान की आबू पर्वतमाला, तीर्थराज पुष्कर से होते हुए करडाला धाम (जिला जयपुर) पधारे और पुरे ६ वर्षों तक लगातार प्रभु की साधना की। कठोर साधना से इंद्र को आशंका हुई की कहीं इंद्रासन छीनने के लिए तो वे तपस्या

नहीं कर रहे, इसलिए इंद्र ने उनकी साधना में विघ्न डालने के लिए अप्सरा रूप में माया को भेजा। जिससे साधना में बाधा डालने के लिए अनेक उपाय किए मगर उस महान संत ने माया में व अपने में एकात्म दृष्टि से बहन और भाई का सनातन प्रतिपादित कर उसके प्रेमचक्र को एक पवित्र सूत्र से बाँध कर शांत कर दिया।

संत दादू जी विक्रम सं १६२५ में सांभार पधारे। यहाँ उन्होंने मानव-मानव के भेद को दूर करनेवाले सच्चे मार्ग का उपदेश दिया। तत्पश्चात दादू जी महाराज आमेर पधारे तो वहाँ की सारी प्रजा और राजा उनके भक्त हो गए। उसके बाद वे फतेहपुर सीकरी भी गए जहाँ पर बादशाह अकबर ने पूर्ण भक्ति व भावना से दादू जी के दर्शन कर उनके सत्संग व उपदेश ग्रहण किया। दादू जी के सत्संग प्रभावित होकर अकबर ने अपने समस्त साम्राज्य में गोहत्या बंदी का फरमान लागू कर दिया।

उसके बाद दादू जी महाराज नरेना (जिला जयपुर) पधारे और उन्होंने इस नगर को साधना, विश्राम तथा धाम के लिए चुना और यहाँ एक खेजडे के वृक्ष के नीचे विराजमान होकर लम्बे समय तक तपस्या की और आज भी खेजडा जी के वृक्ष के दर्शन मात्र से तीनों प्रकार के ताप नष्ट होते हैं। यही पर उन्होंने ब्रह्मधाम 'दादूद्वार' की स्थापना की जिसके दर्शन मात्र से आज भी सभी मनोकामनाएं पूर्ण होती हैं। तत्पश्चात श्री दादूजी ने सभी संत शिष्यों को अपने ब्रह्मलिन होने का समय बताया।

ब्रह्मलिन होने के लिए निर्धारित दिन (ज्येष्ठ कृष्ण अष्टमी संवत् १६६०) के शुभ समय में श्री दादूजी ने एकांत में ध्यानमग्न होते हुए 'सत्यराम' शब्द का उच्चारण कर संसार से ब्रह्मलोक को प्रस्थान किया। श्री दादू दयाल जी महाराज के द्वारा स्थापित दादू पंथ व दादू पीठ आज भी मानव मात्र की में निर्विघ्न लीन है। वर्तमान में दादूधान के पीठाधीश्वर के रूप में आचार्य महंत श्री गोपालदास जी महाराज विराजमान हैं।

वर्तमान में भी प्रतिवर्ष फाल्गुन शुक्ल अष्टमी पर नरेना धाम में भव्य मेले का आयोजन होता है तथा इस अवसर पर एक माह के लिए भारत सरकार के आदेश अनुसार वहाँ से गुजरने वाली रेलगाड़ी का नरेना स्टेशन पर ठहराव रहता है। उनके उपदेशों पर उनकी शिष्य रज्जब जी ने 'दादू अनुभव वाणी' के वाणी के रूप में समाजित किया जिसमें लगभग

५००० दो ही शामिल हैं। संतप्रवर श्री दादू दयाल जी महाराज को निर्गुण संतों जैसा की कबीर व गुरु नामक के साक्ष माना जाता है। तथा उनके उपदेश व दोहे आज भी समाज को सही राह दिखाते आ रहे हैं।

दादू के जीवन में ही जितनी बड़ी संख्या में शिष्य-प्रशिष्य दादू के बने, सम्भवतः उतने शिष्य किसी अन्य संत के नहीं बनें। दादू के ५२ मुख्य शिष्य बनें। दादू पंथी शिष्यों संतों में एक बहुत बड़ी संख्या पढ़े-लिखे संतों की है। 'जगजीवनदास' जैसे शास्त्रार्थी; सुंदरदास जैसे प्राकाण्ड शास्त्र पण्डित और साधू निश्चलदास जैसे दार्शनिक दादू पंथी ही थे। संत साहित्य के संरक्षण और संवर्धन की दृष्टि से बहुत महत्त्वपूर्ण है। और यह कार्य महत्त्वपूर्ण कार्य दादू पंथियों ने किया। इन संतों ने अपने गुरु की वाणियों को संरक्षित को किया है। पूर्ववर्ती तमाम संतों की वाणियों का संरक्षण भी किया। दादू दयाल मध्यकालीन भक्ति आंदोलन के प्रमुख संत थे। पूर्व में दादू दयाल का नाम महाबली था। पत्नी की मृत्यु के बाद ये सन्यासी बन गए। सांभार व आमेर में रहने लगे।

उनकी प्रमुख रचनाएँ - अनभौवाणी, कायाबोली।

माँ मुझे जीना हैं।...

सानिया अमीर मुल्ला, १२ वी वाणिज्य

माँ मुझे जीना हैं, सारा संसार देखना है।
तुम भी कभी, किसी माँ की बेटी थी,
क्या तेरी माँ ने कभी ऐसी गलती की थी?
मत करो ऐसा पाप, दुनिया देगी तुम्हे शाप
देखने दो मुझे यह सारा संसार
कभी नहीं भुलूंगी तुम्हारा यह उपकार
माँ मुझे जीना है...
माँ मुझे जीना है....

पहचाना पर जाना नहीं....

श्रंकिता आनंदा सपकाळ, १२ वी कला

(बैचारिक)

हमारी संस्कृति हिंदू संस्कृति है। हमारे हिंदू संस्कृति में नारी को श्रेष्ठ माना गया है। नारीयाँ सचमुच प्रेरणादायिनी होती है। पुरुष अपने कार्यक्षेत्र में सफल होते हैं, उसके पीछे नारी ही होती है। नारी के कारण ही देश में इतने बड़े-बड़े वीर पुरुष पैदा हुए हैं और सदा होते रहेंगे।

लेकिन आज निर्भया और प्रियांका जैसी लड़कियों के बारे में घड़ी घटनाओं को देखकर लगता है खुले आम नारी की इज्जत को लूटा जा रहा है। इसलिए मुझे लगता है समाज ने नारी को पहचाना पर जाना नहीं....

“बंद करो यह अत्याचार हमें बराबर के दो अधिकार, नारी देवी न दासी, स्वतंत्र जीवन की अभिलासी।”

हमारी संस्कृति हिंदू संस्कृति है। हमारे हिंदू संस्कृति में नारी को श्रेष्ठ माना गया है। नारीयाँ सचमुच प्रेरणादायिनी होती है। उनके हृदय में सदा आनंद ही आनंद भरा रहता है, उनके आनंदी होने से सारे विश्व में आनंद की धारा बहती है। और सारा संसार आनंद, प्रेम, सुख से झुम उठता है। पुरुष अपने कार्यक्षेत्र में सफल होते हैं, उसके पीछे नारी ही होती है। नारी के कारण ही देश में इतने बड़े-बड़े वीर पुरुष पैदा हुए हैं और सदा होते रहेंगे। इसलिए धरती को ‘माँ’ की संज्ञा दी है जिस पर भारत जैसे संस्कृति प्रधान राष्ट्र ने जन्म लिया है।

नारी अनंत काल की माता -

नारी संसार में कम समय तक पत्नी रहती है, मगर अनंत काल की माता होती है। आज तक इस संसार में नारी के प्रेरणा से ही बड़े-बड़े वीर, विद्वान, पंडितों का जन्म हुआ है और अभी भी होता रहेगा। जैसे की देखा जाए तो मराठी स्वराज्य के शिल्पकार छत्रपती शिवाजी महाराज अपनी माता जिजाऊ की प्रेरणा से ही महान व शूर योद्धा बन गये।

जीवन में हमें प्रेरणा देनेवाली नारी के अनेक रूप हैं। फिर वह हमारी माँ, बहन, पत्नी या प्रेयसी भी हो सकती है। प्रेम इस ढाई अक्षर की परिभाषा तो हमें नारी से ही परिचित होती है। हमें प्रेम का एक शब्द पाने के लिए वह प्रेम की शब्द गंगा बहाने के लिए सदा तत्पर रहती है।

नारी एक श्रद्धा -

हिंदी के महान साहित्यिक, शब्दशिल्पी ‘जयशंकर’ कहते हैं, “नारी तुम केवल श्रद्धा हो, नारी घर की लक्ष्मी होती है, पुरुषों की श्रद्धा होती है।

इसलिए सब आश्रमों में गृहस्थाश्रम को सर्वश्रेष्ठ माना गया है। लेकिन नारी एक ऐसी शक्ति है जो सबको एक कर देती है। और सबको एक दुसरे से तोड़ भी सकती है। उसी नारी जाती में सर्वमुक्ति की भावना छिपी हुई है। उनकी आशिर्वाद से ही हमारे देश को शक्ति और प्रेरणा मिलती है।

नारी पुरुषों की शक्ति -

नारी का हास्य पुरुषों की शक्ति का उद्बोधन है। नारी के मन से एक उत्साह प्रवाहित होकर, पुरुष की साधना को मृत्युंजयी बनाता है। मेरे ख्याल से नारी में इतनी शक्ति होती है कि उसे पाने के लिए पुरुष अपने आपको एवं परिस्थिती को बदलने की जिद्द निर्माण कर सकता है।

नारी दिप के समान -

जो पुजनिय है वह नारी, जो स्वयं प्रकाशमय होकर भी दुसरो को प्रकाश देनेवाली नारी दिप के समान महान है। मेरी दृष्टि से नारी वह प्रेरणाशक्ति है कि जिस समाज में नारी के माधुर्य की छाया परिव्याप्त होती है, वह समाज शूरता, विरता से नारी को निकाला जाए तो हमारा जीवन बंजर वृक्ष के समान बन जायेगा। बिना फूलों की वेली, लता, पेड़ भी विरक्त लगने लगेगा। नारी हमारे अंदर रहकर हमें प्रेम सिखाती है और नारी दिपक के समान जलती हुई फूलों की महक छोड़ती रहती है, और पास उसे परखने के लिए भी वक्त नहीं रहता।

नारी के अनेक रूप -

नारी की प्रेरणाही पुरुषों की शक्ति को तेजी से जीवित करनेवाली अलक्ष्य दुत है और यही कारण

है कि भारत वर्ष ने नारी को प्रकृति के शक्ति के रूप में माना है। स्त्री दर्शन आदमी के मन में प्रोत्साहन का रूप लेता है। जिस तरह हम भगवान के वरदान से मन चाहा वर पा सकते हैं, उसी तरह नारी के सेवा और शक्ति से हम संसार की कोई भी वस्तु पा सकते हैं। इस तरह प्रेरणामय नारी को 'मातृदेवो भव' कहकर मातृशक्ति का गौरव करते हैं। नारी के अनेक रूप हैं। कभी उसने कौशल्य, मदर टेरेसा, जिजाबाई बनकर मातृत्व को अभिवर्धित किया तो कभी तारामती, सावित्री, सीता, उर्मिला, अनुसया बनकर पत्नीत्व का आदर्श प्रस्थापित किया। 'रामचरित्र मानस' जैसी अमूल्य का निर्माण करनेवाले तुलसीदास को कामान्धता से दूर हटकर श्रेष्ठ रामभक्त बनाने में उनकी पत्नी 'रत्नावली' का ही हाथ था। वेदशास्त्रों ने एवं ग्रंथों ने नारी जाती का सम्मान किया तथा उसे पुरुषों से अधिक श्रेष्ठ माना गया।

हम नारी को और भी संबोधनों से जानते हैं जैसे की शक्ति, प्रेरणा, लक्ष्मी, प्रेम का सागर, दिव्य ज्योति, रूप की रानी आदि। नारी अगर ठान ले तो पत्थर को भी पिघला सकती है और फूलों की तरह कोमलता से प्रेम भी कर सकती है। लेकिन हमारे भारत वर्ष में एक तरफ नारी को पूजते हैं और दुसरी तरफ उसे पैरों तले कुचलाकर उसका अपमान भी किया जाता है। सच है Behind every successful man, there is a woman.

इसी तरह संस्कृत में एक श्लोक है।

“यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते रमन्ते तत्र देवताः।

यत्रैतास्तु न पूज्यन्ते सर्वास्तत्राफलाः क्रियाः॥”

अर्थात् जहाँ पर नारी का सम्मान किया जाता है वहाँ लक्ष्मी, क्षमाशील, ऐश्वर्या आदि दैवी शक्तियाँ वास करती हैं। और जहाँ पर नारी का अपमान होता है वहाँ पर सभी कार्य निष्फल हो जाते हैं। नारी के अस्तित्व को समाज ने पहचाना है पर वास्तव में उसकी स्थिति क्या है इसके बारे में कभी सोचा है? नहीं सोचा तो सोचो कारण जिस देश में इन्सान में हैवान रहते हैं वहाँ नारी की अवस्था कौन जानेगा?

इसी कारण अपहरण, हत्या, बलात्कार ऐसे कई पापों से भारत बदनाम होता जा रहा है, और इसके जिम्मेदार सिर्फ और सिर्फ हम सब लोग हैं। जो अपनी बेटियों की कदर नहीं करते। पुराने जमाने में तो बेटे पैदा होते ही उसे मार दिया जाता था। अब ऐसा नहीं होता क्योंकि कई सारे माँ-बाप अपनी बेटियों में बेटा देखते हैं। बेटे और बेटे में कोई फर्क नहीं रखते उन्हें पढ़ा-लिखाकर आगे बढ़ने के लिए प्रेरित करते हैं। लेकिन आज

निर्भया और प्रियांका जैसी लड़कियों के बारे में घड़ी घटनाओं को देखकर लगता है खुले आम नारी की इज्जत को लूटा जा रहा है। इसलिए मुझे लगता है समाज ने नारी को पहचाना पर जाना नहीं....

मेरे प्यारे पापा

सानिया अमीर मुल्ला, १२ वी वाणिज्य

कैसे बताऊँ पापा,
मेरे लिए कौन है आप।
अंधेरे के बाद,
सुनहरी सुबह है आप।
रेगिस्तान में पानी की
बुंद हो आप।
रात में चमकने वाला,
सितारा हो आप।
गहरे समुंद्र का,
किनारा हो आप।
मेरे हर सुख दुःख का
साथ हो आप।
मेरे दुनिया में, आने का जरिया हो आप।
आखिर में जन्म से,
रूब-रू करनेवाली दुवाँ हो आप।
नाम लेते ही चेहरे पर हँसी,
आँखों में नमी ला देनेवाली
पहली शख्सीयत हो आप।

दोस्ती का रिश्ता

युवराज चाळके, १२ वी कला

कहते हैं कि दोस्ती का रिश्ता
बड़ा ही खुबसूरत होता है।।
अगर दोस्ती ही बेवफा हो जाये,
तो यही रिश्ता सबसे बदसूरत होता है।।

दो दोस्त अगर बिछड़ जाये,
तो जिन्दगी वीरान होती है।।
दोस्ती तो दिलों को जोड़ती है,
वो बड़े से बड़े दुःख का असर तोड़ती है।।

दोस्तो हमेशा बांधकर रखना दोस्ती, प्रेम की डोर से,
क्योंकि दोस्ती के रिश्ते का कोई मोल नहीं होता है।।

अकेले में दोस्त ही काम आता है,
खुशी में भी दोस्ती के साथ हाथों में जाम आता है।।

दोस्ती को कभी न खोना तुम,
हमेशा दोस्तो को दिल में बसना तुम।।

दोस्ती एक बेहद खास एहसास है, जिसे सिर्फ महसूस किया
जा सकता है।
जिंदगी में कई दोस्त ऐसे मिलते है, जो हमारे लिए किसी खून
के रिश्ते से भी ज्यादा करते हैं,
और वे कभी इस बात को जताते भी नहीं है।।

कहते हैं कि दोस्ती का रिश्ता
बड़ा ही खुबसूरत होता है।।

गझल

अनिकेत अनिल भिसे, १२ वी कला

जाने कहाँ से आया था। जाने किधर गया।
वो तो हवा का झोका था। छुकर गुजर गया।
हाँथों में आईना था। तो सब ठीक था मगर
ज्यों ही गिरा जमीन पे। चेहरा बिखर गया।
पानी की जुस्तजू में। भटकते लोग सब।
पानी समन्दरों को। उन आँखों में भर गया।
वो शरम था कमाल का। अब क्या कहूँ मैं।
इक बार दिल में आ के सदा को ठहर गया।

छूले आँसमान को

मंगेश श्रावणा सोनावले, १२ वी इलेक्ट्रिकल टेक्नॉलॉजी

चलो छूले आँसमान को
जमीन पर तो सभी बैठते हैं,
घर में तो सभी है यारों
देखे जरा पुराने समशान को।...
फैलाते चलो अपनी पहचान को
सभी मानते हैं खुदा को समंदर यहाँ,
चाहते तो सभी हैं, अपने-आपको
लेकिन बचाना जरूरी है देश की जान को।...
अलवीदा कहो उस शाम को,
जो बुराई के साथ गुजर गई,
फिरसे उठो, हिंदुस्तान के लिए
गिरने ना दो तिरंगी सम्मान को।...
सहारा दो परेशान को
क्योंकि तुम भी कभी परेशान थे,
मरने से पहले ही मिट जाओगे
मिटने मत दो अभिमान को।...

Hima Das : A Perfect Example for Athletes

Apurva Santosh Pawar, XII Arts

Informative

seconds.

Hima Das is one of the budding athletes in India. She created history in Tampere, Finland, becoming the first Indian to win a gold medal at a global track event: the IAAF World U20 Athletes Championship 2018, clocking 51.46

Hima Das, born at Kandulimari village, near the town of Dhing in Assam, is one of the budding athletes in India. Right from her childhood, she had to struggle hard to get recognition. She has always been brave and she is really not afraid of anything. Growing up, she loved all kinds of sports.

Hima Das is one of the budding athletes in India. She created history in Tampere, Finland, becoming the lone Indian to win a gold medal at a global track event: the IAAF World U20 Athletes Championship 2018, clocking 51.46 seconds.

Hima Das studied at the Dhing Public High School. She was initially interested in playing football. She loved playing football with the boys of her village, but never took part in any major tournaments. She had always wanted to pursue a career in football. However, she did not see any prospects for herself in women's football in India.

Sometime in 2013, when Hima was 13, she took part in a local sports meet organized by Jawahar Navodaya Vidyalaya where the physical education teacher was impressed by her discipline. She would always be on time and showed immense dedication and won many prizes in most of the games.

Later on, upon advice from her teacher,

Shamshul Haque, a director of physical education, she focused her attention on sprint running.

While speaking about her passion for sports, her father Ranjit Das remarked, "She would get upset when she wouldn't be allowed to play and I would encourage her to continue, but her mother would be worried that it might affect her studies". As her father is a farmer, she enjoyed helping him in his work. She always wanted to be out in the fields, playing. She loved the work that usually the men of the family would take up.

From 2014 to 2016, she received training at the Nagaon Sports Association. As her financial condition was not good, Gowri Roy, in charge of the athletics wing, gave her financial support. Though initially Hima could not win medals, without losing hope, she continued her passion for sprint running.

In 2015, she was selected for the Inter District U16 Athletics Meet at Dhekiajul; where she got third rank in both the 100 m and 200 m runs. Thereafter, in 2016, she won gold at both the 100 m and 200 m at the Inter-district Sports Meet at Sivasagar. After that, she never looked back. She kept up success

story taking part in sports competition one after another winning many prizes.

In April 2018, Das participated in the 2018 Commonwealth Games at Gold Coast, Australia. In the 400 meters, she reached the final where finished sixth in a time of 51.32 seconds, 1.17 second-behind Gold Medallist Amantle Montsho from Botswana. And in the 4x400 meters relay, she was part of the Indian team that finished seventh in the final, with a time of 3 minutes and 33.61 seconds.

On 12th July 2018, Das took part in the 400 m final at the World 19-20 Championship held at Tampere, Finland, clocking 51.46 seconds. She became the first Indian runner to win a Gold

Medal at an International track event.

At the 2018 Asian Games, Das qualified for the 400 m final, after clocking 51.00s, setting a new Indian national record. On 26th August, 2018, she improved the national record to 50.79s in the 400 m final to win the silver medal.

On 30th August, 2018, along with many sports personalities, she was appointed as the Brand Ambassador of Assam. Das is the second athlete from Assam after Bhoges to win a gold medal at an international event. She also became the brand ambassador of the sport giant Adidas company which provided her strong financial support. Again in November, 2018, She became the ambassador of UNICEF- India.

In recognition of her outstanding contribution to sports, she was conferred with the Arjun Award by the President of India on 25th September, 2018.

Hima Das has won 5 gold medals at the international events in less than a month. The list of her records, in brief, is as follows :

1. July 2, 2019 - 200m Gold in Poland, Time: 23.65s
2. July 7, 2019 - 200m Gold at Czech Republic, Time: 23.97s
3. July 13, 2019 - 200m Gold at Czech Republic, Time: 23.43s
4. July 17, 2019 - 200m Gold at Czech Republic, Time: 23.25s
5. July 20, 2019 - 400m Gold at Czech Republic, Time: 52.09s

At the age of 19, she has already proved her worth on the international stage. Even in future, she will certainly outsmart the world by her remarkable performance.

Turn Up On Your Life's Track

Rutuja Rajesh Pawar, XI Commerce

If you fail while on your track
You are expected not to cry;

You will rise up again on the track
If you sincerely make a better try.

Time and again you have to come back
On your life's track;

And restart running in full flow
Or also you will feel very low.

Don't show frowns on your face
When unable to win life's race.

Courage, will power and dedication
Will help you to accomplish your life's mission.

On the strength of hard work
Be a beacon light;

When you are ready on your mark
All will admire your fearless flight.

Supreme delight can be had only by working hard.
God blesses those who have this green card.

For Successful Life.....

Mangesh Shravana Sonawale, XII, Electrical Technology

Reflective

Failure is the stepping stone to success. Success does not come as a flow of wind, it requires perseverance. We should try again and again until, we achieve success. After achieving success one should not boast of it. An ideal person is who is neither hungry for praise in case he is a winner, nor seeks sympathy, if he loses since he is ready to accept his losses sportingly.

Life is a confluence of good and bad, joys and sorrows, right and wrong. Sometimes we are not wrong but we accept it, just to make other happy. And sometimes we are wrong but do not accept our fault, just to keep our status in the society.

We do not know what is required for successful life. So we waste time on thinking about the past and living in present only. We do not think about our future.

I] 'Planning' is a must for bright future. We should plan our daily activities. It is said that early bird gets the worm to eat. The

people who had achieved great success would get up early. We can keep our mind and body healthy by early rising, doing exercise or yoga and taking proper diet.

II] 'Hard work' is another thing which is required for success. While doing hard work, we should not compare ourselves with others as everybody's concept of happiness is different. Happiness is a state of mind. It differs from person to person. We will not get happiness, if we keep on comparing ourselves with others.

Failure is the stepping stone to success. Success does not come as a flow of wind, it requires perseverance. We should try again and again until, we achieve success. After achieving

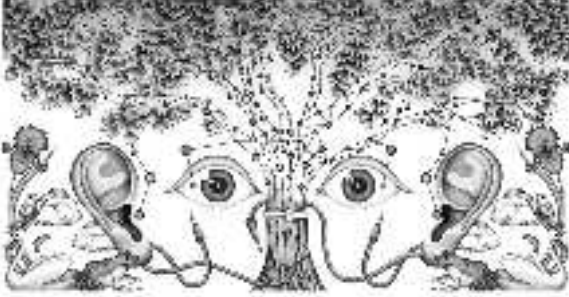
success one should not boast of it. An ideal person is he, who is neither hungry for praise in case he is a winner, nor seeks sympathy, if he loses since he is ready to accept his losses sportingly. A reasonable person should be open to suggestions and should review himself taking help from the successful people. This humility leads him to success. The person who accepts other with open heart and open arms is a pleasant personality. Every person should try to

become beacon light for people in the society....

Trees Are Life – Givers

Rohit Ashok Kulkarni , XII Arts

Trees are the gifts of Nature,
Very useful for our bright future.
Trees are our best friends, truly
For commercial purpose, we cut them cruelly.
Trees are, in fact, life givers.
But, in return we tend to be life takers.

Trees provide us fresh air.
But we consider their wood for making a chair.
Trees help us in many ways
But we cut them down without a word of
praise.
Trees keep the environment free from
pollution.
But we defile the beauty of Nature by
deforestation.
We shall treat them as our children
Let us follow the slogan: "Each one Plant One"
Growing more and more trees should be our
mission.
Only then India will become a green nation.

The Path Of Life

Megha Ganesh Shinde, XII Arts

The path of life is always
Beset with hurdles.
We cannot achieve anything
Without a strife.
We must be strong, mind and soul
Only then we can reach our goal.
No one can go to the mountain so easily
For that one can make a plan very tactfully.
Hard work, devotion and obsession
Will surely help us to fulfill our mission.

Only dreaming of lofty things is not enough
One has to walk on the path of life, which is tough.
Shakespeare truly says,
The world is a stage.
We come and go every time
Play our part and make an exit.
Constant efforts should be taken by us all
Not caring whether we rise or fall.
Only permanent thing in life is the quality of our
work,
Which will surely make you a man of mark.

अहवाल विभाग

"A report is a document that presents information in an organized format for a specific audience and purpose. Although summaries of reports may be delivered orally, complete reports are almost always in the form of written documents."

विभागीय संपादक
प्रा. डी. डी. थोरात

अनुक्रमणिका

जिम्खाना समित्यांचे अहवाल		
१	क्रीडा विभाग	१४५
२	कनिष्ठ विभाग	१४५
३	वरिष्ठ विभाग	१४७
४	ग्रंथालय	१५०
५	भाषा व वाङ्मय मंडळ	१५२
६	राष्ट्रीय सेवा योजना (एन.एस.एस.)	१५३
७	माजी विद्यार्थी संघ समन्वय समिती	१५४
८	विद्यार्थिनी मंडळ	१५५
९	महिला सबलीकरण समिती व अंतर्गत तक्रार निवारण समिती	१५५
१०	राष्ट्रीय छात्र सेना (एन.सी.सी.)	१५६
११	IQAC	१५६
१२	सामाजिकशास्त्र मंडळ	१५७
१३	कला मंडळ	१५७
१४	प्राध्यापक प्रबोधिनी	१६०
१५	निसर्गप्रेमी मंडळ	१६०

विभागीय व वैयक्तिक परामर्श		
१	Department of Marathi	१६१
२	Department of Hindi	१६२
३	Department of English	१६३
४	Department of Political Science	१६४
५	Department of History	१६५
६	Department of Economics	१६६
७	Department of Geography	१६७
८	Department of Chemistry	१६९
९	Department of Microbiology	१७०
१०	Department of Zoology	१७१
११	Department of Botany	१७२
१२	Department of Statistics	१७३
१३	Department of Mathematics	१७३
१४	Department of Commerce	१७४
१५	Department of B.C.A.	१७६
१६	उच्च माध्यमिक व्यवसाय अभ्यासक्रम	१७६
१७	बँकिंग विभाग	१७७
१८	हॉर्टिकल्चर विभाग	१७७
१९	आम्ही सहकारी (वरिष्ठ विभाग)	१७८
२०	आम्ही सहकारी (कनिष्ठ विभाग)	१७९
२१	आम्ही सहकारी (प्रशासकीय सेवक)	१८०

क्रीडा विभाग

महाविद्यालयामध्ये विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी सर्व खेळांचे नियमित तंत्रशुद्ध सराव घेतले जातात. त्यामुळे महाविद्यालयाने विविध स्तरावर उत्तम यश संपादन केले आहे.

कु. पूजा पवार (B.A. III) व कु. निशा मोरे (B.A. III) यांचा प. भारत आंतर विद्यापीठ फुटबॉल स्पर्धेत सहभाग. श्री. मनीष गुरव (B.A. I) याची अखिल भारत आंतर विद्यापीठ सॉफ्टबॉल स्पर्धेसाठी निवड, ओंकार देसाई (B.A. II) याची आंतर विद्यापीठ बेसबॉल स्पर्धेसाठी शिवाजी विद्यापीठ संघात निवड, तसेच सुरज मोरे (B.A. I) याची महाराष्ट्र राज्य आंतर विद्यापीठ क्रीडा महोत्सव तिहेरी उडी साठी निवड, श्री. सौरभ वगरे (B.A. I) प. भारत आंतर विद्यापीठ कबड्डी स्पर्धा शिवाजी विद्यापीठ संघात निवड तसेच रौप्य पदक खेळो इंडिया स्पर्धा - भुवनेश्वर करिता निवड आणि शासकीय शालेय कुस्ती स्पर्धेमध्ये श्री. आकाश मोळावडे १२ वी कला याने महाराष्ट्र राज्य कुस्ती स्पर्धेमध्ये कांस्य पदक मिळवले.

महाविद्यालयाने शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत विभागीय टेबल टेनिस (पु/म) स्पर्धेचे संयोजन केले. त्याबरोबर पाटण तालुका कराटे, कुस्ती, मैदानी स्पर्धांचे यशस्वी संयोजन केले. याशिवाय आंतरराष्ट्रीय 'योग दिवस', राष्ट्रीय 'क्रीडा दिन' साजरे केले.

क्रीडा विभागात संस्थेचे अध्यक्ष मा. डॉ. सोपानराव चव्हाण, जनरल सेक्रेटरी श्रीमंत अमरसिंह पाटणकर व प्राचार्य डॉ. एस. डी. पवार यांचे मार्गदर्शन लाभले.

डॉ. डी.एस.पाटील, श्री. डी. के. रेवडे,
श्री. एस. पी. पाटील, श्री. बी. ए. चव्हाण, कु. निशा मोरे
क्रीडा प्रतिनिधी

कनिष्ठ विभाग

पारितोषिक प्राप्त विद्यार्थी - २०१९-२०

१	महेश घाडगे - १२ वी वाणिज्य	कुस्ती जिल्हा - II
२	गायत्री जाधव - ११ वी शास्त्र	शासकीय शालेय जिल्हा, वेटलिफ्टिंग - III
३	मयूर भाकरे - ११ वी कला	शासकीय शालेय जिल्हा, अॅथलेटिक्स, ३००० मिटर - III

४	पूनम मोरे - ११ वी कला	शासकीय शालेय जिल्हा, अॅथलेटिक्स गोळाफेक - III
५	अतुल माने - ११ वी शास्त्र	शासकीय शालेय जिल्हा, वेटलिफ्टिंग - III
६	दीप्ती ढमाळ - १२ वी व्होकेशनल	शासकीय शालेय जिल्हा, कुस्ती - III
७	अर्जून पवार - ११ वी वाणिज्य	शासकीय शालेय जिल्हा, वेटलिफ्टिंग - II
८	अपूर्वा पवार - १२ वी कला	शासकीय शालेय जिल्हा, रायफल शूटिंग - I विभाग-सहभाग
९	आशिष सावंत - ११ वी विज्ञान	शासकीय शालेय जिल्हा, अॅथलेटिक्स ४X१०० मि.रिले - II
१०	तेजस्विनी कदम - १२ वी वाणिज्य	शासकीय शालेय जिल्हा कॅरम - I विभाग-सहभाग
११	शंकर पवार - ११ वी विज्ञान	शासकीय शालेय जिल्हा, अॅथलेटिक्स ४X१००मि.रिले - II
१२	मेघा शिंदे - १२ वी कला	शासकीय शालेय जिल्हा कॅरम - I विभाग-सहभाग
१३	तेजस देसाई - ११ वी वाणिज्य	शासकीय शालेय जिल्हा, अॅथलेटिक्स ४X१००मि.रिले - II
१४	अंजना शेळके - ११ वी कला	शासकीय शालेय जिल्हा, अॅथलेटिक्स भालाफेक-III तिहेरी उडी - II, विभाग-सहभाग
१५	सोमनाथ पवार - ११ वी विज्ञान	शासकीय शालेय जिल्हा, अॅथलेटिक्स ४X१००मि.रिले - II
१६	सचिन शिंदे - ११ वी विज्ञान	शासकीय शालेय जिल्हा, अॅथलेटिक्स तिहेरी उडी - II
१७	श्रीकन्या जाधव - ११ वी विज्ञान	शासकीय शालेय जिल्हा, वेटलिफ्टिंग - I, विभाग - III
१८	रणजित यादव - ११ वी वाणिज्य	शासकीय शालेय जिल्हा, वेटलिफ्टिंग - I, विभाग - III

१९	अंकिता उदुगडे - ११ वी वाणिज्य	शासकीय शालेय जिल्हा, अॅथलेटिक्स पोलव्हॉल्ट - I विभाग - I महाराष्ट्र राज्य-सहभाग
२०	सनीराज जमदाडे - ११ वी वाणिज्य	शासकीय शालेय जिल्हा, अॅथलेटिक्स पोलव्हॉल्ट - I विभाग - I महाराष्ट्र राज्य-सहभाग
२१	चंद्रकांत पाटील - १२ वी वाणिज्य	शासकीय शालेय जिल्हा, कुस्ती - III ट्रॅडीशनल रेसलिंग अहमदनगर राज्य-सुवर्ण पदक राष्ट्रीय स्पर्धा-निवड
२२	आकाश मोळावडे - १२ वी कला	शासकीय शालेय जिल्हा, कुस्ती - I विभाग - I महाराष्ट्र राज्य-कास्य पदक

वरिष्ठ विभाग

पारितोषिक प्राप्त विद्यार्थी - २०१९-२०

१	गणेश निकम - बी.ए. १	आंतर विभागीय सॉफ्टबॉल - III सातारा विभागीय बेसबॉल - I आंतर विभागीय स्पर्धा-सहभाग
२	शरद धामणकर - बी.ए. २	सातारा विभागीय फ्री स्टाइल कुस्ती - I आंतर विभागीय स्पर्धा-सहभाग
३	ओंकार जाधव - बी.ए. १	सातारा विभागीय बेसबॉल - I आंतर विभागीय स्पर्धा-सहभाग
४	तेजस्विनी मोरे - बी.कॉम. ३	सातारा विभागीय अॅथलेटिक्स, पोलवॉल्ट - III आंतर विभागीय स्पर्धा-सहभाग
५	आशिष घाडगे - बी.एस्सी. ३	सातारा विभागीय ग्रीको रोमन कुस्ती - I महाराष्ट्र केसरी बालेवाडी सहभाग आंतर विभागीय - II

६	रोहित सुपेकर- बी.कॉम. २	आंतर विभागीय सॉफ्टबॉल - III सातारा विभागीय बेसबॉल - I आंतर विभागीय स्पर्धा-सहभाग
७	ओंकार महाडीक - बी.ए. २	आंतर विभागीय सॉफ्टबॉल - III सातारा विभागीय बेसबॉल - I आंतर विभागीय स्पर्धा-सहभाग
८	सुरज मोरे - बी.ए. १	आंतर विभागीय सॉफ्टबॉल - III
९	किशोर लोहार - बी.ए. १	सातारा विभागीय बेसबॉल - I आंतर विभागीय स्पर्धा-सहभाग
१०	निकिता पवार - बी.ए. ३	सातारा विभागीय अॅथलेटिक्स, १५०० मिटर II, ८०० मिटर-II आंतर विभागीय स्पर्धा-सहभाग
११	प्रज्वल मोळावडे - बी.ए. १	सातारा विभागीय बॉक्सिंग - II आंतर विभागीय - III महाराष्ट्र राज्य पॉवरलिफ्टिंग स्पर्धा - III
१२	राकेश राठोड - बी.ए. २	आंतर विभागीय सॉफ्टबॉल - III सातारा विभागीय बेसबॉल - I आंतर विभागीय स्पर्धा-सहभाग
१३	अजय थोरात - बी.ए. १	आंतर विभागीय सॉफ्टबॉल - III सातारा विभागीय बेसबॉल - I आंतर विभागीय स्पर्धा-सहभाग
१४	सौरभ पाटील - बी.ए. ३	सातारा जिल्हा रायफल शूटिंग स्पर्धा - II सातारा जिल्हा एयरगन शूटिंग स्पर्धा - III
१५	सायली गायकवाड - बी.ए. १	सातारा विभागीय अॅथलेटिक्स, पोलवॉल्ट - I आंतर विभागीय - I
१६	अक्षय सूर्यवंशी - बी.एस्सी. ३	आंतर विभागीय सॉफ्टबॉल - III सातारा विभागीय बेसबॉल - I आंतर विभागीय स्पर्धा-सहभाग
१७	मंगेश साळुंखे - बी.ए. २	आंतर विभागीय सॉफ्टबॉल - III
१८	संभाजी सावंत - बी.ए. २	सातारा विभागीय फ्री स्टाइल कुस्ती - II आंतर विभागीय-II
१९	अनिल संकपाळ - बी.ए. २	आंतर विभागीय सॉफ्टबॉल - III

२०	शंकर दंडिले - बी.ए. २	आंतर विभागीय सॉफ्टबॉल - III सातारा विभागीय बेसबॉल - I आंतर विभागीय स्पर्धा-सहभाग
२१	आकाश मोळावडे - बी.एस्सी. २	सातारा विभागीय बेसबॉल - I आंतर विभागीय स्पर्धा-सहभाग
२२	धनश्री महाडीक - एम.ए. १	महाराष्ट्र राज्य शासकीय शालेय वेटलिफ्टिंग स्पर्धा-पंच राष्ट्रीय शासकीय शालेय वेटलिफ्टिंग स्पर्धा-महाराष्ट्र संघाची संघ व्यवस्थापक
२३	विजय लाड - बी.ए. १	सातारा विभागीय अॅथलेटिक्स, लांब उडी - II आंतर विभागीय - II आंतर विभागीय सॉफ्टबॉल - III सातारा विभागीय बेसबॉल - I आंतर विभागीय स्पर्धा-सहभाग
२४	पुजा पवार - बी.ए. ३	प. भारत आंतर विद्यापीठ फुटबॉल स्पर्धा, जबलपुर करिता शिवाजी विद्यापीठ संघात निवड व सहभाग
२५	सूरज मोरे - बी.ए. १	सातारा विभागीय अॅथलेटिक्स, लांब उडी - III आंतर विभागीय स्पर्धा-सहभाग सातारा विभागीय अॅथलेटिक्स, तिहेरी उडी - I, आंतर विभागीय - I महाराष्ट्र राज्य आंतर विद्यापीठ क्रीडा महोत्सव सोलापूर करिता शिवाजी विद्यापीठ संघात निवड व सहभाग
२६	ओंकार देसाई - बी.ए. २	आंतर विभागीय सॉफ्टबॉल - III सातारा विभागीय बेसबॉल - I आंतर विभागीय स्पर्धा-सहभाग
२७	शुभम कदम - बी.सी.ए. १	आंतर विभागीय सॉफ्टबॉल - III सातारा विभागीय बेसबॉल - I आंतर विभागीय स्पर्धा-सहभाग
२८	निशा मोरे - बी.ए. ३	प. भारत आंतर विद्यापीठ फुटबॉल स्पर्धा, जबलपुर करिता शिवाजी विद्यापीठ संघात निवड व सहभाग

२९	मनीष गुरव - बी.ए. १	आंतर विभागीय सॉफ्टबॉल - III सातारा विभागीय बेसबॉल - I आंतर विभागीय स्पर्धा-सहभाग अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ सॉफ्टबॉल स्पर्धा, कडप्पा (आ.प्र.) करिंता शिवाजी विद्यापीठ संघात निवड व सहभाग
३०	सौरभ वगरे - बी.ए. १	प. भारत आंतर विद्यापीठ कबड्डी स्पर्धा, कोटा (राजस्थान) करिंता शिवाजी विद्यापीठ संघात निवड व रौप्य पदक, अखिल भारत आंतर विद्यापीठ कबड्डी स्पर्धा, बेंगलोर-सहभाग, खेलो इंडिया स्पर्धा, भुवनेश्वर

ग्रंथालय

महाविद्यालयातील ग्रंथालय संगणकीकरण पूर्ण

- ▶ लायब्ररी मॅनेजमेंट सॉफ्टवेअर लिब मॅन.
- ▶ १०० टक्के वेब बेस लायब्ररी सॉफ्टवेअर.
- ▶ क्लाऊडवर आधारित ग्रंथालय सेवा.
- ▶ एम ओपॅक बी.डी.सी.पी. वेब ओपॅक, बी.डी.सी.पी. ऑफलाईन ओपॅक.

ग्रंथालय विभाग-

वाचन कक्ष - प्राध्यापक, विद्यार्थी व समाजातील अभ्यासू युवकांसाठी

देवघेव विभाग - डिजिटल विभाग

संदर्भ विभाग - स्टॅक विभाग, तांत्रिक विभाग

नियतकालिके विभाग - दुर्मिळ ग्रंथ विभाग

ग्रंथसंख्या -

एकूण ग्रंथ संख्या छापील : ३६३१२

नियतकालिके छापील मासिके : ४५

जर्नल्स छापील : २७

बांधीव खंड : १३८९

दिवाळी अंक : ६

दैनिके : १२

सी.डी. बुक : १५५

ग्रंथालय सेवा -

- संदर्भ सुविधा - विद्यार्थी व प्राध्यापकांना अभ्यासक्रमाची पुस्तके सोडून इतर माहिती संदर्भ विभागातून उपलब्ध करून दिले जातात.
- ई-बुक सुविधा - महाविद्यालयाचे ग्रंथालय इन्फ्लिबनेट एनलिस्टचे सभासद आहे. या माध्यमातून महाविद्यालयातील सर्व प्राध्यापक व विद्यार्थ्यांना ई-बुक ३१५०००० आणि ई-जर्नल्स ६००० अभ्यास संशोधनात्मक कार्यासाठी उपलब्ध आहेत.
- बारोईंग सुविधा - जर्नल/मासिके व इतर वाचन : महाविद्यालयातील प्राध्यापक व विद्यार्थ्यांना नियतकालिक विभागातील चालू अंक व इतर वाचन साहित्य ग्रंथालयात बसून वाचण्यासाठी उपलब्ध करून दिले जातात.
- बुक बँक - ग्रामीण परिसरातील आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल विद्यार्थ्यांना वर्षभर अभ्यासासाठी मोफत पुस्तक संच दिला जातो.
- मुक्तसंचार - ग्रंथालयात ओळखपत्र अत्यावश्यक आहे. सर्वांना ग्रंथसंग्रह हाताळण्यास मोफत प्रवेश दिला जातो.

- वेब ओपॅक सुविधा ग्रंथालयात उपलब्ध आहे.
- ग्रंथालय उपक्रम-वाचकमंच - ग्रंथालय विभागातर्फे प्रतिवर्षी वाचकमंच विभागाची स्थापना केली जाते. सध्या या उपक्रमाला १३ वर्ष पूर्ण झाली आहेत. या शैक्षणिक वर्षात ७० विद्यार्थ्यांना वाचकमंच उपक्रमामध्ये सहभाग घेतला.
- वैनतेय प्रकाशन - वैनतेय प्रकाशन महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या सृजनशीलतेचे प्रतिक होय. शैक्षणिक वर्षात १७ वैनतेय अंकांचे ग्रंथालयात प्रकाशन झाले या भिती पत्रकामधून वैविध्यपूर्ण विषयांची माहिती प्रकाशित झाली. भौतिकशास्त्र, सूक्ष्मजीवशास्त्र, भूगोल, वाणिज्य, वनस्पतीशास्त्र, हिंदी, राज्यशास्त्र, संख्याशास्त्र, इंग्रजी, मराठी, प्राणीशास्त्र, अर्थशास्त्र, इतिहास, बी.सी.ए. इत्यादी विविध विषयांची वैनतेय प्रकाशित झाली.

ग्रंथालयाची कामे -

- विद्यार्थी, प्राध्यापक यांना क्रमिक पुस्तके व इतर वाचन साहित्ये पुरवली जातात.
- ग्रंथालयात आलेल्या नवीन पुस्तकांची यादी देणे.
- संदर्भ ग्रंथ पुरविणे.
- वाचकांना मार्गदर्शन/समुपदेशन केले जाते.
- पुस्तकांचे वर्गीकरण केले जाते.
- वाचन विभाग उपलब्ध करून देणे.
- विशेष दिनादिवशी ग्रंथप्रदर्शन आयोजित केले जाते.
- संशोधन कार्यात मदत केली जाते.
- विद्यार्थ्यांमध्ये वाचन कौशल्य विकसित करणे, करिअर

मार्गदर्शन करणे, या संदर्भात स्पर्धा परिक्षांविषयी माहिती देणे सर्व ग्रंथ आणि नियतकालिके यांची माहिती पुरविणे.

- वृत्तपत्र, दिवाळी अंक व इतर वाचन साहित्य उपलब्ध करून देणे.
- दुर्मिळ साहित्याचे जतन, जपणूक व संवर्धन करणे.

ग्रंथालयातील उपलब्ध सुविधा -

- (१) इंटरनेट/स्कॅन/प्रिंट/फोटोकॉपी सुविधा.
- (२) कमवा आणि शिका योजना.
- (३) ग्रंथप्रदर्शन.
- (४) करिअर मार्गदर्शन.
- (५) स्पर्धा परिक्षा विभाग.
- (६) वेब ओपॅक.
- (७) वेब सुविधा ई-डेटाबेस.

ग्रंथालय समितीचे कामकाज -

महाविद्यालयातील ग्रंथालयाचे कामकाज ग्रंथालय समितीच्या बैठकीतून होते. वर्षातून ग्रंथालयाच्या कामकाजाचा आढावा तसेच नवीन सुधारणा इत्यादीबाबत धोरणात्मक चर्चा होते. त्यातून वर्षभर ग्रंथालयाचे कामकाज चालते. प्राचार्य डॉ. एस. डी. पवार ग्रंथालय समितीचे अध्यक्ष, प्रा. डी. डी. थोरात ग्रंथालय समितीचे निमंत्रक आहेत. तर ग्रंथपाल प्रा. अनिल पाटील ग्रंथालय समितीचे सचिव आहेत. शिवाय इतर पाच प्राध्यापक ग्रंथालय समितीचे सदस्य आहेत.

प्रा. अनिल शिवाजी पाटील

ग्रंथपाल

भाषा व वाङ्मय मंडळ

आपल्या महाविद्यालयातील भाषा व वाङ्मय मंडळ या समितीच्या वतीने २०१९-२० या शैक्षणिक वर्षामध्ये पुढीलप्रमाणे कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

- दिनांक १/०८/२०१९ रोजी अण्णाभाऊ साठे यांच्या जयंतीचे आयोजन केले गेले. कार्यक्रमास प्राणीशास्त्र विभागातील प्रा. एल. एस. भिंगारदेवे हे प्रमुख पाहुणे म्हणून लाभले तर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. डी. पवार हे अध्यक्ष स्थानी होते.
- दिनांक ०३/०८/२०१९ रोजी अवयवदान चळवळीचे महत्त्व पटवून देण्याच्या उद्देशाने 'अवयवदान श्रेष्ठ दान' या व्याख्यानाचे आयोजन केले गेले. यासाठी प्राणीशास्त्र विभागप्रमुख प्रा. डी. डी. थोरात हे प्रमुख पाहुणे म्हणून लाभले, तर अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. डी. पवार हे अध्यक्ष स्थानी होते. या प्रसंगी अवयवदाना संदर्भामध्ये विद्यार्थ्यांना शपथ देण्यात आली.
- दिनांक ०४/०९/२०२० रोजी भाषा व वाङ्मय मंडळ व महाराष्ट्र साहित्य परिषद, शाखा पाटण यांच्या संयुक्त विद्यमाने काव्यवाचन कार्यक्रमाचे आयोजन केले गेले. कार्यक्रमास प्रमुख पाहुण्या म्हणून सौ. मीराताई चव्हाण उपस्थित होत्या. तर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. डी. पवार हे अध्यक्ष स्थानी होते.
- दिनांक १६ /१२/२०१९ रोजी राष्ट्रवादी युवक काँग्रेस आयोजित महानेता विकास आणि परिवर्तनाचा या तालुका स्तरावरील वक्तृत्व स्पर्धेचे संयोजन केले. युवानेते मा. सत्यजितसिंह पाटणकर प्रमुख पाहुणे म्हणून लाभले तर कोयना शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा. डॉ. सोपानराव चव्हाण हे अध्यक्ष स्थानी होते.

स्पर्धेतील सहभाग :

अमृत बापू भिसे बी.ए. भाग एक या विद्यार्थ्यांनी शैक्षणिक वर्ष २०१९-२० मध्ये विविध ठिकाणी आयोजित केलेल्या वक्तृत्व स्पर्धामध्ये सहभाग नोंदवला व उज्वल यश संपादन केले .

- १) एकूण नऊ जिल्हास्तरीय व राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेत प्रथम क्रमांक संपादन केले.
- २) राष्ट्रवादी युवक काँग्रेस आयोजित महानेता विकास आणि परिवर्तनाचा या जिल्हास्तरीय व राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक प्राप्त केले.

आंतरमहाविद्यालयीन काव्यवाचन व कथाकथन स्पर्धामध्ये सहभाग :

- छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा येथे आयोजित राष्ट्रीय आंतरमहाविद्यालयीन काव्यवाचन व कथाकथन स्पर्धेसाठी कु. पूजा विलास पवार बी.ए. भाग ३ हिने सहभाग नोंदवला.
- छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा येथे आयोजित राष्ट्रीय आंतरमहाविद्यालयीन कथाकथन स्पर्धेसाठी सौरभ हंबीरराव पाटील बी.ए. भाग ३ याने सहभाग नोंदवला.

प्रा. विनायक राजूत
निमंत्रक, भाषा व वाङ्मय मंडळ

राष्ट्रीय सेवा योजना

वरिष्ठ व कनिष्ठ विभाग २०१९-२०

मा. प्राचार्य, डॉ. एस. डी. पवार यांच्या मार्गदर्शनाखाली सन २०१९-२० मध्ये राष्ट्रीय सेवा योजनेचा मा. डॉ. सोपानराव चव्हाण अध्यक्ष कोयना शिक्षण संस्था, पाटण यांच्या हस्ते शुभारंभ झाला. गतवर्षाप्रमाणेच बौद्धिक व श्रमदान कार्यक्रमाबरोबरच विशेष श्रमसंस्कार शिबिर इ. कार्यक्रम राबविण्यात आले.

बौद्धिक कार्यक्रम :

२१ जून २०१९	आंतरराष्ट्रीय योगदिन	मा. डॉ. अर्चना देशमुख
०१ जुलै २०१९	५०० वृक्षारोपण	महाविद्यालय परिसर
१३ जुलै २०१९	धुम्रपान निषेध दिन	डॉ. खोतसाहेब (रोटरी क्लब पाटण)
१ ऑगस्ट २०१९	एन.एस.एस. उद्घाटन व स्वच्छ भारत मोहिमेअंतर्गत व्याख्यान	डॉ. स्नेहल राजहंस
१२ सप्टेंबर २०१९	गणेश विसर्जन	एन.एस.एस. विभागातील विद्यार्थी कोयना नदी परिसर स्वच्छता
२४ सप्टेंबर २०१९	एन.एस.एस. दिवस	प्रा. एस. एस. तडाखे
०२ ऑक्टोबर २०१९	गांधी जयंती, स्वच्छ भारत अभियान : प्लास्टिक मुक्त मोहिम	प्राचार्य डॉ. एस. डी. पवार
०५ ऑक्टोबर २०१९	'डि-अॅंडीक्शन ऑफ ड्रग्स' कार्यशाळा	म. रा. उच्चशिक्षण व तंत्रज्ञान विभाग व वेणूताई चव्हाण कॉलेज, कराड यांनी आयोजित केलेल्या कार्यशाळेत आमचे सहा विद्यार्थी व एक प्राध्यापक यांनी सहभाग नोंदवला.
३१ ऑक्टोबर २०१९	सरदार वल्लभभाई पटेल जयंती	प्राचार्य डॉ. एस. डी. पवार
२६ नोव्हेंबर २०१९	संविधान दिन - व्याख्यान	प्रा. डॉ. डी. एस. सावंत
२ डिसेंबर २०१९	जागतिक एड्स दिन - रॅली, पथनाटय व व्याख्यान	मा. श्री. अरूण दळवी
२४ जानेवारी २०१९	मतदार जागृती रॅली	मा. श्रीरंग तांबे
५ व ६ फेब्रुवारी २०२०	'आपत्ती व्यवस्थापन' या विषयावर लीड कॉलेज अंतर्गत दोन दिवसीय कार्यशाळा	मा. प्रा. करणराज रणदिवे, मा. डॉ. बी. बी. पाटील, मा. प्रा. रोहन क्षीरसागर व मा. विशाल कांबळे

विशेष श्रमसंस्कार शिबिर :

राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्यावतीने आरोग्य, वैयक्तिक आणि सार्वजनिक स्वच्छता, पर्यावरण संवर्धन आणि शिक्षण या उद्देशाने विशेष श्रमसंस्कार शिबिराचे मौजे अडूळ गावठाण ता. पाटण येथे मंगळवार दिनांक २४/१२/२०१९ ते सोमवार दिनांक ३०/१२/२०१९ या कालावधीत पार पडले. या सात दिवसांच्या शिबिरामध्ये १५० शिबिरार्थी आणि ग्रामस्थ उपस्थित होते.

रक्तदान शिबिर :

दिनांक ६ फेब्रुवारी २०२० रोजी महाविद्यालयामध्ये ग्रामीण उपजिल्हा रुग्णालय कराड यांचेमार्फत रक्तदान शिबिराचे आयोजन करण्यात आले. त्यामध्ये ४५ स्वयंसेवक व विद्यार्थ्यांनी रक्तदान केले.

श्रमदान :

या शैक्षणिक वर्षात विद्यार्थ्यांनी महाविद्यालय परिसर, क्रीडांगण, वसतिगृह, जिमखाना, कन्याशाळा परिसरात स्वच्छता केली. शिवाय मौजे अडूळ गावठाण ता. पाटण येथे श्रमदानातून गावातील गटारे, ग्रामस्वच्छता अभियानात संपूर्ण गावाची मंदिर परिसराची स्वच्छता, प्लास्टिक मुक्तगाव, गावातील शोष खड्डे व गावातील लोकसंख्या सर्वेक्षण केले. इ. मध्ये सहभाग घेतला.

राष्ट्रीय सेवा योजना सन २०१९-२० मध्ये विविध कार्यक्रम राबविण्यात मा. डॉ. डी. के. गायकवाड, समन्वयक, राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर, कोयना शिक्षण संस्था पाटणचे अध्यक्ष मा. डॉ. सोपानराव चव्हाण, जनरल सेक्रेटरी मा. अमरसिंह पाटणकर, उपाध्यक्ष मा. प्रकाशभाऊ पाटील, जॉईंट सेक्रेटरी मा. बाळासाहेब पाटील, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. डी. पवार, सल्लागार समिती राष्ट्रीय सेवा योजना, मौजे अडूळ गावठाण ग्रामस्थ व पंचायत समिती सदस्य यांनी वेळोवेळी केलेल्या सहकार्याबद्दल मनःपूर्वक आभार. तसेच राष्ट्रीय सेवा योजनेचे सर्व सन्माननीय सदस्यांचेही आभार.

प्रा. आर. जी. कांबळे, कार्यक्रम अधिकारी, वरिष्ठ विभाग

प्रा. बी. डी. लोहार, कार्यक्रम अधिकारी, कनिष्ठ विभाग

माजी विद्यार्थी संघ समन्वय समिती

आपल्या 'बाळासाहेब देसाई कॉलेज माजी विद्यार्थी संघ समन्वय समिती' च्या वतीने २०१९-२० या शैक्षणिक वर्षामध्ये पुढीलप्रमाणे उपक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

- शनिवार दिनांक ३ /०८/२०१९ रोजी बाळासाहेब देसाई कॉलेज माजी विद्यार्थी संघ'समन्वय समिती व माजी विद्यार्थी संघ कार्यकारिणी यांची संयुक्त बैठक आयोजित करण्यात आली. सदर बैठकीमध्ये संघाच्या मागील वर्षामध्ये आयोजित केलेल्या उपक्रमांचा आढावा घेण्यात आला. तसेच माजी विद्यार्थी संघाच्या कोयनापर्व या नियतकालिकाच्या छपाईबाबत चर्चा करण्यात आली.
- बुधवार दिनांक ११/१२/२०१९ रोजी बाळासाहेब देसाई कॉलेज माजी विद्यार्थी संघ'समन्वय समिती व माजी

विद्यार्थी संघ कार्यकारिणी यांची संयुक्त बैठक आयोजित करण्यात आली. सदर बैठकीमध्ये महाविद्यालयाच्या माजी विद्यार्थ्यांचा स्नेहमेळावा फेब्रुवारी महिन्यात घेण्याचे ठरले. तसेच कोयनापर्व या नियतकालिकाच्या संपादनाची जबाबदारी प्रा. डॉ. एस. एस. यादव यांच्याकडे देण्यात आली.

- शनिवार दिनांक ०८/०२/२०२० रोजी महाविद्यालयाच्या माजी विद्यार्थ्यांचा स्नेहमेळावा आयोजित करण्यात आला. सदर मेळाव्यासाठी महाविद्यालयातील विविध विभागांचे ९८ माजी विद्यार्थी उपस्थित होते. कार्यक्रमास प्रमुख पाहुणे म्हणून महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी व माजी डी.वाय.एस.पी. मुंबई मा. संभाजीराव पाटणकर, तर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. डी. पवार हे अध्यक्ष स्थानी होते.

प्रा. विनायक राऊत
निमंत्रक, माजी विद्यार्थी संघ समन्वय समिती

विद्यार्थिनी मंडळ

विद्यार्थिनी मंडळ २०१९-२० उद्घाटन समारंभ सोमवार दि. २३/०९/२०१९ रोजी संपन्न झाला. या कार्यक्रमाच्या प्रमुख पाहुण्या प्रा. गायत्री जाधव या होत्या. तसेच सोमवार दि. १६/०१/२०२० रोजी अग्रणी महाविद्यालय योजने अंतर्गत 'Cocoon Handicraft' या विषयावर कार्यशाळा घेण्यात आली. १५० विद्यार्थिनींनी याचा लाभ घेतला.

प्रा. डॉ. एम. आर. शिंदे
निमंत्रक, विद्यार्थिनी मंडळ

महिला सबलीकरण व अंतर्गत तक्रार निवारण समिती

- १) दि. २८/०८/२०१९ ला महिला सबलीकरण व अंतर्गत तक्रार निवारण समितीच्या उद्घाटन प्रसंगी पोलिस सहायक निरीक्षक, पाटण मा. तृप्ती सोनवणे यांचे महिला सुरक्षा व कायदे या विषयी व्याख्यान.
- २) ३ जानेवारी, २०२० सावित्रीबाई फुले जयंती निमित्त मा. मीराताई चव्हाण यांचे व्याख्यान.
- ३) ८ फेब्रुवारी, २०२० रोजी 'आई माझ्या महाविद्यालयात' या सांस्कृतिक कार्यक्रमाचे आयोजन.

प्रा. डॉ. सौ. काटे एच्. व्ही.
निमंत्रक, महिला सबलीकरण समिती

राष्ट्रीय छात्र सेना (NCC)

- १) महाविद्यालयात २०१५ साली NCC sub unit मंजूर झाले. त्यावेळी एन.सी.सी. कॅडेटस्ची संख्या फक्त १५ होती. शैक्षणिक वर्ष २०१९-२० मध्ये आपल्याला पूर्ण unit म्हणून मान्यता मिळाली असून ३७ मूले व १५ मुली असे एकूण ५२ कॅडेटस् आहेत.
- २) या वर्षी एन.सी.सी. चे ८ कॅडेटस् इंडियन आर्मि मध्ये भरती झाले आहेत.
- ३) आत्तापर्यंत ३५ विद्यार्थ्यांनी 'C' Certificate परीक्षा 'A' Grade ने उत्तीर्ण झाले आहेत.
- ४) एन.सी.सी. च्या विद्यार्थ्यांनी थल सेना कॅम्प, नवी दिल्ली, आर्मि अटेचमेंट कॅम्प, अहमदनगर, ट्रेनिंग कॅम्प, विटा, इस्लामपूर, दापोली या ठिकाणी बेस्ट कॅडेट अॅवॉर्ड मिळविले आहेत तर पूजा पवार वक्तृत्व स्पर्धेत, राकेश राठोड हॉलीबॉल स्पर्धेत यांनी सुवर्णपदके मिळविली आहेत.
- ५) महाविद्यालयातील एन.सी.सी. युनिट व १९, महा. बटालियन एन.सी.सी., कराड यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'Annual Training Camp' चे आयोजन करण्यात आले.
- ६) एन.सी.सी. ने यावर्षी स्वातंत्र्य दिन, प्रजासत्ताक दिन, वीर पत्नी, वीर माता यांचा सत्कार समारंभ, रायफल ड्रिल व वॉर डेमो, गणेश निर्मात्य संकलन, विवेकानंद जयंती, लोकसंख्या दिन, वृक्षारोपण, पूरग्रस्तांना मदत, रक्तदान शिबिर यांचे आयोजन करण्यात आले.

प्रा. संतोष प्रकाश पाटील
एन.सी.सी. ऑफिसर

Internal Quality Assurance Cell

- Organized IQAC Festival on 13th Feb. 2020
- Organized Guest Lecture (one day Workshop under FDP) of Dr. Ayub Shekh (NAAC Coordinator, ASC College, Khed) on 18th Jan 2020
- Organized Two Faculty Development Programme
- Dr. P. Y. Phadnis attended three day RUSA sponsored IQAC workshop at Shivaji University, Kolhapur from 8th to 10th May 2019.
- Dr. P. Y. Phadnis attended one day NAAC workshop at Rahimatpur College on 11th Oct 2019.
- Dr. P. Y. Phadnis and Mr. Anil Sutar attended a two day seminar on RAF-NAAAC at SGM College, Karad on 4th & 5th Feb 2020.
- Dr. S. R. Supanekar and Mr. Anil Sutar attended a two day seminar on ICT enabled pedagogy at SGM College, Karad on 17th & 18th Feb. 2020.

- Dr. M. R. Kadam and Dr. P. D. Kamble attended a two day seminar on Research Methodology at SGM College, Karad on 28th & 29th Feb 2020.
- Two IQAC meetings were held in this academic year.
- IQAC has submitted proposal for one day national workshop to NAAC.
- IQAC has planned and implemented Academic Calendar for 2019-20.
- Online AQAR for the year 2018-19 has been submitted to NAAC on 15th Feb. 2020.

Prof. Dr. P. Y. Phadnis
IQAC Coordinator

सामाजिकशास्त्र मंडळ

१. राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज जयंती साजरी करण्यात आली.
२. जागतिक लोकसंख्या दिन साजरा करण्यात आला.
३. महात्मा गांधी यांच्या १५० व्या जयंती निमित्ताने जयंती सप्ताह साजरा करण्यात आला.
४. महात्मा गांधी जयंती निमित्ताने स्वच्छ भारत अभियान कार्यक्रम राबविण्यात आला.
५. संविधान दिन साजरा करून संविधान जनजागृतीसाठी संविधानाची शपथ देण्यात आली.
६. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर महापरिनिर्वाण दिन साजरा करण्यात आला.
७. छत्रपती शिवाजी महाराज जयंती साजरी करण्यात आली.
८. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर जयंती साजरी करण्यात आली.

प्रा. डॉ. जी. एस. पट्टेबहादुर
निमंत्रक, सामाजिकशास्त्र मंडळ

कला मंडळ

कार्यक्रम २०१९-२०

- १) प्रा. संभाजीराव कदम महाविद्यालय देऊर येथे शिवाजी विद्यापीठाच्या जिल्हास्तरीय युवक महोत्सवात सहभाग - रविवार दि. २२/०९/२०१९

अ. नं.	कलाप्रकार	सहभागी स्पर्धक		साथीदार	शेरा
		मुले	मुली		
१	लोकनृत्य	५	५	५	सहभाग
२	सुगमगायन	०	१	२	सहभाग
३	वक्तृत्व मराठी, हिंदी	१	१	०	वक्तृत्व मराठी - अमृत भिसे प्रथम क्रमांक
४	वादविवाद	१	१	०	सहभाग
५	नकला	१	०	०	सहभाग

२) मुधोजी महाविद्यालय फलटण येथे शिवाजी विद्यापीठाच्या मध्यवर्ती युवक महोत्सवात सहभाग - दि. २६/०९/२०१९

अ. नं.	कलाप्रकार	सहभागी स्पर्धक	साथीदार	शेरा
१	वक्तृत्व मराठी	श्री. भिसे अमृत बापू	-	सहभाग
२	मेहंदी रचना	कु. पवार आरती नथूराम	-	सहभाग
		प्रा. पवार शुभांगी राजेंद्र		
३	स्थळ छायाचित्रण	श्री. कदम अक्षय वसंत	-	सहभाग

३) सांस्कृतिक कार्यक्रम देशभक्तीपर गीते - २६ जानेवारी २०२०

अ. नं.	गाण्याचे नाव	सादरकर्ते
१	बलसागर भारत होवो	श्रीमंत सरदार भीमराव नागोजीराव पाटणकर विद्यामंदीर, पाटण
२	नौ जवानो, नौ जवानो	माने देशमुख विद्यालय, पाटण
३	ए मेरे प्यारे वतन	कै. सौ. सुलोचनाबाई पाटणकर कन्याशाळा, पाटण
४	सारे जहाँ से अच्छा	सीता पवार - बी.कॉम. २

४) वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ - दि. १४ फेब्रुवारी २०२०

अ. नं.	कलाप्रकार	सहभागी स्पर्धक		साथीदार	शेरा
		मुले	मुली		
१	ईशस्तवन	१	०	३	ओंकार प्रधान रुप गणेशाचे
२	स्वागत गीत	०	६	३	या शुभ समयी शब्द सुरांची उधळू भावफूले

५) वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ सांस्कृतिक कार्यक्रम - दि. १४ फेब्रुवारी २०२०

अ. नं.	गाण्याचे नाव	प्रकार	सादरकर्ते
१	तेरी आखीर्योका काजल	नृत्य	धनश्री चव्हाण
२	तुम ही हो	गीत	विकास टकले
३	गीत	गीत	पूजा भिसे
४	इशकाचा बाण सुटला	नृत्य	शिवानी सोनावले
५	मरजाँवा	गीत	सीता पवार
६	रिमिक्स	नृत्य	रोहीत पवार
७	रॅप साँग	नृत्य	सतीश वाघमारे
८	रिमिक्स	नृत्य	निलम सुर्वे, पूनम कदम
९	गीत	गीत	प्रियांका साळुंखे
१०	रिमिक्स	नृत्य	निशा मोरे आणि ग्रुप
११	रंगीला मारो ढोल	नृत्य	आरती पवार, सानिया बोलके, प्रियांका साळुंखे
१२	मुकाबला	नृत्य	कोमल माने आणि ग्रुप
१३	रॅप साँग	नृत्य	सतीश वाघमारे
१४	रिमिक्स	नृत्य	संध्या भाकरे
१५	होली होली	नृत्य	विद्या पुरोहित आणि ग्रुप
१६	पिंगा	नृत्य	सीता पवार
१७	इंडियन आर्मि	नृत्य	ऐश्वर्या गुरव आणि ग्रुप

प्रा.डॉ.पी.जे. ऐवळे
निमंत्रक, कला मंडळ

प्राध्यापक प्रबोधिनी अहवाल

- १) शुक्रवार दिनांक २७/०९/२०१९ रोजी डॉ. डी. आर. फडतरे यांना पीएच. डी. पदवी मिळाल्याबद्दल त्यांचा सत्कार समारंभ व व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले.
- २) शुक्रवार दिनांक १३/१२/२०१९ रोजी डॉ. पी. वाय. फडणीस यांना पीएच. डी. पदवी मिळाल्याबद्दल त्यांचा सत्कार समारंभ व व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले.
- ३) दिनांक ३०/०१/२०२० रोजी डॉ. एस. डी. पवार यांच्या 'माझी अमेरिका वारी' याविषयी व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले.
- ४) दिनांक ५/२/२०२० रोजी प्रा. सुनिलराव पानस्कर यांचे 'घातसूत्र' या विषयावर व्याख्यान झाले.
- ५) दिनांक २५/२/२०२० रोजी महाराष्ट्रातील ख्यातनाम वक्ते प्रा. वैजनाथ महाजन, सांगली यांचे मराठी राजभाषा दिनाच्या निमित्ताने व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले.

प्रा. विजय पानस्कर
निमंत्रक, प्राध्यापक प्रबोधिनी

निसर्गप्रेमी मंडळ

- १) जुलै व ऑगस्ट २०१९ मध्ये निसर्गप्रेमी मंडळाच्या सभासदांची नाव नोंदणी करण्यात आली एकूण ६६ विद्यार्थी मंडळाचे सभासद झाले.
- २) जागतिक वन्यप्राणी सप्ताह निमित्त सह्याद्री व्याघ्र प्रकल्प यांच्या सहकार्याने व्याघ्रदिन महाविद्यालयात साजरा करण्यात आला. त्याला सर्व सभासद व व्याघ्र प्रकल्पातील अधिकारी उपस्थित होते.
- ३) दिनांक १६ नोव्हेंबर ते १९ नोव्हेंबर २०१९ रोजी किसरुळे घाटमाथा येथे चार दिवसाचे निवासी निसर्ग प्रशिक्षण शिबीराचे आयोजन करण्यात आले. या शिबीरासाठी एकूण ६५ सभासदांनी सहभाग घेतला. शिबीरामध्ये जंगलभ्रमंती, पक्षीनिरीक्षण, वन्यप्राण्यांच्या पाऊलखुणा, व्यक्तिमत्व विकास, मनोरंजन इ. कार्यक्रमांचा समावेश होता. हे निवास प्रशिक्षण शिबिर सह्याद्री अॅडव्हेंचर्स, पाटण यांच्या संयुक्त विद्यमाने संपन्न झाले.
- ४) परिक्षेत्र वनअधिकारी पाटण यांच्या कार्यालयामार्फत मौजे भोसगांव येथे दि. १० जानेवारी २०२० रोजी एक दिवसाचे पर्यावरण शिबिराचे आयोजन करण्यात आले. त्यामध्ये मंडळाचे ४० विद्यार्थी सहभागी झाले.
- ५) २२ जानेवारी २०२० रोजी शिबिरातील सहभागी सभासदांना प्रमाणपत्र वितरित करण्यात आली.
- ६) वनविभाग सातारा यांच्या मार्फत विद्यार्थ्यांच्या निसर्ग प्रशिक्षण शिबिरासाठी पाच हजार रुपयांचे अनुदान प्राप्त झाले आहे.

प्रा. सुनीलराव पानस्कर
संयोजक, निसर्गप्रेमी मंडळ

विभागीय व वैयक्तिक परामर्श

Department of Marathi

A. Departmental Profile :-

1. Co-curricular Activities :

- शाहीर भाऊ फक्कड साहित्य कला प्रतिष्ठान, पाटण यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित अण्णाभाऊ साठे जयंती दिनांक १/८/२०१९
- महाराष्ट्र साहित्य परिषद, शाखा पाटण यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित काव्यवाचन कार्यक्रम दिनांक ०३/०१/२०२०
- मराठी विभागातील विद्यार्थ्यांची सातारा ग्रंथ महोत्सव येथे दिनांक ५/१/२०२० रोजी अभ्यास सहल आयोजित करण्यात आली.
- मराठी विभाग व ग्रंथालय विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने दिनांक ११/१/२०२० रोजी ग्रंथ प्रदर्शन आयोजित करण्यात आले.
- मराठी विभागाच्या वतीने 'मराठी भाषा आणि रोजगाराच्या संधी' या विषयावर भित्तीपत्रकाचे प्रकाशन दिनांक १२/१/२०२० रोजी करण्यात आले.
- मराठी विभागाच्यावतीने राबविण्यात येणाऱ्या ग्रामीण पत्रकारिता या अभ्यासक्रमाची शैक्षणिक सहल दिनांक २६/०२/२०२० रोजी दै. लोकमत, रेडिओ मिरची एफ. एम., शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर येथे आयोजित करण्यात आली.
- महाराष्ट्र साहित्य परिषद, शाखा पाटण आणि मराठी विभाग बाळासाहेब देसाई कॉलेज, पाटण यांच्या संयुक्त विद्यमाने मराठी राजभाषा दिनानिमित्ताने प्रा. वैजनाथ महाजन, सांगली यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. दिनांक २७/२/२०२०
- कवी विहंग पारितोषिक - पवार सौरभ चंद्रकांत बी. ए. भाग १ ऐच्छिक मराठी प्रथम
- रामकली पावसकर पारितोषिक - जाधव पूजा तानाजी बी. ए. भाग ३ - मराठी प्रथम

B. Faculty Profile :-

S. N.	Name of the Activity	प्रा. डॉ. पांडुरंग ऐवळे	प्रा. विनायक राऊत
1	Conference/Seminar/Workshop attended (I/N/R)	N- 01	N- 01 I - 01 R - 01
2	Conference/Seminar/ Workshop Paper presented (I/N/R)	-	N- 01 I - 01
3	Res. Pap. Published in Journal (I/N/R)	-	I -01 N -01
4	Refresher Course in ICT, Punjab Uni., Patiala	-	R C - 01
5	Short Term Course F.D.P.	-	F.D.P. - 01

(I - International ; N - National; R - Regional)

Prof. Dr. P. J. Aiwale
Head, Department of Marathi

Department of Hindi

A. Departmental Profile :-

1. Co-curricular Activities :

- 'Aalok' Bhattipatruk Prakashan - 30/7/2019
- Organization of Premchand and Aannabhau Sathe Jayanti on 01 Aug. 2019
- Celebration of Hindi Din- 14 Sept. 2019
- Displayed Wall Poster 'Vaintey' on Hindi Lekhak PREMCHAND - 4/2/2020
- Hindi -English-Marathi Kavya Sammelan - 14/12/2019

2. Others :

- Miss Kate Punam Chandrakant stood first in the University in Hindi Subject in the academic year 2018-19 in B. A. III examination.
- Conducted Shivaji University Certificate Course 'Hindi Anuwad', Duration; 6 months (from 03/09/2019 to 28/02/2020)

B. Faculty Profile :-

S. N.	Name of the Activity	Name of the Faculty Member	
		Dr. V. B. Kurane	Dr. Sou. Kate H. V.
1	Conference/Seminar/ Workshop attended (I/N/R)	I-02 N-01	I-01 N-02
2	Conference/Seminar/ Workshop Paper presented (I/N/R)	I-02 N-01	I-01 N-02
3	Chair the Session (N/ R)	--	01
4	Res. Pap. Published in Journal (I/N/R)	I-1 N-1	I-1 N-2
5	Res. Pap. Published in Proceeding (I/N/R)	-	-
6	Guest Lectures	01	03
7	Refresher / Orientation / Summer Programme	-	-
8	Membership of Academic bodies	04	04

(I - International ; N - National; R - Regional)

Prof. Dr. V. B. Kurane
Head, Department of Hindi

Department of English

A. Departmental Profile :-

1. Co-curricular Activities :

- Conducted College Certificate course of 3 months duration on 'Basic English Grammar' from December 06, 2019 to February 28, 2020. Certificates were distributed to participants of the course at the Valedictory Function on February 28, 2020.
- Poetry Recitation Program- The program was organized in collaboration with Hindi and Marathi Department on 03/01/2020.
- Eight students along with Mrs. S. A. Kirpekar, a faculty member of the department attended One Day Workshop on "Functional English" organized under Lead College scheme by K. C. College, Talmavale on Wednesday, 22/01/2020
- Four students along with Smt. R. T. Yadav, a faculty member of the department participated in State Level Quiz Contest on Mahatma Gandhi on Thursday, 30/01/2020 organized by M. P. Patil College, Borgaon, Tal. Walwa, Dist. Sangli

2. Extra-curricular Activities :

- Displayed Wall Poster on "Parts of Speech" on Saturday, 11/01/2020
- Organized Daulat Essay Competition on December 31, 2019. First three participants got first, second and third rank and the fourth one got consolation prize.

3. Students' Achievement :

- The following meritorious students received prizes in the Annual Prize Distribution Function organized on 14/02/2020

Sr. No.	Name of the student	Class	Year	Marks	Rank
1	Jadhav Ajay Ramchandra	B. A. III	2018-19	77.72 % (aggregate)	I
2	Salunkhe Rajashri Shivaji	B. A. III	2018-19	82 % (English-C)	I
3	Bhandirge Sangram Sunil	B. A. I	2018-19	84%	I

- 04 students achieved distinction and 07 obtained First Class in B.A.- III Exam. 2018-19

B. Faculty Profile :-

Sr. No.	Name of the Activity	Name of the Faculty Members	
		Dr. N. G. Wale	Mr. S. S. Pawar
1	Conference/Seminar/ Workshop Paper presented (I/N/R)	R-I (Revised Syllabus-B. A. II (O))	I-01, R-I (Revised Syllabus-B. A. II (O))
2	M.Phil., /Ph.D. Guidance (awarded/working)	--	Ph. D. in progress
3	Membership of Academic Bodies	01	01
4	Others 1) Elections	Presiding Officer-[Phaltan] October 20-22, 2019	Presiding Officer-[Satara] October 20-22, 2019

2) Convener	1. English Language & Literary Association (ELLA) 2. Basic English Grammar 3. Fun Fair Committee	Cultural Program at Annual Prize Distribution, 14/02/2020
3) Editor	Chief Editor, Daulat Magazine	English Section Editor, Daulat Magazine
4) Examiner	1. CAP, Shivaji College, Satara November 22-23, 2019 2. CAP, SGM, Karad December 2-3, 2019	1. CAP, B.D.C, Patan, Nov 21-26, 2020 2. CAP, Y.C.College, Karad, Dec- 04, 05, 2020
5) Programme Announcer	05 Functions	01 Function
6) Career Oriented Courses	--	Coordinator
7) Extension Activity	1 Worked as Chief of State Level GK Quiz Committee, Warananagar, Jan,12, 2020 2. Member of IQAC	1. Guest Speaker at Arts & Commerce College, Undale, 27/08/2019 2. Guest for Wallpaper Inauguration function at Arts & Commerce College, Undale, Karad, 27/08/2019
8) Refresher/Orientation/ Short Term course	Short Term FDP on 'Innovative Practices in Pedagogy' at Azad College of Education, Satara, from 15/06/2019 to 24/06/2019	Refresher Course in ICT at Punjab University, Patiala, 17/02/2020 to 29/02/2020

Prof. Dr. N. G. Wale
Head, Department of English

Department of Political Science

A. Departmental Profile :-

1. Co-curricular Activities :

- a. Lecture on 'Features of Indian Constitution' on the occasion of **Constitution Day** - 26/11/2019
- b. **International Democracy Day** for Awareness about Democracy -15/09/2019

2. Extra-curricular Activities :

- a. Displayed Wall-Poster (Vainthey) on '**Maratha Reservation**' - 09/02/2020

3. Extension Activities :

- a. Voter Day Rally for Awareness about voting - 25/01/2020

4. Certificate Course :

Panchayat Raj Course for the students of B.A. III.

B. Faculty Profile :-

Sr. No.	Name of the Activity	Name of the Faculty Members	
		Dr. S. D. Pawar	Prof. V. S. Panskar
1	Conference/Seminar/ Workshop Paper presented (I/N/R)	I-01	I-01
2	Book Published	-	Topic -01
3	Res. Pap. Published in Proceeding (I/N/R)	I-01	I-01
4	Ongoing Projects	-	01
5	M.Phil/Ph.D. Guidance (awarded/working)	01 - Ph.D. 01- M.Phil.	01 01

Head, Department of Political Science

Department of History

A. Departmental Profile :-**1. Co-curricular Activities :**

- a) Celebration of Shau Jayanti
- b) Inauguration of History Association
- c) Celebration of Gandhi Jayanti
- d) Celebration of Vivekanand Jayanti & Rajmata Jijau Jayanti
- e) Celebration of Shiv Jayanti

2. Extra-curricular Activities :

- a) Displayed Wall Poster (Vainteya) on "Prime Minister Indira Gandhi" - 18/09/2019

3. Extension Activities :

- a) Conducted Certificate Course on 'MODI LIPI'

B. Faculty Profile :-

Sr. No.	Name of the Activity	Name of the Faculty Member		
		Mr. R. G. Kamble	Dr. S. S. Yadav	Mr. R. K. Gangavane
1	Conference/Seminar/Workshop attended (I/N/R)	N-01	N-01 I-01	-
2	Conference/Seminar/Workshop Paper presented (I/N/R)	N-01	N-01 I-01	-
3	Res. Pap. Published in Journal (I/N/R)	01	I-01	-

4	Ongoing Projects	01	-	-
5	Co-Editor Journal	-	I-01	-
6	Member of Advisory Board(IQAC-Arts & commerce college Nagthane)	-	01	-
7	Alumni Association Member(Arts & commerce college Nagthane)	-	01	-
8	Refresher / Orientation / Summer Programme	Women Empowerment -Sourastra University, Rajkot	-	-

(I - International ; N - National; R - Regional)

Prof. R. G. Kamble
Head, Department of History

Department of Economics

A. Departmental Profile :-

1. Co-curricular Activities :

- Inauguration of Economic Association & World Population Day - July 11, 2019
- Teacher's Day Celebration - Sept. 7, 2019
- 'Vainteya' Poster Presentation on 'चांदा टु बांदा, कांघाने केला वांदा' -Dec. 11, 2019
- 'Avishkar' Research Poster Presentation कांदा व लसूण किंमतीचा तुलनात्मक अभ्यास - Jan. 8, 2020

2. Extra-curricular Activities :

- COC Course on 'Share Market Certificate Course' 10 days course, 34 students enrolled. Started from 05th Feb 2020 to 15th Feb. 2020.
- Organized Lead College Activity "Impact of Flood on Agriculture & Agro Tourism" - Dec. 14, 2019
- Arranged Study Tour - Feb. 1, 2020

Dr. P. Y. Phadnis awarded Ph.D. in Economics by Shivaji University, Kolhapur - Nov. 30 2019.

B. Faculty Profile :-

Sr. No.	Name of the Activity	Name of the Faculty Member			
		Dr. P. Y. Phadnis	Dr. G. S. Pattebahadur	Mrs. Yogita D. Chavan	Miss. B. H. Gondhali
1	Conference/Seminar/ Workshop Attended (I/N/R)	I-02, N-03 FDP-01	I-01, N-02 R-01	R-01	R-01

2	Conference/Seminar/ Workshop Paper Presented (I/N/R)	I-02	N-02	--	--
3	Res. Pap. Published in Journal (I/N/R)		I-02	--	--
4	Res. Pap. Published in Proceeding (I/N/R)	I-01	I-02	--	--
5	Ongoing Projects	--	(UBA)-01	--	--
6	Guest Lecture	01	06	--	--
7	Award/ Recognition	--	PG Teacher	--	--
8	Refresher / Orientation / Summer Programme	01	01, FDP-01	--	--
9	M. Phil./Ph.D. Guidance (Awarded/Working)	Awarded	--	--	--
10	Membership of Academic Bodies	CDC	CIT(IUMS)	--	--

(I - International ; N - National; R - Regional)

Prof. Dr. Prashant Y. Phadnis
Head, Department of Economics

Department of Geography

A. Departmental Profile :-

1. Co-curricular Activities :

- Organized one day lead college workshop on Water Management - Jan. 15, 2020
- Inaugural Function of Geography Association Celebration of Humboldt Birth Anniversary & Ozone Day - Sept. 18, 2019
- Teacher's Day Celebration - Sept. 7, 2019
- Celebration of Bhoogol Din - Jan. 14, 2020

2. Extra-curricular Activities :

- COC Course on 'Travel and Tourism' 06 months Course, Students enrolled - 60, Started From Sept. 2019 to March 2020
- Participation in World Population Day - July 11, 2019
- Arranged Projects in Patan Tehsil - Feb. 6, 2020
- Arranged Study Tour For B.A. III Students at Vijapur- Humpi-Badami. - 07/2/20 to 09/02/2020

B. Faculty Profile :-

Sr. No.	Name of the Activity	Name of the Faculty Members		
		Dr. C. U. Mane	Shri. S.S. Tadakhe	Shri. S.P. Patil
1	Conference/Seminar/ Workshop Attended (I/N/R)	I - 01 N - 04	I - 01 N - 01	I - 01 N - 04
2	Conference/Seminar/ Workshop Paper Presented (I/N/R)	I - 01 N - 04	N - 01	I - 01 N - 04
3	Chair the Session (N/R)	N-02	-	-
4	Res. Pap. Published in Journal (I/N/R)	I - 01 N - 02	N - 01	N - 01
5	Res. Pap. Published in Preceeding (I/N/R)	N - 02	-	N - 01
6	Resource Person (N/R)	N - 02	R - 02	-
7	Book Published (N/R)	* Editor and Unit writer of Geography of Tourism.(B.A.II) *Unit writer of Oceanography. (B.A.II)	Unit writer of Commercial Geography.(B.Com.I)	
8	Guest Lecture		02	01
9	Award / Recognition	Award from KES. Patan	Award from KES. Patan	Award from KES. Patan
10	Refresher / Orientation /I Summer Programme	-	R. C., HRDC Patiala	R.C., HRDC Patiala
11	M. Phil/Ph.D. Guidance (Awarded/Working)	Awarded-I M.Phil and 1 Ph.D. Working 6 students	-	-
12	Membership of Academic Bodies	* University Student Development Committee * University Faculty of Science and Technology * College Development Committee * IQAC	* Competitive Exam Cell * Parent Teacher Association * Nature Lovers Club	CDC Competitive Exam Cell Convener of NCC
13	Other (Examiner of One act play]	* Examiner of Ph.D Thesis * Paper Setter - B.A. II and B.A. III	Paper Setter - B.A.III - (Pract.)	Paper Setter - B.A.III - (Pract.)

(I - International; N - National; R - Regional)

Prof. Dr. C. U. Mane
Head, Department of Geography

Department of Chemistry

A. Departmental Profile :-

1. Co-curricular Activities :

- a. Conducted career oriented course in Analysis of Soil and Potable Water Analysis (Students admitted - 30)
- b. Conducted career oriented course in House Hold Chemicals (Students admitted - 50)

2. Extension Activities :

Vidnyan Vahini Programme organized by Rotract Club and Rotary Club, Patan at 1) Kusarund High School 2) KDBJ High School, Mendhoshi 3) High School and Junior College, Adul.

B. Faculty Profile :-

S. N.	Name of the Activity	Name of the Faculty Member		
		Dr. V. A. Kalantre	Dr. M. R. Kadam	Dr. P. D. Kamble
1	Conference/Seminar/ Workshop attended (I/N/R)	I -01 N - 02	N - 01	N - 01
2	Conference/Seminar/ Workshop Paper presented (I/N/R)	I -01 N - 01	N - 01	N - 01
3	Chair the Session (N/ R)	01	-	-
4	Res. Pap. Published in Journal (I/N/R)	R - 01	-	-
5	Res. Pap. Published in Proceeding (I/N/R)	I -01	-	-
6	Resource Person (N/ R)	R - 01	-	-
7	Ongoing Projects	01	-	-
8	Refresher / Orientation / Summer Programme	FDP 02	RC - 01	FDP 02
9	M. Phil./Ph.D. Guidance (awarded/working)	Working - 03	Working 01	Working 03

(I - International ; N - National; R - Regional)

Prof. Dr. V. A. Kalantre
Head, Department of Chemistry

Department of Microbiology

A. Departmental Profile :-

1. Co-curricular Activities :

- a) Organized Shivaji University Sponsored one day workshop on Revised (CBCS) Syllabus of B.Sc. II - 14/09/2019
- b) Arranged **Study tour** at Sahyadri Sugar factory, Karad and Radial Microbiotech, Karad
- c) B.Sc. Part I students attended **Webinar** organized by Microbiology Society, India - 5/12/2019

2. Extra-curricular Activities :

- a) Conducted university approved **Soft Skill course** in Personal Beauty Culture from 14/10/2019 to 24/10/2019.
- b) B.Sc. I Students participated in **State level Intercollegiate Skit Competition** at Y. C. I. Satara and **won first prize.**

3. Extension Activities :

- a) Organized free Blood Group Checkup Camp at N.S.S. Camp in Adul High school, Adul in collaboration with Microbiology Society, India.

4. Others:

- a) Students of B.Sc. I and II participated in IAQC festival.

B. Faculty Profile :-

S. N.	Name of the Activity	Name of the Faculty Member		
		Dr. Mrs. M. R. Sapkal	Ms. D. P. Gholap	Ms. Khairmode P. V.
1	Conference/Seminar/ Workshop attended (I/N/R)	N - 02, R - 01	R-01	R.-01
2	Conference/Seminar/ Workshop Paper presented (I/N/R)	I - 01	-	-
3	Book Published (N/R)	N -04	-	-
4	Refresher / Orientation / Summer Programme	R. C. -01	-	-
5	Membership of Academic bodies	<ul style="list-style-type: none"> • BOS, S. U. K. • College Development Committee • IQAC • Member Microbiology Society, India 	-	-

Prof. Dr. Mrs. Sapkal M. R.
Department of Microbiology

Department of Zoology

A. Departmental Profile :-

1. Co-curricular Activities :

a) Educational Tours :

- B. Sc. I - Dr. L. S. Bhingardeva organised Tour at Kaas, Bamnoli - 1/2/2020
- B. Sc. II - Dr. B. V. Jadhav organised tour at Ratnagiri - 2-3/2/2020
- B.Sc. III - Mr. D. D. Thorat organised tour at Mahabaleshwar (Apiculture) (4/01/20) & visit to Sea shore at Ratnagiri - 10/02/2020

b) Field Visits :

- B. Sc. III -
 1. Mr. D. D. Thorat arranged visits at Gureghar & Surul - 16/1/2019 for Birding
 2. Dr. B. V. Jadhav arranged field visit Wankusawade - 29/09/2019

c) C.O.C :

Conducted a batch having 30 students for Sericulture as Cottage Industry

d) Workshop :

1. Organized one day workshop a) On "Bee Keeping-Maintenance and Management (Apiculture)" - Jan. 7, 2020. b) Organized "Teachers training workshop on Climate Change and Sustainable Development Goals for Safer Planet and a Sustainable Future" - Feb. 12, 2020

2. Extra-curricular Activities :

1. Mr. D. D. Thorat attended Workshop of Revised syllabus of Zoology (B.Sc-II Theory/Practical) at Karad & Islampur.
2. Dr. L. S. Bhingardeva worked as :
 - Programme officer for N.S.S.Camp at Adul (23/12/2019 to 30/12/2019)
 - Workshop of Revised syllabus of Zoology (B.Sc-II Theory/Practical) at Karad
3. Dr. B. V. Jadhav worked as :
 - Co-ordinator - Balvaidnanik Competition conducted by Koyana Education Society, Patan.
 - Unit Writer - B.Sc.-II Text book.

3. Guest Lectures :

1. Conducted a guest lecture of Mr. D. D. Thorat on Corona - 14.03.2020
2. Conducted a guest lecture of Dr. Sathe on Health.

Prof. Dattatray D. Thorat
Head, Department of Zoology

Department of Botany

A. Departmental Profile :-

1 Co-Curricular Activities :

Educational Study Tours :

- B.Sc. I- Bamnoli, Kas, Thoseghar, Sajjangad - 1/2/2020
- B.Sc. II - Kati Awasari, Vankusawade collection of plants - 21/9/2019
Ratnagiri, Guhaghar, Ganpatipule, Deravan - 2/2/2020 & 3/2/2020

2 Extra-curricular Activities :

- Organized College Certificate Course for B.Sc. II “**Garden Techniques**” - 28 students enrolled.
- Published Vainteya wallpaper on Herbal Plants – **Tulas** on 12 /2/2020.
- Department of Botany and Gram Panchayat Chafoli organized free checkup **Blood Group Detection Camp** at Chafoli. Total 147 students were present on this occasion. (Balwadi, Anganwadi and Primary, Secondary high school students) enrolled for blood group detection camp on 25 /9/2019.
- **Tree Plantation** was done in college campus by faculties and Botany students.

B. Faculty Profile :-

S. N.	Name of the Activity	Name of the Faculty Member	
		Dr. B. V. Jadhav	Dr. Mrs. M. R. Shinde
1	Conference/Seminar/ Workshop attended (I/N/R)	R-1	R-1
2	Conference/Seminar/ Workshop Paper presented /Published (I/N/R)	N-1	I-2
3	Guest Lectures	SAC- 1	-
4	Refresher / Orientation / Summer Programme	-	FDP-1

(I - International ; N - National; R - Regional)

Prof. Dr. Bharat Jadhav
Department of Botany

Department of Statistics

A. Departmental Profile :-

- 1) Miss. Kurade Jyoti Suresh has won First prize at district level Statistics Quiz Competition organized by SUSTA at B. D. College, Patan on March 2019.
- 2) B.Sc. II students prepared six projects on different topics on statistics.
- 3) 37 students of B.Sc. I, B.Sc. II participated in "Written Statistics Quiz-2020" organized by department of Statistics in association with SUSTA on 1st March 2020.
- 4) Birth Anniversary of P. C. Mahalanobis was celebrated as "**Statistics Day**" on 29th June 2019.

B. Faculty Profile :-

S. N.	Name of the Activity	Supanekar S. R.
1	Conference/ Seminar/ Workshop attended (1/N/R)	R-01, N-01
2	Resource Person	02
3	Guest Lecture	02
4	Membership of Academic Bodies	I-01, R-01

(I - International ; N - National; R - Regional)

Prof. Dr. Supanekar S. R.
Department of Statistics

Department of Mathematics

A. Faculty Profile :-

1. Published research paper entitled "**Non-Static Spherically Symmetric Space-times in Einstein-Cartan Theory of Gravitation**" (Chinese Journal of Physics), June 2019.
2. Successfully completed **Ph.D. degree in Mathematics** in August 2019.
3. Attended one day workshop on revised syllabus of B.Sc -II at Rajarshi Shahu College, Kolhapur - 31/08/2019
4. Organized one day workshop on Revised Syllabus of B.Sc -II - 07/08/2019
5. Worked as resource person at J. J. Magdum College of Engineering Jaysingpur - October 16, 2019
6. Celebrated National Mathematics Day on 22/12/2019 at departmental level.
7. Organized one day workshop (Lead College Activity) on "Use of Mathematical Software's to B. Sc. Students - 04/02/2020.
8. Worked as resource person at T. C College Baramati - March 7, 2020.

Book Publications :

Sr. No.	Title of Book	Name of Publisher	Year of Publication
1	Real Analysis I & Algebra I (B. Sc-II Class S. U. Kolhapur)	Nirali Prakashan Pune	July 2019
2	Real Analysis II & Algebra II (B. Sc-II Class S. U. Kolhapur)	Nirali Prakashan Pune	Jan 2020

Prof. Dr. Phadatare D. R.
Department of Economics

Department of Commerce

A. Departmental Profile :-

I) Co-Curricular Activities :

1) - College Certificate Courses :

- Conducted a College certificate course for B.Com. II students for 2 months duration on **“Salesmanship Training”** (from December, 2019 to January 2020)
- Conducted a college certificate course for B.Com. III students for 2 months duration on **“Event Management”** (from December 2019 to January 2020)

2) - Lead College Activities :

- Organized a guest lecture of Dr. N. A. Patil and Mr. N. D. Bansode on **“Work Culture”** for B.Com and M.Com students - 25.01.2020
- Organized a guest lecture of Dr. B. V. Patil and Dr. P. V. Mohite on the subject **“Research Methodology”** for M.Com. students - 16.01.2020

3) - Guest Lectures :

- Mr. S. S. Sapkal, Financial Planner and Tax Consultant, Patan delivered a guest lecture on **“Practical Accounting, Tax and Audit”** for B.Com. and M.Com. students - 18.12.2019
- Mr. S. L. Panaskar, Head, Department of Banking delivered a guest lecture on the occasion of **“Inaugural Function of Commerce Association and Marathi People and Business”** for B.Com. and M.Com. students - 31.08.2019
- Mr. Dilip Patil, District Head of All India Consumer Panchayat Satara delivered a guest lecture on **“Consumer Awareness Campaign”** for B.Com. and M.Com. students - 10.01.2020
- Mrs. Sushma Gurav delivered a guest lecture on **“Accounting with Abacus System”** for B.Com and M.Com students - 07.12.2019
- Mr. V. S. Raut, Dept. of Marathi B.D.C Patan delivered a guest lecture on **“Personality Development program”** for B.Com. and M.Com. students - 14.12.2019
- Mr. D. S. Padwal, owner of Shrushti Agro Pvt. Ltd. delivered a guest lecture on **“Entrepreneurship”** for all B.Com. students - 21.12.2019

- Mr. S. S. Hakim delivered a guest lecture on “NET-SET Examination” for B.Com. and M.Com. students on 30.01.2020.

4) - Industrial Visit :

Organized industrial visit of B.Com. & M.Com. students to Green Vally Food Process Pvt. Ltd. Patan - 05.12.2019.

5) - Study Tour :

The department arranged a study tour to Murud Janjira - Suvarna Ganesh Temple - Guhagar of B.Com. & M.Com. students on 19.01.2020.

II) Extra-curricular Activities :-

1) Avishkar Competition :

Miss. Priyanka Balkrushna Salunkhe of B.Com. Part 1 participated in District level and University level Avishkar Research Competition on ‘Women Empowerment by Waste Management’. She secured **First prize** at district level and **Third prize** at University level.

2) Vaintey :

Students of B.Com. I displayed wall poster on 'Digital Marketing'.

B. Faculty Profile :-

S. N.	Name of the Activity	Name of the Faculty Member			
		Mr. Mohite A.L.	Mr. Hakim. S.S.	Mr. Molawde S.S.	Miss. Pawar S.R.
1	M.Phil./Ph.D. Guidance (Awarded / Working)	Ph.D. In Progress	Ph.D. In Progress	-	-
2	Conference/Seminar/Workshop Paper Presented (I/N/R)	I - 01	-	-	-
3	NSS	Member	-	-	-
4	Invitation Committee	-	Member	-	-
5	Nature Lovers Club	Member	-	-	-
6	Commerce Association	Convener	Member	Member	Member
7	Conference/Seminar/Workshop paper presented (I/N/R)	I-1	R-1	-	-
8	Conference/Seminar/Workshop attended (I/N/R)	R-1	R-6	-	-

Head, Department of Commerce

Department of B.C.A.

A. Departmental Profile :-

1. Co-curricular Activities :

- Organized study tour at Dapoli Krushi Vidyapeeth for the students of BCA-I and II
- One student participated in Shivaji University "Avishkar" Research Competition

B. Faculty Profile :-

S. N.	Name of the Activity	Mr. Sutar A. T.
1	Conference/Seminar/ Workshop Attended (I/N/R)	02

Mr. A. T. Sutar
Head, Department of B.C.A.

उच्च माध्यमिक व्यवसाय अभ्यासक्रम

महाविद्यालयात उच्च माध्यमिक व्यवसाय अभ्यासक्रम विभागामध्ये बँकिंग फायनान्शियल सर्व्हिसेस अॅण्ड इन्शुरन्स (बीएफएसआय), हॉर्टिकल्चर व इलेक्ट्रीकल टेक्नॉलॉजी (ई.टी.) हे व्यवसाय अभ्यासक्रम ११ वी व १२ वी वर्गासाठी स्वतंत्रपणे शिकवले जातात. त्याचा शैक्षणिक अहवाल पुढीलप्रमाणे -

	बीएफएसआय	हॉर्टिकल्चर	ई.टी.
१२ वी मार्च २०१९ निकाल	१००%	९०.९०%	९५%
११ वी प्रवेश	३२	३५	२७
१२ वी प्रवेश	३४	२९	२२
आस्थापना भेटी	१६	१६	१२
अप्रेंटिशिप	२०	१४	३

हॉर्टिकल्चर विभागाची शैक्षणिक सहल कोकण कृषी विद्यापीठ दापोली, मधोत्पादक संस्था, महाबळेश्वर येथे गेली होती.

प्रा. सुनील पानस्कर
संयोजक, उच्च माध्यमिक व्यवसाय अभ्यासक्रम

बँकिंग विभाग

१. १७ फेब्रुवारी २०२० रोजी मानोली आंबा येथे राष्ट्रीय निसर्गमित्र पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले. देशभक्त आनंदराव बळवंतराव नाईक आर्ट्स अँड सायन्स कॉलेज, चिखली, ता. शिराळा व लायन्स क्लब ऑफ कोल्हापूर ट्रस्ट यांच्या सामंजस्य करारांतर्गत हा पुरस्कार प्रदान करण्यात आला.
२. व्याघ्र दिनानिमित्त 'भारतीय वाघ' या विषयावर व्याख्यान दिले.
३. एन.एस.एस. श्रमसंस्कार शिबिरामध्ये 'पर्यावरण' या विषयावर व्याख्यान दिले.
४. अर्थशास्त्र या विभागामध्ये 'शेअरबाजार' या विषयावर व्याख्यान दिले.
५. प्राध्यापक प्रबोधिनीमध्ये 'घातसूत्र' या विषयावर व्याख्यान दिले.
६. मौजे भोसगाव ता. पाटण येथे निसर्ग पर्यावरण शिबिरात मार्गदर्शक म्हणून काम केले.

प्रा. सुनील पानस्कर
बँकिंग विभाग

हॉर्टिकल्चर विभाग

- १) ना. बाळासाहेब देसाई विद्यालय, कुसरुंड येथे इ. १० वी शुभचिंतन समारंभ व निरोप समारंभ यासाठी प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थिती.
- २) वनस्पतीशास्त्र विभागाने Techniques of Grafting and Budding in Plants या विषयावर आयोजित कॉलेज सर्टिफिकेट कोर्समध्ये रिसोर्स पर्सन म्हणून काम पाहिले.
- ३) H.S.C. विभागीय बोर्ड कोल्हापूर परीक्षेचे उपकेंद्र संचालक म्हणून काम पाहिले.

प्रा. सतिश गायकवाड
प्रा. गजानन कुंभार
हॉर्टिकल्चर विभाग

प्र. प्राचार्य :
डॉ. एस्. डी. पवार,
राज्यशास्त्र

वरिष्ठ विभाग

मराठी	वाणिज्य	सूक्ष्मजीवशास्त्र
प्रा. डॉ. पी. जे. ऐवळे (विभाग प्रमुख) प्रा. व्ही. एस्. राऊत प्रा. एस्. डी. गायकवाड	प्रा. ए. एल. मोहिते प्रा. अँड. के. पी. कदम प्रा. एस्. एस. हकीम प्रा. कु. एस्. आर. पवार प्रा. एस्. एस. मोळावडे	प्रा. डॉ. सौ. एम्. आर. सपकाळ प्रा. कु. डी. पी. घोलप प्रा. कु. पी. व्ही. खैरमोडे
हिंदी	रसायनशास्त्र	वनस्पतीशास्त्र
प्रा. डॉ. व्ही. बी. कुरणे (विभाग प्रमुख) प्रा. डॉ. सौ. एच्. व्ही. काटे	प्रा. डॉ. व्ही. ए. कळत्रे (विभाग प्रमुख) प्रा. डॉ. एम्. आर. कदम प्रा. सौ. आर. आर. पाटील (मयत) ६/८/२०१९ अखेर प्रा. डॉ. पी. डी. कांबळे प्रा. कु. व्ही. आर. कांबळे प्रा. कु. के. बी. पवार प्रा. कु. के. बी. चाळके प्रा. कु. आर. टी. बाबर प्रा. ए. बी. पांडरे प्रा. कु. पी. के. शेजवळ प्रा. कु. एल. डी. सावंत प्रा. सौ. एस्. ए. मोरे प्रा. कु. ए. आर. सावंत प्रा. कु. एस्. पी. साळुंखे	प्रा. डॉ. भस्त व्ही. जाधव प्रा. डॉ. कु. एम्. आर. शिंदे
इंग्रजी	पदार्थविज्ञान	संख्याशास्त्र
प्रा. डॉ. एन्. जी. वाले (विभाग प्रमुख) प्रा. एस्. एस्. पवार प्रा. सौ. एस्. ए. किरपेकर प्रा. कु. आर. टी. यादव	प्रा. एम्. डी. जाधव (विभाग प्रमुख) प्रा. डॉ. आर. के. निमट प्रा. कु. एन्. यु. काळगुडे प्रा. कु. टी. डी. चव्हाण प्रा. कु. पी. ए. पाटील प्रा. कु. टी. के. चव्हाण	प्रा. डॉ. एस्. आर. सुपनेकर प्रा. कु. एस्. एस्. आत्तार प्रा. कु. पी. व्ही. जगताप
भूगोल	प्राणीशास्त्र	गणित
प्रा. डॉ. सी. यु. माने (विभाग प्रमुख) प्रा. एस्. एस्. तडाखे प्रा. एस्. पी. पाटील	प्रा. डी. डी. थोरात (विभाग प्रमुख) प्रा. डॉ. बापूराव व्ही. जाधव प्रा. डॉ. एल्. एस्. भिंगास्देवे प्रा. कु. पी. जी. झळझुळे प्रा. एस्. एस्. दाभाडे	प्रा. डॉ. डी. आर. फडतरे
अर्थशास्त्र		बी.सी.ए.
प्रा. डॉ. पी. वाय. फडणीस (विभाग प्रमुख) प्रा. डॉ. जी. एस्. पट्टेबहादूर प्रा. कु. बी. एच्. गोंधळी प्रा. सौ. वाय. डी. चव्हाण		प्रा. ए. टी. सुतार (विभाग प्रमुख) प्रा. कु. एम्. व्ही. जानुगडे प्रा. कु. पी. एस्. चव्हाण प्रा. कु. पी. एस्. किस्टकर
राज्यशास्त्र		ग्रंथपाल
प्रा. व्ही. एस्. पानस्कर		श्री. ए. एस्. पाटील
इतिहास		शारीरिक शिक्षण संचालक
प्रा. आर. जी. कांबळे (विभाग प्रमुख) प्रा. डॉ. एस्. एस्. यादव प्रा. आर. के. गंगावणे		प्रा. डॉ. डी. एस्. पाटील (डांगे)
		आम्ही सहकारी

पर्यवेक्षक
प्रा. एस्. बी. पोवार
पदार्थविज्ञान

कनिष्ठ विभाग

मराठी	अर्थशास्त्र	बँकिंग, फायनान्शीयल सर्व्हिसेस
प्रा. एस्. एस्. कांबळे प्रा. आर. के. शिर्के प्रा. सौ. एस्. पी. रोडे प्रा. एस्. के. संकपाळ	प्रा. बी. ए. चव्हाण प्रा. सौ. ए. ए. सुर्यवंशी	प्रा. एस्. एल. पानस्कर
हिंदी	शारीरिक शिक्षण व पर्यावरण	इलेक्ट्रीकल टेक्नॉलॉजी
प्रा. सी. एम्. विंचू (निवृत्त) ३०/८/१९ अखेर प्रा. कु. ए. वाय. साळुंखे	प्रा. डी. के. रेवडे	प्रा. सौ. एन्. ए. कदम
इंग्रजी	वाणिज्य	हॉर्टिकल्चर
प्रा. एन्. जी. जाधव प्रा. सौ. पी. आर. मोरे प्रा. सौ. एस्. टी. माने-देशमुख	प्रा. डॉ. सौ. आर. पी. थखल प्रा. व्ही. एस्. माथणे प्रा. कु. ए. यु. गव्हाणे प्रा. कु. आर. बी. शेलार	प्रा. एस्. ए. गायकवाड प्रा. जी. बी. कुंभार
इतिहास	गणित	मराठी
प्रा. ए. एस्. पाटील प्रा. जे. बी. झोरे	प्रा. कु. डी. एम्. किरतावडे प्रा. ए. एल. शिर्के	प्रा. कु. व्ही. आर. शिर्के
राज्यशास्त्र	पदार्थविज्ञान	प्रशासकीय सेवक
प्रा. वाय. बी. कुंभार	प्रा. सौ. ए. बी. वाकसे प्रा. कु. एस्. आर. जमदाडे प्रा. ए. ए. पवार	सौ. के. एस्. भोळे - कनिष्ठ लिपिक श्री. आर. जी. माळी - शिपाई
भूगोल	जीवशास्त्र	द्विलक्षी अभ्यासक्रम
प्रा. बी. डी. लोहार प्रा. आर. जे. थोरत	प्रा. एस्. डी. कदम प्रा. एस्. आर. पाटील	कॉम्प्युटर सायन्स
रसायनशास्त्र	आम्ही सहकारी	प्रा. कु. आर. आर. कारेकर
प्रा. डी. बी. दाभाडे प्रा. सौ. टी. आय. पाटणकर प्रा. एस्. एस्. लाड प्रा. एस्. जी. फुटाणे प्रा. कु. पी. डी. कदम		इलेक्ट्रॉनिक्स
		प्रा. ए. के. पावसकर
		इंग्रजी
		प्रा. सौ. एस्. एस्. पवार प्रा. कु. आर. बी. शेलार

प्रशासकीय सेवक

अधीक्षक : श्री. व्ही. जे. काटे

वरिष्ठ लिपिक	प्रयोगशाळा परिचर
श्री. ए. डी. काळे श्री. व्ही. एन्. शिरसाट	श्री. एस्. एच. कोळी श्री. सी. एस्. ढवळे श्री. ए. बी. जाधव श्री. एस्. के. सुतार श्री. बी. आय. तडवी श्री. एस्. एस्. मोळावडे
ग्रंथालय लिपिक	शिपाई
श्री. सी. आर. म्हासुर्णेकर (सेवानिवृत्ती) ३०/०६/२०१९ अखेर	श्री. पी. एल. जाधव श्री. आर. जे. पवार श्री. के. डी. तिकोणे श्री. एन्. एल. उदुगडे श्री. एस्. एस्. कोळी श्री. एस्. एस्. जाधव श्री. एस्. जे. भिंगारदेवे श्री. ए. के. जाधव श्री. व्ही. आर. दाभाडे (वॉचमन)
प्रयोगशाळा सहाय्यक	
श्री. एस्. व्ही. भोळे श्री. एस्. बी. राजेमहाडीक कु. पी. पी. सागवेकर	
कनिष्ठ लिपिक	
श्री. व्ही. आर. पवार श्री. एस्. एस्. सपकाळ श्री. यु. ए. वायदंडे श्री. एम्. बी. सोनावले	
ग्रंथालय परिचर	
श्री. व्ही. पी. सुतार श्री. एस्. एस्. देवकांत श्री. जी. डी. सुपूगडे	

कोयना पॅटर्न

नाव	विषय
प्रा. कु. बी. एस्. घाडगे	रसायनशास्त्र
प्रा. एस्. डी. चव्हाण	रसायनशास्त्र
प्रा. कु. एस्. वाय. कुंभार	गणित
प्रा. एस्. जे. माने	गणित
प्रा. ए. पी. लब्दे	पदार्थविज्ञान

नाव	विषय
प्रा. ए. आर. पैठणे	पदार्थविज्ञान
प्रा. कु. टी. ए. यादव	जीवशास्त्र
प्रा. आर. डी. भालेकर	इंग्रजी
श्री. एस्. बी. पवार	लेखनिक
आम्ही सहकारी	

भारतीय प्रजासत्ताक दिनानिमित्त माजी
सैनिकांचा सन्मान करताना युवा नेते
मा. सत्यजितसिंह पाटणकर व सोबत इतर मान्यवर

सावित्रीबाई फुले जयंती निमित्त आयोजित
काव्यवाचन कार्यक्रमात मार्गदर्शन करताना ज्येष्ठ
कवयित्री मा. सौ. मीराताई चव्हाण

सूक्ष्मजीवशास्त्र सुधारित अभ्यासक्रम कार्यशाळेत
मनोगत व्यक्त करताना संस्थेचे संचालक
मा. संजीव चव्हाण

राष्ट्रीय छात्रसेना आयोजित कार्यक्रमात
मा. कर्नल पंकज सती, कमांडिंग ऑफीसर, १९
महा. बटा. एन्.सी.सी. यांचे स्वागत करताना
संस्थेचे संचालक मा. संजीव चव्हाण

परमात्मा कभी, भाग्य नहीं लिखते
जीवन के हर कदम पर
हमारी सोच, हमारे विचार
हमारे कर्म ही
हमारा भाग्य लिखते हैं।

ना धकेगा, **ना हारेगा,**

कोरोना से जीतेगा इंडिया

कशास आई भिजविस्सि ठीके, उजळ तुझे भाल
रात्रीच्या गर्भात उद्याचा असे उषःकाल
- कुसुमाग्रज